

***Ewolucja procesów bibliotecznych  
na tle dziejów Biblioteki Głównej  
Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu***

*pod redakcją  
Barbary Żmigrodzkiej*



Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej  
im. Oskara Langego we Wrocławiu  
Wrocław 2007

Komitet Redakcyjny

*Andrzej Matysiak (przewodniczący),  
Tadeusz Borys, Jan Lichtarski, Adam Nowicki, Zdzisław Pisz, Waldemar Podgórski,  
Wanda Ronka-Chmielowiec, Jan Skalik, Stanisław Urban*

Recenzent

*Maria Piłtyczak-Majerowicz*

Redaktor Wydawnictwa

*Aleksandra Ślizoka*

Redaktor techniczny

*Barbara Łopusiewicz*

Korektor

*Barbara Cibis*

Projekt okładki

*Beata Dębska*

Autorem umieszczonej na okładce rzeźby jest Stanisław Wysocki

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie  
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu  
Wrocław 2007

**ISBN 978-83-7011-857-0**

Druk i oprawa: Zakład Graficzny AE we Wrocławiu. Zam. 258/2007

## Spis treści

Kalendarium .....	7
<b>Małgorzata Świrad:</b> Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. Stan i zamierzenia .....	9
<b>Ewa Parzonka, Elżbieta Pieńkowska:</b> Pierwsi bibliotekarze dyplomowani .....	19
<b>Agnieszka Rogalińska:</b> Kolekcja starych druków w Bibliotece Główniej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu .....	31
<b>Małgorzata Świrad:</b> Komputeryzacja Biblioteki – doświadczenia i wnioski .....	47
<b>Kinga Żmigrodzka:</b> Nowe formy pracy Oddziału Gromadzenia Zbiorów .....	54
<b>Ewa Parzonka:</b> Gromadzenie, opracowanie i udostępnianie wydawnictw ciągłych .....	66
<b>Elżbieta Pieńkowska:</b> Wybrane problemy opracowania wydawnictw zwartych .....	80
<b>Urszula Żmijewska:</b> Opracowanie rzeczowe zbiorów .....	88
<b>Ewa Cieślińska:</b> Wypożyczanie międzybiblioteczne jako jedna z form udostępniania zbiorów .....	103
<b>Dorota Matysiak:</b> Wolny dostęp – alternatywna forma udostępniania zbiorów w bibliotekach naukowych .....	117
<b>Agnieszka Dramińska:</b> Czasopisma elektroniczne w bibliotece ....	133
<b>Beata Chrapczyńska:</b> Oferta usług z zakresu informacji naukowej w bibliotekach polskich szkół wyższych – historia, stan obecny i perspektywy .....	147
<b>Barbara Tichy:</b> Usługi Oddziału Informacji Naukowej w latach 1962-2006 .....	161
<b>Małgorzata Wecko:</b> Witryna internetowa biblioteki jako narzędzie jej promocji oraz jedna z form kontaktu z czytelnikami .....	175
<b>Marzena Zgorzelska:</b> Wykorzystanie internetowych baz danych w bibliometrii .....	186
<b>Zofia Świrniak:</b> Budownictwo bibliotek akademickich – aspekt funkcjonalności .....	198
<b>Małgorzata Dzierżak:</b> Biblioteka Studium Języków Obcych jako uczestnik procesu dydaktycznego szkoły wyższej .....	217
Pracownicy Biblioteki Głównej w latach 1947-2006 .....	228

## Summaries

<b>Małgorzata Świrad:</b> The Main Library of the Wrocław University of Economics. The Present State and Plans for the Future . . . . .	18
<b>Ewa Parzonka, Elżbieta Pieńkowska:</b> The First Certified Librarians	30
<b>Agnieszka Rogalińska:</b> The Collection of Old Prints in the Main Library of the Wrocław University of Economics . . . . .	46
<b>Małgorzata Świrad:</b> Computerization of the Library - Experiences and Conclusions . . . . .	53
<b>Kinga Żmigrodzka:</b> The New Character of Work in the Acquisition and Collecting Department . . . . .	65
<b>Ewa Parzonka:</b> Acquisition, Collecting, Cataloguing and Making Available of Serials . . . . .	79
<b>Elżbieta Pieńkowska:</b> Selected Issues of Monograph Cataloguing . .	87
<b>Urszula Żmijewska:</b> Subject Cataloguing . . . . .	102
<b>Ewa Cieślińska:</b> Interlibrary Lending as One of the Forms of Circulation . . . . .	116
<b>Dorota Matysiak:</b> Open Access to Library Collections as an Alternative form of Circulation in Scientific Libraries . . . . .	132
<b>Agnieszka Dramińska:</b> Electronic Periodicals in a Library . . . . .	146
<b>Beata Chrapczyńska:</b> The Range of Reference Services Offered by Polish University Libraries. The History, the Present State and the Perspectives . . . . .	160
<b>Barbara Tichy:</b> Reference Services Provided by the Reference Service Department in the Years 1962-2006 . . . . .	174
<b>Małgorzata Wecko:</b> The Website of a Library as a Means of its Promotion and one of the Forms of Contact with Patrons . . . . .	185
<b>Marzena Zgorzelska:</b> The Use of On-line Databases in Bibliometrics . . . . .	197
<b>Zofia Świrniak:</b> Building of University Libraries - the Aspect of Functionality . . . . .	216
<b>Małgorzata Dzierżak:</b> The Library of the Foreign Language Centre as a Participant of the Teaching Process of a Higher Education Institution . . . . .	227

## Kalendarium

- marzec 1947      Rozpoczęcie prac nad tworzeniem biblioteki. Siedziba przy ul. Uniwersytetów Szwedzkich 22/26
- czerwiec 1947      Otwarcie czytelní
- 1 października 1947      Mianowanie Marii Łeszeźanki na kierownika Biblioteki
- 1949      Przeniesienie do budynku przy ul. Tęczowej 60
- 1 listopada 1950      Mianowanie Waclawa Kulikowskiego na kierownika Biblioteki
- 1951      Powołanie Komisji Bibliotecznej oraz Komisji ds. Importu Ksiąźek i Czasopism
- 1 kwietnia 1951      Mianowanie Aleksandra Kudelskiego na dyrektora Biblioteki
- 1952      Ustalenie pierwszej struktury organizacyjnej
- 1953      Wprowadzenie stałych zajęć bibliotecznych
- 1953      Powołanie Senackiej Komisji Bibliotecznej
- 1954      Przeniesienie Biblioteki na ul. Komandorską 118/120 i zmiana struktury organizacyjnej
- 1954      Otwarcie Czytelni Czasopism
- 1960      Zorganizowanie Ogólnopolskiej Konferencji Bibliotek Wyższych Szkół Ekonomicznych nt. gromadzenia zbiorów
- 1962      Powołanie Działu Informacyjno-Bibliograficznego (później zmiana nazwy na Oddział Informacji Naukowej)
- 1964      Zatwierdzenie przez ministerstwo nowej struktury organizacyjnej
- 1966      Zorganizowanie II ogólnopolskiego egzaminu na bibliotekarzy dyplomowanych
- 1969      Opracowanie dokumentacji niezrealizowanego projektu nowej siedziby Biblioteki
- 1969      Utworzenie ogólnouczelnianej sieci bibliotecznej
- koniec lat 70.      Podjęcie współpracy z Instytutem Informatyki nad realizacją projektu badawczego „System Wyszukiwania Informacji Naukowo-Technicznej”
- 1 lipca 1980      Utworzenie Sekcji Automatyzacji
- 1 stycznia 1982      Mianowanie Juliana Fercza na dyrektora Biblioteki
- 1982      Jubileusz 35-lecia Biblioteki
- 1 września 1984      Mianowanie Barbary Sobali na dyrektora Biblioteki
- 1993      Zakupienie systemu BMS-Lech
- 1996      Zakupienie kompleksowego systemu zarządzania biblioteką PROLIB

- 1997 Zorganizowanie sesji jubileuszowej z okazji 50-lecia Biblioteki
- 1 września 2005 Mianowanie Barbary Żmigrodzkiej na dyrektora Biblioteki
- 2006 Rozpoczęcie starań o budowę nowego gmachu Biblioteki

**Małgorzata Świrad**

## **Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. Stan i zamierzenia**

W 2007 roku Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu obchodzi 60-lecie swojego istnienia. Z tej okazji powstała niniejsza monografia jubileuszowa. Ważniejsze daty związane z powstaniem i funkcjonowaniem Biblioteki zawiera kalendarium. Pracownicy związani z Biblioteką wymienieni zostali w zamieszczonym na końcu wykazie, za którego powstanie odpowiedzialna jest Elżbieta Czymerska. W swoich dociekaniach korzystała z pomocy pracowników archiwum uczelni, materiałów przechowywanych w Bibliotece oraz oparła się na wspomnieniach koleżanek i kolegów. Jeżeli ktoś został pominięty, to jest to wynikiem niekompletności różnego rodzaju źródeł, z których korzystała.

Przez cały okres działalności Biblioteka – na miarę możliwości i zmieniających się warunków, realizowała swoją podstawową misję, którą jest: wspomaganie nauki i dydaktyki poprzez gromadzenie, przetwarzanie i udostępnianie pierwotnych i wtórnych źródeł informacji niezbędnych dla dwóch podstawowych grup odbiorców, tj. pracowników naukowo-dydaktycznych oraz studentów. Zmieniał się warsztat pracy, o czym traktuje kilka artykułów zamieszczonych w niniejszej monografii jubileuszowej, zmieniały się również oczekiwania czytelników, ale rolą Biblioteki zawsze było służenie nauce i dydaktyce.

W związku z zamierzeniami dotyczącymi budowy Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej interesujące wydaje się zestawienie stanu obecnego z wizją projektowanej biblioteki.

W celu przedstawienia aktualnej sytuacji Biblioteki zostaną krótko omówione następujące elementy:

- warunki lokalowe,
- wyposażenie w sprzęt komputerowy,
- struktura organizacyjna,
- kadra,
- zbiory,
- czytelnicy.

## Warunki lokalowe

Biblioteka mieści się w adaptowanych, przystosowanych do celów bibliotecznych pomieszczeniach budynku, w którym niegdyś znajdował się wybudowany w XIX wieku szpital. Zajmuje trzy kondygnacje. Pierwsze piętro Biblioteka dzieli z salami wykładowymi oraz pokojami pracowników uczelni. Znajdują się tu pokoje służbowe pracowników Oddziału Opracowania Rzeczowego, Wypożyczalnia Międzybiblioteczna oraz magazyny: kartografii i książek przeznaczonych do wymiany. Parter zajmują pokoje służbowe oraz pomieszczenia dla czytelników: wypożyczalnia, czytelnie, hol katalogowy. W piwnicach mieszczą się magazyny.

Biblioteka zajmuje powierzchnię 2277 m<sup>2</sup>, w tym powierzchnia użytkowa to 1786,4 m<sup>2</sup>. Pozostałą powierzchnię stanowią korytarze i hol, w którym znajdują się tradycyjne katalogi kartkowe, krótko wspomniane przy omówieniu zbiorów, oraz terminale z udostępnionym katalogiem komputerowym.

## Wyposażenie w sprzęt komputerowy

Biblioteka dysponuje lokalną siecią komputerową podłączoną do sieci uczelnianej. Poza serwerami podłączonych jest do niej:

- 29 komputerów dla pracowników Biblioteki,
- 14 komputerów do dyspozycji czytelników, w tym 9 jedynie z dostępem do katalogu Biblioteki. Pozostałe 5 znajduje się w czytelni OIN; można dzięki nim korzystać ze źródeł elektronicznych.

Ze względu na bardzo ubogą bazę sprzętową czytelniczy często korzystają zarówno z katalogu, jak i z zasobów elektronicznych za pośrednictwem strony internetowej.

## Struktura organizacyjna

Bibliotekę Główną tworzą następujące jednostki organizacyjne:

- Oddział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów;
- Oddział Opracowania Alfabetycznego Zbiorów;
- Oddział Opracowania Rzeczowego Zbiorów;
- Oddział Udostępniania Zbiorów:
  - Sekcja Wypożyczalni i Magazynów,
  - Sekcja Wydawnictw Ciągłych;
- Oddział Informacji Naukowej;
- Samodzielne Stanowisko ds. Bibliotek Zakładowych;



- Pracownia Konserwacji Zbiorów;
- Samodzielne Stanowisko ds. Systemu Bibliotecznego.

Biblioteka Główna, 15 bibliotek zakładowych i 2 biblioteki wydziałowe (Biblioteka Wydziału Gospodarki Narodowej i Turystyki w Jeleniej Górze oraz Biblioteka Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego) tworzą uczelnianą sieć biblioteczną, nad którą Biblioteka Główna sprawuje nadzór merytoryczny. Prowadzi również centralne gromadzenie i opracowanie zbiorów dla tych bibliotek (oprócz Biblioteki Wydziału Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze).

## Kadra Biblioteki

Aktualnie w Bibliotece jest zatrudnionych 51 osób, z czego 33 legitymuje się wyższym wykształceniem. Osoby zatrudnione na stanowiskach bibliotekarskich, które nie ukończyły studiów wyższych, są często absolwentami Państwowego Pomaturalnego Studium Kształcenia Animatorów Kultury i Bibliotekarzy we Wrocławiu. Strukturę zatrudnienia przedstawia tab. 1.

Tabela 1. Struktura zatrudnienia w Bibliotece na dzień 31.12.2006 r.

Stanowisko	Wykształcenie	
	Wyższe	Średnie
Starszy kustosz dyplomowany	4	
Kustosz	22	
Starszy bibliotekarz	5	4
Bibliotekarz		5
Młodszy bibliotekarz	2	
Starszy magazynier biblioteczny		2
Magazynier biblioteczny		6
Konserwator książki		1

Źródło: opracowanie własne.

## Zbiory

Biblioteka gromadzi piśmiennictwo z zakresu nauk społeczno-ekonomicznych oraz pokrewnych zgodnie z profilem uczelni. Zasoby obejmują około 370 tys. woluminów zbiorów tradycyjnych (druków zwartych i ciągłych) oraz szeroko rozumiane zbiory elektroniczne. Zasoby elektroniczne stanowią: wyraźnie tracące na znaczeniu zbiory na nośni-

kach elektronicznych udostępniane jednostanowiskowo w czytelni Oddziału Informacji Naukowej oraz zasoby udostępniane *on-line*. Wśród tych ostatnich można wyróżnić zasoby udostępniane jednostanowiskowo (na podstawie nr IP komputera lub na hasło) oraz zasoby udostępniane na wszystkich komputerach sieci uczelnianej i w niektórych przypadkach również poza tą siecią (na hasło) wybranym czytelnikom. Więcej o zasobach elektronicznych można dowiedzieć się z artykułów Agnieszki Dramińskiej i Barbary Tichy.

W Bibliotece dostępne są następujące katalogi informujące o posiadanym zasobie papierowym:

- komputerowy – obejmuje cały zasób podręczny oraz zasób archiwalny wydawnictw zwartych od 1980 roku. Uzupełniany jest na bieżąco o nowe nabytki oraz o wybrane starannie pozycje archiwalne. Trwają również intensywne prace nad wprowadzeniem do katalogu gromadzonych bieżąco (subskrybowanych lub otrzymywanych w darze) wydawnictw ciągłych;
- kartkowe:
  - alfabetyczny książek – zamknięty w 2002 roku,
  - przedmiotowy książek – zamknięty w 1999 roku,
  - alfabetyczny czasopism – planowane zamknięcie z końcem 2006 roku,
  - alfabetyczny prac doktorskich – planowane zamknięcie z końcem 2006 roku.

Biblioteka posiada również interesujący zbiór starodruków. Jego genezę oraz zawartość prezentuje artykuł Agnieszki Rogalińskiej. Dzięki tworzonej Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej (DBC) dwa z nich można obejrzeć, w postaci cyfrowej, na stronie <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra>.

Baza tworzona w Bibliotece, udostępniana przez stronę domową to bibliografia publikacji pracowników uczelni. Zawiera opisy bibliograficzne publikacji od 1994 roku i jest uzupełniana na bieżąco. Zestawienia publikacji sprzed 1994 roku, również przygotowane w Bibliotece, są dostępne w formie papierowej.

Informacje o subskrybowanych bazach bibliograficznych, faktograficznych oraz pełnotekstowych są aktualizowane na bieżąco i dostępne na internetowej stronie Biblioteki. Pracownicy uczelni otrzymują informacje o nowych źródłach elektronicznych, zakupionych lub udostępnionych w ramach testów, na swoje skrzynki pocztowe.

## Czytelnicy

Z zasobów Biblioteki korzystają przede wszystkim pracownicy i studenci Akademii Ekonomicznej oraz pracownicy i studenci innych uczel-

ni wrocławskich, uczestniczący w porozumieniu uczelni wrocławskich z dnia 28 marca 2000 roku.

Tabela 2. Czytelnicy zarejestrowani w Bibliotece – według uczelni i statusu

		Listopad 2002	Listopad 2004	Listopad 2006
Akademia Ekonomiczna	studenci	13 958	14 308	15 616
	doktoranci	274	557	629
	pracownicy	1 114	991	1 033
Uniwersytet Wrocławski	studenci	691	707	576
	doktoranci	47	75	83
	pracownicy	22	31	35
Politechnika Wrocławska	studenci	283	251	225
	doktoranci	29	38	40
	pracownicy	43	47	55
Akademia Medyczna	studenci	10	6	12
	doktoranci	1	1	2
	pracownicy	3	3	5
Akademia Rolnicza, obecnie Uniwersytet Przyrodniczy	studenci	76	71	60
	doktoranci	4	5	4
Akademia Muzyczna	studenci	12	16	16
	doktoranci	4	3	4
	pracownicy			
Akademia Sztuk Pięknych	studenci	2	3	3
	doktoranci			
	pracownicy			
Akademia Wychowania Fizycznego	studenci	41	49	54
	doktoranci			1
	pracownicy	2	4	5
Wyższa Szkoła Oficerska im. T. Kościuszki	studenci		2	3
	doktoranci			
	pracownicy			
Papieski Wydział Teologiczny	studenci	3	4	4
	doktoranci			
	pracownicy			
Inne		52	52	53
	Razem	16 671	17 224	18 518

Źródło: opracowanie własne na podstawie statystyk systemu PROLIB.

Wszyscy zainteresowani problematyką gromadzonych zbiorów mogą korzystać z nich na miejscu. Obecnie osoby korzystające jedynie z czytelni (Ogólnej, Czasopism oraz Oddziału Informacji Naukowej) nie są rejestrowani w systemie komputerowym Biblioteki. Rocznie jest takich czytelników ponad 2000. Otrzymują oni specjalne karty upoważ-

niające do wielokrotnego korzystania z czytelni. Są to w większości studenci uczelni niepaństwowych, którzy nie są objęci porozumieniem uczelni wrocławskich. Dane statystyczne uporządkowane według uczelni i statusów zarejestrowanych czytelników zostały przedstawione w tab. 2.

W ciągu ostatnich lat można obserwować stabilizację liczby czytelników. Widoczny w tab. 2 wzrost liczby studentów naszej uczelni wynika raczej z tego, że nie zawsze osoby opuszczające uczelnię, kończąc studia lub z różnych powodów z nich rezygnując, rozliczają się z Biblioteką.

Statystyki korzystania z usług Biblioteki nie są do końca pełne, ponieważ tylko w niewielkim stopniu uwzględniają odwiedziny strony domowej. Wyszukiwanie w katalogu, przeglądanie bazy publikacji pracowników AE czy zapoznanie się z listą dostępnych czasopism jest poza wszelką rejestracją. Niektóre z subskrybowanych baz posiadają mechanizmy pozwalające na tworzenie statystyk wykorzystania, co pozwala na ocenę trafności subskrypcji. O roli strony domowej w promocji usług biblioteki szerzej traktuje artykuł Małgorzaty Wecko.

Kolejną grupą użytkowników Biblioteki, która zostanie tu jedynie wymieniona, są klienci Wypożyczalni Międzybibliotecznej. O tej formie udostępniania zbiorów pisze w swoim artykule Ewa Cieślińska.

Podsumowując, można stwierdzić, że z szeroko rozumianych usług Biblioteki korzystają:

- zarejestrowani w systemie czytelnicy będący pracownikami lub studentami Akademii Ekonomicznej,
- zarejestrowani czytelnicy spoza AE,
- użytkownicy czytelni ujmowani w statystykach na podstawie kart wstępu,
- użytkownicy Wypożyczalni Międzybibliotecznej,
- osoby odwiedzające witrynę Biblioteki - nieujmowani w statystykach.

## **Projekt budowy**

### **Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej**

W istniejących warunkach lokalowych Biblioteka nie jest w stanie sprostać zadaniom, jakie stawia się przed nowoczesną biblioteką, stanowiącą raczej centrum informacyjne niż tradycyjną wypożyczalnię. Czytelnie łącznie dysponują jedynie 145 miejscami i nie są dostosowane do potrzeb użytkowników. Nie ma możliwości pracy zespołowej, problem stanowi podłączenie przenośnych komputerów. Jedynym rozwiązaniem, które pozwoliłoby przekształcić Bibliotekę w nowoczesne Cen-

trum Informacji Naukowej i Ekonomicznej, dostępne wszystkim Dolnoślązacom, jest budowa nowej siedziby. Bez zagłębiania się w dane techniczne zostaną poniżej omówione założenia funkcjonalne projektowanego Centrum. O tendencjach w budownictwie bibliotecznym pisze w swoim artykule Zofia Świrniak.

W założeniach Centrum ma zajmować powierzchnię około 8000 m<sup>2</sup> i być dostępne dla wszystkich Dolnoślązaków zainteresowanych jego zasobami. Zastanawiając się nad tym, jak powinno wyglądać planowane Centrum, trzeba odpowiedzieć sobie na pytanie – *jakie są oczekiwania jego przyszłych klientów i w jakim kierunku będą one ewoluować?* Oczywiście nie można wykluczyć, że te dywagacje niekoniecznie się sprawdzą, ale dzięki elastyczności pomieszczeń zawsze można stosunkowo niedużymi nakładami przystosować pomieszczenia do pełnienia nowych funkcji.

Jakie funkcje powinno pełnić Centrum? Na pewno pozostanie wypożyczalnią zbiorów dla czytelników, którzy zgodnie z regulaminem będą mieli takie uprawnienia. Poza dotychczasową możliwością komputerowego zamawiania książek (realizowanego przez pracownika) możliwe będzie również samodzielne wybieranie książek z półek. Do rozstrzygnięcia pozostaje sprawa wydzielenia wypożyczalni dydaktycznej z podręcznikami zalecanymi studentom AE.

W zamierzeniach znaczna część zbiorów zostanie umieszczona w strefie wolnego dostępu. Docelowo przewiduje się, że będzie to około 70% – dotyczy to zasobów zarówno przeznaczonych do wypożyczania, jak i udostępnianych na miejscu. Wiąże się z tym ogromna praca nad usystematyzowaniem zbiorów. Wybór klasyfikacji będzie jedną z ważniejszych decyzji na etapie przygotowań do przeniesienia zbiorów w nowe miejsce. Wolny dostęp do zbiorów to również konieczność wyboru systemu zabezpieczeń.

Przewiduje się wyposażenie Centrum w urządzenia pozwalające na samodzielne wypożyczanie oraz zwrot książek. Problemy związane z wolnym dostępem zostały szczegółowo omówione w opracowaniu Doroty Matysiak.

Poza wolnym dostępem pozostałyby zbiory specjalne, takie jak starodruki, kartografia, być może prace doktorskie, a także starsza część zbiorów archiwalnych, które umieszczone w magazynach kompaktowych byłyby udostępniane po złożeniu zamówienia. Problem wprowadzenia informacji o tych zasobach do katalogu komputerowego również pozostaje sprawą otwartą. Przyjęte w niektórych bibliotekach skanowanie papierowych kart katalogowych i udostępnianie takiego *quasi*-papierowego katalogu wraz z mechanizmami wyszukiwawczymi ze strony internetowej może być alternatywą dla wprowadzenia do kata-

logu komputerowego całego posiadanego przez Bibliotekę zasobu tradycyjnego.

Najprawdopodobniej konieczna będzie jakaś forma rejestracji odwiedzających Centrum. Rejestracja komputerowa dotyczyć będzie tych, którzy będą korzystać z wypożyczalni. W celu sprawnej realizacji zamówień, jeśli zasób znajdować się będzie w magazynie kompaktowym, konieczne będzie zakładanie kart wszystkim użytkownikom Centrum. Również ze względu na statystyki odwiedzin czy korzystania z zasobów zasadne może okazać się tworzenie rejestru wszystkich odwiedzających Centrum.

Większość powyższych uwag dotyczy zbiorów w formie papierowej. Wyraźnie widać jednak tendencję do korzystania, w coraz większym stopniu, z różnorodnych źródeł elektronicznych. Ze względu na to, że część z nich jest dostępna na nośnikach elektronicznych, w nowym Centrum nie może zabraknąć czytelników zasobów elektronicznych oraz magazynu do ich przechowywania. Kolejne źródła elektroniczne, które stanowić będą istotną ofertę Centrum, to zasoby udostępniane przez Internet. Już teraz Biblioteka subskrybuje bazy udostępniające około 18 tys. tytułów czasopism pełnotekstowych. Wśród zasobów udostępnianych *on-line* można wyróżnić:

- bazy bibliograficzne,
- bazy faktograficzne,
- e-czasopisma,
- e-książki.

Organizacja dostępu do tych źródeł, zgodna z podpisanymi licencjami, wymaga wydzielonych stanowisk do korzystania z nich oraz często wsparcia ze strony pracownika Centrum.

Centrum w założeniu stanowić ma miejsce zdobywania wiedzy zgodnie z preferencjami czytelników – klientów. W związku z tym przewiduje się w ramach ciągów magazynowo-czytelniowych powstanie różnorodnych miejsc do studiowania. Byłyby to:

- wbudowane w linię regałów stoliki do przeglądania wybranych zasobów,
- tradycyjne czytelnie,
- czytelnie zasobów elektronicznych,
- kabiny do pracy indywidualnej,
- miejsca przystosowane dla osób niepełnosprawnych, np. specjalne stanowiska do pracy dla osób niedowidzących lub niewidomych, wyposażone w specjalistyczny sprzęt i kabiny do pracy z multimediami,
- pomieszczenia do pracy grupowej,
- sale do prowadzenia zajęć, szkoleń czy warsztatów,

- sala konferencyjna,
- miejsca do przeglądania prasy bieżącej.

Przewiduje się wyposażenie części stanowisk w komputery, a także umożliwienie podłączania przez czytelników własnych komputerów przenośnych. Poza komputerami niezbędny do pracy będzie również sprzęt, taki jak drukarki, skanery i kserokopiarki, obsługiwany samodzielnie przez czytelników.

Czytelnicy powinni mieć możliwość skorzystania z kawiarenki czy baru. Przewiduje się, że również takie obiekty znajdują się w nowym Centrum. Reasumując, Centrum powinno pozwolić na studiowanie dostępnych źródeł, zawierających szeroko rozumiane informacje ekonomiczne i okołoeconomiczne, w warunkach odpowiadających czytelnikom. Powinno umożliwić pracę zarówno indywidualną, jak i zespołową.

Jaka będzie rola bibliotekarzy w nowym Centrum? Zakłada się, że wiele prac obecnie wykonywanych przez bibliotekarzy czytelnicy będą mogli zrealizować samodzielnie. Niewątpliwie zmieni się rola bibliotekarza, szczególnie tego, który ma bezpośredni kontakt z czytelnikiem. Czytelnik powinien postrzegać bibliotekarza jako przewodnika po zasobach i nauczyciela w posługiwaniu się źródłami elektronicznymi. Bibliotekarze zatrudnieni w działach zamkniętych nadal będą dbali o wysoką jakość zarówno gromadzonego zasobu, jak i jego opisu, który zapewni łatwe odnalezienie przez czytelników poszukiwanych informacji w katalogu komputerowym oraz na półce w wypadku wolnego dostępu.

Przewiduje się pewne zmiany w strukturze organizacyjnej, wynikające z konieczności rozbudowy działu obsługi informatycznej, powstania komórki do digitalizacji zbiorów. Powinno się również zaktualizować działalność promocyjną Centrum. Organizowanie warsztatów dla różnych grup użytkowników, wydawnictwa informacyjne, wystawy, a przede wszystkim dbałość o stronę domową to działania, które istotnie wpłyną na postrzeganie Centrum w regionie.

## Literatura

- Biblioteka Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu. 50 lat istnienia. Informator*, AE, Wrocław 1997.
- Kudelski A., *Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu*, [w:] *Zarys rozwoju Wrocławskiej Szkoły Ekonomicznej w latach 1946-1964*, Wrocław 1965, s. 115-124.
- Skład osobowy Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu*, AE, Wrocław 2003.
- Żmigrodzka B., *Program użytkowy Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej* [maszynopis niepublikowany].

**THE MAIN LIBRARY OF THE WROCŁAW UNIVERSITY  
OF ECONOMICS. THE PRESENT STATE  
AND PLANS FOR THE FUTURE**

**Summary**

The article is an introduction to the Jubilee Volume. It presents in brief the current situation of the Library, points out the main obstacles of its future development and presents the functional principles of the designed Lower Silesian Centre of Scientific and Economic Information.

The article highlights numerous problems concerning work of the Library and librarians. Their detailed presentation is to be found in other articles of this volume.



**Ewa Parzonka, Elżbieta Pieńkowska**

## **Pierwsi bibliotekarze dyplomowani**

Bibliotekę tworzą ludzie, a szczególnie tacy, którzy osobowością, różnorodnością zainteresowań i pracowitością wywierają wpływ na jej kształt i wizerunek. Takimi ludźmi byli pierwsi bibliotekarze dyplomowani w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu: mgr Aleksander Kudelski, mgr Wilhelm Michniewicz i mgr Kazimierz Sołtysik. Ich drogi życiowe były trudne i pogmatwane, typowe dla Polaków tego pokolenia. Powojenne losy przywiodły ich do Wrocławia i związały na stałe z tym miastem. Zawodowe życie poświęcili Bibliotece, którą współtworzyli i organizowali. Każdy z nich był indywidualnością, lecz wspólną ich cechą był zapał do pracy, umiłowanie książek, wiara w słuszność własnych przekonań i zaangażowanie. Współpracownicy darzyli ich szacunkiem i uznaniem. Kiedy odeszli, ich dzieło przejęli i kontynuują następcy. Z perspektywy minionego czasu zasłużyli na miano pionierów i ojców Biblioteki.

## Aleksander Kudelski\*

pierwszy dyrektor Biblioteki Głównej



Urodził się 17 października 1922 roku w Białymstoku w rodzinie robotniczej. Ojciec Aleksander był z zawodu tokarzem, matka, Józefa z Mickiewiczów, zajmowała się prowadzeniem domu. Aleksander był najmłodszym z trojga rodzeństwa, miał dwie siostry Wandę i Zofię. Dorastał w Białymstoku. W czasie okupacji pracował jako kreślarz w firmie budowlanej „H. Sobański” w rodzinnym mieście. Po przyjeździe do Wrocławia w 1946 roku podjął studia ekonomiczne; a 19 lutego 1952 roku zdał egzamin magisterski w Wyższej Szkole Ekonomicznej<sup>1</sup>. W okresie studiów Aleksander Kudelski działał aktywnie w ówczesnych organizacjach młodzieżowych i partyjnych, najpierw jako

członek Polskiej Partii Socjalistycznej, następnie – Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Od maja 1950 roku związał się z uczelnią, początkowo jako kierownik administracji, potem jako asystent w Katedrze Planowania Gospodarki Narodowej, a następnie w Katedrze Ekonomiki Przemysłu. W 1951 roku, 30 marca, napisał podanie o przyjęcie do pracy w uczelnianej bibliotece i po uzyskaniu zgody Departamentu Kadr w Ministerstwie Szkół Wyższych i Nauki objął stanowisko kierownika biblioteki od 1 kwietnia 1951 roku<sup>2</sup>. Aleksander Kudelski funkcję kierownika, a później dyrektora Biblioteki Głównej AE pełnił przez ponad 30 lat, do grudnia 1981 roku, kiedy przeszedł na rentę. Za pracę zawodową i działalność społeczną został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1966), Złotym Krzyżem Zasługi (dwukrotnie), Medalem X-lecia oraz Medalem za Zasługi dla Obronności (1968). Zmarł 11 lipca 1995 roku. Pochowany został na Cmentarzu Grabiszyńskim.

W życiu Aleksandra Kudelskiego najważniejsze były 2 pasje. Pierwszą było kierowanie Biblioteką, drugą – praca pedagogiczna w ówczesnym Studium Bibliotekarskim, którego był współorganizatorem i pierw-

---

\* Tekst zawiera obszerne fragmenty pracy: [Pieńkowska 2006, s. 121-128].

<sup>1</sup> W teczce akt osobowych A. Kudelskiego znajduje się odpis dyplomu nr 38 ukończenia studiów wyższych w WSE we Wrocławiu w zakresie finansów i kredytu i uzyskania tytułu magistra ekonomisty, Archiwum AE, sygn. 110/3372.

<sup>2</sup> Pismo Rektoratu WSE we Wrocławiu do Ministerstwa Szkół Wyższych w Warszawie z dnia 25.04.1951 roku, Teczka akt osobowych, wyd. cyt.

szym dyrektorem (1 marca 1960-marzec 1962) [Hrycyk 2000, s. 81]. Było to w owym czasie studium jednowydziałowe, bibliotekarskie, pierwsze tego typu w Polsce.

Dyrektor angażował się również w prace na forum bibliotekarstwa krajowego. W latach 1954-1972<sup>3</sup> działał w Komisji do Spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, początkowo (od 1954 roku) jako rzeczoznawca w „Zespole rzeczoznawców dla oceny planów prac naukowo-badawczych bibliotek głównych”, a od 1955 roku jako członek komisji. W latach 1963-1969 kierował zespołem (przekształconym w podkomisję) do spraw wskaźników i norm pracy bibliotek<sup>4</sup>. Przez wiele lat, poczynając od pierwszej kadencji, należał do zespołu członków Komisji Egzaminacyjnej dla Bibliotekarzy Dyplomowanych. Dyrektor objął stanowisko starszego kustosza dyplomowanego z dniem 1 stycznia 1969 roku.

Pod kierownictwem Aleksandra Kudelskiego biblioteka szybko zyskała uznanie i stała się jedną z najlepszych w resorcie szkół wyższych. Jego ambitny plan budowy nowej biblioteki nie został urzeczywistniony do tej pory, lecz w latach sześćdziesiątych przybrał konkretną postać – projektu budynku biblioteki<sup>5</sup>. Aleksander Kudelski umiał współpracować ze zmieniającymi się władzami uczelni. Dyrektor dbał o dobro studenta – dążył do kompletności zbiorów w zakresie dyscyplin wykładanych w uczelni i liczebności udostępnianych egzemplarzy. Dbął też o personel, który w czasie jego kierownictwa, na tle wrocławskiego środowiska bibliotekarskiego, należał do najlepiej uposażonych. Chętnie przyjmował do pracy absolwentów studium bibliotekarskiego. Zachęcał ich do kontynuowania studiów wyższych, organizował szkolenia wewnętrzne, które odbywały się regularnie, szczególnie na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych<sup>6</sup>. Do 1982 roku pracował również jako członek, a następnie przewodniczący komitetu redakcyjnego oraz redaktor *Zeszytów Naukowych Wyższej Szkoły Ekonomicznej*, które przekształciły się z czasem w *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej*

---

<sup>3</sup> *Sprawozdania Komisji do Spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego za lata 1957-1959, 1957-1959, 1960-1962, 1963-1966, 1966-1969, 1969-1972*, „Roczniki Biblioteczne”, R. 2, 1958 – R. 17, 1973.

<sup>4</sup> *Komisja do Spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, sprawozdanie za lata 1954-1957*, „Roczniki Biblioteczne”, R. 2, 1958, z. 1/2, s. 329-333; *sprawozdanie Komisji do Spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego za okres 1963-1966*, „Roczniki Biblioteczne”, R. 10, 1966, s. 536; oraz: za lata 1966-1969, tamże R. 15, 1971, z. 1/2, s. 408.

<sup>5</sup> *Założenia techniczno-ekonomiczne budynku Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu*, oprac. Edmund R. Orlik, październik 1969 [maszynopis w dokumentacji biblioteki].

<sup>6</sup> *Plan szkoleń pracowników Biblioteki Głównej w roku akademickim 1978/1979-1980/1981* [maszynopis w dokumentacji biblioteki].

im. Oskara Langego we Wrocławiu. Zainicjował dokumentowanie prac naukowych pracowników uczelni<sup>7</sup>.

Dyrektor był pomysłodawcą ciekawych wystaw, które były organizowane w holu Biblioteki i przyciągały zarówno młodzież, jak i pracowników uczelni, a nawet ludzi spoza uczelni<sup>8</sup>. Potrafił integrować środowisko pracownicze; w bibliotece obchodzono różne święta oraz organizowano spotkania towarzyskie. Przyczynił się do powstania w Bibliotece Koła Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, przez okres swojej pracy w Bibliotece popierał jego działalność<sup>9</sup>. Chociaż był apodyktycznym i wymagającym szefem, pod względem zarówno merytorycznym, jak i formalnym, to pracownicy dobrze wspominają atmosferę tamtych lat. Naturalnie, jak każdy szef miał swych zwolenników i przeciwników, ale miał też wiernych przyjaciół, którzy pozostali przy nim w trudnym okresie jego życia oraz w czasie śmiertelnej choroby. Okres schyłkowy jego działalności w bibliotece rozpoczął się w 1979 roku, po wypadku komunikacyjnym. Przeżył wówczas skomplikowaną operację nóg, a po niej został poddany długotrwałej rehabilitacji.

Po odejściu z biblioteki (1981) Aleksander Kudelski skupił swą uwagę na pracy pedagogicznej w Studium Bibliotekarskim (Państwowe Pomaturalne Studium Animatorów Kultury i Bibliotekarzy we Wrocławiu). Do roku 1964 studium miało swą siedzibę w Bibliotece Szkoły Wyższej Ekonomicznej. Do roku 1975 zajęcia prowadzone przez A. Kudelskiego odbywały się raz w tygodniu w pomieszczeniach biblioteki. Przez cały okres swojej pracy zawodowej prowadził zajęcia z przedmiotu „nauka o książce”, rozumianego jako historia książki. Pod jego kierunkiem powstało 291 prac dyplomowych<sup>10</sup>, poczynając od zakresu historii książki, drukarni i wydawnictw, poprzez czasopiśmiennictwo, liternictwo, oprawy, techniki ilustracyjne, konserwację zbiorów, aż po zagadnienia teoretyczne z zakresu współcześnie rozumianej nauki o książce. Ciężka choroba, która ujawniła się niespodziewanie w marcu 1995 roku, przerwała jego pracę w studium i nieodwracalnie wyłączyła go z czynnego życia. Współpracownicy i słuchacze zapamiętali A. Kudelskiego jako świetnego pedagoga, rzetelnego i wymagającego wykładowcę.

---

<sup>7</sup> Był redaktorem pierwszych dwóch wydań *Bibliografii publikacji pracowników nauki Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu za lata 1950-1962 oraz 1963-1968*, które ukazały się w *Zeszytach Naukowych* (z. 20, 1964), następnie w *Pracach Naukowych* (z. 17 (39), 1969).

<sup>8</sup> Tematem wystaw były m.in.: ekslibrisy, stara fotografia, stare książki kucharskie ze specjałami na Boże Narodzenie, pokaz możliwości czytelnika w zakresie niszczenia księgozbioru.

<sup>9</sup> Po odejściu A. Kudelskiego z biblioteki Koło SBP uległo rozwiązaniu.

<sup>10</sup> Kartoteka prac napisanych pod kierunkiem A. Kudelskiego znajduje się PPSKAiB we Wrocławiu.

Aleksander Kudelski był osobowością budzącą kontrowersje. Należał do ludzi skrytych, mało wylewnych, lecz ci, którzy poznali go bliżej, wiedzą, że będąc człowiekiem czynnym, chętnie pomagał pracownikom uczelni w trudnych sytuacjach życiowych. Dużo, jak na owe czasy, podróżował. Uwielbiał Włochy, chętnie odwiedzał Rzym. W Polsce najczęściej wybierał Bieszczady, w których spędzał urlop. Był kolekcjonerem starodruków i ciekawych wydań bibliofilskich, które zostały opisane w jednej z prac dyplomowych<sup>11</sup>. Utrzymywał kontakty z antykwariuszami wrocławskimi i krajowymi. Zbierał ekslibrisy, fajki, obrazy. Miał płótna Juliusza Kossaka, Piotra Michałowskiego, Olgi Boznańskiej, Teodora Axentowicza i innych malarzy polskich.

## Wilhelm Michniewicz

### kierownik Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów

Przyszły nauczyciel, prawnik i bibliotekarz z zamiłowania urodził się w rodzinie chłopskiej 22 sierpnia 1910 roku we wsi Bokacze w powiecie postawskim (województwo wileńskie). Jego rodzice: Mikołaj i Helena z domu Rutkiewicz<sup>12</sup> posiadali gospodarstwo rolne o powierzchni 12 ha, z którego utrzymywali siebie i troje dzieci: Witolda, Aldonę i Wilhelma. Rodziców stracił bardzo wcześnie; matka zmarła w 1917, a ojciec w 1922 roku. Po ich śmierci pozostał pod opieką starszego rodzeństwa. Od najmłodszych lat pomagał w gospodarstwie, najpierw rodzicom, a następnie rodzeństwu.



Wilhelm pobierał nauki w szkole powszechnej w miejscowości Duniłowicze w powiecie postawskim, gdzie w 1924 roku ukończył sześć klas. Po ukończeniu szkoły podstawowej naukę kontynuował w Państwowym Seminarium Nauczycielskim im. Tomasza Zana w Wilnie. Tu złożył egzamin dojrzałości w 1930 roku<sup>13</sup>, równocześnie uzyskując dyplom nauczyciela szkół powszechnych. Podjął pracę jako nauczyciel we wsiach położonych w powiecie wileńskim, m.in. we wsi Wieciuny, Antokalce, Liczuny, a

---

<sup>11</sup> B. Łach, *Księgozbiór nr 3*, [w:] *Bibliofilstwo wśród wykładowców studium*, 1977, praca dyplomowa [maszynopis w zbiorach PSKAKiB we Wrocławiu].

<sup>12</sup> Teczka akt osobowych Wilhelma Michniewicza, Archiwum AE, sygn. 110/2852.

<sup>13</sup> Tamże.

poczynając od roku szkolnego 1934/1935, pełnił funkcję kierownika szkoły i nauczyciela – najpierw w Anglenikach, a następnie Miednikach Wielkich i Nowosiólkach (powiat oszmiański), gdzie pracował do czerwca 1941 roku. W 1936 roku zdał praktyczny egzamin nauczycielski. W okresie pracy pedagogicznej, tj. w latach 1932-1933, Michniewicz odbył obowiązkową służbę wojskową w Dywizji Podchorążych Rezerwy Piechoty w Wilnie, którą ukończył w stopniu podporucznika rezerwy.

W okresie kampanii wrześniowej został powołany do Batalionu Obrony Narodowej (od 24 sierpnia do 20 września 1939 r.). W czasie okupacji sowieckiej, kiedy zamknięto polskie szkoły, Wilhelm Michniewicz zajął się prowadzeniem samodzielnego gospodarstwa rolnego we wsi Justynowo w powiecie wileńskim<sup>14</sup>. Pierwsze małżeństwo z Marią z Zawiszów (ur. 1904 r.) miało tragiczny epilog. Młodzi Michniewiczowie zamieszkali w Nowosiólkach. Niestety, w czerwcu 1941 r. małżonkowie zostali rozdzieleni i wywiezieni w głąb Rosji – Wilhelm na Syberię, a Maria do Kazachstanu, gdzie urodziła córkę Joannę (20.08.1941 r.). Zmarła, gdy dziewczynka miała niespełna trzy lata (styczeń 1944 r.). Joanna została umieszczona w Sierocińcu im. Krupskiej we Frunze<sup>15</sup> (stolica Kirgizji), a później oddana do adopcji. Wilhelm Michniewicz wraz z siostrą żony, Heleną Zawiszą-Sobolewską, poszukiwał Marii i córki za pośrednictwem Czerwonego Krzyża, a następnie starał się o repatriację córki. Poznał córkę dopiero w 1975 roku<sup>16</sup>, kiedy na jego zaproszenie przyjechała z wizytą do Polski.

W czasie okupacji niemieckiej Wilhelm Michniewicz działał w konspiracji i wstąpił w szeregi Armii Krajowej. Posługiwał się pseudonimem „Wyrwa”. Opiekował się rannymi żołnierzami z I Brygady „Jurand” należącej do AK<sup>17</sup>. Działalność konspiracyjną prowadził od listopada 1943 do lipca 1944 roku. Brał udział w wyzwaniu Wilna, lecz niebawem został osadzony w obozie internowanych Polaków w Związku Radzieckim w miejscowości Rianzań-Czerepowiec<sup>18</sup>. Po wyjściu z obozu w listopadzie 1947 roku wrócił do Polski i osiedlił się we Wrocławiu.

---

<sup>14</sup> Informacje zawarte w podaniu o pracę z dnia 30 marca 1950 r. W aktach osobowych Michniewicza nie ma dokładnych danych dotyczących jego małżeństwa z Marią; w kwestionariuszu podpisanym 3 grudnia 1947 r. podał stan cywilny wdowiec; napisał, że czyni starania o repatriację córki. W 1991 r. córka W. Michniewicza Galina Sandler z jego wnuczką Eleną wróciły do kraju. Elena Sandler przez rok (1.09.1998-31.08.1999) była zatrudniona w BG AE.

<sup>15</sup> Obecnie: Biszkek (zmiana nazwy w 1991).

<sup>16</sup> Informacja z wywiadu z Galiną Handler-Erenenkową oraz Eleną Jankowiak (z domu Sandler).

<sup>17</sup> Teczka akt osobowych, wyd. cyt.

<sup>18</sup> Związek z AK stał się powodem powojennego traumatycznego zdarzenia, o którym pod koniec życia Wilhelm Michniewicz opowiadał pracownikom. W 1949 r., jadąc

Od 3 grudnia 1947 roku podjął pracę w Bibliotece Wyższej Szkoły Handlowej we Wrocławiu, a po jej upaństwowieniu w 1950 roku – w Wyższej Szkole Ekonomicznej [Rutkiewicz 1986, s. 7-45; Olecki, Wersty, Jasiński 1987, s. 5-43]. W 1948 roku rozpoczął studia na Wydziale Prawno-Administracyjnym Uniwersytetu Wrocławskiego, które ukończył w 1952 r., uzyskując tytuł magistra prawa o specjalizacji cywilistycznej (nr albumu 2993)<sup>19</sup>.

Drugi związek małżeński z Janiną z domu Lipińską (ur. w 1923 r.) zawarł w 1950 roku. Z tego związku urodziło się dwoje dzieci: syn Jerzy (1953 r.) i córka Krystyna (1957 r.).

Z akt osobowych Wilhelma Michniewicza wynika, że przed wojną był bezpartyjny i po wojnie również nie wstąpił w szeregi żadnej partii. Od 1949 roku należał do Związku Nauczycielstwa Polskiego i w czasie pracy w uczelni był aktywnym działaczem tego związku, przez wiele lat pełniąc funkcję sekretarza Rady Zakładowej ZNP. Był też skarbnikiem Kasy Zapomogowo-Pożyczkowej, która wówczas działała pod patronatem ZNP<sup>20</sup>. Pracował w Senackiej Komisji Bibliotecznej [Kudelski 1965, s. 118], a następnie w Radzie Bibliotecznej<sup>21</sup>. Należał do Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich oraz Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej<sup>22</sup>.

Za osiągnięcia w pracy zawodowej i społecznej był odznaczany wielokrotnie odznaczeniami państwowymi i regionalnymi; w 1956 roku otrzymał Srebrny Krzyż Zasługi, dziesięć lat później Złoty Krzyż Zasługi, w 1971 r. przyznano mu Złotą Odznakę ZNP, a w 1974 roku odznakę „Budowniczy Wrocławia”. Został również uhonorowany Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski<sup>23</sup>.

Zmarł 20 lutego 1981 roku. Pochowany został na Cmentarzu Osobowickim [Nekrolog... 1981].

---

tramwajem we Wrocławiu, spotkał kolegę z AK, który, jak się okazało, był śledzony przez pracowników Urzędu Bezpieczeństwa. Wkrótce po tym przypadkowym spotkaniu W. Michniewicz został aresztowany w miejscu pracy i przewieziony ciężarówką do Warszawy, gdzie przesłuchiowano go jako politycznego wroga [Informacja z wywiadu z Barbarą Żmigrodzką].

<sup>19</sup> Kwestionariusz osobowy Wilhelma Michniewicza z dnia 5 grudnia 1974 roku oraz zaświadczenie Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu z 11 października 1949 roku. Teczka akt osobowych, wyd. cyt.

<sup>20</sup> Zachował się protokół zdawczo-odbiorczy materiałów dot. pracy jako skarbnika KZ-P ZNP przy WSE we Wrocławiu z dnia 13 maja 1972 roku, którym przekazał dokumenty itp. nowemu skarbnikowi, p. Marii Dąmbrowskiej.

<sup>21</sup> Teczka akt osobowych, wyd. cyt.

<sup>22</sup> Życiorys napisany dnia 30.03.1950 roku, Teczka akt osobowych, wyd. cyt.

<sup>23</sup> Pismo nie posiada daty. Teczka akt osobowych, wyd. cyt.

Jednak nie dokumenty, medale i odznaczenia świadczą o człowieku. Więcej mówi o nim historia jego życia, relacje z innymi ludźmi oraz stosunek do pracy. Niewątpliwie trudne dzieciństwo i traumatyczne przeżycia z II wojny światowej wywarły wpływ na osobowość pana Wilhelma. Wcześniej osierocony, a następnie okaleczony przeżyciami wojennymi, w tym utratą żony i córki, nie poddał się, osiągał swoje cele i spełniał się w życiu zawodowym i osobistym. Z zamiłowania był nauczycielem, przed wojną przez 10 lat pracował w szkolnictwie powszechnym, a po przyjeździe do Wrocławia, oprócz pracy w bibliotece w latach 1949-1953, pracował na pół etatu również w Studium Pedagogicznym WSE na stanowisku młodszego asystenta, następnie wykładowcy przy Katedrze Ekonomiki Przemysłu<sup>24</sup>, a przez wiele następnych lat prowadził zajęcia dydaktyczne ze studentami z zakresu informacji naukowej. Ponadto w latach 1960-1963 wykładał zagadnienia ruchu wydawniczego słuchaczom Studium Kulturalno-Oświatowego i Bibliotekarskiego we Wrocławiu [Kulewska 2000, s. 122].

Pracę biblioteczną rozpoczął 3 grudnia 1947 roku, a zakończył przejściem na emeryturę w dniu 31 grudnia 1978 roku. Zaczynał od stanowiska urzędnika, a następnie referenta w Bibliotece Wyższej Szkoły Handlowej<sup>25</sup>. Przeszedł wszystkie szczeble stanowisk bibliotecznych. Uprawnienia bibliotekarza dyplomowanego uzyskał w 1962 roku, a stanowisko starszego kustosa dyplomowanego objął w roku 1969 [*Informator...* 1970, s. 38]. Aż do samego końca pracy w zawodzie bibliotekarskim związany był z Oddziałem Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów, gdzie pełnił funkcję kierownika. Włożył bardzo dużo pracy w gromadzenie księgozbioru<sup>26</sup>. Szczególnie dużo wysiłku poświęcił opracowaniu księgozbioru przejętego w 1950 roku po likwidującej się Izbie Przemysłowo-Handlowej. Jako kierownik Oddziału Gromadzenia uważnie śledził wszystkie propozycje zmian w kierunkach studiów, współpracował z pracownikami naukowymi, radził się ich w sprawie liczby kupowanych egzemplarzy, wnikliwie analizował propozycje zakupu, a zakupienie dubletu traktował niemal jak przestępstwo. Powtarzał, że „trzeba mieć niuch bibliotekarski”, aby pracować w tym oddziale. W gromadzeniu właściwej literatury zagranicznej pomagała mu znajomość języków obcych: rosyjskiego, angielskiego i niemieckiego. Księgozbiór tworzył od podstaw. W chwili jego odejścia na emeryturę liczył 305 214

---

<sup>24</sup> Umowa z dnia 16 marca 1953, Teczka akt osobowych, wyd. cyt.

<sup>25</sup> Umowa o pracę z lat 1947-1949, tamże.

<sup>26</sup> Pierwsza struktura organizacyjna Biblioteki powstała w 1952 roku i składały się na nią dwa oddziały: Oddział Gromadzenia, Uzupełniania i Opracowania Zbiorów oraz Oddział Udostępniania Zbiorów.



woluminów<sup>27</sup> i miał wyraźne ukierunkowanie stanowiące zabezpieczenie procesu naukowego i dydaktycznego uczelni. Swoimi doświadczeniami i poglądami na temat powstawania księgozbioru w bibliotekach ekonomicznych podzielił się w artykułach *Gromadzenie i uzupełnianie zbiorów w bibliotekach wyższych szkół ekonomicznych według stanu na dzień 31.12.1959 r.* [Michniewicz 1962] oraz *Założenia do polityki gromadzenia dokumentów sieci bibliotek głównych wyższych szkół ekonomicznych* [Michniewicz 1978]. Był człowiekiem skrupulatnym i dokładnym. Posługiwał się pismem kaligraficznym i od swoich pracowników również wymagał starannego pisma. Pracę zawodową traktował bardzo poważnie i młodym adeptom zawodu tłumaczył, że „to drugi dom”. Wpajał im dbałość o swoje stanowiska pracy oraz otoczenie. Powtarzał: „okieneczko sprawdzić, czy zamknięte, i czy czajniczek wyłączony”<sup>28</sup>.

Wilhelm Michniewicz był człowiekiem bardzo delikatnym w obęściu z ludźmi. W stosunku do pracowników nigdy nie podnosił głosu, nawet gdy miał ku temu istotne powody. Kiedy się zdenerwował dyskretnie brał tabletkę nitrogliceryny pod język<sup>29</sup>. Zwracając się do współpracowników, stosował zdrobnienia ich imion, np.: Marysienka, Krysiuczka, Kaziuczek, Marianciu. Był osobą, którą określa się mianem zacnej. Życzliwy i opiekuńczy w stosunku do młodszych pracowników; chętnie służył im radą i pomocą, nawet w sprawach prywatnych. W stosunku do kobiet zawsze był szarmancki. Cieszył się uznaniem wśród pracowników, także dyrektora Aleksandra Kudelskiego. Nieoficjalnie, w czasie jego nieobecności, pełnił funkcję zastępcy dyrektora. Nie zgodził się na przyjęcie tego stanowiska, zapewne przez wrodzoną skromność lub wcześniejsze doświadczenie<sup>30</sup>. Nie roztrząsał spraw spornych, a odmienne od dyrektorskiego zdanie kwitował krótko stwierdzeniem: „władza łuczsze znajet”<sup>31</sup>.

Był postawnym, przystojnym mężczyzną o ciemnych falujących włosach, które zaczesywał małym grzebykiem. Poza zamiłowaniem do książek jego hobby stanowiła działka ogrodnicza. Lubił opowiadać o swoich osiągnięciach jako hodowcy i o działkę dbał z dużym zaangażowaniem. Od wiosny do jesieni, przed pracą, jeździł na działkę i podlewał swoje rośliny.

---

<sup>27</sup> Sprawozdanie GUS za 1978 rok.

<sup>28</sup> Informacje z wywiadu przeprowadzonego z Marią Dąmbrowską.

<sup>29</sup> Wilhelm Michniewicz chorował na serce.

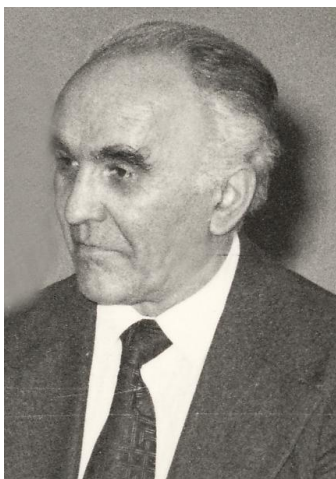
<sup>30</sup> W teczce akt osobowych W. Michniewicza znajduje się pismo z dnia 30 października 1950 roku, w którym z dniem 1 listopada 1950 roku powierzono mu funkcję zastępcy kierownika biblioteki (w tym czasie funkcję kierownika biblioteki pełnił Waclaw Kulikowski).

<sup>31</sup> Ze wspomnień Barbary Żmigrodzkiej

Cieszył się opinią człowieka o dużej kulturze osobistej i prawym charakterze, sumiennego i pracowitego. Wilhelm Michniewicz zapisał się w pamięci współpracowników jako osoba, którą się lubi, a zarazem darzy szacunkiem.

## Kazimierz Sołtysik

kierownik Oddziału Opracowania Zbiorów



Zanim rektor Wyższej Szkoły Handlowej profesor dr Kamil Stefko<sup>32</sup> zaakceptował jego podanie o pracę w bibliotece „jako pracownik niestały”<sup>33</sup>, Kazimierz Sołtysik miał za sobą trudną młodość, jak wielu ludzi z jego pokolenia. Urodził się 17 lutego 1918 roku w Sanoku. Jego ojciec, Michał, robotnik, z zawodu był murarzem, matka zaś – Helena – gospodynią domową. Miał dwoje rodzeństwa: siostrę Jadwigę Michalską – nauczycielkę, oraz brata Józefa – murarza. Z powodu trudnej sytuacji materialnej musiał przerwać edukację szkolną i rozpocząć pracę w fabryce gumy w Sanoku. W 1943 roku przeniósł się do Warszawy, gdyż gro-

ziło mu wywiezienie do Niemiec na roboty. Tam doczekał się powstania, w którym wziął czynny udział. W uznaniu zasług został odznaczony 30 września 1944 r. Krzyżem Walecznych na mocy rozkazu odczytanego w Pruszkowie przez dowódcę plutonu por. „Następa”<sup>34</sup>. Po powrocie z niewoli niemieckiej w grudniu 1946 roku uzyskał świadectwo dojrzałości i podjął starania o dostanie się na studia w ówczesnej Akademii Lekarskiej w Gdańsku, do której nie został przyjęty. Dlatego w 1947 roku przyjechał do Wrocławia z zamiarem dostania się na Uniwersytet, jednak tytuł magistra uzyskał w roku 1953 na Wydziale Finansów w Wyższej Szkole Ekonomicznej<sup>35</sup>. W 1950 roku zawarł związek małżeński z Janiną Górską, z którą miał dwóch synów – Marka i Jacka.

<sup>32</sup> Założyciel Wyższej Szkoły Handlowej i jej pierwszy rektor.

<sup>33</sup> Podanie o przyjęcie do pracy w Bibliotece z dn. 10 czerwca 1948 roku. Archiwum AE, sygn. 110/3904.

<sup>34</sup> Pseudonim jednego z dowódców Powstania Warszawskiego.

<sup>35</sup> Wszystkie informacje osobowe pochodzą z życiorysu załączonego do podania o przyjęcie do pracy, wyd. cyt.

W 1951 roku uczestniczył w kursie bibliotekarskim dla pomocniczych pracowników nauki na Uniwersytecie Wrocławskim, a praktyka międzybiblioteczna II stopnia na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1955 roku zakończona egzaminem komisyjnym była podstawą nadania mu tytułu bibliotekarza dyplomowanego. Z dniem 1 stycznia 1962 roku został powołany na stanowisko adiunkta bibliotecznego, a 7 lat później – na kustosa dyplomowanego (1.01.1969).

Od początku wyodrębnienia Oddziału Opracowania, to jest od 1954 roku, pełnił aż do końca swojej pracy zawodowej funkcję kierownika. Jeden z dokumentów z jego teczki osobowej określa go jako pioniera biblioteki, który formował zręby księgozbioru i katalogów. Kazimierz Sołtysik stworzył rozbudowany system katalogów i indeksów, szczególnie był zainteresowany rzeczowym katalogiem systematycznym. Dlatego bardzo przeżył zmianę w organizacji opracowania zbiorów, jaka nastąpiła z chwilą wyodrębnienia Oddziału Katalogów Rzeczowych w 1980 roku. Kazimierz Sołtysik interesował się również problematyką budownictwa i wyposażenia bibliotek [Sołtysik 1960], której znajomością wykazał się w nadzorowaniu uruchomienia biblioteki w ówczesnej Filii Akademii Ekonomicznej w Jeleniej Górze<sup>36</sup>. W okresie od 1948 do 1974 roku był członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego, w tym czasie w ciągu 11 lat pełnił funkcję przewodniczącego Kasy Zapomogowo-Pożyczkowej<sup>37</sup>.

W bibliotece udzielał się również na polu dydaktyki, prowadząc zajęcia z informacji naukowej i przysposobienia bibliotecznego. Już w 1954 r. opublikował artykuł oparty na swoich doświadczeniach [Sołtysik 1954]. W latach 1960-1964 i 1972-1978 wykładał przedmiot „bibliotekarstwo” w Studium Bibliotekarskim [Kulewska 2000, s. 124]. Był promotorem 34 prac z zakresu opracowania i udostępniania zbiorów, prawa bibliotecznego i czytelnictwa. W pamięci absolwentów studium zapisał się jako wymagający nauczyciel obdarzony przez nich mianem „Grycz”<sup>38</sup>.

W uznaniu zasług otrzymał: Srebrny Krzyż Zasługi (1971), Krzyż Walecznych (1972), Złoty Krzyż Zasługi (1973), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1983) oraz Złotą Odznakę Związku Nauczycielstwa Polskiego (1972) i odznakę Zasłużony dla Akademii Ekonomicznej (1977). Za działalność dydaktyczną i wychowawczą otrzymał w 1974

---

<sup>36</sup> Opinia uczelni do odznaczenia podpisana przez rektora profesora Józefa Popkiewicza. Teczka akt osobowych, wyd. cyt.

<sup>37</sup> Informacja z akt osobowych: ankieta personalna z 1974 roku oraz opinie dołączone do wniosków o nadanie odznaczeń.

<sup>38</sup> Informacja z wywiadu z Teresą Czajkowską.

roku indywidualną nagrodę III stopnia Ministra Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Zmarł 29 czerwca 1992 roku. Pochowany został na Cmentarzu Parafialnym Św. Rodziny na Sępolnie we Wrocławiu.

## Literatura

- Hrycyk K., *A imię jego czterdzieści...*, [w:] *Czterdziestolecie Państwowego Studium Kształcenia Animatorów Kultury i Bibliotekarzy*, Wyd. Silesia, Wrocław 2000, s. 80-107.
- Informator na rok akademicki 1969/1970*, WSE, Wrocław 1970.
- Kudelski A., *Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu*, [w:] *Zarys rozwoju wrocławskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w latach 1946-1964*, WSE, Wrocław 1965, s. 115-124.
- Kulewska M., *Wykaz pracowników Państwowego Pomaturalnego Studium Kształcenia Animatorów Kultury i Bibliotekarzy... w latach 1960-2000*, [w:] *Czterdziestolecie Państwowego Studium Kształcenia Animatorów Kultury i Bibliotekarzy*, Wyd. Silesia, Wrocław 2000, s. 114-127.
- Michniewicz W., *Gromadzenie i uzupełnianie zbiorów w bibliotekach wyższych szkół ekonomicznych według stanu na dzień 31.12.1959 r.*, „Roczniki Biblioteczne” 1962, R. 6, z. 1-2, s. 219-243.
- Michniewicz W., *Założenia do polityki gromadzenia dokumentów sieci bibliotek głównych wyższych szkół ekonomicznych*, [w:] *Organizacja informacji naukowej w zespole bibliotek specjalnych (na przykładzie polskich bibliotek ekonomicznych)*, materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną AE w Poznaniu i Komisję Informacji Naukowej przy Oddziale PAN w Poznaniu, 19-20.09.1977, Poznań 1978, s. 95-101.
- Nekrolog Wilhelma Michniewicza*, „Słowo Polskie” 1981 nr 38 z dnia 24.02.1981 r.
- Olecki A., Wersty B., Jasiński J., *Akademia Ekonomiczna imienia Oskara Lanego we Wrocławiu*, AE, Wrocław 1987.
- Pieńkowska E., *Aleksander Kudelski*, [w:] *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia*, t. 3, Wrocław 2006, s. 121-128.
- Rutkiewicz I., *Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego we Wrocławiu w 40-lecie Polski Ludowej*, AE, Wrocław 1986.
- Sołtysik K., *Sytuacja lokalowa bibliotek ekonomicznych*, „Roczniki Biblioteczne” 1960, r. 6, z. 1-2, s. 191-217.
- Sołtysik K., *W sprawie nauczania ogólnych zasad bibliotekarskich w wyższych szkołach ekonomicznych*, „Życie Szkoły Wyższej” 1954 nr 6, s. 60-63.

## THE FIRST CERTIFIED LIBRARIANS

### Summary

The presentation of the first certified librarians, who were the co- originators of the Main Library of the Wrocław University of Economics: Aleksander Kudelski, Wilhelm Michniewicz and Kazimierz Sołtysik. It is based on archival documents and memoirs of employees.

**Agnieszka Rogalińska**

## **Kolekcja starych druków w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu**

### **Geneza kolekcji**

Terminem stare druki określa się książki i inne dokumenty wydane od momentu wynalezienia druku do końca XVIII wieku (31.12.1800 r.), w tym inkunabuły, czyli książki wydrukowane od 1445 do 1500 roku włącznie. Obecnie w środowisku bibliotekarskim istnieje tendencja, by za stare druki uznać także książki wydane do lat trzydziestych XIX wieku. Przyjmuje się, że wyznacznikiem w tej kwestii powinno być ręczne wytwarzanie papieru, ilustracji i opraw [Bieńkowska 2005, s. 332]. W niniejszym artykule omówione będą książki wydane między XVI wiekiem a rokiem 1800, będące w posiadaniu Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.

Działająca od 1947 roku biblioteka Wyższej Szkoły Handlowej we Wrocławiu (obecnie Akademii Ekonomicznej) gromadziła księgozbiór poprzez kupno, dary, wymianę. Od początku istnienia uczelni władzom i dyrekcji Biblioteki zależało przede wszystkim na tym, by gromadzić jak największą liczbę książek do pracy naukowej oraz podręczników dla studentów. W 1950 roku uczelnia przejęła zbiory biblioteki Izby Przemysłowo-Handlowej [Kudelski 1965, s. 116], zlikwidowanej w 1951 roku. Wśród nich było wiele starych druków, głównie w języku niemieckim. Inne stare druki były kupowane w antykwariatach w latach 1955-1966<sup>1</sup> przez wieloletniego dyrektora Biblioteki Aleksandra Kudelskiego oraz innych pracowników Biblioteki: kierownika Oddziału Gromadzenia Wilhelma Michniewicza oraz Mariana Waniowskiego<sup>2</sup>. Na wielu egzemplarzach kolekcji nie ma żadnych znaków informujących o ich pochodzeniu. Sądzić należy, że kolekcję starych druków posta-

---

<sup>1</sup> Wyjątek stanowi *Oekonomia* A. Gostomskiego (Kraków 1644), zakupiona w 1974 r.; na podstawie roku akcesji zamieszczonym na egzemplarzach.

<sup>2</sup> Informacje z wywiadu przeprowadzonego z Elżbietą Pieńkowską i Barbarą Żmigrodzką.

nowiono gromadzić stosownie do profilu naukowego uczelni. Księgozbiór ten zawiera dzieła zgodne z tematyką przedmiotów wykładanych w Akademii Ekonomicznej, a więc pozycje z ekonomii, filozofii, prawa, geografii, historii, polityki i nauk społecznych. Ważnym kryterium przy gromadzeniu kolekcji było znane z historii nauki nazwisko autora. Biblioteka posiada 223 woluminy starych druków w językach: polskim, niemieckim, francuskim i po łacinie. Z XVI wieku pochodzą 2 woluminy, z XVII – 14, z XVIII – 206, a jeden wolumin to klocek zawierający dzieła z XVI i XVII wieku. Jest to kolekcja „zamknięta”; w chwili obecnej nie przewiduje się jej powiększenia. Wartość antykwaryczna kolekcji wynosi w przybliżeniu 200 000 zł<sup>3</sup>.

Tabela 1. Zestawienie liczbowe woluminów według języków i dziedzin wiedzy

	Francuski	Łacina	Niemiecki	Polski	Razem
Ekonomia	1	0	19	8	<b>28</b>
Filozofia	5	3	0	3	<b>11</b>
Prawo	0	7	49	38	<b>94</b>
Historia	18	2	5	21	<b>46</b>
Polityka i nauki społeczne	0	1	1	12	<b>14</b>
Geografia	0	0	0	7	<b>7</b>
Inne	0	3	1	19	<b>23</b>
Razem	<b>24</b>	<b>16</b>	<b>75</b>	<b>108</b>	<b>223</b>

Źródło: opracowanie własne.

## Omówienie kolekcji według dziedzin wiedzy

**Ekonomia.** Wśród dzieł ekonomicznych w kolekcji starych druków znajdują się pozycje mające znaczenie naukowe, o międzynarodowym, a także i lokalnym – polskim oraz austriackim i niemieckim zasięgu oddziaływania. Napisane są one głównie w języku niemieckim i stanowią cenny materiał z zakresu historii ekonomii, handlu, bankowości, skarbowości, ubezpieczeń.

Najważniejszym dziełem ekonomicznym w kolekcji jest praca Jamesa Steuarta (1712-1780), szkockiego arystokraty, polityka i ekonomisty, pt. *Untersuchung der Grundsätze der Staatswirthschaft...*, opublikowana w Hamburgu w latach 1769-1770 w dwóch tomach. Jest to niemieckie tłumaczenie jego najważniejszego utworu *An Inquiry into the Principles of Political Economy* [*Badania nad zasadami ekonomii politycznej*], który ukazał

<sup>3</sup> Na podstawie zasad wyceny starych druków stosowanych w Oddziale Starych Druków Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu.

się w 1767 roku w Londynie w drukarni A. Millera i T. Cadella<sup>4</sup>. Dzieło zawiera prekursorskie ujęcie dziejów rozwoju narodów. Jednocześnie jest pierwszym systematycznym wykładem ekonomii politycznej. Poglądy Jamesa Steuarta wywarły wpływ na twórczość ojca klasycznej angielskiej ekonomii politycznej Adama Smitha [*Historia myśli...* 1979, s. 59]. Chociaż w kolekcji nie ma oryginalnego, angielskiego wydania, to jednak ważne jest to, że posiadaniem tłumaczenia czy oryginalnego dzieła nie może poszczycić się ani Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego, ani Biblioteka Ossolineum, a więc biblioteki, które mają najliczniejsze we Wrocławiu zbiory starych druków.

Innym, także istotnym dziełem jest książka Gottfrieda Achenwalla (1719-1772), historyka i prawnika, pt. *Staatsverfassung der heutigen vornehmsten europäischen Reiche...*, wydana w dwóch tomach współprawnych w Getyndze w firmie wydawniczej Witwe Vandenhoecka w latach 1781 (tom I) i 1785 (tom 2). Jest to szóste wydanie tej pracy. W utworze tym Achenwall jako pierwszy wprowadził termin „statystyka”. Rozumiał przez to pojęcie szeroko ujmowany zbiór wiadomości o państwie [Ignatczyk, Chromińska 2004, s. 9].

Wśród zabytków polskiej literatury ekonomicznej warto zwrócić uwagę na dzieła następujących autorów: Anzelma Gostomskiego, Hieronima Stroynowskiego i Jana Ferdynanda Naxa.

Anzelm Gostomski (1508-1588), wojewoda rawski, był właścicielem ogromnych dóbr ziemskich. W swych poglądach ekonomiczno-handlowych kierował się zasadami merkantylizmu. Przedstawił je w książce *Gospodarstwo*, której pierwsze wydanie ukazało się w 1588 roku, już po śmierci autora, w drukarni Jakuba Siebeneichera w Krakowie [Estreicher, XVII, s. 283]. W dziele tym zawarł autor całą swoją praktyczną wiedzę dotyczącą zarządzania i organizacji pracy w gospodarstwie folwarcznym, jej racjonalizacji, specjalizacji produkcji i wykorzystania osiągnięć techniki rolnej [Stankiewicz 2007, s. 91]. Wśród starych druków Biblioteki Akademii Ekonomicznej znajduje się trzecie wydanie tej książki pod nieco innym tytułem *Oekonomia abo gospodarstwo ziemiańskie dla porządnego sprawowania ludziom politycznym dziwnie pożyteczne*, wydane w 1644 roku w drukarni Krzysztofa Schedla w Krakowie [Estreicher, XVII, s. 284].

Hieronim Stroynowski (1752-1815), biskup i profesor Akademii Wileńskiej, jest autorem pierwszego polskiego podręcznika ekonomii pt. *Nauka prawa przyrodzonego, politycznego, ekonomiki politycznej i prawa narodów*, wydane w 1785 roku w Wilnie w Drukarni Królewskiej przy Akademii Wileńskiej. Dzieło napisane zostało w duchu fizjokratyzmu,

---

<sup>4</sup> copac.ac.uk/wzgow?id=9018082&f=u&esn=F&rsn=2&rn=1 [dostęp 16.10.2006].

którego idee były w centrum zainteresowania środowiska naukowego ekonomistów polskich na Uniwersytecie Wileńskim. Mimo logiki i precyzji rozumowania poglądy w nim zawarte nie miały bezpośredniego związku z polską rzeczywistością ekonomiczną, polityczną i społeczną doby Oświecenia [Stankiewicz 2007, s. 111-112]. Biblioteka Główna posiada w swej kolekcji dwa wydania wymienionego dzieła, z roku 1785 i z roku 1791 [Estreicher, XXIX, s. 336, Estreicher, XXIX, s. 337].

Jan Ferdynand Nax (1736-1810) pochodził z Gdańska, z rodziny mieszczańskiej. Był człowiekiem o szerokich zainteresowaniach naukowych. Studiował matematykę, fizykę, botanikę, interesował się architekturą i hydrauliką, astronomią, sporządzał mapy. Był wybitnym uczyonym, wysoko cenionym w kraju, członkiem założonego w 1777 roku Towarzystwa Fizycznego. Mniej więcej od 1785 roku w zakresie jego zainteresowań znalazły się także problemy polityczne i ekonomiczne. Wyrazem tego stało się wydanie 1790 roku w drukarni Piotra Dufoura w Warszawie dzieła *Wykład początkowych prawideł ekonomiki polityczney z przystosowaniem przepisów gospodarstwa narodowego...* [Estreicher, XXIII, s. 71], którego egzemplarz znajduje się w omawianej kolekcji. Praca ta, pisana w duch specyficznego dla Polski merkantylizmu, wyróżnia się daleko posuniętą konkretnością. Nie jest oderwana od polskiej rzeczywistości ekonomicznej okresu Oświecenia, widzimy w niej konsekwentny, mieszczański program gospodarczego rozwoju kraju. Poglądy autora na temat podatków, manufaktur i handlu są – biorąc pod uwagę ówczesną epokę – bardzo postępowe [Nax 1956, s. V-VII, XXXII].

Poważne znaczenie dla nauki wrocławskiej miały prace autorów austriackich i niemieckich, ze względu na bliskość terytorialną i historyczne uwarunkowania. Przykładem tego mogą być dzieła Josepha von Sonnenfelsa i Johanna Georga Büscha.

Joseph von Sonnenfels (1733-1817) był przede wszystkim austriackim prawnikiem, twórcą porządku prawnego w Austrii, rektorem Uniwersytetu Wiedeńskiego. Jako ekonomista propagował idee merkantylistyczne. Jego książka *Grundsätze der Polizey, Handlung und Finanz* (pierwsze wydanie z roku 1765) była oficjalnym, obowiązującym do 1848 roku podręcznikiem ekonomii i skarbowości w monarchii austriackiej [Bochenek 2004, s. 197]. W kolekcji starych druków Biblioteki jest egzemplarz tego dzieła wydany w 1796 roku w Wiedniu w oficynie Alberta Comesiny.

Johann Georg Büsch (1728-1800), profesor gimnazjum i szkoły handlowej w Hamburgu, był cenioną postacią w środowisku naukowym Hamburga – miasta kupców i bankierów. Jest autorem wielu publikacji z dziedziny teorii i praktyki gospodarczej, m.in. z zakresu prawa bankowego, handlowego, wekslowego i morskiego [*Deutsche Biographische...*



1995, s. 212-213]. W omawianej kolekcji wśród wielu jego książek są m.in.: *Abhandlung von dem Geldumlauf in anhaltender Rusksicht...* (1800) i *Ein Wort zu seiner Zeit über die Hamburgische Bank* (1790).

**Filozofia.** Zbiór dzieł filozoficznych w kolekcji starych druków Biblioteki Głównej nie jest bogaty. Zawiera zaledwie jedenaście egzemplarzy. Najważniejszymi z nich są dzieła Arystotelesa i Jeana-Jacquesa Rousseau.

*Politicorum libri octo*, dzieło starożytnego filozofa Arystotelesa (384-322 rok p.n.e.), wydane w Bazylei w oficynie Eusebiusa Episcopiusa w 1582 roku, jest traktatem politycznym złożonym z ośmiu ksiąg. Autor prezentuje w nim swe poglądy na temat polityki, państwa, rodziny, niewolnictwa. Omawia trzy typy rządów: monarchię, arystokrację i demokrację. Arystoteles jawi się jako zwolennik rządów umiarkowanych. Teoria autora na temat państwa jest realistyczna, gdyż wynika z pogłębionych studiów nad konstytucjami społeczeństw greckich. Poglądy Arystotelesa wywarły wpływ na późniejszych myślicieli, m.in. Monteskiusza [Leksykon dzieł... 2001, s. 207-208].

Wśród dzieł filozofów nowożytnych najważniejszą pozycją w kolekcji jest praca Jeana-Jacquesa Rousseau (1712-1778): *Emile, ou de l'éducation*, wydana w Genewie w 1780 roku w dwóch tomach. W dziele tym, uważanym za najważniejsze w dorobku Rousseau, zawarty jest jego program pedagogiczny. Autor zwrócił w nim uwagę na problem tragicznej sytuacji dziecka i jego wychowania w XVIII wieku. Niedocenienie, a nawet potępienie utworu przez współczesnych było dla Rousseau ogromnym dramatem. Chociaż dzieło Rousseau może miejscami wzbudzać kontrowersje, to jednak miało ono historyczne znaczenie dla przyspieszenia procesów przemian pedagogicznych. Idee zawarte w *Emilu* wpłynęły w dużej mierze na poglądy Johanna Heinricha Pestalozziego (1746-1827), twórcę nowożytnej reformy wychowania. Sięgali do niego także teoretycy i praktycy wychowania XIX i XX wieku [Tatarkiewicz 2002, s. 153-154].

**Prawo.** W grupie dzieł prawniczych jest ogromna różnorodność dokumentów. Znaleźć tu można prace z zakresu prawa międzynarodowego, prawa cywilnego polskiego, zbiory konstytucji koronnych Rzeczypospolitej i Wielkiego Księstwa Litewskiego, konstytucji sejmowych, praw, traktatów, ustaw sądowych, różnego rodzaju rozporządzeń, kodeks prawa niemieckiego, a nawet kodeks prawa kanonicznego z 1670 roku. Najważniejszymi pozycjami są jednak dzieła Hugona Grotiusa oraz Charlesa Louis de Secondat Montesquieu zwanego Monteskiuszem.

Huig de Groot, znany jest powszechnie pod zlatynizowanym nazwiskiem Grotius (1583-1645). Starannie wykształcony humanista, napisał wiele prac z zakresu filozofii, teologii, poezji, filologii, historii i prawa. Swoje dzieło życia *De iure belli ac pacis libri tres* (*O prawie wojny i pokoju*) autor pisał dwa lata i opublikował je w 1625 roku. O znaczeniu książki świadczy to, że jej autora całe pokolenia prawników uważały za „ojca prawa międzynarodowego”. Grotius przedstawił w nim zarys kierunku filozoficznego, znanego pod nazwą szkoły prawa natury. Dzieło wyraża idee, które mają najbardziej zasadnicze znaczenie dla dalszego rozwoju nauki prawa, a nawet zachowują swe znaczenie w czasach obecnych. Książka w latach 1625-1775 doczekała się 49 edycji łacińskich i była tłumaczona na inne języki: holenderski, angielski, francuski, niemiecki [Grotius 1957, s. 5-6]. W Polsce gorącym propagatorem dzieła Grotiusa był gdański historyk i pedagog Joachim Pastorius, który poznał osobiście autora podczas swych podróży zagranicznych. Zalecał pracę Grotiusa młodzieży szlacheckiej jako lekturę w zakresie prawa i nauki języka łacińskiego [Kubik 1970, s. 15]. Biblioteka posiada wydanie niemieckie tegoż dzieła pt.: *Drey bücher vom rechte des Krieges und Friedens*, opublikowane w Lipsku w 1707 roku nakładem Friedriecha Groschuffa. Pracę przetłumaczył z oryginału łacińskiego Phillipp Balthasar Sinold von Schütz (1657-1742).

Charles Louis de Secondat Montesquieu (1689-1755), zwany Monteskiuszem, podobnie jak Grotius otrzymał staranne wykształcenie humanistyczne i prawnicze. Dzięki swej twórczości pisarskiej zyskał rozgłos jako teoretyk państwa i prawa, znawca prawa karnego i konstytucyjnego, historyk i pisarz polityczny. W 1748 roku ukazało się jego najśłynniejsze dzieło *De l'esprit des lois* [*O duchu praw*], nad którym pracował prawie 20 lat. Dzieło jest analizą trzech ustrojów: republiki, monarchii i tyranii. W konkluzji autor dochodzi do wniosku, iż tylko system rządów umiarkowanych zapewnia wolność obywatelom. System praworządności zależy od rozdziału trzech władz: ustawodawczej, wykonawczej i sędowniczej, co – zdaniem autora – może zapewnić republika i monarchia konstytucyjna. Po raz pierwszy właśnie w tym dziele została tak wyraźnie i rzetelnie uzasadniona idea podziału władz. Idea ta w absolutystycznie rządzonej Francji trafiła na podatny grunt społeczny i polityczny i stała się źródłem inspiracji dla autorów Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela podczas rewolucji francuskiej w 1789 roku oraz konstytucji francuskiej z 1791 roku. Pod jej wpływem kształtowała się konstytucja Stanów Zjednoczonych z 1787 roku, nawiązywali do niej twórcy polskich reform w okresie Sejmu Czteroletniego i Konstytucji 3 Maja z 1791 roku, stała się podstawą wielu liberalnych ustrojów dziewiętnastowiecznej Europy, a nawet polskiej konstytucji z 17 marca

1921 roku [Montesquieu 1997, s. 3-4]. W omawianej kolekcji znajduje się pierwsze polskie wydanie dzieła Monteskiusza, zatytułowane *Duch, czyli treść praw albo o stosowności którą powinny mieć prawa z ustawą rządu każdego...*, które ukazało się w Lipsku – Dreźnie w dwóch tomach w 1777 roku [Estreicher, XXII, s. 541]. Utwór przetłumaczył z oryginalnego pierwszego wydania francuskiego z 1748 roku Mateusz Czarnek, sekretarz gabinetu i szambelan króla Stanisława Augusta, prawdopodobnie na jego zlecenie i przy jego materialnej pomocy, chociaż firmowym nakładcą był Michał Gröll [Dzwonkowski 1938, s. 204-205]. Przekład nie należy jednak do udanych, gdyż nie oddaje myśli Monteskiusza w jej ostatecznym ujęciu, które autor zawarł w wydaniu z lat 1757-1758; brakiem tego przekładu jest też pominięcie przypisów pochodzących od twórcy dzieła. Dzieło w tłumaczeniu Czarnka przetrwało jednak aż do 1927 roku, a więc do ukazania się nowego wydania *O duchu praw* w przekładzie Tadeusza Boya-Żeleńskiego na podstawie wydania z lat 1757-1758 [Montesquieu 1957, s. 10-11].

**Historia.** W grupie książek historycznych znajdują się pozycje dotyczące historii zarówno Polski, jak i innych krajów (Hiszpanii, Inflan), historii powszechnej oraz historii kościelnej. Wśród nich są kroniki, dzieła naukowe, podręczniki, pamiętniki. Najważniejszymi pracami z historii Polski są dzieła Wincentego Kadłubka, Joachima Pastoriusa i Adama Naruszewicza.

Wincenty zwany Kadłubkiem (1150-1217), biskup krakowski, jest autorem kroniki *Historia Polonica...*, obejmującej zasięgiem chronologicznym okres od czasów mitycznych do panowania księcia Władysława Laskonogiego (1202). Praca mistrza Wincentego jest świadectwem stanu wiedzy historycznej, metod pracy i osobowości twórczej średniowiecznego uczonego humanisty [*Mistrza Wincentego...* 1974, s. 5]. Dzieło przez wiele lat przechowywane było w bibliotekach w odpisach rękopiśmiennych. W omawianej kolekcji starodruków znalazło się pierwsze wydanie drukiem z 1612 roku, które wyszło z oficyny Jana Szeligi w Dobromilu [Estreicher, XIX, s. 9].

Pastorius Joachim (1611-1681), historyk, pedagog, historiograf i lekarz, profesor w gimnazjach akademickich w Elblągu (1651-1654) i Gdańsku (1655-1667), jest autorem szkolnego podręcznika historii Polski *Florus Polonicus* (1641) [Estreicher, XXIV, s. 112]. Dzieło obejmuje okres od czasów legendarnych aż do śmierci Zygmunta Augusta (1572). Napisane zostało w sposób przystępny dla młodzieży, ponieważ autor postanowił przez ukazanie sławy i waleczności przodków przekazać źródła dobrego przykładu i wzoru do naśladowania. O powodzeniu dzieła świadczy ukazanie się jego pięciu wydań w ciągu około 35 lat. Doce-

niona została praca i osoba autora – za *Florusa...* Pastorius w 1662 roku otrzymał polski tytuł szlachecki. Stanisław Konarski, zwracając uwagę na wychowawczą rolę historii ojczystej, wprowadził ten podręcznik w XVIII wieku do szkół pijarskich [Kubik 1970, s. 56-57]. Biblioteka posiada drugie wydanie *Florusa...* z 1642 roku, opublikowane w Lejdzie w oficynie Franciszka Hegera [Estreicher, XXIV, s. 112].

Adam Naruszewicz (1733-1796), jezuita, poeta, historyk, tłumacz jest autorem *Historii narodu polskiego od początku chrześcijaństwa...*, doprowadzonej do 1386 roku. *Historia...* jest pierwszą pracą przedstawiającą dzieje Polski na podstawie poważnych źródeł i opracowań naukowych [Platt 1977, s. 558-559]. W kolekcji starych druków jest tom 2 *Historii...*, obejmujący czasy od Mieszka I do Władysława Hermana, wydany w 1780 roku w Warszawie w drukarni Michała Grölla [Estreicher, XXIII, s. 49]. Kolekcja zawiera także *Historię, Germanię i Agrikolę* autorstwa starożytnego historyka Tacyta (55-120), wydane w tomach 3 i 4 *Dzieł wszystkich* tegoż autora w Warszawie w latach 1776 i 1783, w tłumaczeniu Adama Naruszewicza, również w drukarni Michała Grölla [Estreicher, XXXI, s. 10].

**Polityka i nauki społeczne.** Najważniejszą pozycją z dziedziny polityki w omawianej kolekcji jest *Princeps (Księżę)* Niccola Machiavellego (1469-1527), dzieło wydane w Helmstedt, w oficynie Henninga Müllera w 1660 roku.

*Princeps* jest jedną z najważniejszych prac z dziedziny polityki jaka powstała w dziejach ludzkości. Ten nieśmiertelny, ponadczasowy traktat o władzy politycznej i sztuce rządzenia napisany został w kilka tygodni. Autor zawarł w nim całą swoją wiedzę, którą zdobył w trakcie studów nad historią starożytną oraz dzięki własnemu, piętnastoletniemu doświadczeniu politycznemu, kiedy pracował jako sekretarz Republiki Florenckiej w czasach, gdy księstwa Italii były w stanie ciągłych wojen. Zdaniem Machiavellego dla prawdziwie wybitnego władcy umiejętność utrzymania władzy i dobro państwa powinno stanowić wartość nadrzędną. Polemizuje tu z poglądami poprzedników, uważając, że każdy panujący powinien być realistą i postępować stosownie do okoliczności, umiejętnie posługując się środkami uznanymi za dobre i za okrutne. Machiavelli nigdy nie twierdził, że cel uświęca środki. Jednak gdy chodzi o tak ważne sprawy, jak wyzwolenie narodu, zbudowanie państwa, ustanowienie prawa i zaprowadzenie pokoju, władca ma robić wszystko, by swój cel osiągnąć, niezależnie od tego, czy będzie zmuszony stosować okrutne środki, czy też nie [Viroli 2006, s. 192]. Za życia autora dzieło krążyło w odpisach. Pierwsze, włoskie, jego wydanie ukazało się w 1532 roku, wzbudzając wiele emocji i kontrowersji. Niewielu

inteligentnych czytelników doceniało jego wartość, niektórzy dopatrywali się w nim nawet satyry, większość jednak uważała utwór za niegodziwy, a jego autora za „mistrza zła” [Violi 2006, s. 188]. Książka na przestrzeni dziejów spotkała się z zainteresowaniem wielu środowisk: władców, polityków, duchowieństwa i naukowców. W kolekcji Biblioteki Głównej jest tłumaczenie łacińskie z 1660 roku, opatrzone komentarzem Hermana Conringa (1606-1681), profesora uniwersytetu w Helmstedt [*Wielka Encyklopedia...* 1963, s. 595].

Wśród zabytków polskiej literatury społeczno-politycznej w kolekcji można znaleźć trzecią i czwartą część dzieła księdza Stanisława Konarskiego (1700-1773) *O skutecznym rad sposobie*, wydanego w Warszawie w drukarni księży pijarów w latach 1762 i 1763 [Estreicher, XX, s. 10]. Utwór jest świadectwem głębokiej troski i zaangażowania autora w dzieło naprawy Rzeczypospolitej. Część trzecia przedstawia całą historię działalności sejmów polskich i ich postępujący z roku na rok zły wpływ na stabilność państwa. W części czwartej autor opisał działanie zasady większości w ciałach ustawodawczych innych państw i przedstawił projekt stałego sejmu, głosującego większością, a więc likwidację *liberum veto* [Michalski 1967, s. 474-475]. Stanisław Konarski, świadom słabości politycznej i społecznej kraju, przez całe życie, na wielu płaszczyznach działalności – społecznej, pisarskiej, wychowawczej, kierował się dobrem Rzeczypospolitej. Osoba Konarskiego i jego dzieła są przykładem wzorowej postawy obywatelskiej dla wielu pokoleń.

**Geografia.** Najważniejszym dziełem geograficznym w omawianej kolekcji starodruków są *Relatie powszechne. Abo nowiny pospolite...*, pióra włoskiego jezuita Giovanniego Botero (1544-1617). Autor pisał je w latach 1591-1595, a składające się z czterech współwydanych części dzieło opublikowane zostało w roku 1596 w Wenecji w oficynie Giorgia Angelieriego w języku włoskim jako *Le Relationi Universali* [Bielański 1995, s. 95]. Na język polski zostało przetłumaczone przez bernardyna Pawła Łęczyckiego i wydane w Krakowie w drukarni Mikołaja Loba w 1609 i 1613 roku. Biblioteka posiada egzemplarz z 1613 roku [Estreicher, XIII, s. 292]. Dzieło Botero zawiera opisy wszystkich znanych w drugiej połowie XVI wieku części świata. Pisząc utwór, Botero korzystał z relacji jezuitów, którzy mieli obowiązek informowania papieża nie tylko o sytuacji społeczno-politycznej w danym kraju, jego strukturze organizacyjnej, lecz także o warunkach naturalnych w nim występujących. Opisy państw przedstawione są w sposób niezwykle realistyczny i zawierają ogromne bogactwo szczegółów. Autor zawarł w nim także własne obserwacje, które poczynił, podróżując po Italii, Francji i Hiszpanii [Bielański 1995, s. 83]. Podstawowym źródłem wiedzy o Polsce

były prace Marcina Kromera [Bielański 1995, s. 89]. Dzieło Botera wywarło na początku XVII wieku dotychczasowe kompendium wiedzy geograficznej – *Kronikę świata* Marcina Bielskiego [Bielański 1995, s. 86]. Biorąc pod uwagę stan wiedzy geograficznej w okresie Odrodzenia, kiedy geografia jako nauka nie była jeszcze dyscypliną samodzielną, pracę Botera należy uznać za wybitną, choć należałoby ją określić jako geograficzno-historyczno-polityczną. Zasługą autora było zebranie wszystkich wiadomości antropogeograficznych oraz stworzenie uniwersalnego repertorium. *Le Relationi* powstały jako dzieło z konieczności kompilatorskie, zredagowane jednak na podstawie źródeł uaktualnionych i sprawdzonych. Twórczość geograficzna Botera miała duże znaczenie w dziejach rozwoju europejskiej literatury geograficznej [Bielański 1995, s. 94-95].

Wśród zabytków polskiej literatury geograficznej znajdujących się w kolekcji starych druków Biblioteki na uwagę zasługują dwa istotne w XVIII wieku podręczniki: *Geografia powszechna czasów teraźniejszych...* pióra księdza Karola Wyrwicza (1717-1793), jezuita, wydana w Warszawie w 1794 roku w drukarni Michała Grölla (pierwsze wydanie w 1770 roku) [Estreicher, XXX, s. 455], oraz *Geografia czyli opisanie naturalne...*, autorstwa księdza Franciszka Siarczyńskiego (1758-1829), pijara, wydana w Warszawie w 1790 roku w drukarni księży pijarów [Estreicher, XXVIII, s. 2]. Książka Siarczyńskiego, chociaż z wykształcenia teolog, zajmował się naukowo geografią z zamiłowania. Był także bibliofilem, miłośnikiem map oraz pierwszym dyrektorem Biblioteki Ossolineum [Rzepa 1967, s. 140-141].

**Inne.** Warto wspomnieć także o niektórych dziełach z innych dziedzin wiedzy, które nie są co prawda tematycznie związane z procesem naukowym i dydaktycznym w Akademii Ekonomicznej, lecz zasługują na uwagę ze względu na osobowość autorów i znaczenie w historii nauki i dydaktyki.

Jednym z nich jest *Magiae naturalis libri viginti...*, wydana we Frankfurcie przez Samuela Hempeliusa w 1607 roku, której autorem jest Giambattista Della Porta (1535-1615), niezwykle uzdolniony i wszechstronny uczonek włoski, którego spektrum badań obejmowało fizykę, alchemię, astrologię, fizjognomikę, meteorologię, okultyzm, ogrodnictwo. Dzieło to trudno nazwać naukowym w dzisiejszym rozumieniu tego słowa. Oprócz wiadomości typu utylitarnego, jak na przykład przepisów kulinarnych, porad kosmetycznych, metod produkcji perfum, wyciskania oliwy, sporządzania odtrutki na trucizny, Della Porta opisuje w nim wyniki swych badań eksperymentalnych nad magnesem. Jednocześnie ta sama praca prezentuje porady typu irracjonalnego, na

przykład: jak spowodować, aby ktoś miał przykre sny, czy oszalał na jeden dzień. Sam tytuł dzieła jest intrygujący i dzisiejszemu czytelnikowi może kojarzyć się ze zjawiskami niezwykłymi. Tymczasem termin „magia” był pojęciem złożonym, filozoficznym, przez które rozumiano naukę uniwersalną, obejmującą zarówno metafizykę, jak i filozofię przyrody, medycynę, fizykę, biologię, alchemię, astrologię oraz wiedzę hermetyczną [Dobrowolski 1990, s. 58]. Starożytni rozumieli magię jako mądrość. Słowo „mag” oznaczało mędrca [Dobrowolski 1990, s. 62]. Położenie nacisku na przymiotniku „naturalna” w odniesieniu do magii było wyrazem troski autorów prac magicznych o to, by nie wiązano ich badań z praktykami demonicznymi. Termin „naturalna” podkreślał, że odnosi się do rodzącej się w okresie Renesansu postawy usiłującej łączyć wiedzę o naturalnych zależnościach w przyrodzie z wykorzystaniem ich do różnego rodzaju działań [Dobrowolski 1990, s. 79]. Jednak na podstawie omawianego dzieła i sprzeczności w nim występujących można wnioskować, że nauka w czasach Della Porty nie do końca wyzwoliła się z przesądów i dopiero zaczynała się kształtować według nowożytnego profilu. Della Porta jednak przyczynił się do uznania w nauce metody eksperymentalnej. To właśnie on, dzięki swej pasji badawczej i zamiłowaniu do eksperymentów, wynalazł camera obscura, prototyp kinematografu oraz prototyp teleskopu, co przez wieki przypisywane było Galileuszowi [Dobrowolski 1990, s. 131-134].

Kolejną pozycją wartą odnotowania jest *Fizyka doświadczeniami potwierdzona...* wydana w 1777 roku w Warszawie w drukarni księży pijarów, pióra księdza Józefa Hermana Osińskiego [Estreicher, XXIII, s. 465], pijara, wykładowcy w Collegium Nobilium, niezwykle osobowości naukowej doby Oświecenia w Polsce. Dzieło jest podręcznikiem zawierającym aktualny na 1777 rok stan wiedzy fizycznej, pisanym z wykorzystaniem literatury zagranicznej (dzieł Edmégo Mariotte’a, Izaaka Newtona, Benjamina Franklina) [Jasiuk 1993, s. 311], a także – jak tytuł książki wskazuje – na podstawie przeprowadzonych przez autora doświadczeń. Szczególne zamiłowanie autora do eksperymentów przejawiało się podczas prowadzonych przez niego zajęć w Collegium oraz publicznych wykładów dla mieszkańców Warszawy, których był inicjatorem. Były one prowadzone bezpłatnie i uznać je należy za jedną z pierwszych w Polsce form popularyzacji wiedzy [Jasiuk 1993, s. 315]. Dbając o wysoki poziom merytoryczny swoich prac, stale uzupełniał je informacjami o nowych osiągnięciach naukowych. Wyżej wspomnianą *Fizykę...* wydaną w 1777 roku uzupełnił i wydał w 1801 roku jako *Fizykę najnowszemi odkryciami pomnożoną...* [Estreicher, III, s. 320]. Poza fizyką ksiądz Osiński zajmował się również hutnictwem i przyrodoznaw-

stwem. Materiały do swych dzieł gromadził także pionierską w tamtych czasach metodą ankietową [Jasiuk 1993, s. 309]. W pracach księdza Osieńskiego nie ma już żadnego śladu magii, jest za to klasyczne, oświeceniowe „szkiełko i oko”.

## Problem opracowania starych druków

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku nastąpiły w bibliotekarstwie polskim ogromne zmiany w zakresie opracowania zbiorów. Powszechna komputeryzacja procesów bibliotecznych wpłynęła szczególnie na tę sferę działalności bibliotek. Biblioteki, tworząc katalogi komputerowe, musiały uwzględniać wymogi przepisów katalogowania oraz możliwości systemów komputerowych, w ramach których pracowały. W chwili obecnej, po ponad dziesięciu latach pracy z komputerem, można powiedzieć, że w zakresie współczesnych, obecnie wydawanych druków zwartych problem ich elektronicznego opisu praktycznie nie istnieje. Pojawiły się natomiast problemy komputerowego opracowania zbiorów specjalnych.

W Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej po utworzeniu komputerowej bazy zasobów bibliotecznych w zakresie współczesnych druków zwartych podjęto decyzję o ewidencji i opracowaniu elektronicznym starych druków. Po przeanalizowaniu dotychczasowego stanu ewidencji i opracowania kolekcji, a także po przeprowadzonym skontrum stwierdzono, że niezbędne jest jej opracowanie według standardów XXI wieku. Konieczne stało się więc posiadanie przeszkolonego w tym zakresie personelu. Opracowanie formalne konkretnych dzieł odbywa się z autopsji na podstawie najnowszej Polskiej Normy, dotyczącej starych druków, ale jednocześnie każda biblioteka musi dostosować sposób opracowania do wymogów własnego systemu komputerowego. Generalnie każdy egzemplarz należy traktować bardzo indywidualnie, z góry zakładając, że można mieć do czynienia z unikatem. Zdarzają się bowiem różne wersje tego samego wydania. Wskazana jest konfrontacja opisu bibliograficznego starego druku z opisami istniejącymi w katalogach komputerowych, lecz nigdy nie należy kopiować opisów starych druków z innych baz danych. Bibliotekarze polscy opracowujący stare druki zajmują stanowisko, że komputerowe katalogi centralne, zarówno polskie, jak i obce, powinny podawać tylko bardzo ogólny opis książki, wraz z informacją, które biblioteki są w posiadaniu danej pozycji. Jednocześnie powinien być link do bazy lokalnej danej biblioteki, gdzie użytkownik znalazłby dokładny opis książki, która go interesuje<sup>5</sup>. Opracowanie starych druków wymaga więc nieco innego

---

<sup>5</sup> Informacja z wywiadu przeprowadzonego z Weroniką Karlak, kierownikiem Działu Opracowania Oddziału Starych Druków Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu.



podejścia niż opracowanie dzieł współcześnie wydawanych, a więc dużej wiedzy bibliotekoznawczej i historycznej, znajomości języków obcych, znajomości warsztatu naukowego, umiejętności wyszukiwania informacji w bibliografiach i katalogach komputerowych i odpowiedzialności za sporządzony – zgodnie z zasadami normy i możliwościami systemu komputerowego – opis bibliograficzny.

W Polsce wiele bibliotek posiadających katalogi komputerowe swoich zbiorów specjalnych nie ogranicza się tylko do prezentowania opisów bibliograficznych swych kolekcji. Powstają obecnie biblioteki cyfrowe, w większości tworzone dzięki oprogramowaniu dLibra, powstałemu w Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym [Chrostowski 2006, s. 19]. Biblioteki cyfrowe realizują swoją misję na podstawie zdigitalizowanych zbiorów. Digitalizacja to z kolei zespół działań mający na celu wyprodukowanie lub skopiowanie dzieła przy użyciu technologii cyfrowej. Składa się on z trzech etapów: skanowania – a więc tworzenia plików graficznych, będących kopiami dokumentów; zapisu tych plików w pamięci komputera w wybranym formacie graficznym oraz indeksowania zapisanych treści, umożliwiającego ich późniejsze wyszukiwanie [Stachowska-Musiał 2006, s. 67]. Biblioteki cyfrowe przechowują więc całe teksty dokumentów w formie zeskanowanych plików najczęściej w formacie DjVU lub PDF. Jest to zarazem elektroniczna forma zarówno udostępniania, jak i zabezpieczania zbiorów [Stachowska-Musiał 2006, s. 76]. Idea biblioteki cyfrowej godzi więc to, co wydawało się nie do pogodzenia, zwłaszcza w przypadku zbiorów szczególnie cennych. Wśród wrocławskich bibliotek cyfrowych istnieją: Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Wrocławskiego ([www.bibliotekacyfrowa.pl](http://www.bibliotekacyfrowa.pl)) oraz Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa ([www.dbc.wroc.pl](http://www.dbc.wroc.pl)). Obecnie dwie pozycje z kolekcji starych druków Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej są udostępniane na stronie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej. Są to: *Oekonomia abo gospodarstwo...* Anzelma Gostomskiego oraz *Wykład początkowych prawideł ekonomiki polityczney...* Jana Ferdynanda Naksa.

Opracowanie elektroniczne starych druków ma ogromne znaczenie. Widoczne za pośrednictwem Internetu praktycznie w całym świecie opisy bibliograficzne starych książek informują o liczbie i miejscu przechowywania konkretnych egzemplarzy. Jest to ważne, biorąc pod uwagę, ile wojen, kataklizmów i innych nieszczęść przyczyniło się do zniszczenia wielu bogatych księgozbiorów w ciągu ponad pięciuset lat. Cyfrowy zapis treści starych książek daje współczesnemu czytelnikowi możliwość obcowania z oryginalnymi dziełami dawnych autorów, poznania ich poglądów, stylu pisania, klimatu epoki, a tym samym – ich samych, niezależnie od miejsca i o każdej porze. Dla wielu czytelników

może to być wielkim przeżyciem. Dla bibliotekarzy i historyków może być nową metodą badań historycznych i proveniencyjnych starych druków.

Przez wiele lat stare druki Biblioteki Głównej przechowywane były w zwykłej, drewnianej szafie w gabinecie dyrektora. Wiosną 2006 roku zakupiono szafy pancerne, specjalnie do przechowywania zbiorów szczególnie cennych. Całość kolekcji jest zachowana w dość dobrym stanie fizycznym, ale jest też kilka książek zniszczonych, względem których należy rozważyć możliwość konserwacji. W październiku 2006 roku kolekcja została poddana procesowi fumigacji, czyli dezynfekcji usuwającej grzyby, pleśń oraz owady i ich larwy [Dereń 2006, s. 16], w Pracowni Konserwatorsko-Introligatorskiej Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu.

## Znaczenie kolekcji

Nie sposób w ramach jednego artykułu omówić wszystkich dzieł z kolekcji starych druków Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej. Każde z nich jako twór swego czasu jest na swój sposób pozycją ciekawą i wartą zaprezentowania. Stanowią one znak czasu, w którym powstały, i dokumentują stan ówczesnej wiedzy. Księgozbiór ten zawiera dzieła naukowe o znaczeniu międzynarodowym, cenione i pożyteczne podręczniki z różnych dziedzin wiedzy, które były istotne w procesie dydaktycznym, dzieła o poważnym znaczeniu wychowawczym, dzieła przekazujące idee o międzynarodowym znaczeniu, wzory postaw obywatelskich, prace uwrażliwiające na potrzeby słabszych, np. dzieci, wiele materiałów źródłowych z zakresu prawa i ekonomii. Badając kolekcję, można zaobserwować ewolucję wiedzy z różnych dziedzin, rozwój nauki i jej ciągłość, wpływ poglądów jednych autorów na innych, międzynarodowy i lokalny zasięg oddziaływania poszczególnych dzieł. Tematycznie kolekcja odpowiada przedmiotom wykładanym w Akademii Ekonomicznej, można więc powiedzieć, że jest ona swoistą „mikrobiblioteką” obecnej Biblioteki, „biblioteką w bibliotece”. Daje wyobrażenie, jak mniej więcej wyglądałby księgozbiór Biblioteki Głównej, gdyby uczelnia funkcjonowała w XVIII wieku. Kolekcja zawierająca zabytki piśmiennictwa ekonomicznego i innych dziedzin wiedzy o wysokiej wartości antykwarycznej ma znaczenie nobilitujące Bibliotekę i uczelnię. Chociaż Akademia Ekonomiczna istnieje tylko 60 lat, a więc stosunkowo krótko w porównaniu z najstarszymi uniwersytetami Europy, posiadanie przez nią takiej kolekcji świadczy o docenieniu roli tradycji i historii nauki.

Przyglądając się dziełom omawianej kolekcji, nie sposób nie zauważyć ogromnej ludzkiej pracy. Poważne utwory wymagają poważnego podejścia – wieloletnich studiów nad przedmiotem badań, wysiłku intelektualnego, doświadczenia zawodowego, badań eksperymentalnych, osobistego, emocjonalnego zaangażowania, często kosztem wielu wyrzeczeń. Autorzy tych prac nie zawsze spotkali się za życia z docenieniem swojego wysiłku. Mimo iż pochodzili z różnych środowisk – byli wśród nich ludzie duchowni, świeccy, przedstawiciele różnych stanów społecznych, środowisk naukowych, krajów i wyznań – to jednak wszyscy oni dostrzegali wartość posiadanej wiedzy i pragnęli się nią podzielić ze światem. Dzięki nim, a także dzięki pracy tłumaczy, wydawców, drukarzy, introligatorów, księgarzy i bibliotekarzy, idee zawarte w dziełach mogły dotrzeć do szerokiego grona odbiorców i wpłynąć na dalsze losy nauki i kultury światowej. Należy w tym miejscu także oddać szacunek bibliotekarzom, którzy w sposób umiejętny i ze znajomością historii nauki gromadzili omawianą kolekcję. Każda pozycja stanowi ważną cegiełkę w gmachu międzynarodowego dziedzictwa kulturowego.

## Literatura

- Bieliński S., *Giovanni Botero*, Universitas, Kraków 1995.
- Bieńkowska B., *Książka na przestrzeni dziejów*, Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej, Warszawa 2005.
- Bochenek M., *Szkice o ekonomii i ekonomistach*, MADO, Toruń 2004.
- Chrostowski J., *Bitom czas niestraszny*, „Wiedza i Życie” 2006 nr 7, s. 19.
- Dereń E., *Kwaśne biblioteki*, „Wiedza i Życie” 2006 nr 7, s. 14-19.
- Deutsche Biographische Enzyklopädie*, Hrsg von Walther Killy, K.G. Saur, München 1995, Bd 2.
- Dobrowolski J.A., *Droga przez labirynty magii*, PWN, Warszawa 1990.
- Dzwonkowski W., *Czarnek Mateusz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, Kraków 1938, t. 4, s. 204-205.
- Estreicher K., *Bibliografia polska*, Towarzystwo Naukowe Krakowskie, Kraków 1870-1939, t. 1-33.
- Grotius H., *Trzy księgi o prawie wojny i pokoju, w których znajdują wyjaśnienie prawo natury i prawo narodów, a także główne zasady prawa publicznego*, PWN, Warszawa 1957.
- Historia myśli ekonomicznej*, red. S. Żurawicki (i in.), Ossolineum, Wrocław 1979.
- Ignatczyk W., Chromińska M., *Statystyka*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2004.
- Jasiuk J., *Renesansowy pijar doby Oświecenia – rzecz o Józefie Hermanie Osińskim*, [w:] *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII-XIX wieku*, Warszawa 1993, s. 309-317.
- Kubik K., *Joachim Pastorius – gdański pedagog XVII wieku*, Ossolineum, Wrocław 1970.

- Kudelski A., *Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu*, [w:] *Zarys rozwoju wrocławskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w latach 1946-1964*, Wrocław 1965, s. 115-124.
- Leksykon dzieł filozoficznych*, red. J. Kielbasa, Znak, Kraków 2001.
- Michalski J., *Konarski Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, Wrocław 1967, t. 13, s. 471-476.
- Mistrza Wincentego Kronika Polska*, Wstęp i komentarze B. Kürbis, PWN, Warszawa 1974.
- Montesquieu C.L. de Secondat, *O duchu praw*, Antyk, Kęty 1997.
- Montesquieu C.L. de Secondat, *O duchu praw*, PWN, Warszawa 1957, t. 1.
- Nax J.F., *Wybór pism*, PWN, Warszawa 1956.
- Opis bibliograficzny. Stare druki*, PN-N-01152-8:1994. Zamiast PN-73/N-01152. Ustan. 1993-12-23, Alfa-Wero, Warszawa 1995.
- Platt J., *Naruszewicz Adam*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, Wrocław 1977, t. 22, s. 554-561.
- Rzepa Z., *Franciszek Siarczyński*, [w:] *Dziewięć wieków geografii polskiej*, Warszawa 1967, s. 130-157.
- Stachowska-Musiał E., *Dygitalizacja a ochrona zbiorów*, [w:] *Dygitalizacja zbiorów bibliotecznych: materiały z ogólnopolskiej konferencji „Dygitalizacja zbiorów bibliotecznych”, Warszawa 3-4 czerwca 2005*, Wydawnictwo SBP, Warszawa 2006.
- Stankiewicz W., *Historia myśli ekonomicznej*, PWE, Warszawa 2007.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, PWN, Warszawa 2002, t. 2.
- Viroli M., *Uśmiech Machiavellego*, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2006.
- Wielka encyklopedia powszechna PWN*, PWN, Warszawa 1963, t. 2.

## THE COLLECTION OF OLD PRINTS IN THE MAIN LIBRARY OF THE WROCLAW UNIVERSITY OF ECONOMICS

### Summary

The article presents the origin and subject analysis of the collection of old prints in the Main Library of the Wrocław University of Economics. It points at the most important issues of keeping a record, cataloguing, making available and storing of old prints. It presents the historical value of the collection for the school and the function of a book in culture.

**Małgorzata Świrad**

## **Komputeryzacja Biblioteki - doświadczenia i wnioski**

W 1996 roku Biblioteka zakupiła kompleksowy system zarządzania biblioteką PROLIB autorstwa zielonogórskiej spółki Max Elektronik SA. Biblioteka miała już za sobą pierwsze doświadczenia w automatyzacji procesów bibliotecznych. W 1993 roku zakupiono system Lech-BMS opracowany przez zespół informatyków i bibliotekarzy Politechniki Poznańskiej. Lech-BMS pracował w systemie DOS na mikrokomputerach klasy IBM, w sieci lokalnej pod kontrolą systemu Novell. Do katalogu komputerowego w latach 1993-1996 wprowadzono na bieżąco nowe nabytki (wydawnictwa zwarte), a także równolegle retrospekcyjnie katalog archiwalny dokumentów zakupionych po 1986 roku. W prace nad wypełnieniem katalogu zaangażowani byli pracownicy różnych oddziałów Biblioteki, co pozwoliło na szybkie uzupełnienie katalogu, ale skutkowało rozmyciem się odpowiedzialności za jakość opisów. Od roku 1995 zapisywano w bazie również czytelników (pracowników uczelni oraz nowych studentów) i rejestrowano wypożyczenia, ale cały czas prace prowadzono dwutorowo – drukowano karty katalogowe, zamówienia przyjmowano na rewersach, a rejestracji w systemie podlegały wypożyczenia tylko w takim przypadku, kiedy i czytelnik, i książka były wcześniej wprowadzone do komputerowego systemu Biblioteki. Jednak po krótkim czasie eksploatacji okazało się, że system nie zaspokaja w pełni potrzeb Biblioteki.

Dopiero wspomniany wcześniej zakup systemu PROLIB znacznie przyspieszył automatyzację prac. Po zainstalowaniu nowego systemu została przeprowadzona konwersja danych. O ile konwersja bazy czytelników nie wzbudziła specjalnych kontrowersji, o tyle niestety konwersja opisów bibliograficznych nie przebiegła tak gładko i mimo że od tego czasu minęło 10 lat – dużą część pracy osób tworzących opisy formalne dokumentów zajmuje poprawianie „starych” opisów. Przyczyniło się to zapewne do pewnych obaw przed radykalną zmianą systemu i związaną z tym kolejną konwersją danych. Wniosek, jaki się nasuwa w tym miejscu, jest jeden – należy bardzo dokładnie przyjrzeć się bazom po ich konwersji i, o ile rezultat nie jest zadowolający, wymusić na firmie przeprowadzającej konwersję poprawki.

Biblioteka w 1996 roku zakupiła następujące moduły systemu:

- Gromadzenie,
- Wydawnictwa zwarte,
- Wydawnictwa ciągle,
- Wypożyczalnia,
- Katalog - OPAC,
- Administrator.

W kolejnych latach rozszerzono system o OPAC w wersji dostępnej na stronie internetowej oraz o bibliografię publikacji pracowników, która nie jest powiązana z systemem PROLIB.

Spółka Max Elektronik SA rozpoczęła swoją działalność w 1991 roku, w związku z czym można było spodziewać się, że jej produkt jest w dużej mierze zweryfikowany w innych bibliotekach. Okazało się jednak, że system podlegał i nadal podlega bardzo dużym modyfikacjom, czy to ze względu na zmieniające się potrzeby bibliotek, które go użytkują, czy ze względu na zmiany technologiczne. Każdego roku powstaje przynajmniej jedna nowa wersja systemu. Oczywiście nie wszystkie zmiany są istotne z punktu widzenia poszczególnych bibliotek i nie jest konieczna coroczna zmiana wersji systemu.

Obecnie PROLIB jest wdrożony w 148 bibliotekach (tab. 1) .

Tabela 1. Liczba wdrożeń systemu PROLIB według typu biblioteki  
- stan na listopad 2006

Typ biblioteki	Liczba wdrożeń
Biblioteki naukowe centralne	4
Biblioteki wyższych uczelni państwowych	28
Biblioteki wyższych uczelni prywatnych	19
Biblioteki publiczne	36
Biblioteki pedagogiczne	23
Biblioteki instytutowe	8
Biblioteki fachowe i inne	10

Źródło: Materiały z VII spotkania użytkowników systemu PROLIB, które odbyło się 26-27.10.2006 roku w Jachrance, opublikowane na stronie <http://prolib.pl/PROLIB?id=146165&p1=62284>.

Duży udział w rynku systemu PROLIB oraz liczne wdrożenia w bibliotekach o podobnej specyfice jak Biblioteka Akademii Ekonomicznej pozwalają mieć nadzieję, że system będzie dalej się rozwijał.

Ze względu na to, że Biblioteka była jednym z pierwszych użytkowników modułu Gromadzenie, miała znaczny wpływ na zmiany, jakie w nim wprowadzono. Kolejne jego wersje w coraz większym stop-

niu zmieniały pracę oddziału, pozwalając na automatyzację rutynowych prac. Więcej na ten temat można przeczytać w artykule Kingi Żmigrodzkiej dotyczącym pracy Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów.

Tabela 2. Udział w rynku najpopularniejszych systemów bibliotecznych – stan na listopad 2006

	ALEPH	HORIZON	VTLS	TINLIB	PROLIB	MAK	SOWA	PATRON	INNE
Liczba wdrożeń	26	47	23	8	128	250	130	40	150
Procentowy udział w rynku	2	6	3	1	16	31	16	5	19

Źródło: Materiały z VII spotkania użytkowników systemu PROLIB, które odbyło się 26-27.10.2006 roku w Jachrance, opublikowane na stronie <http://prolib.pl/PROLIB?id=146165&p1=62284>.

Biblioteka to, z jednej strony, jej zbiory, a z drugiej – czytelnicy. Katalog Biblioteki powiększał się o bieżące nabytki oraz retrospektywnie wprowadzany stary zasób, co ilustruje tab. 3.

Tabela 3. Zawartość katalogu Biblioteki

	Księgozbiór podręczny	Księgozbiór archiwalny	Czasopisma	Inne	Razem
XII 1998	59 500	23 000	810	690	84 000
XI 1999	73 300	26 500	2 480	1 160	103 440
X 2000	79 000	28 800	3 300	900	112 000
X 2001	83 700	30 800	3 200	1 300	119 000
XI 2003	89 700	33 200	5 100	1 000	129 000
XI 2004	100 000	39 800	11 000	1 000	151 800
II 2005	100 700	40 500	11 900	1 300	154 400
XI 2006	108 600	44 600	17 300	1 500	172 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie statystyk dostępnych w systemie PROLIB.

Księgozbiór podręczny jest wprowadzony do katalogu komputerowego w 100%. Jeżeli chodzi o księgozbiór archiwalny, to szacunkowo

można przyjąć, że wprowadzono około 30% zasobu. Za graniczny dla zasobu archiwalnego można przyjąć rok 1980. Opisy starszego księgozbioru znajdują się w katalogu, jeżeli:

- mają swoje odpowiedniki w katalogu podręcznym,
- były zamawiane przez czytelników na rewery czy to do wypożyczalni, czy do czytelni,
- zostały uznane za szczególnie interesujące.

Nie cały zasób archiwalny jest na tyle cenny, żeby musiał być wprowadzony do katalogu. Ze względu na brak miejsca w magazynie przeprowadza się selekcję również tego księgozbioru.

Analizując tab. 3, można zauważyć duży przyrost czasopism. Nie odpowiada on liczbie tytułów, których wprowadzono około 1345. Wprowadzone zostały tytuły bieżąco gromadzone oraz zagraniczne. Podjęto decyzję o zamknięciu katalogu kartkowego czasopism z końcem 2006 roku. Katalog komputerowy będzie uzupełniany o starszy zasób w miarę potrzeb i czasu. Problematyka opracowania dokumentów ciągłych jest omówiona w artykule Ewy Parzonki.

Z kolei rejestr czytelników był uzupełniany, jak wspomniano wcześniej, o pracowników uczelni i nowych czytelników. Ze względu na specyfikę biblioteki akademickiej istnieje potrzeba corocznego dopisywania do bazy dużej liczby nowych czytelników, którymi są pierwszorocznicy studenci. Rejestracja tej licznej grupy zbiega się w czasie z największym nasileniem wypożyczeń. Od 1997 roku w Bibliotece przeprowadza się konwersję danych z dziekanatów. Jest ona możliwa dopiero po zakończeniu rekrutacji i nadaniu studentom numerów albumu. Niestety, komunikacja między Biblioteką a dziekanatem jest jednorazowa – nie ma możliwości sprawdzenia, czy zarejestrowany w bazie czytelnik jest ciągle studentem. Stanowi to dla Biblioteki pewną uciążliwość, ponieważ wiele osób zapisanych w bazie czytelników stanowią tzw. martwe dusze – osoby, które nie zgłosiły się po odbiór przygotowanej karty czytelniczej – czy to z powodu porzucenia studiów, czy po prostu nie widzą potrzeby korzystania z zasobów Biblioteki. Można przypuszczać, że w wielu bibliotekach akademickich oczekiwana jest z wielkimi nadziejami studencka legitymacja elektroniczna, która, będąc jednocześnie kartą biblioteczną, pozwoli na integrację danych studenta-czytelnika i wyeliminuje pracochłonną procedurę rejestrowania najmniejszej grupy czytelników – własnych studentów.

Początkowo zakładano, że przechodzenie na bezrewersowe wypożyczanie książek będzie procesem długotrwałym. Jednak rosnąca liczba studentów, ich oczekiwania oraz możliwości, jakie dawał dostęp do katalogu OPAC, sprawiły, że decyzja o zmianie sposobu zamawiania książek zapadła stosunkowo wcześnie. Przełomowy z punktu widzenia



czytelników był koniec marca 1998 roku, kiedy to uruchomiona została sala z terminalami pozwalającymi czytelnikom korzystać z katalogu OPAC.

Przejście na bezrewersowe wypożyczanie związane było z wieloma pracami przygotowawczymi, takimi jak:

- wprowadzeniem do katalogu komputerowego całego zasobu podręcznego – co wiązało się z kolejną selekcją zbiorów,
- wprowadzeniem wszystkich czytelników, którzy mieli wypożyczenia „rewersowe”,
- rejestracją wcześniejszych wypożyczeń.

W tym momencie zakończono prowadzenie dwutorowego wypożyczania. W dalszym ciągu prowadzono katalogi kartkowe – alfabetyczny książek (zamknięty ostatecznie w roku 2002) i przedmiotowy (aktualizowany do końca roku 1999). Szybko okazało się jednak, że dla większości czytelników dokumenty, których nie było w katalogu komputerowym, przestawały istnieć. Latem 1999 roku zakupiony został OPAC w wersji udostępnianej przez stronę WWW, co ułatwiło korzystanie z niego czytelnikom. Można zaobserwować, że z roku na rok coraz mniej osób korzysta z terminali dostępnych w holu Biblioteki. Oczywiście również WWWOPAC wymaga modyfikacji, ale oceniany jest jako stosunkowo przyjazny i intuicyjny. Modyfikacje, o których mowa, to na przykład możliwość zmiany języka interfejsu. Max Elektronik ma już w swojej ofercie wersję angielską, którą Biblioteka najprawdopodobniej zakupi, chociażby ze względu na rosnącą liczbę studentów anglojęzycznych przyjeżdżających na uczelnię w ramach międzynarodowej wymiany. Istnieje także możliwość samodzielnego uzupełnienia lub zmiany konta pocztowego przez czytelnika, na które system automatycznie wysyła informację o zamówieniu zarezerwowanego wcześniej dokumentu.

Nie wszystkie dokumenty gromadzone w Bibliotece przeznaczone są do wypożyczania. Udostępniane na miejscu są druki cenne, archiwalne, wydawnictwa ciągłe. PROLIB pozwala na zamawianie dokumentów udostępnianych na miejscu, ale w Bibliotece nie wykorzystuje się tej opcji. Wynika to z kilku przyczyn:

- korzystać ze zbiorów na miejscu mogą wszyscy zainteresowani, niekoniecznie posiadający swoje konto w Bibliotece; odejście od rewersów papierowych wymusiłoby wprowadzenie wszystkich do systemu,
- dokumenty przeznaczone do udostępniania na miejscu przechowywane są albo w czytelniach, albo w magazynach – zamawianie dotyczy tylko tych drugich; przy przejściu na bezrewersową obsługę czytelni konieczne byłyby zmiany w opisach inwentarzowych,

- konieczne byłoby również przyjęcie jakiejś maksymalnej liczby dokumentów, które czytelnik może zamówić do czytelni, chociaż obecnie nie ma ograniczeń co do liczby rewersów, które może równocześnie złożyć do realizacji.

Podsumowując, można stwierdzić, że obecnie niedogodności związane z funkcjonowaniem rewersów papierowych są mniejszym problemem niż zmiany organizacyjne, konieczne do przejścia na bezrewersowe zamawianie do czytelń.

PROLIB przez 10 lat funkcjonowania w Bibliotece bardzo zmienił i ułatwił pracę wielu jej oddziałów oraz uprościł korzystanie z tradycyjnych zbiorów czytelnikom. Najważniejszym obecnie wyzwaniem stojącym przed Biblioteką jest prezentacja jej zbiorów w takich katalogach, jak ogólnopolski KARO czy wrocławski FIDKAR, oraz przystąpienie do NUKAT-u. Wybrane aspekty opracowania wydawnictw zwartych pojawiają się w artykułach Urszuli Żmijewskiej oraz Elżbiety Pieńkowskiej. Problemy związane z wymianą danych między systemem PROLIB a innymi głównymi systemami bibliotecznymi wynikają z tego, że dotychczas PROLIB nie obsługiwał protokołu Z.39.50. Jednak ze względu na naciski takich bibliotek, jak Biblioteka Główna Uniwersytetu Śląskiego czy bibliotek Akademii Medycznych we Wrocławiu i Lublinie, powstała wersja systemu, która ten protokół obsługuje. Obecnie biblioteki zaczynają, po kilkumiesięcznych testach, wdrażać nową wersję PROLIB z formatem MARC21. W Bibliotece AE przewiduje się wdrożenie tej wersji systemu latem 2007 roku.

Perspektywa powstania nowego gmachu i przewidywane zmiany w organizacji procesów bibliotecznych, szczególnie zmiana sposobu udostępniania zbiorów, w istotny sposób wpływają na ustalenie priorytetów dalszej automatyzacji. Takie priorytety to m.in.:

- włączenie się w prace przy tworzeniu NUKAT-u,
- współpraca z systemami obsługującymi dziekanaty i wykorzystanie legitymacji studenckiej jako karty bibliotecznej,
- automatyzacja wypożyczeń międzybibliotecznych,
- opracowanie zbiorów specjalnych,
- czynny udział w tworzeniu Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej,
- digitalizacja wybranych zasobów.

Wszystkie dotychczasowe rozważania dotyczyły zbiorów tradycyjnych, których gromadzenie, opracowanie i udostępnianie można w dużym stopniu zautomatyzować, wykorzystując system biblieczny PROLIB. Jednak rosnące znaczenie różnorodnych źródeł elektronicznych, szczególnie udostępnianych *on-line*, stawia przed Biblioteką nowe zadania.

Konieczne staje się określenie polityki zakupu dostępu do nowych źródeł. Pomocne są w tym informacje otrzymywane od pracowników uczelni, rozmowy prowadzone w ramach konsorcjów i przeglądanie licznych ofert, które wpływają do Biblioteki.

Kolejny problem to opracowanie informacji o subskrybowanym w tej formie zasobie oraz dotarcie z tą informacją do możliwie szerokiego grona czytelników. Informacja o nowej subskrypcji pojawia się na stronie domowej Biblioteki, jest przesyłana na adresy pocztowe pracowników uczelni, trafia do wydawanego przez Biuro Promocji internetowego biuletynu eAkademia. Również w ramach wprowadzonego w roku akademickim 2006/2007 przedmiotu „biblioteczne systemy informacyjne” omawiane są subskrybowane źródła elektroniczne.

Kolejne zadanie pracowników Biblioteki to organizowanie dostępu do tych źródeł oraz pomoc w korzystaniu z nich. Zakupiona baza (faktograficzna, bibliograficzna lub pełnotekstowa) jest zazwyczaj udostępniana na wszystkich komputerach sieci uczelnianej. Adres bazy z aktywnym łączem do niej znajduje się na stronie domowej Biblioteki. Dostępne są również takie narzędzia, które przeszukują kilka baz. Można spodziewać się rozwoju różnych narzędzi wspomagających organizowanie dostępu do źródeł elektronicznych; śledzenie pojawiających się rozwiązań i wprowadzanie tych najbardziej przydatnych jest również zadaniem bibliotekarzy.

Obecnie nie można sobie wyobrazić nowoczesnej biblioteki bez komputerów, z jednej strony wspierających tradycyjne procesy biblioteczne, z drugiej zaś umożliwiających korzystanie z globalnych zasobów informacyjnych. Komputery to narzędzie codziennej pracy bibliotekarzy oraz możliwość korzystania z zasobów biblioteki przez całą dobę.

## COMPUTERIZATION OF THE LIBRARY - EXPERIENCES AND CONCLUSIONS

### Summary

The article presents the main problems concerning the implementation and exploitation of the integrated computer library system PROLIB. It describes in short changes in the basic library processes connected with introducing of computers. It points at the necessity of continual modification of the exploited system, because of the constantly changing expectations of librarians and patrons. It highlights the increasing role of computers and the Internet in promoting of library services, especially in making available of information on library resources – the traditional and the electronic.

Kinga Żmigrodzka

## Nowe formy pracy Oddziału Gromadzenia Zbiorów

Jubileusz 60-lecia istnienia Biblioteki wraz z zamieszczonym zbiorem prac jej bibliotekarzy stał się doskonałą okazją do refleksji nad jej historią, pracownikami, szczególnie tymi, którzy już odeszli, a także nad zmianami przeszłymi i czekającymi nas w niedalekiej przyszłości. Właśnie w tej atmosferze rodziły się pomysły i realizowały artykuły do książki jubileuszowej. Atmosferze tej uległa także autorka niniejszego artykułu.

Jednym ze źródeł informacji stały się dokumenty archiwalne, informatory, stare księgi akcesyjne. Niestety, z racji swojej zwięzłości i „bezduszości” stanowią jedynie suche wykazy nazwisk oraz niezliczone ilości tabel i liczb. Prawdziwym materiałem źródłowym stały się rozmowy z pracownikami biblioteki i ich wspomnienia, a szczególnie Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów, o którym tenże artykuł będzie traktować. Dopiero dzięki nim można było dowiedzieć się, jak w praktyce funkcjonowała biblioteka, jacy ludzie w niej pracowali, a także, co najważniejsze, co w ich pracy uległo największym zmianom, jakie elementy owych zmian były korzystne dla ich pracy, a jakie mniej. I za te wiadomości już na wstępie autorka chciałaby gorąco podziękować<sup>1</sup>.

Chociaż praca ta dotyczyć będzie konkretnego działu w konkretnej bibliotece, to wydaje się, że będzie też dobrym przykładem przemian, jakie zachodzą obecnie w sposobach gromadzenia zbiorów w większości polskich bibliotek naukowych. Powinna dać odpowiedź, jak w rzeczywistości coraz bardziej ogarniająca nas informatyzacja wpłynęła na naszą pracę: na ile usprawniła ona procesy zamawiania, przyjmowania i rejestrowania nabytków, a na ile je skomplikowała, w jakim stopniu

---

<sup>1</sup> Szczególnie mam tu na myśli obecnego kierownika Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu mgr Janinę Machatę, mgr Teresę Czajkowską, zajmującą się darami i wymianą, oraz mgr Agnieszkę Ziółek odpowiadającą za zamówienia i zakup czasopism polskich i zagranicznych.

biblioteka i jej pracownicy są przygotowani na przyjęcie owych zmian, których, jak wiadomo, nie można uniknąć i za którymi musimy nadażać.

Z pewnością historia powstania Biblioteki powinna stanowić niezbędny element w publikacjach dotyczących jej rozwoju i zmian. Jednak mając na uwadze już i tak dużą liczbę not i publikacji podejmujących ten temat, świadomie go pominię, unikając przez to tworzenia kolejnych<sup>2</sup>. Ograniczę się jedynie do wspomnienia o najważniejszych, z punktu widzenia gromadzenia zbiorów, faktach.

Podręczniki akademickie z zakresu bibliotekoznawstwa jako pierwsze z zadań biblioteki wymieniają gromadzenie. Jest ono „planowym pozyskiwaniem i wprowadzaniem do biblioteki właściwych materiałów bibliotecznych” [*Bibliotekarstwo...* 1998, s. 54]. Pierwsze pozycje wpłynęły do Biblioteki w marcu 1947 (6492 tomy) [*Kroniki i monografie...*, s. 59]. Były to głównie dary wrocławskiej Biblioteki Uniwersyteckiej oraz zakupy antykwaryczne. W roku następnym księgozbiór obejmował 8530 tomów. W 1949 roku nastąpiło przejście księgozbioru Izby Przemysłowo-Handlowej. Protokół zdawczo-odbiorczy z dnia 27 stycznia 1950 roku odnotowuje 26 126 tomów [*Zarys rozwoju Wrocławskiej...* 1965, s. 116].

Dla struktury organizacyjnej Biblioteki przełomowy stał się dopiero rok 1952, kiedy wyodrębniono dwa oddziały: Oddział Gromadzenia, Uzupełniania i Opracowania Zbiorów oraz Oddział Udostępniania Zbiorów. W kolejnych latach dokonano dalszych podziałów na Oddział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów (tu sekcja wydawnictw krajowych i sekcja wydawnictw zagranicznych), Oddział Opracowania Zbiorów (sekcja opracowania wydawnictw zwartych i sekcja opracowania wydawnictw ciągłych), Oddział Udostępniania Zbiorów (sekcja magazynów), Oddział Informacji Naukowej (sekcja informacji, sekcja dokumentacji i sekcja bibliotek zakładowych) oraz pracownię foto-techniczną.

Nietrudno domyślić się, że to dopiero komputeryzacja stanowiła jeden w ważniejszych momentów granicznych dla Biblioteki. W rozmowach ze współpracownikami odczuwało się podział na „kiedyś” i „teraz”, czyli od 1997 roku, kiedy Oddział Gromadzenia doczekał się własnego modułu systemu PROLIB. Komputeryzacja spowodowała zupełną jakościową zmianę nie tylko całego procesu nabywania zbiorów, ale także samej funkcji i roli bibliotekarza oraz metod jego pracy.

---

<sup>2</sup> Zainteresowanych odsyłam do materiałów archiwalnych: roczników Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu, informatorów Biblioteki Głównej oraz do najnowszej publikacji Ewy Parzonki [Parzonka 2006].

## Zakup wydawnictw zwartych

Formalnie zakup książek, zarówno polskich, jak i zagranicznych, rozłożyć można na kilka podstawowych czynności. Najpierw należy zdobyć informacje o książce, dotrzeć do wydawcy bądź pośrednika i złożyć zamówienie. Na końcu pozostaje jedynie oczekiwanie na przesyłkę.

Początkowo informacje o książce zdobywano dzięki zapowiedziom wydawniczym. Ich zbieraniem do wiosny 1990 roku zajmował się Marian Waniowski odpowiedzialny za zakup polskich publikacji w Oddziale Gromadzenia. Wycinał wszelkie interesujące go zapowiedzi, spinał w jeden bloczek i zawsze, jak twierdzą jego byli współpracownicy, nosił je przy sobie. Charakterystyczne, że w opowieściach o Marianie Waniowskim w tle znajduje się „ogromna torba”, bez której nie ruszał się do księgarni. Do lat dziewięćdziesiątych zakup krajowych publikacji w większości odbywał się bezpośrednio w księgarniach. W księgach akcesji z lat 1976-1988 widnieją głównie: Księgarnia Techniczna, Księgarnia Społeczno-Polityczna, Księgarnia Naukowa im. B. Prusa, Ossolineum, Księgarnia „Eureka”, Księgarnia „Pod Arkadami”, Księgarnia „Centralna”, Księgarnia Wydawnictw Uniwersyteckich.

Od połowy lat dziewięćdziesiątych wprowadzono praktykę realizacji większości zamówień, szczególnie w wypadku zakupu pozycji wieloegzemplarzowych, przez księgarnię znajdującą się na terenie kampusu. Decyzja ta znacznie obniżyła koszty dostawy, uprościła i przyspieszyła proces zamawiania książki oraz ewentualnych reklamacji. Zakup w innych księgarniach odbywa się obecnie raczej sporadycznie. W ten sposób nabywane są publikacje Głównego Urzędu Statystycznego oraz pozycje tematycznie znajdujące się raczej na obrzeżach profilu biblioteki, kupowane zazwyczaj w pojedynczych egzemplarzach.

Więcej problemów sprawiało zdobycie informacji o publikacjach zagranicznych. Podstawowym miejscem nabywania książek dla Akademii były coroczne Międzynarodowe Targi Książki w Warszawie. Przywożono stamtąd katalogi, na podstawie których zamawiano książki, korzystając z bardzo ograniczonej puli dewizowej za pomocą fiszek otrzymywanych za pośrednictwem Ars Polona. Fiszki składały się z kilku kopii, które należało niezwłocznie i, co najważniejsze, bezbłędnie wypełnić i jak najszybciej odesłać. Każda zmarnowana fiszka oznaczała utratę możliwości zakupu. Początkowo nabyć można było jedynie te pozycje, które zostały wystawione na targach, z czasem zaś zaczęto sprowadzać dodatkowy egzemplarz. Również za pośrednictwem fiszek sprowadzano publikacje z ZSRR.

Przy zakupie publikacji zagranicznych Biblioteka współpracowała także z ORPAN-em, Księgarnią Wydawnictw Importowanych we Wro-

clawiu oraz Księgarnią Wydawnictw Radzieckich. Tu dostępne były głównie bezdewizowe publikacje radzieckie i z innych państw socjalistycznych. W księgach akcesji z lat nieco późniejszych pojawiają się rachunki z Księgarni Wydawnictw Importowanych w Krakowie. Obecnie głównymi dostawcami są firmy księgarskie: Kubicz, IPS oraz ABE Marketing.

Jeszcze kilkanaście lat temu jedyną formą uzyskania informacji o książce było przeglądanie katalogów z zapowiedziami wydawniczymi oraz prasy fachowej z zakresu nauk ekonomicznych i wiedzy o książce itp. Oczywiście nadal korzysta się z tego typu informacji, jednak obecnie głównym sposobem jej zdobywania są serwisy internetowe poszczególnych wydawnictw. Serwisy te dostarczają dokładnej informacji o nowościach, a także o planach wydawniczych. Wiele z nich ma funkcję powiadamiania o nowych pozycjach dodanych do katalogu poprzez pocztę elektroniczną. Wystarczy tylko podać adres e-mailowy i każdorazowo dostarczana jest informacja o wszystkich ofertach. Często wydawcy proponują bezpłatny wgląd w elektroniczną wersję części publikacji. W razie wątpliwości zawsze można zajrzeć na listy dyskusyjne zawierające recenzje i opinie, chociaż ten sposób zasięgnięcia informacji nie jest powszechnie stosowany w bibliotekach naukowych. Efektywniejsza w tym wypadku jest współpraca z kadrą naukową uczelni, o którą Biblioteka od zawsze zabiega. Mile widziane są wszelkie propozycje, także ze strony studentów, służące wzbogaceniu księgozbioru. Znając wcześniej zapotrzebowanie na konkretne podręczniki oraz listy obowiązkowych pozycji na wszystkich kierunkach, dużo łatwiej jest zaplanować właściwy zakup. Niestety, nie zawsze takie informacje docierają. Od dwóch lat na stronach poszczególnych wydziałów zamieszczane są sylabusy zawierające spisy lektur dla każdego wydziału. Porównywane są one z liczbą czytelników oczekujących na realizację zamówienia i w razie dużej liczby rezerwacji na dany tytuł staramy się w miarę możliwości dokupić dodatkowe egzemplarze. Jednak, jak w każdej bibliotece, trudno zaopatrzyć każdego czytelnika w potrzebną mu książkę. Na przeszkodzie stają tu także problemy lokalowe, których nie rozwiążą nawet częste selekcje zbiorów.

Szybkie zdobycie informacji o książce to jedna część procesu, druga to równie szybkie sprawdzenie jej w katalogu i wysłanie zamówienia. Zanim zakupiono dla Oddziału moduł gromadzenia, procedura ta rozciągnięta była w czasie. Przed każdym zakupem czy wypełnieniem fiszki zamówienia w celu uniknięcia dubletu należało przejrzeć kilka katalogów: serii, wydawnictw tomowych, dezyderatów, zakupu, wydawców, ponadto w przypadku książek zagranicznych sprawdzano, oczywiście telefonicznie, czy konkretna pozycja znajduje się w księgo-

zbiorze innej biblioteki, bo może w danym przypadku wypożyczalnia międzybiblioteczna byłaby lepszym rozwiązaniem. Należało również zorientować się, w której księgarni można było książkę nabyć bądź przez jaką instytucję ją sprowadzić.

Od 1998 roku cały proces gromadzenia książek odbywał się już za pośrednictwem modułu PROLIB. Szybko zlikwidowano wszystkie kartoteki papierowe na rzecz jednego katalogu komputerowego. Już na samym początku, w momencie zamawiania książki powstaje opis uproszczony. Każde nowe zamówienie sprawdzane jest tylko w jednym katalogu. Wywołując dany tytuł, w tym samym oknie można otrzymać informacje o wcześniejszych jego zamówieniach i wpływach. Program daje także możliwość tworzenia i drukowania raportów zamówień, zakupu, pozycji magazynowych i użytkowych. Usprawniło to między innymi tworzenie corocznych sprawozdań dla Głównego Urzędu Statystycznego. Dodatkowo łatwość obsługi modułu osiągnięta została dzięki dość przyjaznemu interfejsowi programu Windows.

## Zakup czasopism

Od 1991 roku prenumerata i zakup czasopism stanowią osobną część pracy Oddziału Gromadzenia. Wcześniej należały one do zadań sekcji czasopism Oddziału Udostępniania Zbiorów. Po przekazaniu kartotek skomasowano wszystkie tytuły w jeden ciąg alfabetyczny, wewnątrz którego sposób nabycia oznaczano różnymi kolorami. Dzięki temu dany tytuł sprawdzano tylko w jednej kartotece. Wcześniej wymagało to sprawdzenia co najmniej kilku kartotek, ponieważ osobno umieszczano prenumerowane czasopisma polskie, osobno zagraniczne, osobno dary i wymianę.

Czasopisma zagraniczne zamawianie były przez pośrednika. Podstawowymi kryteriami wyboru, jakimi kierowała się biblioteka, były: cena, szerokość oferty, przedstawicielstwo w Polsce, a najlepiej we Wrocławiu, ewentualnie obsługa w języku polskim. W latach 1992-1998 głównym pośrednikiem była firma Lange und Springer z przedstawicielstwem w Poznaniu. W 1992 roku dostarczyła ona Bibliotece 107 tytułów. Co roku wysyłano listę nowych tytułów i rezygnacji.

Pierwszy przetarg publiczny na dostawę czasopism odbył się 11 września 1998 roku. Wygrała go firma Swets und Zeitlinger, która prowadziła dostawę w latach 1999-2002. Prócz dobrych opinii z lat wcześniejszych, nie bez znaczenia była założona przez firmę strona internetowa na bieżąco informująca o wydanych pozycjach, a także podająca przypuszczalną datę ich dostarczenia. Bardzo ułatwiło to



kontrolę nad kompletnością zbioru czasopism. Także bezpośrednio przez stronę dostawcy można było domówić na następne lata nowe tytuły. Kolejne przetargi wygrywały Ars Polona, ABE Marketing, IPS. Obecnie prenumeratę czasopism zagranicznych na rok 2006, obejmującą 92 tytuły, prowadzi Ars Polona.

W przypadku prenumeraty czasopism polskich, dość długo wybór kontrahenta był podyktowany możliwościami rynku. Z powodu braku konkurencji przez wiele lat jedynym dostawcą był Ruch SA. W 1999 roku swoją ofertę złożył Garmond, lecz nie była ona wystarczająca, by mógł on wziąć udział w przetargu. W roku 2001 stał się jednak głównym kontrahentem. Za jego pośrednictwem zamawiano nowe tytuły, wykraczające poza ofertę przetargową. Rok później Biblioteka powróciła do współpracy z Ruchem. Obecnie dostawę czasopism krajowych obsługuje Kolporter.

Współpraca ze Swets und Zeitlinger mogła w pełni ukazać przydatność zakupionego przez bibliotekę modułu gromadzenia PROLIB. Bardzo szybko doświadczenie pokazało, że to właśnie w przypadku czasopism system ten stał się niezbędnym narzędziem pracy. Oczywiście początkowo wprowadzenie go wiązało się ze stworzeniem na nowo całego katalogu. Każdy tytuł i wydawca musiały mieć założoną na nowo fiszkę. Wraz z poznawaniem funkcji modułu wielokrotnie dokonywano zmian w opisie fiszek, część informacji usuwano, inne dodawano lub wpisywano w innym miejscu. Zasadą jednak było to, że każdy dokument był wprowadzany tylko raz. W konsekwencji powstał jeden katalog dający możliwość jednoczesnego przeglądania fiszek wraz z połączonymi z nimi dokumentami finansowymi. Wywołanie jednego tytułu pozwalało bezpośrednio przejść do kart akcesji z kolejnych lat, całego dokumentu finansowego, zamówień (aktualnych i wcześniejszych), a także monitów. Podobnie wchodząc przez konkretny dokument finansowy, można było przejść do wszystkich dołączonych do niego tytułów, a tam znów do zamówień, monitów, kart akcesji i jednostek wpływu. Dzięki temu bardzo szybko można było sporządzić i wydrukować wszelkiego rodzaju raporty i zestawienia.

Każdy system komputerowy, także PROLIB, wymagał i zapewne wciąż wymagać będzie niewielkich modyfikacji i, jak praktyka pokazuje, zawsze wiąże się to z ryzykiem utraty bądź przemieszania niektórych danych. Większość konwersji miała raczej niewielki wpływ na sam moduł gromadzenia. Wyjątkiem był rok 2001. W wyniku komasacji danych z akcesji z lat 1998-2001 wszystkie pozycje i jednostki wpływu stały się niewidoczne. Konieczne było wprowadzenie ich na nowo. Niejako rekompensatą za to było wprowadzenie nowej strefy wyszukiwawczej, nazwanej „strefą nabycia”. W praktyce okazała się być jednym z naj-

pojemniejszych i najczęściej wykorzystywanych narzędzi. Dawała możliwość posegregowania tytułów zależnie od sposobów nabycia (dar, zakup bezpośrednio u wydawcy, prenumerata), osoby zamawiającej, lokalizacji, roku zakupu lub rezygnacji, dostępu *on-line* itd. Niezastąpiona jest ona także w przypadku dużej liczby czasopism, które zamawiane są bezpośrednio u wydawcy. Wpisując do „strefy nabycia” sposób zakupu, jednym kliknięciem można wywołać pełną listę tytułów, które trzeba pojedynczo domówić. Jeśli wcześniej do karty wydawcy bądź kontrahenta zostanie wprowadzony adres e-mailowy, można automatycznie wysłać zamówienie pocztą elektroniczną. Przykładów wykorzystania tego pola wyszukiwawczego jest wiele, ponieważ w każdej chwili można dodać do „strefy nabycia” kolejne hasła.

Wydaje się jednak, że w przypadku czasopism największą korzyścią, jaką dało wprowadzenie modułu gromadzenia PROLIB, jest nieskomplikowane i szybkie monitorowanie kompletności zbioru, jednej z bardziej pracochłonnych czynności w gromadzeniu. Jeśli wpisujemy dla wszystkich jednostek przypuszczalne daty wpływu, to po utworzeniu raportu monitów automatycznie zostaną wywołane wszystkie numery jednostek, które jeszcze nie wpłynęły. Takie raporty monitów tworzyć można dla wszystkich tytułów, ale także dla konkretnych dostawców.

Obecnie nie do pomyślenia wydaje się istnienie biblioteki naukowej, szczególnie o profilu ekonomiczno-matematyczno-przyrodniczym, bez dostępu do baz elektronicznych. Słusznie twierdzi Maria Janowska, że biblioteki nie posiadające publikacji elektronicznych „nie będą się liczyć jako centra informacji” [Janowska 2001]. Bazy umożliwiają szybki dostęp do wiedzy i ciągłą aktualizację danych. Dzisiaj ich prenumerata to standardowa czynność, ale jeszcze kilka lat temu stanowiła zupełnie nowe doświadczenie dla pracowników Oddziału Gromadzenia. Przede wszystkim konieczne było przewartościowanie stosunku do nabywanych zbiorów. Zakup czasopisma jest jednorazowy. Staje się ono własnością biblioteki, która ma do niego stały i nieograniczony dostęp. Prenumerata bazy zaś odbywa się na zupełnie odmiennych zasadach. Polega ona na zawarciu umowy licencyjnej z wydawcą, wraz z którą nie są nabywane prawa własności do niej, a dostęp do danych w niej zawartych jest czasowy. Porozumienie takie, prócz określenia przedmiotu umowy i podmiotów ją zawierających, dokładnie wyznacza warunki używania i wykorzystania danych: prawo dostępu do bazy na terenie kampusu, prawo do ściągania, kopiowania, drukowania i przechowywania danych w celach własnych badań akademickich, prawo dostępu do bazy użytkownikom zewnętrznym na terenie biblioteki w celach naukowych. Biblioteka ma obowiązek powiadamiania użytkowników o prawach autorskich wydawcy, w związku z czym dane nie

mogą być sprzedawane ani redystrybuowane. Dodatkowo część wydawców daje możliwość bezpłatnego przetestowania bazy oraz zapewnienia szkolenia dla pracowników bibliotek.

Przedmiotem pierwszej umowy o subskrypcję bazy była w 2001 roku ABI/Inform dostarczana na CD-ROM oraz *on-line*. Oferuje ona dostęp do najważniejszych czasopism biznesowych i ekonomicznych. Od 2004 roku Biblioteka prenumeruje EIFL EBSCO Direct, a od 2005 ISI Emerging Markets, Kompas Polska. W 2006 roku dołączyły GMID Informacyjna Baza Danych Rynku Światowego, Science Direct, Source OECD. Ich zakup poszerzył dostęp użytkowników Biblioteki do kilku tysięcy nowych tytułów wraz z ich archiwami. Pozwoliło to na dokonanie pewnych oszczędności poprzez rezygnację z kilkudziesięciu mniej poczytnych czasopism w wersji papierowej.

## Wymiana i dary

W ciągu pierwszych kilkudziesięciu lat istnienia Biblioteki wymiana i dary stanowiły jedną z głównych metod pozyskiwania publikacji obcojęzycznych, szczególnie w językach angielskim, niemieckim i francuskim. Od początku istnienia Biblioteki liczba instytucji, z którymi współpracujemy, świadczy o dość wysokim poziomie publikacji naukowych Akademii Ekonomicznej oraz o ich poczytności. W 1964 roku Biblioteka prowadziła wymianę z 35 instytucjami polskimi i 41 zagranicznymi<sup>3</sup>. Do dzisiaj odbywa się ona z dużą korzyścią dla użytkowników. Na przykład w 1972 roku za wysłane w ramach wymiany krajowej 264 egzemplarze Prac Naukowych Biblioteka otrzymała 333 tytuły (łącznie czasopisma i druki zwarte); w zagranicznej za 160 wysłane nadesłano 198<sup>4</sup>. W 1980 roku do 43 instytucji polskich i 33 zagranicznych (w tym 6 z ZSRR) wysłano 641 zeszytów Prac Naukowych. W zamian za to otrzymano 135 skryptów, 176 wydawnictw periodycznych i 266 druków zwartych krajowych oraz 179 periodyków i 234 zwartych zagranicznych. Oczywiście początkowo najszerzą współpracę prowadzono z instytucjami byłego ZSRR. Pozostałe kraje stanowiły niewielką część wymiany. Obecnie wymianę Biblioteka prowadzi z 30 krajowymi i 10 zagranicznymi kontrahentami. Wśród nich warto wspomnieć o takich bibliotekach, jak: Bibliothek des Instituts für Weltwirtschaft ZBW w Ko-

---

<sup>3</sup> Sprawozdanie ilościowe z wymiany Zeszytów Naukowych Wyższej Szkoły Ekonomicznej z 1964 roku, Archiwum AE, sygn. RN/DN - 0541 [w archiwum uczelni].

<sup>4</sup> Sprawozdanie z wymiany wydawnictw prowadzonej przez Bibliotekę Główną Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu z roku 1972, Archiwum AE, sygn. RN/DN - 0541 [w archiwum uczelni].

lonii, Universitätsbibliothek und TIB Tauschstelle w Hanowerze, Chemical Abstracts w Kolumbii, HWWA – Institut für Wirtschaftsforschung w Hamburgu i Narodni Knihovna w Pradze. W roku 2005 Biblioteka wysłała 1300 woluminów, otrzymała zaś (wymiana i dary) 775 egzemplarzy książek i 597 woluminów wydawnictw periodycznych.

Warto wspomnieć tutaj o Library of Congress, która pozostawia Bibliotece zupełną dowolność wyboru pozycji z bardzo dużej oferty. Kilka razy w roku przesyłana jest wiadomość o zmianach w katalogu propozycji oraz liczbie książek, jaką Biblioteka ma prawo zamówić. Sam proces zamawiania jest bardzo ułatwiony. Po zalogowaniu się na stronie katalogu wystarczy zaznaczyć interesujące pozycje i jednym kliknięciem wysłać zamówienie. Ponadto cały czas Biblioteka jest informowana przez system o aktualnym stanie konta.

Ograniczanie wymiany i zmniejszenie liczby kontrahentów jest obecnie dość charakterystyczne dla większości bibliotek. Otwarcie rynku dało niemal nieograniczoną możliwość dotarcia do światowej literatury, dlatego też zacieśniona została współpraca jedynie z tymi instytucjami, których publikacje zgodne są z profilem Biblioteki i są niezbędne dla czytelników. Wymiana ta dotyczy w dużej mierze wydawnictw niedostępnych na rynku księgarskim. Najwartościowsze publikacje uczelniane Biblioteka otrzymuje ze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, akademii ekonomicznych z Krakowa, Katowic, Poznania. Swoje prace przesyłają uniwersytety: gdański, łódzki, warszawski, opolski, jagielloński, szczeciński, zielonogórski, a także Centralna Biblioteka Statystyczna, Centralna Biblioteka Narodowego Banku Polskiego, Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego oraz Instytut Gospodarki Przestrzennej.

Także liczba darczyńców zmieniała się w zależności od sytuacji politycznej i społeczno-gospodarczej. Biblioteka otrzymuje publikacje z różnych instytucji polskich i zagranicznych, niedostępne w obrocie księgarskim. Darczyńcami są instytucje międzynarodowe, urzędy centralne, ministerstwa, ambasady, banki, fundacje, instytucje regionalnie, stowarzyszenia, instytuty badawcze, organizacje pozarządowe i społeczne. Zdarzają się też dość liczne dary od pracowników naukowych uczelni. Głównie są to prace ich autorstwa, a także otrzymywane dzięki ich rozległym kontaktom osobistym.

Niestety, pomimo komputeryzacji ta część gromadzenia pozostaje nadal niezmiernie pracochłonna. Moduł gromadzenia zawiera wprawdzie jeden katalog dla wszystkich druków zwartych, co pozwala na szybką weryfikację i wychwytywanie dubletów oraz umożliwia porównanie i drukowanie ogólnych kosztów wpływu. Brakuje jednak podmodułu wymiany, pozwalającego na rejestrację nie tylko nabytków, ale

i wysyłki. Taka modyfikacja systemu umożliwiłaby rejestrację kooperanta właśnie od strony wysyłki. Do dziś bibliotekarze pracują na kartkowym katalogu instytucji, z którymi Biblioteka prowadzi wymianę. Ręcznie zaznacza się na kartach liczbę wysłanych egzemplarzy. Poza tym dalej pozostaje kwestia pakowania, ważenia i adresowania kopert, w której nie wyręczy człowieka żaden komputerowy system biblioteczny.

Dziś z pewnością Bibliotekę Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu można zaliczyć do bibliotek elektronicznych, a za taką Jerzy Ratajewski uznaje „bibliotekę, która gromadzi zbiory biblioteczne w tradycyjnej formie, czyli materiały biblioteczne utrwalone na różnych nośnikach fizycznych, takich jak papier, błona fotograficzna, płyta gramfonowa, płyta CD-ROM itd., zaś procesy biblioteczne (gromadzenie, opracowanie, udostępnianie, informowanie) przebiegają w niej według odpowiednich programów komputerowych” [Ratajewski 2002, s. 17]. Programy te spowodowały absolutną zmianę charakteru pracy także w Oddziale Gromadzenia. Nie uległy natomiast zmianie, jak pisze Jacek Wojciechowski, jego składowe czynności: „analiza kolekcji, analiza podaży, ustalenie potrzeb i kryteriów wyboru, decyzje o doborze oraz realizacja zamówień” [Wojciechowski 2001, s. 31-32]. Wszelkie modulacje związane są nieodłącznie z postępującym rozwojem technologicznym. „Era informacji”, której jesteśmy świadkami i uczestnikami, wpływa zarówno na warsztat pracy, jak i na same zbiory.

Coraz większe zapotrzebowanie na wiedzę spowodowało zwrócenie się w stronę wielomedialności. Dużo lepiej zaspokajają potrzeby czytelników, a zarazem jest korzystniejsze finansowo zakupienie dostępu *on-line* do baz danych i czasopism. Pozwalają one między innymi na szybsze i łatwiejsze dotarcie do bieżących artykułów czy archiwów najbardziej poczytnych światowych publikacji.

Stosowanie nowego narzędzia pracy, jakim jest moduł gromadzenia, uprościło i przyspieszyło wszystkie czynności związane z wprowadzaniem zbiorów do biblioteki: zamówienie, obsługę finansową dokumentów, bieżące monitorowanie wpływu, monitorowanie u dostawców. Umożliwiło to wprowadzenie oszczędności i zmniejszenie liczby pracowników w Oddziale. W latach wcześniejszych rejestracja zamówień i wpływu wymagała zatrudnienia sześciu osób. Drobne usprawnienia, komasacje kartotek pozwalały sukcesywnie ograniczyć liczbę pracowników, ale dopiero automatyzacja spowodowała, że obecnie zatrudnione są tylko cztery osoby. Pełne wdrożenie modułu, szczególnie od strony wymiany, pozwoli zmniejszyć tę liczbę do trzech.

Z drugiej strony zakupienie przez Bibliotekę modułu gromadzenia postawiło przed pracownikami zupełnie nowe wymagania. Prócz znajo-

mości podstawowych czynności bibliotekarskich pojawiła się także konieczność umiejętności obsługi elektronicznych systemów bibliotecznych, wymagana jest znajomość baz danych, ponadto umiejętność wyszukiwania informacji w różnych źródłach, zwłaszcza w Internecie i dobra znajomość języków obcych, szczególnie angielskiego. Nie dziwi więc fakt, że czasem długoletnim, bardzo doświadczonym pracownikom dość trudno się odnaleźć w tak szybko zmieniającym się modelu pracy bibliotekarza. Często słyszy się opinie o redukowaniu etatów wykwalifikowanych pracowników na rzecz specjalistów techników informatycznych. Poglądom tym warto jednak przeciwstawić stanowisko Aleksandra Radwańskiego: „Biblioteka w społeczeństwie informacyjnym to raczej usługi niż instytucje i adekwatnie do tego zmienia się rola bibliotekarza, poruszającego się w „cyberprzestrzeni”, ale jest również trudna do zastąpienia nawet przez najbardziej wymyślne systemy zautomatyzowane” [Radwański 1996, s. 103-104].

## Literatura

- Biblioteka Główna 1947-1982. Informator*, red. E. Zagrajek, B. Żmigrodzka, AE, Wrocław 1983.
- Bibliotekarstwo*, red. Z. Żmigrodzki, Wyd. SBP, Warszawa 1998.
- Dziak J., *Wymiana wydawnictw w bibliotekach akademickich – czy ma się mieć dobrze?* [dokument elektroniczny], [w:] II Seminarium: Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru, Wrocław, 23-24 czerwca 2005, SBP 2005 [dostęp 5.09.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/dziak.php>.
- Filipowicz A., *Nowe media w pracy oddziału gromadzenia*, EBIB [on-line] 1999 nr 2 [dostęp 5.09.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e002-02.html>.
- Goumissi E., *Zakup książek bezpośrednio u wydawcy – wybór czy konieczność? charakterystyka dostaw literatury krajowej* [dokument elektroniczny], [w:] II Seminarium: Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru, Wrocław, 23-24 czerwca 2005, SBP 2005 [dostęp 5.09.2006]. <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/goumissi.php>.
- Janowska M., *Gromadzenia publikacji elektronicznych – o czym należy pamiętać?*, EBIB [on-line] 2001 nr 1 (19) [dostęp 5.09.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/19/janowska.html>.
- Kubicz Z., *Zakup książek poprzez Internet – fakty i mity* [dokument elektroniczny], [w:] II Seminarium: Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru, Wrocław, 23-24 czerwca 2005, SBP 2005 [dostęp 5.09.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/kubicz.php>.
- Kuziela M., *„Dary kontrolowane” – jak wpływać na jakość i ilość darów wprowadzanych do księgozbioru* [dokument elektroniczny], [w:] II Seminarium: Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru, Wrocław, 23-24 czerwca 2005, SBP 2005 [dostęp 5.09.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/kuziela.php>.
- Materiały archiwalne RN/DN – 0541.
- Kroniki i monografie. Kronika uczelni 1947-1977*, [w:] Materiały archiwalne kat. „A” R-072.
- Parzonka E., *Kształtowanie się wizerunku bibliotekarza w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, [w:] *Z problemów wrocławskich bibliotek naukowych*, Wrocław 2006.

- Pindłowa W., *Czy technika, która obecnie wspomaga komunikację między ludźmi, doprowadzi do upadku zawodu bibliotekarza – pracownika informacji?*, EBIB [on-line] 2000 nr 9 [dostęp 5.09.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e009-03.html>.
- Radwański A., *Komputery, biblioteki, systemy*, Wyd. SBP, Warszawa 1996.
- Ratajewski J., *Wprowadzenie do bibliotekoznawstwa, czyli wiedza o bibliotece w różnych dawkach*, Wyd. SBP, Warszawa 2002.
- Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy*, red. Z. Dacko-Pikiewicz, M. Chmielarska, Dąbrowa Górnicza 2005.
- Sawicka U., *Przetamywanie schematów w zakresie gromadzenia zbiorów w bibliotekach akademickich* [dokument elektroniczny], [w:] Konferencja „Problemy funkcjonowania bibliotek uniwersyteckich na przełomie wieków”, Olsztyn – Lidzbark Warmiński, 28-29 maja 2001 [dostęp 5.09.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/bguwm/sawicka.html>.
- Wojciechowski J., *Bibliotekoznawstwo: kontynuacje i zmiany*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2001.
- Zarys rozwoju Wrocławskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w latach 1946-1964*, Wrocław 1965.

## THE NEW CHARACTER OF WORK IN THE ACQUISITION AND COLLECTING DEPARTMENT

### Summary

The aim of the article is presenting the changes resulting from informatization in the Acquisition and Collecting Department of the Main Library of the Wrocław University of Economics. There have been highlighted the areas of activity which were subject to the greatest influence of computerization. They are: searching for information on new publications, contacts with publishers, correspondence with suppliers. First of all the emphasis has been put on the process of implementation of the module of acquisition and its functioning on the given stages of work: ordering, buying, interchanging of monographs and serials, subscription and accession of periodicals.

In the conclusion there has been taken up the issue of new, resulting from computerisation requirements, which are to be faced by librarians.

Ewa Parzonka

## Gromadzenie, opracowanie i udostępnianie wydawnictw ciągłych

Sekcja Wydawnictw Ciągłych stanowi specyficzną, integralną agendę Biblioteki Głównej AE, w której zachodziły i nadal zachodzą niemal wszystkie procesy biblioteczne: od akcesji<sup>1</sup> poprzez ewidencję, opracowanie formalne i techniczne, udostępnianie w czytelni z udzielaniem bieżącej informacji i prowadzeniem statystyki udostępnień, magazynowanie, prace selekcyjne i skontrolowane po gospodarce dubletami i drukami zbędnymi itp. Tu wpływają wydawnictwa określane mianem wydawnictw ciągłych [*Encyklopedia...* 1976, s. 309], a więc periodyki, do których zalicza się czasopisma i gazety, wydawnictwa seryjne oraz wydawnictwa zbiorowe, a także wydawnictwa, których początkowo nie można jednoznacznie zdefiniować, dopiero po jakimś czasie wydawca nadaje im określoną, aczkolwiek często zmienną formę.

Pierwsza wzmianka o czasopismach, które dały początek obecnej kolekcji będącej własnością Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, znajduje się w piśmie Towarzystwa Popierania Nauk Ekonomiczno-Handlowych z dnia 18.02.1947 r., skierowanym do Ministra Ziem Odzyskanych w Warszawie. Biblioteka ówczesnej Wyższej Szkoły Handlowej została opisana w punkcie dziewiątym zaledwie w kilku wierszach: „3865 tomów skatalogowanych i około 3000 niemieckich książek nieskatalogowanych, [...] kilkanaście czasopism polskich wyłożonych jest w szafie, w pracowni”<sup>2</sup>. Łącznie w 1947 roku było 67 tytułów czasopism bieżących, ich liczba wzrosła w 1964 r. do 613 [Kudelski 1965, s. 119], obecnie wynosi ona 725 tytułów czasopism drukowanych.

Nazewnictwo sekcji wielokrotnie ulegało zmianom – od Sekcji Czasopism, poprzez Sekcję Opracowania Czasopism, Samodzielną Sekcję Wydawnictw Ciągłych do obecnie obowiązującej nazwy Sekcja Wydawnictw Ciągłych [*Skład osobowy...* 2003, s. 84]. W latach siedemdziesiątych XX wieku w strukturze Biblioteki była także wymieniana Sekcja Czasopism [*Informator na rok...* 1976], a w latach osiemdziesiątych Samodzielną

---

<sup>1</sup> W 1991 r. akcesją zajęł się Oddział Gromadzenia Zbiorów.

<sup>2</sup> Pismo w dokumentacji Biblioteki.



Sekcja Wydawnictw Ciągłych [Jasińska, Sobala 1985, s. 58] aż do roku 1991, kiedy Sekcja została włączona do Oddziału Udostępniania Zbiorów.

W połowie lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku zostały opracowane *Zakresy działania komórek organizacyjnych Biblioteki Głównej*<sup>3</sup>. Do zadań Sekcji w tym czasie należało: gromadzenie wydawnictw ciągłych drogą prenumeraty, ewidencja akcesyjna i inwentarzowa oraz reklamacja wydawnictw ciągłych, katalogowanie wydawnictw ciągłych wraz z melioracją katalogu, przysposabianie i magazynowanie wydawnictw ciągłych, udostępnianie ich w czytelni, prowadzenie selekcji i kontroli zbiorów<sup>4</sup>. Zadania są kontynuowane, chociaż ulegały modyfikacjom wynikającym z potrzeb lub zmian organizacyjnych. Zmiany okazały się konieczne, bowiem w 1995 roku liczba studentów uczelni podwoiła się w stosunku do roku 1991, a w 2001 roku potroiła [Parzonka 2006, s. 54, tab. 2]. Ponadto pojawiły się czasopisma na nowych nośnikach. Od 1991

Tabela 1. Stan liczbowy czasopism i ich udostępnianie (w wybranych latach)

Rok	Stan liczbowy czasopism w woluminach w dniu 31 grudnia	Liczba woluminów udostępnionych w Czytelni Czasopism	Liczba tytułów bieżących czasopism polskich i zagranicznych
1947	brak danych	brak danych	67
1950	791	brak danych	204
1955	15 640	brak danych	327
1960	18 131	brak danych	417
1970	28 345	brak danych	brak danych
1975	33 594	50 694	936
1980	36 658	41 013	812
1985	34 915	29 710	516
1991	35 976	17 216	416
1995	33 744	48 443	586
1999	35 535	127 186	950
2001	35 795	116 789	840
2003	37 598	92 130	729 <sup>a</sup> + 916 <sup>b</sup> [on-line]
2005	39 908	72 674	815 <sup>a</sup> + 15 285 <sup>b</sup> [on-line]

<sup>a</sup> czasopisma drukowane dostępne w Czytelni Czasopism, <sup>b</sup> czasopisma dostępne w trybie on-line w bazach.

Źródło: na podstawie rocznych sprawozdań GUS.

<sup>3</sup> Maszynopis w dokumentacji Biblioteki.

<sup>4</sup> *Zakresy działania komórek organizacyjnych Biblioteki Głównej i regulamin udostępniania zbiorów* powstały w okresie kadencji dyrektora Juliana Fercza, tj. w latach 1983-1984 [maszynopis w dokumentacji Biblioteki].

roku zadanie gromadzenia wydawnictw ciągłych wróciło do Oddziału Gromadzenia, a Sekcja została wcielona do Oddziału Udostępniania Zbiorów. Od 2000 roku priorytetem stało się opracowanie komputerowe w systemie PROLIB.

Przełom XX i XXI wieku przyniósł kolejne zmiany, pojawiły się bowiem wydawnictwa elektroniczne. Biblioteka zakupiła dostęp do baz internetowych, m.in. do EBSCO i ABI INFORM, umożliwiając użytkownikom dostęp do archiwów czasopism oraz wydawnictw typu *on-line*<sup>5</sup>. Zachodzące w świecie procesy globalne dotknęły również Sekcję, co obrazuje tab. 1.

## Gromadzenie i uzupełnianie wydawnictw ciągłych

Od powstania pierwszej struktury organizacyjnej w 1952 roku do lat siedemdziesiątych XX wieku za gromadzenie i uzupełnianie wydawnictw ciągłych odpowiedzialny był Oddział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów. Pierwsza zmiana nastąpiła w połowie lat siedemdziesiątych, kiedy wyodrębniona została Samodzielna Sekcja Wydawnictw Ciągłych, która przejęła gromadzenie wydawnictw ciągłych. W tym okresie sekcja dokonywała akcesji czasopism dla Biblioteki Głównej oraz dla bibliotek zakładowych, których sieć została utworzona w 1969 roku (Zarządzenie nr 2 z 25.10.1969), a jej rozkwit przypadł na lata osiemdziesiąte, kiedy istniało 20 bibliotek zakładowych.

Wydawnictwa ciągle gromadzi się drogą prenumeraty, kupna, wymiany, darów lub przez uzupełnianie zbiorów z ofert poselekcyjnych innych bibliotek. Przed transformacją ustrojową dystrybutorami czasopism byli: dla czasopism polskich i rosyjskich – Przedsiębiorstwo Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch”, dla czasopism z innych krajów demokracji ludowej – Biuro Kolportażu Wydawnictw Zagranicznych. Czasopisma z krajów kapitalistycznych zamawiane były przez Ośrodek Rozpowszechniania Polskiej Akademii Nauk. Niektóre tytuły czasopism były kupowane w dwóch egzemplarzach. Od tej praktyki odstąpiono w latach dziewięćdziesiątych, głównie z powodu dużego wzrostu cen czasopism oraz ograniczania finansów uczelni. Po transformacji zmieniły się metody gromadzenia zbiorów, wskutek upadku monopolistycznego, scentralizowanego hurtu księgarskiego i powstania wolnego rynku wydawniczego [Cybulski 1991, s. 4-7]. „W 1992 roku nastąpił znaczny wzrost liczby wydawanych tytułów czasopism [...]. Z analizy

---

<sup>5</sup> Pełna oferta baz danych znajduje się na stronie internetowej Biblioteki pod adresem: <http://www.bg.ae.wroc.pl>.

czasopism według treści wynika, że trzecie miejsce zajmowały tytuły z zakresu polityki i nauk ekonomicznych” [Biliński 1995, s. 2]. Lata dziewięćdziesiąte XX wieku zmieniły pracę Oddziału Gromadzenia w zakresie sposobu zakupu czasopism oraz ich akcesji. Pierwszy zakup czasopism w drodze przetargu został zorganizowany przez Bibliotekę w 1998 roku<sup>6</sup>. Od kiedy w uczelni powstał Dział Zamówień Publicznych<sup>7</sup> przetargi odbywają się każdej jesieni. Oddział Gromadzenia składa zamówienie, a Dział Zamówień Publicznych przygotowuje Specyfikację istotnych warunków zamówienia i wówczas spośród zgłoszonych ofert zostaje wybrana najlepsza<sup>8</sup>. Zmiany w prowadzeniu akcesji przyniósł zakupiony w 1996 roku Zintegrowany System Biblioteczny PROLIB [Dziadkiewicz, Szulc 2003, s. 12-14]. W rok po jego zakupieniu zaczęto testować moduł gromadzenia, a w 1998 roku moduł został wdrożony. Ułatwił planowanie, zamawianie i rejestrację wpływów wydawnictw wszystkich typów i umożliwił kontrolę wpływu poszczególnych wydawnictw ciągłych. Nowe wersje systemu PROLIB przynosiły nowości również w tym module. Od 2001 roku możliwe jest składanie zamówień, odwołań, monitów i reklamacji bezpośrednio u dostawcy za pomocą poczty elektronicznej. Możliwe stało się przenoszenie zaakcesjonowanych dokumentów do inwentarza, z dodaniem przydziału wybranego znaku miejsca wraz z generowaniem wykazu przekazanych dokumentów<sup>9</sup>.

## Opracowanie wydawnictw ciągłych

Katalog czasopism (tradycyjny)<sup>10</sup> zawiera w układzie alfabetycznym opisy wydawnictw ciągłych. Opisy katalogowe umieszczone są na karcie głównej, na której podany jest tytuł czasopisma, podtytuł, częstotliwość ukazywania się, miejsce wydania, nazwa instytucji wydawniczej, format, nazwa instytucji sprawczej oraz rok, na podstawie którego sporządzono opis. Karta wyszczególniająca podaje informacje o tomach,

---

<sup>6</sup> Na podstawie wywiadu z Agnieszką Ziólek.

<sup>7</sup> Powołany został 1 marca 2000 roku.

<sup>8</sup> Przetargi reguluje *Ustawa z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych* (DzU 1994 nr 76 poz. 344 (tekst jednolity) z późniejszymi zmianami).

<sup>9</sup> Na podstawie wywiadu z Agnieszką Ziólek.

<sup>10</sup> Opis katalogowy i zasady szeregowania haseł w katalogu tradycyjnym były prowadzone do końca 2006 roku zgodnie z zasadami zawartymi w kolejnych wydaniach opracowania Józefa Grycza i Władysławy Borkowskiej: *Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego*, Wyd. 1-6, Warszawa 1946-1975.

rocznikach i numerach danego wydawnictwa, a w uwagach zaznaczone są zmiany dotyczące tytułu, podtytułu lub częstotliwości ukazywania się. Przy wydawnictwach zbiorowych podaje się również tytuły poszczególnych zeszytów. Katalog zawiera odsyłacze różnego typu.

W 1996 roku, kiedy zakupiono wspomniany system PROLIB zielonogórskiej firmy MAX ELEKTRONIK, jako pierwsze zainstalowano moduły opracowania wydawnictw zwartych i ciągłych<sup>11</sup>. Wydawnictwa zwarte zaczęto wprowadzać do komputerowej bazy PROLIB już w 1996 r. [*Biblioteka Akademii Ekonomicznej...* 1997, s. 12], a pierwszej próby wprowadzenia wydawnictw ciągłych bieżących dokonano na przełomie 1998/1999 r., po czym prace przerwano z powodu braku sprzętu i odpowiednio przeszkolonych pracowników.

Przed rozpoczęciem komputerowego opracowania wydawnictw ciągłych należało wykonać pewne prace wstępne oraz ustalić zasady opisu bibliograficznego i opisu zasobu. Dokonując podziału księgozbioru na wydawnictwa zwarte i ciągłe, kierowano się postanowieniami normy PN-N-01152-2: 1992 i przyjętymi w niej kryteriami. Zgodnie z nimi czasopisma traktowane były jako odrębne dokumenty, wydzielone i rejestrowane w odrębnym katalogu. Problem stanowiły też serie wydawnicze i wydawnictwa zbiorowe, które musiały zostać wyselekcjonowane. W komputerowej bazie wydawnictw ciągłych znalazły się zatem wydawnictwa Głównego Urzędu Statystycznego, prace i zeszyty naukowe polskich i zagranicznych uczelni, a nawet serie opatrzone numerem ISSN. Początkowo opracowaniem komputerowym objęto nowe nabytki – od 2000 roku. Konieczne okazało się stworzenie wszystkich potrzebnych rekordów kartoteki haseł wzorcowych (khw)<sup>12</sup>. Prace nad ujednocnieniem kartoteki dla wspólnych indeksów wydawnictw zwartych i ciągłych trwały prawie rok. Z tego powodu regularne wprowadzanie rekordów wydawnictw ciągłych do bazy PROLIB rozpoczęło się w 2001 roku. Korzystną stroną opóźnienia było powstanie nowej normy opracowania tego rodzaju publikacji (PN-N-01152-02: 1997). Ponadto Sekcja uzyskała dostęp do Internetu. Stworzyło to możliwość (bierną) korzystania z bazy Centralnej Kartoteki Tytułów Czasopism, a po jej przeniesieniu w 2002 roku z Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego do Warszawy – z Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego NUKAT.

---

<sup>11</sup> *Kompleksowy System Zarządzania Biblioteką PROLIB – podręcznik użytkownika systemu*, [oraz]: *Obsługa akcji wspólnych systemu (słowniki, indeksy)*, Max Elektronik SA, Zielona Góra 1996; *Kompleksowy System Zarządzania Biblioteką PROLIB*, Zielona Góra 2003.

<sup>12</sup> Kartoteka haseł wzorcowych dla osób lub instytucji wydawniczych oraz dla serii.

System PROLIB pozwala na wszechstronne opracowanie wydawnictw ciągłych, zgodnie z wymienioną normą, tworzenie opisów hierarchicznych, opis artykułu, fragmentu pracy zbiorowej, opracowanie rzeczowe w dowolnym języku informacyjno-wyszukiwawczym i indeksowanie, tworzenie pozycji inwentarzowych (zasób), tworzenie kart katalogowych i ich wydruk, tworzenie i wydruk zestawień oraz raportów.

Opisy hierarchiczne pozwalają na skatalogowanie wydawnictwa ciągłego według poniższego schematu: opis główny, opisy poszczególnych tomów lub zeszytów, opis części tomu lub zeszytu. Ponadto istnieje możliwość opisania dodatków i zeszytów specjalnych. Wyszukiwanie w bazie jest możliwe według następujących kryteriów: tytuł, osoba, instytucja, słowo kluczowe, tytuł serii, język dokumentu, numery ISBN i ISSN. Moduł dla wydawnictw ciągłych pozwala prowadzić księgę inwentarzową, statystykę bazy oraz raporty i zestawienia.

Zgodnie z obowiązującą normą każda istotna zmiana tytułu (w zakresie strefy tytułu i odpowiedzialności) zobowiązuje do skatalogowania wydawnictwa pod nowym tytułem. System pozwala na tworzenie powiązań między zmienionymi tytułami w opcji „relacje” w następujący sposób: tytuł pierwszy – tytuł następny – tytuł poprzedni. Powiązania te stanowią cenną informację zarówno dla czytelników, jak i dla bibliotekarzy, umożliwiając bowiem wyszukanie dokumentów z całej serii, bez względu na formę jej tytułu.

W pierwszym etapie wprowadzono do bazy czasopisma zagraniczne wraz z zasobem ze względu na ich znaczenie dla pracowników nauki oraz unikatowość występowania tytułu w kraju. Drugi etap objął wydawnictwa polskie i zakończył się w 2006 roku. Do tego czasu prowadzone były równoległe dwa katalogi: tradycyjny i komputerowy. Katalog tradycyjny został zamknięty z końcem 2006 roku. Jego kontynuacją jest katalog komputerowy WWWOPAC. Prace przy wprowadzaniu rekordów bibliograficznych wydawnictw ciągłych i rekordów zasobu były czasochłonne, tym bardziej że wykonywała je jedna osoba. Przeszkolenie następnych osób początkowo spowolniło, a w połowie 2006 roku przyspieszyło wprowadzanie rekordów do bazy. Obecnie w bazie jest zarejestrowanych 1345 tytułów wydawnictw ciągłych, polskich i zagranicznych wraz z całym zasobem; stanowi to 19 tys. pozycji. Baza zostanie uzupełniona opisami wydawnictw ciągłych, już nieprenumerowanymi, które znajdują się w zbiorach. W 2007 roku Biblioteka planuje zakup nowej wersji systemu w formacie MARC 21, a sekcja przejmie również opracowanie rzeczowe wydawnictw ciągłych. Doświadczenia biblioteki, która przeszła ten etap, powinny ułatwić wprowadzanie zmian w zakresie tych prac [*Komputeryzacja...* 2006].

## Inwentarze

Ewidencja wydawnictw ciągłych prowadzona jest zgodnie z obowiązującymi zasadami [Rozporządzenie Ministra Kultury i... 1999]. Pierwszą księgę inwentarzową czasopism założył Leon Górecki<sup>13</sup> zatrudniony w Oddziale Gromadzenia, Uzupełniania i Opracowania Zbiorów. Inwentarz ten był prowadzony do końca 2006 roku<sup>14</sup>. Podzielony został na dwie części: w pierwszej od numeru O-1 ewidencjonowane były wydawnictwa małych formatów, w drugiej od numeru O-3501 wydawnictwa dużych formatów. Ponieważ księga ma uproszczony zapis, drugi kierownik Sekcji Czasopism – Krystyna Rohozińska-Owczarek<sup>15</sup> – założyła inwentarz kartkowy, który do tej pory jest kontynuowany i służy przy pracach selekcyjnych i skontrolowanych. Inwentarz jest prowadzony w formie kartoteki na kartach katalogowych. Karta główna zawiera pełny opis katalogowy z numerem inwentarza, a na następnych, oznaczonych numerem inwentarza (sygnaturą), dopisuje się kolejne roczniki, numery zeszytów, liczbę woluminów i ceny roczników. Księga inwentarzowa ma wartość dokumentu prawnego stwierdzającego majątkową przynależność zbiorów do biblioteki. Dopelnieniem inwentarza bibliotecznego jest księga ubytków, w której chronologicznie notuje się wyłączenie z inwentarza poszczególnych obiektów, z podaniem przyczyny i daty wyłączenia.

Odrębny, drugi inwentarz zbiorów podręcznych założony został w 1989 roku przez ówczesnego kierownika Sekcji Marię Dąmbrowską<sup>16</sup>. Rejestr ten ma charakter przejściowy. Wpisuje się do niego niekompletne roczniki, najczęściej uzyskane z darów lub wymiany, lub takie tytuły (np. prasę codzienną), które z założenia zostaną poddane selekcji w najbliższych latach (po roku, dwóch lub trzech latach), z przeznaczeniem na makulaturę. Druki zbędne, nieodpowiadające profilowi gromadzenia, również są rejestrowane (w formie kartoteki druków zbędnych) i oferowane innym bibliotekom. Nowym rodzajem inwentarza od

---

<sup>13</sup> Leon Górecki pracował w bibliotece od 1.03.1953 do 28.02.1966 roku. Teczka akt osobowych Leona Góreckiego, Archiwum AE, sygn. 110/1173.

<sup>14</sup> Jest to zatwierdzony przez Ministerstwo Oświaty inwentarz dla bibliotek naukowych, o wymiarach 42x30 cm,

<sup>15</sup> Krystyna Rohozińska-Owczarek kierowała Sekcją Opracowania Wydawnictw Ciągłych od 1.03.1966 do 31.03.1971 roku. Teczka akt osobowych Krystyny Rohozińskiej-Owczarek, Archiwum AE, sygn. 110/2059.

<sup>16</sup> Maria Dąmbrowska kierowała Samodzielną Sekcją Wydawnictw Ciągłych od 1.11.1974 do 15.09.1999 roku, po odejściu z Biblioteki Barbary Chmielarz, trzeciego kierownika sekcji w okresie od 1.04.1971 do 31.10.1974 roku.

2007 roku jest inwentarz w postaci wydruku komputerowego. Nadal jest prowadzony inwentarz kartkowy.

## Udostępnianie wydawnictw ciągłych

Początkowo czasopisma były udostępniane wraz z książkami w jednej czytelni, jaką dysponowała Biblioteka Wyższej Szkoły Handlowej. Po przeniesieniu Biblioteki na ul. Komandorską 118/120 wyodrębniona została czytelnia czasopism licząca 32 miejsca [*Akademia...* 1986, s. 75]. Od 1954 roku usytuowana jest ona niezmiennie w tym samym pomieszczeniu. W czytelni czasopism przez wiele lat nie było wolnego dostępu do zbiorów. W latach siedemdziesiątych w wolnym dostępie można było skorzystać z czasopism radzieckich, prezentowanych na oddzielnym regale, oraz codziennej prasy i ilustrowanych magazynów, wyłożonych na ladę biblioteczną. Od wprowadzenia w 1992 roku wolnego dostępu do wszystkich tytułów<sup>17</sup> czytelnia dysponuje 29 miejscami dla czytelników. Średnio dziennie korzystają z niej 42 osoby (dane za okres 1.10.2005 do 30.06.2006). Czytelnicy mają możliwość wykonania kserokopii wybranych fragmentów wydawnictw. Największe natężenie ruchu czytelniczego występuje od listopada do końca maja.

Obecnie czytelnia udostępnia czasopisma bieżące, a także roczniki przechowywane w magazynach, po zamówieniu ich przez czytelnika. Głównymi użytkownikami są pracownicy i studenci uczelni, ale korzystać mogą również studenci z innych uczelni oraz czytelnicy z zewnątrz. W ostatnich latach zauważa się zainteresowanie kolekcją posiadanych czasopism również ze strony studentów prawa i administracji, socjologii oraz prywatnych uczelni o profilu ekonomicznym. Obsługa czytelników traktowana jest priorytetowo w stosunku do innych zadań a czytelnia jest czynna w ciągu roku akademickiego 12 godzin dziennie, a w soboty 5 i pół godziny. W niedziele czytelnicy mogą korzystać z czasopism w Czytelni Ogólnej, jeśli wcześniej złożą zamówienie. Opisując problemy związane z udostępnianiem, nie można pominąć jeszcze jednej jego formy – udostępniania w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych. Z kolekcji czasopism korzystają biblioteki innych szkół wyższych z całego kraju. W ostatnich latach, zapewne za sprawą katalogu komputerowego, wzrosła liczba zamówień międzybibliotecznych, do nawet kilkudziesięciu w ciągu roku. Zamówione artykuły udostępnia się w formie odbitek kserograficznych.

---

<sup>17</sup> Zakup nowych mebli dla czytelni czasopism umożliwił wprowadzenie wolnego dostępu do półek.

Czasopisma bieżące<sup>18</sup> ułożone są w czytelni na regałach, alfabetycznie według tytułów w obrębie następujących działów: I – Teoria ekonomii; II – Działalność gospodarcza, polityka gospodarcza, przedsiębiorstwo; III – Przemysł, chemia, gospodarka żywnościowa; IV – Informatyka, zarządzanie, cybernetyka; V – Statystyka, demografia, matematyka; VI – Prawo, polityka, społeczeństwo; VIa – Unia Europejska; VII – Ekologia, geografia; VIII – Nauka, informacja naukowa. W dziale Dzienniki-tygodniki znaleźć można codzienną prasę, pisma polityczno-społeczne i społeczno-kulturalne oraz dzienniki urzędowe. Odrębny regał zajmują Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu oraz zeszyty naukowe innych uczelni. Zasadą w czytelni czasopism jest natychmiastowe rozkładanie na półkach kolejnych zeszytów, bezpośrednio po ich otrzymaniu. Ma to na celu umożliwienie użytkownikom szybkiego dotarcia do najbardziej aktualnych treści z interesujących ich dziedzin. Do magazynu trafiają roczniki dopiero po dwóch latach.

## Magazynowanie

Problem magazynowania wydawnictw ciągłych od początku był bolączką sekcji ze względu na usytuowanie pomieszczeń przeznaczonych na magazyny. Zarówno w przeszłości, jak i obecnie występują zdarzenia o charakterze niemalże „katastrof”, które przysparzają zmartwień i dodatkowej pracy personelowi, a co najważniejsze – nie służą zbiorom<sup>19</sup> (wymienić można chociażby zawalenie stropu w pokoju nr 10, pęknięcie rury w pomieszczeniu piwnicznym 024 i powtarzające się zalewanie magazynu nr 5 (przeciekający dach). Wydarzenia te sprawiały, że kolekcja była wielokrotnie przenoszona i w miarę możliwości poddawana konserwacji. Obecnie prowadzi się stały pomiar temperatury i wilgotności w magazynach przy użyciu termohigrografów włosowych oraz stosuje osuszacze. Daleko jednak do stanu zadowalającego, o jakim piszą pracownicy Zakładu Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych Biblioteki Narodowej [Sobucki 1995, s. 17-21; 1996, s. 13-18]. Ponadto magazyn numer 5 należy do najzimniejszych pomieszczeń w budynku „A”. Pomysł wykorzystania go jako czytelni czasopism dla pracowników naukowych, został wprowadzony w życie 1 października 1990 roku, lecz wkrótce wycofano się z niego z powodu zimna panującego w tym pomieszczeniu. Od tej pory pomieszczenie zamieniono na magazyn

---

<sup>18</sup> W 2006 roku wpłynęło do sekcji 725 tytułów czasopism, polskich i zagranicznych; w ciągu ostatnich dwudziestu lat ich liczba wahała się w granicach 416-950. Czasopisma zagraniczne stanowiły zazwyczaj 1/3 ogólnej liczby tytułów.

<sup>19</sup> Ze wspomnień Marii Dąmbrowskiej.



wydawnictw ciągłych. Zamontowanie w 2002 roku windy w budynku poprawiło warunki transportu zbiorów z tego magazynu, który do tej pory, biorąc pod uwagę ciężar niektórych wydawnictw i liczbę zamawianych roczników, stanowi istotną niedogodność dla bibliotekarzy. Stały, sukcesywny wpływ nowych czasopism szybko wypełnia powierzchnie magazynowe. Najstarsi pracownicy<sup>20</sup> pamiętają, że w latach 1966-1971 pokój nr 13 (obecnie magazyn numer dwa) był siedzibą Oddziału Informacji Naukowej. W magazynie trzecim (pokój 14) regały, wykonane z podkładów kolejowych, przez długie lata wydzielały specyficzną woń. Dopiero w 1997 roku wymieniono je na nowe.

Obecnie Sekcja dysponuje sześcioma magazynami usytuowanymi na trzech poziomach. W 2004 roku uzyskała szósty magazyn położony w piwnicy, do którego zejście możliwe jest tylko po schodach. Decyzja o zmianie ustawienia zbiorów we wszystkich magazynach spowodowała, że znalazły się w nim najstarsze roczniki. W sumie przetransportowano około 38 tys. woluminów. Obecnie w trzech magazynach położonych na poziomie czytelni znajdują się roczniki wszystkich posiadanych czasopism z ostatnich 10 lat. Częściowo z powodu dezaktualizacji, ale również z powodu braku powierzchni magazynowej od lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku prowadzona jest sukcesywnie selekcja zbioru wydawnictw ciągłych.

Warto wspomnieć o przysposobieniu technicznym czasopism dużego formatu. Od 1993 roku zaczęto oprawiać w posyty periodyki o dużej częstotliwości (głównie prasę codzienną i tygodniki). Wydawnictwa w miękkiej oprawie układane są w fascykulach lub oprawiane w twarde oprawy. Każdy wolumin opatrzony jest ekslibrisem z sygnaturą i oznaczeniem rocznika. Ułatwia to ich przechowywanie i zapewnia kompletność woluminu. Od 2000 roku znak własności (pieczęć z inicjałami AE) umieszcza się na górnym trzonie wydawnictwa, a nie jak dawniej na odwrocie karty tytułowej i ostatniej numerowanej stronie.

## Zmiany w strukturze organizacyjnej

Pierwsza struktura organizacyjna Biblioteki powstała w 1952 r. i składała się z dwóch oddziałów: Oddziału Gromadzenia, Uzupełniania i Opracowania Zbiorów oraz Oddziału Udostępniania Zbiorów [Kudelski 1965, s. 119]. Oficjalnie agenda została wyodrębniona w 1964 roku – jako Sekcja Opracowania Wydawnictw Ciągłych w Oddziale Opraco-

---

<sup>20</sup> Tamże. Mowa tu o rozwoju sekcji, powodującym wypieranie innych agend z pomieszczeń obecnie należących do sekcji.

wania Zbiorów, w wyniku zatwierdzenia nowej struktury przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego [Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego... 1964]. Czytelnia czasopism została otwarta wcześniej, z chwilą uzyskania przez Bibliotekę w 1954 roku nowego lokalu przy ul. Komandorskiej 118/120. W 1964 roku miała już 57 miejsc i w owym czasie stale była przepelniona [Kudelski 1965, s. 120]. Od 1964 roku czytelnia czasopism podlega Sekcji Wydawnictw Ciągłych.

W bibliotekach polskich istnieją różne modele organizacji pracy dotyczące wydawnictw ciągłych. Wśród siedemnastu bibliotek uniwersyteckich, pomimo wprowadzenia komputeryzacji<sup>21</sup> i uzyskania nowoczesnych budynków<sup>22</sup>, szesnaście z nich nie zrezygnowało z oddziałów wydawnictw ciągłych<sup>23</sup>, chociaż czytelnie czasopism bieżących nie zawsze podlegają tym oddziałom.

W polskich bibliotekach ekonomicznych oraz bibliotekach naukowych we Wrocławiu stosuje się różne rozwiązania, co przedstawia tab. 2. Na przykładzie dziewięciu bibliotek naukowych (5 ekonomicznych i 4 naukowych wrocławskich) widać, że wybór sposobu organizacji pracy niewątpliwie zależał od potrzeb, możliwości kadrowych i lokalowych poszczególnych bibliotek. Czasem to nowy trend burzył tradycję. Często bibliotekę, która odważyła się wprowadzić nowe trendy, szybko naśladowały inne. W sześciu bibliotekach istnieją odrębne oddziały lub sekcje opracowujące wydawnictwa ciągłe, w trzech bibliotekach opracowanie wydawnictw ciągłych i zwartych odbywa się w jednym oddziale – opracowania zbiorów. Udostępnianie wydawnictw ciągłych również podlega różnym działom: w dwóch bibliotekach czytelnie czasopism podlegają oddziałom opracowania wydawnictw ciągłych, w jednej – oddziałowi czyteln, w pozostałych bibliotekach – oddziałom udostępniania zbiorów. W jednej z bibliotek zadanie opracowania zbiorów łączy się z ich inwentaryzacją, w innej – z gromadzeniem. Niedaleka perspektywa budowy Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej<sup>24</sup> każe przygotowywać się do zmian organizacyjnych i planować nowoczesne i funkcjonalne rozwiązania.

---

<sup>21</sup> Wszystkie przedstawione biblioteki są skomputeryzowane.

<sup>22</sup> Na przykład Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku, Biblioteka Uniwersytecka w Olsztynie; w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego zachowano Samodzielną Sekcję Czasopism Bieżących.

<sup>23</sup> Wyjątek stanowi Biblioteka Uniwersytetu Szczecińskiego, w której Sekcja Gromadzenia Wydawnictw Ciągłych jest częścią Oddziału Gromadzenia Zbiorów; ich opracowanie i inwentaryzacja odbywa się w Oddziale Opracowania Zbiorów.

<sup>24</sup> Uchwała Senatu Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu z dnia 26 stycznia 2006 roku.

Tabela 2. Miejsce agend opracowania i udostępniania wydawnictw ciągłych w strukturach wybranych bibliotek

Nazwa biblioteki	Nazwa agendy opracowującej wydawnictwa ciągłe	Nazwa agendy udostępniającej wydawnictwa ciągłe	Miejsce agendy w strukturze biblioteki
Biblioteka Szkoły Głównej Handlowej	Oddział Opracowania Wydawnictw Ciągłych	1. Czytelnia czasopism polskich 2. Czytelnia czasopism zagranicznych	obie czytelnie podlegają Oddziałowi Opracowania Wydawnictw Ciągłych
Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Katowicach	Oddział Opracowania Zbiorów	1. Czytelnia Główna (na antresoli) udostępnia bieżące numery polskich czasopism 2. Czytelnia Naukowa i Prasy Zagranicznej	obie czytelnie podlegają Oddziałowi Udostępniania Zbiorów
Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Krakowie	Oddział Wydawnictw Ciągłych	Czytelnia Czasopism Bieżących	czytelnia podlega Oddziałowi Czytelń
Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Poznaniu	Oddział Wydawnictw Ciągłych: - Sekcja Zbiorów Ciągłych - Sekcja Obsługi Użytkowników	Czytelnia Wydawnictw Ciągłych i Zbiorów Specjalnych	czytelnia WCiZS podlega Sekcji Obsługi Użytkowników Oddziału Wydawnictw Ciągłych
Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu	Sekcja Wydawnictw Ciągłych	Czytelnia Czasopism	sekcja z czytelnią podlegają Oddziałowi Udostępniania Zbiorów
Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu	Oddział Opracowania Druków Ciągłych Nowych	Czytelnia Czasopism Bieżących	czytelnia podlega Sekcji Czytelń Oddziału Udostępniania Zbiorów
Biblioteka Politechniki Wrocławskiej	Oddział Gromadzenia i Opracowania Wydawnictw Ciągłych	Czytelnia Główna (na antresoli) udostępnia bieżące czasopisma	czytelnia podlega Oddziałowi Udostępniania Zbiorów
Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu	Oddział Opracowania Zbiorów	Czytelnia Czasopism	czytelnia podlega Oddziałowi Udostępniania Zbiorów
Biblioteka Akademii Rolniczej we Wrocławiu	Oddział Opracowania i Inwentaryzacji Zbiorów	Czytelnia Czasopism Bieżących	czytelnia podlega Oddziałowi Udostępniania Zbiorów

Źródło: opracowano na podstawie stron internetowych bibliotek.

Przy założeniu, że nowa biblioteka składać się będzie tylko z trzech oddziałów: gromadzenia, opracowania i udostępniania, wydaje się sprawą naturalną, że pozostałe agendy, wraz z realizowanymi zadaniami, zostaną przez nie wchłonięte. Czytelnia czasopism bieżących, związana akcesją i możliwością przenoszenia zaakcesjonowanych dokumentów do inwentarza z Oddziałem Gromadzenia, mogłaby funkcjonować w ramach tego oddziału.

Zmiany zachodzące w świecie budzą uzasadniony niepokój o przyszłość bibliotek, o czym świadczy konferencja zorganizowana w dniach 19-21 czerwca 2006 roku przez Bibliotekę Główną Politechniki Łódzkiej pt.: „Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?”. Nawet ewentualne zmiany w strukturze i organizacji procesów macierzystej biblioteki, wywołują niepewność i drażliwość zespołów ludzi. Należy jednak pamiętać, że biblioteka jest organizacją, a współczesne teorie zarządzania zakładają, że organizacje są systemami otwartymi, poddanymi działaniu otoczenia. Aby przetrwać i rozwijać się w warunkach ciągłej zmienności otoczenia, organizacje muszą dostosowywać się do szybko zmieniających się potrzeb [Kolasińska 2002; Tomaszewski, Polarczyk 2006]. „Biblioteka otwarta” oznacza nie tylko otwarcie na wzrastające potrzeby czytelnika i coraz szerszą dostępność do zbiorów, lecz również instytucję zmieniającą się, rozwijającą i interaktywną z otaczającym ją środowiskiem [Hudzik 1999, s. 6].

## Literatura

- Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego we Wrocławiu w 40-lecie Polski Ludowej, red. I. Rutkiewicz, AE Wrocław 1986.
- Biblioteka Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu. 50 lat istnienia. Informator, AE, Wrocław 1997.
- Biliński L., *Dysproporcje pomiędzy zainteresowaniem czasopismami a ich obecnością w bibliotekach publicznych*, „Bibliotekarz” 1995 nr 11, s. 2-6.
- Cybulski R., *Ruch wydawniczy w Polsce. Rzut oka na przeszłość*, „Bibliotekarz” 1991 nr 11/12, s. 4-7.
- Dziadkiewicz W., Szulc M., *Doświadczenia w pracy z PROLIB-em w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego*, „Bibliotekarz” 2003 nr 7/8, s. 9-15.
- Encyklopedia współczesnego bibliekarstwa polskiego*, Ossolineum, Wrocław 1976.
- Hudzik K., *Biblioteka otwarta – czyli jaka?*, „Bibliotekarz” 1999 nr 7/8, s. 6-9.
- Informator na rok akademicki 1976/1977*, AE, Wrocław 1976.
- Kolasińska E., *Rozwój pracowników w organizacji uczącej się*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 923, AE, Wrocław 2002, s. 180-191.
- Komputeryzacja Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu – 10 lat doświadczeń*, red. G. Piotrowicz [dokument elektroniczny], Centrix, Wrocław 2006.

- Kudelski A., *Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu*, [w:] *Zarys rozwoju wrocławskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w latach 1946-1964*, Wrocław 1965, s. 115-124.
- Parzonka E., *Kształtowanie się wizerunku bibliotekarza w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, [w:] *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia*, t. 3, 2006.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 5 listopada 1999 r., Dz.Urz. 1999 nr 93, poz. 1077.
- Skład osobowy*, red. M. Jasińska, B. Sobala, AE, Wrocław 1985.
- Skład osobowy Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu*, AE, Wrocław 2003.
- Sobucki W., *Ochrona zbiorów w Bibliotece Narodowej*, „Bibliotekarz” 1995 nr 5, s. 17-21.
- Sobucki W., *Warunki przechowywania zbiorów w nieklimatyzowanych magazynach bibliotecznych*, „Bibliotekarz” 1996 nr 11, s. 13-18.
- Tomaszewski R., Polarczyk M., *Biblioteka ucząca się* [dokument elektroniczny], [w:] *Konferencja – Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?*, Łódź, 19-21 czerwca 2006 [dostęp 30.09.2006], [http://bg.p.lodz.pl/konferencja\\_2006/materiały/RTomaszewski\\_MP0-larczyk](http://bg.p.lodz.pl/konferencja_2006/materiały/RTomaszewski_MP0-larczyk).
- Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 stycznia 1964 r., Dz.Urz. Ministra Szkolnictwa Wyższego 1964 nr 1, poz. 6.

## ACQUISITION, COLLECTING, CATALOGUING AND MAKING AVAILABLE OF SERIALS

### Summary

The article presents the origin and development of the Serials Section in the Main Library of the Wrocław University of Economics. It shows the tasks of the unit and changes in the processes of acquisition, collecting, storing and making available of serials. It presents numerical data from the years 1947-2005 and the comparison of organizational solutions in the area of the above processes with other Polish libraries.

Elżbieta Pieńkowska

## Wybrane problemy opracowania wydawnictw zwartych

Opracowanie zbiorów należy do podstawowych funkcji biblioteki, tj. gromadzenia – opracowania – udostępniania. Według *Encyklopedii wiedzy o książce* jest to: „zespół czynności mających na celu przygotowanie gromadzonych przez bibliotekę zbiorów do użytku czytelników [które] obejmuje sporządzanie inwentarzy, klasyfikację książek pod względem ich treści, opis formalny czyli katalogowanie, oraz szeregowanie kart w katalogach bibliotecznych [*Opracowanie zbiorów...* 1971]. Ostatniej z wymienionych czynności odpowiadają w komputerowych systemach bibliotecznych hasła wzorcowe, ponieważ przepisy katalogowania alfabetycznego [Grycz, Borkowska 1973], zawierające informację na temat formy i układu haseł, można uznać za zaczątek kartoteki haseł wzorcowych. Obecnie określa się klasyfikację książek również jako katalogowanie, z tym że rzeczowe, gdyż ta czynność wymaga stosowanie określonych zasad, podobnie jak tworzenie opisu formalnego [Kisilowska, Woźniak-Kasperek 2006]. Zasady opracowania zmieniają się w miarę rozwoju działalności informacyjnej biblioteki w danym środowisku, co dotyczy też Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.

Biblioteka opracowuje od początku zbiory samodzielnie bez współpracy z innymi bibliotekami. Lata 1954, 1980, 1993, 1996 oraz 2006 są latami granicznymi w historii opracowania jej zbiorów. Pewne ograniczenia narzuciły możliwości finansowe uczelni, chociaż już pod koniec lat siedemdziesiątych ówczesny dyrektor Aleksander Kudelski intensywnie działał na rzecz przygotowania biblioteki do skomputeryzowania [Parzonka 2006], a mianowicie systematycznie odbywały się szkolenia dotyczące opisu bibliograficznego oraz podejmowane były próby zautomatyzowania procesu drukowania kart na potrzeby katalogów.

Jedyne katalogowanie bierne [Górny 1994] to ówczesne karty z CİNTE, nabywane do wykorzystania w oddziale informacji przy tworzeniu kartotek. Jednak Biblioteka uczestniczyła w pracach nad centralnymi katalogami, dostarczając opisy wydawnictw zagranicznych (Bi-

bioteka Narodowa) oraz wydawnictw ekonomicznych (biblioteka ówczesnej Szkoły Głównej Planowania i Statystyki, Centralna Biblioteka Statystyczna). Aktualnie, to jest od 2001 roku, Oddział Opracowania przekazuje informacje drogą elektroniczną tylko Bibliotece Narodowej, w formie cyklicznych wykazów nabytków zagranicznych.

Jako jednostka organizacyjna Biblioteki Oddział Opracowania został wyodrębniony już w 1954 roku, ale podstawy prawne dało mu dopiero Rozporządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z 1964 r., określające strukturę organizacyjną we wszystkich bibliotekach szkół wyższych [Kudelski 1965, s. 118-119]. Informator Uczelni na rok akademicki 1963/1964 podaje po raz pierwszy stan kadry w oddziale: Kazimierz Sołtysik jako kierownik, oraz pracownicy: Maria Smoleńska, Czesława Kasak i Maria Talaga, i w późniejszym okresie dodatkowo Barbara Chmielarz i Urszula Zmijewską.

Z analizy kart katalogów wynika, że pierwszy etap tworzenia katalogu można określić jako spontaniczny. Dopiero z chwilą zdobycia kwalifikacji zawodowych przez pracowników Biblioteki wzrasta ranga właściwie potraktowanego opracowania formalnego (początek lat sześćdziesiątych), chociaż powojenne wydanie wspomnianych przepisów katalogowania alfabetycznego ma przedmowę datowaną na 22 czerwca 1945 roku [Grycz, Borkowska 1973, s. 23].

Pewnego rodzaju podsumowaniem pierwszych trzydziestu lat pracy oddziału jest odręcznie napisany przez Kazimierza Sołtysika plan pracy na 1985 rok<sup>1</sup>, ujmujący wszystkie ówczesne kierunki pracy oddziału: ewidencję zbiorów (inventaryzacja i ubytkowanie) na potrzeby Biblioteki Głównej i bibliotek zakładowych, katalogowanie wpływów, powielanie kart katalogowych na potrzeby wszystkich typów katalogów, meliorację katalogów, włączanie kart do katalogów, sporządzanie protokołów zdawczo-odbiorczych książek dla bibliotek zakładowych oraz selekcję i skontrum w bibliotekach zakładowych. Jedną z cech ówczesnej pracy nad opracowaniem formalnym było nadmiernie interpretowanie sugestii, wspomnianych wcześniej przepisów, dotyczących skracania opisów, co niekorzystnie wpłynęło na tworzenie katalogu komputerowego. Niemniej należy stwierdzić, że późniejsza praca związana z uzupełnianiem katalogu komputerowego na podstawie opisów z księgozbioru podręcznego (druga połowa lat dziewięćdziesiątych) umożliwiła szybkie udostępnienie tej części zbiorów w systemie PROLIB, a tym samym uruchomienie modułu Wypożyczalnia. Z doświadczeń bibliotek wprowadzających skomputeryzowane systemy biblioteczne wynika bowiem, że podstawą tworzenia bazy są opisy

---

<sup>1</sup> Dokumentacja Oddziału Opracowania Alfabetycznego Zbiorów.

wydawnictw sporządzone z autopsji, poprzedzone selekcją zbiorów (m.in. Biblioteka Sejmowa) [Moszczyńska-Pętkowska 1996].

Jedno z pierwszych zaleceń Barbary Sobali, dyrektora Biblioteki w latach 1985-2005, dotyczyło skrócenia „drogi książki do dwóch tygodni, licząc od daty nadania akcesji do ustawienia na półce<sup>2</sup>”. Choć w Bibliotece nie przeprowadzono badań na temat szybkości procesu opracowania, która określa stopień zorganizowania prac wewnętrznych, to jest to jeden z mierników jakości pracy w bibliotekach akademickich [Poll, Boekhorst 2004].

W 1978 roku ówczesny dyrektor Aleksander Kudelski podjął decyzję o wprowadzeniu do biblioteki klasyfikacji przedmiotowej, co doprowadziło do zmian organizacyjnych w oddziale: zamknięcia katalogu systematycznego (1980), utworzenia nowego oddziału – Oddziału Katalogów Rzeczowych (formalnie 1 kwietnia 1980 roku – data nominacji Zbigniewa Stankiewicza na kierownika) oraz zmiany nazwy na Oddział Opracowania Alfabetycznego Zbiorów. Do tego czasu oddziałowi podlegały następujące katalogi: katalog główny alfabetyczny, katalog główny alfabetyczny służbowy, katalog podręczny, katalog rzeczowy systematyczny wraz z indeksem oraz katalog centralny bibliotek zakładowych.

Październik 1993 roku był początkiem rozpoczęcia prac nad komputerową bazą danych. Niezależnie od obecnej oceny systemu LECH<sup>3</sup>. Biblioteka uzyskała cenne doświadczenia, które procentowały w następnym okresie. W 1996 roku rozpoczęto prace nad katalogiem w systemie PROLIB, a dotychczasową bazę poddano retrokonwersji. Początkowo prowadzono katalogi (kartkowy i komputerowy) równolegle. Spowodowało to jednak spowolnienie pracy, zwłaszcza przy wprowadzaniu opisów wydawnictw z lat wcześniejszych, tym bardziej że dotychczasowe prace melioracyjne sprowadzały się do przepisywania kart. Do rzadkości należało ujednocnianie haseł i kontrola szeregowania kart. Ostatecznie 31 grudnia 2002 roku główny katalog alfabetyczny Biblioteki został zamknięty wraz z ostatnią akcesją z tego roku.

W przyszłości należałoby rozważyć meliorację katalogu głównego, zwłaszcza w odniesieniu do zbiorów wydanych przed rokiem 1980, korzystając z doświadczeń innych bibliotek. Przykładem może być Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, która wycofała z katalogu kartkowego karty z opisami książek wydanych w latach 1990-2000 [Komputeryzacja... 2006]. Obecnie punktem wyjścia w opracowaniu zbiorów jest ujednocnianie danych pod kątem zbieżności z Narodowym

---

<sup>2</sup> Wprowadzono Kartę Obiegu Książki dla poszczególnych rachunków.

<sup>3</sup> System LECH był pierwszym systemem bibliotecznym dla wielu polskich bibliotek [informacja autorki na podstawie informacji z Internetu z 28 września 2006 roku].



Centralnym Katalogiem NUKAT. W oddziale prowadzi się własne kartoteki haseł wzorcowych dla instytucji i osób. Większość prac została sformalizowana przez wprowadzenie instrukcji umożliwiających pracownikom wprowadzania spójnych danych<sup>4</sup>. Korzystanie z zasobów NUKAT pozwala zdobyć orientację w jego zasobach oraz praktyczne doświadczenia. Za przykład może posłużyć strefa odpowiedzialności tytułu. W Bibliotece przyjęto zasadę, że każda nazwa wymieniona w tej strefie musi znaleźć swój odpowiednik w haśle. Tymczasem NUKAT zaczyna odchodzić od tego wymogu. Problemy opracowania komputerowego zbiorów nie są charakterystyczne tylko dla polskich bibliotek. Dyrektor działu w Library of Congress podjął decyzję o zaprzestaniu tworzenia rekordów wzorcowych serii, ponieważ uznał, że ich tworzenie jest czasochłonne, a indeksowanie po słowach może dać wystarczający dostęp przez określenie serii tylko w polu 490 [*The Director for...* 2006]. Innym zagadnieniem jest opracowanie wydawnictw wielotomowych w systemie PROLIB. System przewiduje stosowanie zhierarchizowanych opisów, ale w praktyce okazało się, że należy przystosować opis do potrzeb użytkownika, dla którego problemem było zamawianie tego typu wydawnictw.

Z uzupełnianiem zasobów katalogu komputerowego wiąże się polityka selekcji. Pewnym ułatwieniem w jej prowadzeniu byłoby odejście od terminu „księgozbiór archiwalny” na rzecz sformułowania „księgozbiór naukowy”<sup>5</sup>, ponieważ pierwszy termin niesie określone przesłanie: zachować dla potomności. Tymczasem, jak w każdej bibliotece, polityka gromadzenia i uzupełniania zbiorów zmieniała się w dłuższym wymiarze czasu. Dlatego właściwie przygotowana selekcja pozwoli oczyścić księgozbiór z druków całkowicie zbędnych, przy zachowaniu jedyne kryterium, jakim jest kryterium naukowe. Jeśli chodzi o kryteria formalne, to oprócz tych określonych w regulaminie udostępniania biblioteki, należy przyjąć jako kryterium datę graniczną, którą jest rok wydania 1945. Wydawnictwa wydawane od tego roku powinny stopniowo znaleźć się w katalogu OPAC przy zastosowaniu kolejnych cezur czasowych (obecnie jest to rok 1980). Druki wydane przed 1945 rokiem należy uznać za cenne dla zbiorów biblioteki. Wszelkie wypożyczenia na zewnątrz z tej części zbiorów należałoby traktować jako odstępstwo od przyjętych zasad<sup>6</sup>. Pozwoli to skoncentrować prace w od-

---

<sup>4</sup> Dokumentacja Oddziału Opracowania Alfabetycznego Zbiorów.

<sup>5</sup> Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej przyjęła taki termin na określenie części swoich zbiorów [informacja autorki z 20 czerwca 2006 roku].

<sup>6</sup> Zasadą w udostępnianiu zbiorów w Bibliotece jest ujęcie wszystkich wypożyczeń na koncie czytelnika, ale moduł Wypożyczalnia daje możliwość wprowadzenia dodatkowo informacji o wypożyczonych książkach.

dziale opracowania nad katalogiem komputerowym, co nie wyklucza podjęcia w przyszłości prac nad opracowaniem starszych zbiorów. Rok 2006 jest ostatnim rokiem działalności oddziału w formule, która trwała 26 lat. Obydwa oddziały zajmujące się opracowaniem wydawnictw zwartych zostały scalone w jeden oddział opracowania zbiorów.

Ze względu na możliwości finansowe i lokalowe Biblioteki w dotychczasowym systemie istnieją tylko dwa moduły opracowania zbiorów: druki zwarte i druki ciągle. Nie ma modułów dla innych rodzajów zbiorów, jak normy, kartografia, dokumenty elektroniczne. W zależności od skierowania Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów jest to albo książka, albo czasopismo. Z kolei wersja systemu PROLIB, oparta na formacie MARC21, wprowadza kreatory umożliwiające opis każdego typu dokumentu.

Biblioteka, która chce liczyć się na rynku usług informacyjnych, będzie musiała podjąć współpracę w opracowywaniu *on-line* zbiorów. Przeszkody są natury systemowej, technicznej i bibliotekarskiej. Przede wszystkim centralny katalog, jakim jest NUKAT, narzuca współpracującym z nim bibliotekom, oprócz określonych wymogów technicznych (oprogramowanie, odpowiedniej jakości komputery), także odpowiednie przygotowanie kadry w zakresie wprowadzania danych, zwłaszcza przy tworzeniu rekordów haseł wzorcowych. Należy pamiętać o tym, że przystępując do uczestniczenia we współkatalogowaniu, trzeba uznać pewne priorytety: żaden system nie jest dany na stałe. W pewnym momencie wyczerpuje swoje możliwości, należy wówczas zaakceptować zmianę oraz to, że główną ideą jest katalog centralny, a katalogi bibliotek współpracujących są jego pochodną. Jednym z problemów jest umiejętność współpracy we współkatalogowaniu, ponieważ wszystkie biblioteki współtworzące katalog centralny pracują na równych prawach. Obecnie przyjmuje się, że dany bibliotekarz ma swego rodzaju prawo autorskie do opisu wprowadzonego po raz pierwszy do bazy i każdy inny bibliotekarz musi uzyskać zgodę autora pierwotnego opisu na zmianę bądź wprowadzenie danych do pól uzupełniających<sup>7</sup>. Przedsmak innych problemów ukazała zmiana w systemie PROLIB umożliwiająca tworzenie lokalnej kartoteki haseł wzorcowych poprzez korzystanie z kopii bazy Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych, utworzonej na serwerze Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego. Pobieranie potrzebnych rekordów do opisów jest niewystarczające, ponieważ specjalistyczna

---

<sup>7</sup> Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jednolity) (DzU nr 90 z 2006, poz. 631 (z późn.zm.)): art. 3: Zbiory, antologie, wybory, bazy danych spełniające cechy utworu są przedmiotem prawa autorskiego, nawet jeżeli zawierają niechronione materiały, o ile przyjęty w nich dobór, układ lub zestawienie ma twórczy charakter, bez uszczerbku dla praw do wykorzystanych utworów.

biblioteka musi mieć pracowników z uprawnieniami do tworzenia rekordów wzorcowych haseł przedmiotowych.

Dokonując podsumowania trzyletniego okresu działalności katalogu NUKAT, Maria Burchard stwierdziła w 2005 roku na konferencji w Poznaniu, że „najbardziej spektakularnym skutkiem utworzenia katalogu centralnego NUKAT jest przyspieszenie budowania katalogów lokalnych, podniesienie poziomu katalogowania oraz widoczna w środowisku bibliotekarskim zmiana podejścia do tego zagadnienia. Nikt dziś nie kwestionuje potrzeby stosowania w katalogu komputerowym rekordów kartoteki haseł wzorcowych pochodzących z jednego centralnego zbioru. Biblioteki, które jeszcze jej nie stosują, skazują się na marginalizację i prędzej czy później będą musiały się zmierzyć z problemem ujednoczonego dostępu do danych” [Burchard 2005, s. 183]. Lista bibliotek współtworzących centralny katalog NUKAT, dostępna w Internecie ([www.nukat.edu.pl](http://www.nukat.edu.pl)), liczy 60 instytucji (według stanu na 6 września 2006 roku) w tym Biblioteka Narodowa i wszystkie biblioteki uniwersyteckie. Na marginesie warto wspomnieć o angielskim centralnym katalogu COPAC, który nie dąży do ujednoczania opisów, pozostawiając wybór bibliotekarzowi.

Biblioteka, która zamierza wprowadzić u siebie nowy system opracowania zbiorów poprzez udział w katalogu NUKAT, musi odpowiednio przygotować się do uczestniczenia, gdyż „jeśli biblioteka nie przystosuje wewnętrznej organizacji pracy do ustalonych w katalogu procedur, współkatalogowanie staje się dla niej uciążliwe” [Burchard 2006, s. 195]. Z chwilą przystąpienia do katalogu NUKAT bibliotekarz styka się w swojej pracy z pełnymi rekordami bibliograficznymi w katalogu centralnym, rekordami bez charakterystyki przedmiotowej oraz z dokumentami wymagającymi pełnego opracowania, łącznie z rekordami khw (kartoteki haseł wzorcowych). Najważniejszym kryterium jego pracy staje się umiejętność analizy danych. Od strony technicznej istnieje, wspomniany na wstępie, wymóg posiadania komputerów umożliwiających otwarcie każdego dokumentu elektronicznego.

Należy podjąć decyzję o przystąpieniu na prawach partnerskich do katalogu NUKAT w rozsądnym czasie. Szczególne znaczenie może mieć dla Biblioteki uzyskanie uprawnień do tworzenia rekordów haseł wzorcowych w opracowaniu rzeczowym zbiorów. Na marginesie należy wspomnieć, że Centrum NUKAT może w przyszłości ograniczyć liczbę osób mających uprawnienia do wprowadzania danych (w 2006 roku było już 550 bibliotekarzy). Na mocy porozumienia zawartego w 2005 roku między Centrum NUKAT i Biblioteką Narodową prace zostały rozdzielone następująco: Biblioteka Narodowa podjęła się opracowania bieżącej produkcji wydawniczej, a biblioteki akademickie – katalogowa-

nia wydawnictw zagranicznych i retrokonwersją. Nasuwa się tu pytanie dla Biblioteki: co z możliwością poboru opisów z Przewodnika Bibliograficznego oferowaną przez PROLIB. Czy wówczas Biblioteka będzie tylko kopiować opisy, a jej katalog nie będzie widoczny w katalogu centralnym, jakim jest NUKAT? Z tymi pytaniami łączy się wybór języka informacyjno-wyszukiwawczego dla opracowania rzeczowego: język haseł przedmiotowych KABA (Katalogi Automatyczne Bibliotek Akademickich) czy język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej (JHP BN).

Za etap pośredni można uznać uczestnictwo Biblioteki w katalogu KARO (Katalog Rozproszony Bibliotek Polskich), jednak system go obsługujący wymaga protokołu Z39.50, to jest protokołu przekazywania informacji pozwalającego na współpracę katalogu z programem typu OPAC innego producenta. Biblioteka nie dysponuje w 2006 roku wersją systemu umożliwiającą udział w KARO. Poza tym katalogi bibliotek uczestniczących w katalogu NUKAT zostały w KARO wyłączone i są dostępne tylko przez wybór okna NUKAT.

Odrębnym zagadnieniem w polityce opracowania zbiorów Biblioteki jest opracowanie rzeczowe zbiorów na potrzeby wolnego dostępu, szczególnie dla projektowanej nowej siedziby Biblioteki, czyli wybór odpowiedniej klasyfikacji oraz (prawdopodobnie) powiązanie jej z pojedynczą sygnaturą. Doświadczenia polskie wskazują na Uniwersalną Klasyfikację Dziesiętną (UKD) i Klasyfikację Biblioteki Kongresu (KBK). Za pierwszą opowiadają się biblioteki politechnik, a za drugą – biblioteki dysponujące systemem VIRTUA. Szczególnie cenne dla Biblioteki, a zwłaszcza dla oddziału opracowania zbiorów będą doświadczenia Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu [*Komputeryzacja... 2006*, s. 71-75].

## Literatura

- Burchard M., *Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT a przemiany w bibliotekach* [dokument elektroniczny], [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji*, Biblioteka Politechniki Poznańskiej, Poznań 2005 [dostęp 3.10.2006], [http://www.ml.put-poznan.pl/2005/pdf/4\\_2.pdf](http://www.ml.put-poznan.pl/2005/pdf/4_2.pdf).
- Goempel R., Frodl Ch., *LIBER MARC Harmonization Task Force – Format Activities in European Countries* [dokument elektroniczny], *LIBER Quarterly* 2004 no1 [dostęp 3.10.2006], <http://liber.library.uu.nl/publish/articles/000066/article.pdf>.
- Górny M., *Kooperacyjne i biernie formy opracowania zbiorów bibliotecznych*, „Przegląd Biblioteczny” 1994 z. 1/2.
- Grycz J., Borkowska W., *Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego*, wyd. 6 popr., Wydawnictwo SBP, Warszawa 1973.

- Kisilowska M., Woźniak-Kasperek J., *Czy katalogowanie ma przyszłość? Dwugłos względnie uporządkowany* [dokument elektroniczny], [w:] *Biblioteki XXI wieku*, Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej, Łódź 2006 [dostęp 3.10.2006], [http://b.g.p.lodz.pl/konferencja2006/materiały/MKisilowska\\_JWozniak.pdf](http://b.g.p.lodz.pl/konferencja2006/materiały/MKisilowska_JWozniak.pdf).
- Komputeryzacja Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu – 10 lat doświadczeń*, red. G. Piotrowicz [dokument elektroniczny], Biblioteka Uniwersytecka, Wrocław 2006.
- Kudelski A., *Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu*, [w:] *Zarys rozwoju Wrocławskiej Szkoły Ekonomicznej w latach 1946-1964*, Wrocław 1965.
- Moszczyńska-Pętkowska Z., *Konwersja katalogów Biblioteki Sejmowej*, „Przegląd Biblioteczny” 1996 z. 4.
- Opracowanie zbiorów bibliotecznych*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o książce*, Wrocław 1971.
- Padziński A., *Stosowanie polskich norm w zautomatyzowanych katalogach bibliotecznych*, Wydawnictwo SBP, Warszawa 2000.
- Parzonka E., *Kształtowanie się wizerunku bibliotekarza w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, [w:] *Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia*, Wrocław 2006.
- Poll R., Boekhorst P., *Mierzenie jakości. Międzynarodowe zalecenia do pomiaru wykonania zadań w bibliotekach akademickich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
- The Director for Acquisitions and Bibliographic Access Announces the Library of Congress, Decision to Cease Creating Series Authority, Records as Part of Library of Congress Cataloging, April 20, 2006* [dokument elektroniczny], Library of Congress, Washington 2006 [dostęp 23.05.2006], <http://www.loc.gov/catdir/aseries.html>.

## SELECTED ISSUES OF MONOGRAPH CATALOGUING

### Summary

The article presents a survey of previous accomplishments of the Library's in the formal cataloguing of monographs. The author attempts to outline directions for the future after merging of subject and formal cataloguing departments. Shared cataloguing by participation in the NUKat central catalog and the choice of an information-retrieval language were considered most important. Another issue is preparing a classification for open access to the library's collections.

Urszula Żmijewska

## Opracowanie rzeczowe zbiorów

Biblioteki szkół wyższych zabezpieczają proces dydaktyczno-badawczy uczelni, są również ogólnodostępnymi bibliotekami naukowymi. Ma to wpływ na funkcjonowanie biblioteki, gromadzenie, opracowanie i udostępnianie zbiorów.

Dostęp do zbiorów biblioteki zapewniają między innymi katalogi, które są podstawowym źródłem informacji o jej zbiorach. Bardzo ważną funkcję w systemie informacyjno-wyszukiwawczym biblioteki pełnią katalogi rzeczowe, informujące o treści dokumentów, o tym, czy i jaka literatura na interesujący czytelnika temat znajduje się w bibliotece. Katalog rzeczowy jest to spis znajdujących się w bibliotece dokumentów sporządzony bądź według ustalonych grup rzeczowych ujętych w pewien logiczny system – katalog systematyczny, bądź według tematów – haseł przedmiotowych ułożonych alfabetycznie, jak w encyklopedii, jest to katalog przedmiotowy.

Katalogi alfabetyczne były sformalizowane, natomiast wybór katalogu rzeczowego należał do biblioteki.

Lata czterdzieste i pięćdziesiąte XX wieku to okres, w których wiele nowo powstających bibliotek (uczelnianych, ekonomicznych) stanęło przed wyborem rodzaju katalogu rzeczowego. Biblioteki naukowe preferowały wówczas katalog systematyczny. Wiele nowo powstałych bibliotek uczelnianych wybrało katalog systematyczny oparty na schemacie „Przewodnika Bibliograficznego” Biblioteki Narodowej, który był oparty na klasyfikacji Wszechzwiązkowej Izby Książki ZSRR.

Klasyfikację hierarchiczną stosowaną w „Przewodniku Bibliograficznym” przyjęły między innymi: Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Poznaniu i Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Katowicach.

We Wrocławiu ten schemat dla biblioteki uczelnianej przyjęła Biblioteka Główna Akademii Rolniczej oraz Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego. Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej, wzorując się na pierwotnym układzie „Przewodnika Bibliograficznego”, zastosowała własny układ zgodny z zasadami budowy katalogu systematycznego.

Katalog systematyczny to katalog oparty na schemacie klasyfikacyjnym, który składa się z wielostopniowego układu działów wspól-

rzędnych i podrzędnych, opierając się na logicznej kolejności zakresów od najszerszych do węższych, według zasad podziału logicznego oraz odpowiedniej systematyki poszczególnych dziedzin wiedzy i działalności praktycznej. Katalogi biblioteczne oparte są na klasyfikacji nauk.

„Klasyfikowanie jest myślowym rozczłonkowaniem zbioru przedmiotów, polegającym na dzieleniu zakresu pewnej nazwy wspólnej (ogólnej) na zakresy cząstkowe. Rezultatem klasyfikowania jako czynności jest klasyfikacja, czyli zbiór nazw o określonych stosunkach między ich zakresami oraz o określonych stosunkach między ich zakresami a zbiorem klasyfikowanym to jest zbiorami biblioteki” [Wójcik 1965, s. 22].

Każdy system klasyfikacji piśmiennictwa jest odbiciem aktualnego stanu nauki, klasyfikacji nauki, metodologii poszczególnych nauk, a przede wszystkim dyscyplin nauk wykładanych na uczelniach.

Reforma szkolnictwa ekonomicznego w latach pięćdziesiątych miała ogromny wpływ również na Bibliotekę Główną Akademii Ekonomicznej i opracowanie jej zbiorów.

„Zarządzeniem Ministra Szkolnictwa Wyższego z 31 lipca 1954 roku (...) powołano we wrocławskiej WSE – jedyny w swoim rodzaju i nie mający odpowiednika w innych uczelniach w kraju – Wydział Inżynierjno-Ekonomiczny Przemysłu Spożywczego. Do programu studiów wprowadzono w 1954 roku na obu [+ Wydział Finansowy] wydziałach zajęcia z matematyki wyższej oraz ekonometrię (...). Wprowadzono także do programu studiów takie przedmioty, jak: chemia nieorganiczna i organiczna, fizyka, urządzenia przemysłowe i energetyka przedsiębiorstw, technologia przemysłu spożywczego i chemia spożywcza, mikrobiologia techniczna i rysunek techniczny.

Przegląd programów nauczania tak zreformowanych studiów dowodzi, że studia ekonomiczne we wrocławskich WSE zatraciły pierwotny charakter studiów humanistycznych, a upodobniły się od studiów ścisłych” [Holecki, Jasiński 1986, s. 25-26].

Przed Biblioteką stanęły nowe zadania, wszak do obowiązków biblioteki uczelnianej należy zabezpieczenie procesu dydaktycznego i badawczego. Konsekwencją były zmiany w profilu gromadzenia literatury i jej opracowaniu, zwłaszcza rzeczowym. Spowodowało to konieczne zmiany w katalogu systematycznym, wprowadzenie zmian w taki sposób, by nie naruszały całości przyjętego schematu. Wprowadzono więc nowy dział z literą A, XIV. A TECHNIKA. PRZEMYSŁ ROLNO-SPOŻYWCZY.

Dalsze zmiany w katalogu systematycznym stały się koniecznością. Były one związane z rozwojem uczelni i nauki. Ścisłość podziału w

przypadku katalogu systematycznego utrudniały dodatkowo dyscypliny naukowe powstające na pograniczu dwóch lub większej liczby dyscyplin już istniejących, np.: ekonometria, biochemia, biofizyka, lingwistyka matematyczna, statystyka matematyczna oraz takie dyscypliny, które mają zastosowanie w wielu innych dziedzinach nauki i praktyki, np.: informatyka. Klasyfikację utrudniało też istnienie wielu tych samych pojęć w różnych dziedzinach nauki.

Zmiany organizacyjne w Bibliotece były koniecznością. Stworzono Oddział Opracowania Rzeczowego Zbiorów. W jego skład od 1978 roku weszły osoby z doświadczeniem w zakresie opracowywania rzeczowego wyniesionym z Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, a mianowicie: językoznawca Zbigniew Stankiewicz i matematyk Janina Pietraszkiewicz. Do zespołu weszła także Urszula Żmijewska – bibliotekoznawca, zajmująca się (w Bibliotece AE) klasyfikacją, rozbudową, budową nowych działów oraz budową indeksu do katalogu systematycznego. W bibliotece opracowaniem rzeczowym od początku powstania katalogu rzeczowego w 1949 roku zajmował się Oddział Opracowania Alfabetycznego Zbiorów.

„W żadnej klasyfikacji nie można wcześniej wyliczyć wszystkich tematów, przedmiotów lub kompleksów przedmiotowo-tematycznych, ponieważ nie jesteśmy w stanie przewidzieć wcześniej wszystkich możliwych kwerend, a następnie stworzyć odpowiadających im klas (...). Klasyfikacje hierarchiczne regularnie odbiegają od osiągniętego poziomu rozwoju nauki i techniki...” [Czarnecka, Sawaniak 1975, s. 84]. Ciągłe zmiany w katalogu systematycznym były niezbędne, niejednokrotnie wymagały zmian w schemacie, rozbudowy, czasem stworzenia nowych działów na różnym stopniu głębokości podziału. Zmiany te są trudne i bardzo pracochłonne (zob. zał. 2). Wymagają dużych umiejętności fachowych, wiedzy, doświadczenia, bardzo dobrej znajomości księgozbioru, funkcjonowania biblioteki i typu użytkownika oraz pewnych umiejętności technicznych i organizacyjnych, by jak najmniej zakłócać tok pracy biblioteki. Poza tym wymagają zaangażowania zapraszanych do współpracy pracowników nauki.

Wstępem do projektowanej rozbudowy schematu i różnorodnych zmian w katalogu systematycznym było stworzenie indeksu w formie kartoteki (poprzedni w formie tomu praktycznie uniemożliwiał zmiany). Tworząc nowy indeks, zredagowano bardzo wiele haseł, stworzono nowe, szczególnie dużo uwagi poświęcono odsyłaczom.

Założono, że nowe, przerabiane działy muszą odpowiadać przede wszystkim potrzebom uczelni, powinny być zgodne z rozwojem nauki oraz tak zbudowane, by w przyszłości można było szybko i sprawnie nanosić wszelkiego typu zmiany. Założono również, iż będą to zmiany



przy merytorycznej pomocy pracowników nauki uczelni (w praktyce nigdy nie odmówiono bibliotece pomocy, niejednokrotnie angażując w to bardzo wielu pracowników danego instytutu czy zakładu).

Na przykład schemat działu VIII.2. DEMOGRAFIA został zaprojektowany przez pracownika naukowego Zakładu Teorii i Prognoz Demograficznych, następnie przedyskutowany z bibliotekarzem, którego sugestie powodowały kolejne zmiany w schemacie. Ponieważ dział DEMOGRAFIA nie był w ogóle rozbudowany, wszystkie dokumenty trzeba było klasyfikować z autopsji (przy klasyfikacji książek bibliotekarzowi również pomagał specjalista).

Dział XVI. HANDEL został przebudowany w całości, stworzono do niego zupełnie nowy schemat. Z działu, który posiadał 20 poddziałów, powstało około 170 poddziałów różnego stopnia. Schemat powstawał w trakcie klasyfikacji i był ciągle przekształcany (czasem wiązało się to z ponowną klasyfikacją tych samych książek). Zarówno przy budowie schematu, jak i przy klasyfikacji książek współpracowali pracownicy naukowcy Instytutu Handlu i Usług. Twórcy schematu przewidzieli, że do niektórych poddziałów napływie bardzo dużo literatury, zostawili więc bibliotekarzowi schemat do tych poddziałów. Prognozy sprawdziły się.

Dział XIV. TECHNIKA. PRZEMYSŁ. RZEMIOSŁO był jednym z największych działów w Bibliotece Akademii Ekonomicznej. W dziale znalazła się najbardziej poszukiwana i reprezentatywna dla uczelni literatura, a więc zagadnienia dotyczące ekonomiki, organizacji i zarządzania przedsiębiorstwem, obsługi produkcji, przemysłu: chemicznego, ciężkiego, lekkiego, budownictwa itp. Znalazły się tam również zagadnienia dotyczące informatyki i cybernetyki. Do nauki i gospodarki wkraczała informatyka. W schemacie katalogu znalazła się ona na czwartym stopniu podziału: XIV.1.5.3.8. Programowanie elektronicznych maszyn cyfrowych.

Dalsza rozbudowa w obrębie tego działu była niemożliwa. Były to już wówczas poddziały bardzo wypełnione literaturą, wymagające natychmiastowej przebudowy, gdyż do biblioteki napływały w dużych ilościach dokumenty poruszające te tematy. Zainteresowanie informatyką na uczelni było ogromne: powstał Wydział Zarządzania i Informatyki.

Biblioteka zdecydowała się w tej sytuacji na stworzenie nowego działu głównego XIII.A. CYBERNETYKA. INFORMATYKA. Dział ten, ze względu na duże powiązania informatyki z matematyką i techniką, został umieszczony między działami: XIII. NAUKI MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZE a XIV. TECHNIKA. PRZEMYSŁ. RZEMIOSŁO.

Do współpracy nad nowo tworzoną działem zaproszono pracowników Instytutu Cybernetyki Ekonomicznej i Instytutu Informatyki. Specjaliści od baz danych, oprogramowania, systemów, zastosowań informatyki itp., równocześnie czytelnicy doceniający szybką i sprawną informację, chętnie włączyli się do prac nad nowym działem. Dział XIII.A został prawie w całości opracowany przez informatyków. Podstawą budowy schematu (zwłaszcza działów pierwszego stopnia) był tezaurus z zakresu informatyki, opracowany przez Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Informatyki w Warszawie.

Opracowany na podstawie tezaurusa i dostosowany do zbiorów biblioteki schemat starzał się nieomal z dnia na dzień. Dynamiczny rozwój tej nowej dziedziny wiedzy powodował konieczność ciągłych zmian i przeróbek. Były one niewspółmierne do wysiłku i niestety ze względów technicznych zbyt powolne. W tej sytuacji zastanawiano się nad dogodniejszym sposobem opracowania rzeczowego piśmiennictwa. Przyspieszyło to podjęcie, rozważanej od lat, decyzji stworzenia w bibliotece katalogu przedmiotowego.

Bazą do jego stworzenia były doświadczenia zespołu nad indeksem do katalogu systematycznego.

Katalog systematyczny i indeks przedmiotowy stanowią całość informacyjno-wyszukiwawczą, w której każde zagadnienie traktowane jest dwójako: od strony ujęcia i od strony przedmiotu.

Znacznie szybszą i zapewne pełniejszą informację o miejscu, w którym należy szukać potrzebnej czytelnikowi literatury, dostarczy indeks. Rola indeksów jest mocno akcentowana w literaturze fachowej. Indeks to klucz do katalogu.

Zasady metodologiczne i formalne budowy indeksów przedmiotowych do katalogu systematycznego są zbieżne z zasadami budowy katalogu przedmiotowego. Różnice dotyczą między innymi częstotliwości stosowania tematów, a zwłaszcza określników (ponieważ odsyłają do zbioru dokumentów o podobnej treści). W katalogu przedmiotowym są one tworzone do każdej książki.

Gdy biblioteka zdecyduje się na wprowadzenie do opracowania zbiorów języka haseł przedmiotowych, wówczas poprawnie metodologicznie prowadzony indeks może być pomostem między katalogiem systematycznym a przedmiotowym.

Doświadczenia bibliotekarzy (ten sam skład zespołu pracowników opracowania rzeczowego zbiorów) opracowujących indeks do katalogu systematycznego zostały wykorzystane do budowy katalogu przedmiotowego.

Podstawą przedmiotowego opracowania dzieła jest poznanie jego treści. Poznawszy treść dzieła, ustala się temat lub tematy i określniki, czyli formułuje się hasło przedmiotowe.

Zasady budowy haseł przedmiotowych (tematów i określników) są uregulowane i jednoznaczne we wszystkich instrukcjach i normach na temat języka haseł przedmiotowych. Zgodnie z definicją: „Temat – jedno lub kilkuwyrazowa nazwa określająca przedmiot opisywanego dokumentu (pojęcia abstrakcyjnego, zagadnienia, dziedziny wiedzy, zjawiska, procesu, osoby, jednostki geograficznej, instytucji, wydarzenia historycznego) bądź formy wydawniczej lub piśmienniczej dokumentu” [Polska Norma... 1981, s. 2].

Tematy mogą mieć postać jednowyrazową, np.: CENA, HANDEL, WROCŁAW itp., lub wielowyrazową np.: BAZA DANYCH, ZARZĄDZANIE JAKOŚCIĄ, ZARZĄDZANIE PRZEDSIĘBIORSTWEM itp.

Ze względów praktycznych w grupie tematów wielowyrazowych stosujemy inwersję, czyli zmieniamy (czasem wbrew prawidłom gramatycznym danego języka) kolejność terminów. Czasem stosujemy to, aby ułatwić poszukiwania i nie grupować opisów pod hasłem rozpoczynającym się od terminu zbyt ogólnego, np. analiza, teoria, zastosowanie.

Wszelkie instrukcje dotyczące budowy języków informacyjnych zalecają podawanie deskryptorów, słów kluczowych i haseł przedmiotowych w pierwszym przypadku liczby pojedynczej, z wyjątkiem następujących sytuacji:

- 1) gdy zastosowanie liczby pojedynczej byłoby niezręczne,
- 2) gdy zastosowanie liczby pojedynczej mogłoby zmienić sens tematu,
- 3) gdy temat jest rzeczownikiem występującym tylko w liczbie mnogiej.

Niektóre terminy mają różny sens w zależności od liczby, w której występują, i należy podawać je w liczbie pojedynczej lub mnogiej. Wówczas trzeba oznaczyć je kwalifikatorami, które będą tu pełnić funkcję określników, czyli – wyrazu lub zespołu wyrazów, które bardziej szczegółowo charakteryzują temat.

Tematy wymagają bardzo często sprecyzowania i zaznaczenia aspektów, w jakich występują, metody ich opracowania, formy wydawniczej lub umiejscowienia w przestrzeni (geograficzne) i czasie (chronologiczne).

W stosunku do określników stosujemy wszystkie prawa stosowane wobec tematów.

Określniki wprowadzają wewnętrzny ład do kart o wspólnym temacie, np.:

Temat	Określniki
Administracja państwowa	- analiza systemowa - konferencja - opinia publiczna - Polska - Polska - II wojna światowa - prawo - orzecznictwo
Zarządzanie strategiczne	- inwestycje - konkurencja - planowanie
itd.	

Tak jak w przypadku katalogu systematycznego schemat jest podstawą klasyfikacji, tak w przypadku katalogu przedmiotowego podstawą jest Słownik tematów i określników, który biblioteka może przyjąć gotowy, opracowany lub opracować na własne potrzeby. Tworzenie słownika katalogu przedmiotowego jest najtrudniejszym, najbardziej ważącym na jego funkcjonowaniu okresem budowy. Podjęte decyzje zarówno metodologiczne, jak i techniczne zaważą na sprawności informacyjnej katalogu.

Pewnym zabezpieczeniem się biblioteki przed nieudanym tworem, jakim może okazać się źle budowany katalog przedmiotowy, jest prowadzenie przez bibliotekę równoległego opracowywania wydawnictwa do katalogu systematycznego i tworzonego katalogu przedmiotowego.

Czytelnik ma również pewną ciągłość, udostępniony po paru latach opracowywania katalog przedmiotowy jest już katalogiem, który ma opracowany dość duży zbiór dokumentów. W bibliotekach specjalnych, gdzie przeważa typ użytkownika zainteresowanego najnowszą literaturą, okres np. pięciu lat zawiera właśnie to piśmiennictwo, które najbardziej go interesuje.

Biblioteka Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu prowadziła od 1980 roku dwa katalogi, klasyfikując każdą książkę do katalogu systematycznego równocześnie z opracowywaniem jej do tworzonego katalogu przedmiotowego. W roku 1985 katalog przedmiotowy został udostępniony czytelnikom, co spotkało się z ogromnym zainteresowaniem z ich strony. Użytkownicy byli zadowoleni, można było zgodnie z założeniem zamknąć katalog systematyczny. W latach 1980-1985 zespół opracowywał książki do Katalogu Systematycznego i Katalogu Przedmiotowego równocześnie. Budową Katalogu Przedmiotowego w Bibliotece AE zainteresowały się inne biblioteki uczelni ekonomicznych, zwłaszcza biblioteki akademii ekonomicznych z: Poznania, Katowic, Krakowa, Gdańska. Odbyły się liczne konsultacje, wymiana doświadczeń.

czeń, prezentacja budowanego katalogu (podczas licznych wizyt bibliotekarzy tych Bibliotek).

Podstawową zaletą w klasyfikacji książek jest konsekwencja jednolitości opracowania dzieł identycznej lub podobnej treści. „Poprawności i konsekwencji w nazywaniu rzeczy, tak ważnej w budowie, kontynuacji i użytkowaniu katalogu w układzie abecadła, strzeże tzw. *Słownik tematów i określników*, który należy w każdej bibliotece sporządzać równoległe z postępowaniem samego katalogu przedmiotowego (...). Słownik ten powtarza bowiem w porządku abecadła nazwy wszystkich tematów (również jednostkowych), określników i odsyłaczy, które zgodnie z ogólnymi zasadami, a choćby nieraz na mocy konwencji – przyjęto i uznano dla katalogu” [Łysakowski 1946, s. 59].

Katalog przedmiotowy i słownik haseł powstają równocześnie. Materiał do słownika gromadzi się równoległe z tworzeniem katalogu. Na początku praktycznie do każdego opracowywanego wydawnictwa tworzy się nowe tematy i określniki oraz odsyłacze. Z biegiem czasu coraz częściej sięga się do słownika, by wybrać odpowiednie hasło przedmiotowe do opracowywanej książki, coraz rzadziej dopisuje się nowe tematy (tematy, nie określniki – te nadal dopisuje się dość często). Identyczne określniki mogą występować przy różnych tematach. Analogia w stosowaniu określników musi być również zachowana, nie zawsze są one uwzględnione przy konkretnym temacie; konsekwencji w ich redagowaniu strzeże słownik określników, który wprawdzie powtarza określniki uwzględnione w słowniku tematów i określników, ale jest ogromnym ułatwieniem, zwłaszcza gdy słownik tematów i określników powiększy się.

Rozumiejąc potrzeby użytkowników, zespół, który stworzył katalog przedmiotowy i słownik tematów, określników i odsyłaczy, opublikował go pod tytułem *Słownik katalogu przedmiotowego stan z dnia 30.04.1989*, składający się z części alfabetycznej zawierającej pełny wykaz tematów i odsyłaczy oraz części działowej. Słownik ten, jak zaznaczono we wstępie, może być użyty do automatycznego systemu wyszukiwania informacji z zakresu nauk społeczno-ekonomicznych (powszechność tego słownika w zbiorach bibliotek naukowych, w tym Biblioteki Narodowej i Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie, świadczy o jego poziomie i aktualności).

Jak zaznaczono we wstępie, podstawę słownika stanowił prowadzony od 1980 roku katalog przedmiotowy. Budując go od podstaw, zdecydowano się na dobór terminów z napływających do Biblioteki i opracowywanych w niej publikacji naukowych. Budowano hasła zgodne z terminologią używaną w polskim piśmiennictwie naukowym,

korygowano i ujednolicano za pomocą encyklopedii, słowników terminologicznych oraz konsultacji z pracownikami naukowymi uczelni.

Do układu alfabetycznego dodano układ działowy tworzący swego rodzaju klasyfikację tematyczną w 24 działach obejmujących dziedziny wiedzy reprezentowane w księgozbiornie Biblioteki.

Następne wydanie pod tytułem *Słownik języka informacyjno-wyszukiwawczego biblioteki społeczno-ekonomicznej* (rok 1997, publikacja poszerzona o nowe tematy) było konsekwencją rozwoju nauki, zmian systemowych i gospodarczych, czego odbiciem jest zawsze literatura (publikacje), a w konsekwencji zmiany i rozwój terminologii stosowanej w naukach społeczno-ekonomicznych.

Do komputeryzacji biblioteki zespół pracowników Oddziału Opracowania Rzeczowego Zbiorów przygotowywał się równie starannie jak do prac nad przebudową katalogu systematycznego czy budową od podstaw katalogu przedmiotowego. Pracownicy działu zostali zaproszeni do współpracy w tworzeniu systemu OZAGA (Organizacja Zarządzanie, Gospodarka, Administracja), tworzonego na potrzeby Instytutu Administracji i Zarządzania. Jak zaznaczono we wstępie do Instrukcji... „Użytkownikami systemu będą działacze państwowi, pracownicy nauki, pracownicy jednostek gospodarki narodowej i administracji, studenci wyższych uczelni (...). System OZAGA powinien obejmować szeroko pojęte nauki ekonomiczne (...)” [Wrzosek 1988, s. 1]. Do budowy tego systemu zostały zaproszone wszystkie biblioteki ekonomiczne w Polsce. Każda z nich musiała opracowywać własne wydawnictwa oraz artykuły z przydzielonych im czasopism krajowych i zagranicznych. Opis był bardzo szczegółowy, zawierał analizę opisową i charakterystykę deskryptorową zgodną z instrukcją.

Do literatury tak wszechstronnie opracowywanej i o zasięgu ogólnopolskim (z informacją o jej dostępności) czytelnicy mieli dostęp dzięki monitorowi komputerowemu w holu Biblioteki.

Do Biblioteki AE zakupiono w roku 1996 kompleksowy System Zarządzania Biblioteką PROLIB. Opracowanie rzeczowe zbiorów pod względem merytorycznym uległo niewielkim zmianom, tak jak we wszystkich innych systemach (ALEPH, HORIZON, VIRTUA). Do opracowania rzeczowego wprowadzono język haseł przedmiotowych. Opracowanie rzeczowe między bibliotekami różni się między innymi tym, że w systemie PROLIB nie zastosowano określników, co spowodowało weryfikację niektórych haseł przedmiotowych. Rolę określników przejęły tematy (słowa kluczowe): nazwy geograficzne, chronologiczne, formalne.

W PROLIB-ie, podobnie jak w innych bibliotecznych systemach komputerowych oraz w katalogach bibliotecznych, encyklopediach, lek-

sykonach itp., bardzo ważną rolę informacyjną odgrywają odsyłacze, które muszą być sporządzone szczególnie starannie.

„Odsyłacze służą do:

- a) wskazywania przyjętej formy hasła, pod którym gromadzi się opisy przedmiotowe, prowadząc do formy nieprzyjętej,
- b) wskazywania uzupełniającej literatury na dany temat znajdujące się pod szerszymi lub pokrewnymi tematami,
- c) orientowania w kierunkach poszukiwań właściwego tematu,
- d) uzyskiwania relacji danego tematu do innych,
- e) ukształtowania prawidłowego systemu języka haseł przedmiotowych w warstwie leksykologicznej i syntaktycznej” [Ćwiekowa 1988, s. 89].

Odsyłacze – zapisy kierujące od jednego wyrażenia do innego lub innych, dzielą się na odsyłacze: całkowite, kojarzeniowe, orientacyjne, systematyczne, uzupełniające i wyliczające. Odsyłacz całkowity kieruje za pomocą skrótu od terminu niestosowanego do stosowanego w katalogu lub systemie, są to synonimy, skróty, nazwy obcojęzyczne, tematy wielowyrazowe itp., np.:

Geografia gospodarcza zob. Geografia ekonomiczna

Matematyka dyskretna zob. Analiza kombinatoryczna

Kadry – zarządzanie zob. Zarządzanie kadrami

Żywność transgeniczna zob. Żywność modyfikowana genetycznie

Algebra Banacha zob. Banacha Algebra

Cluster analysis zob. Analiza skupień

ILO zob. Międzynarodowa Organizacja Pracy

Controlling zob. Kontroling.

Pomocne w poszukiwaniach literatury są odsyłacze uzupełniające, orientacyjne, które za pomocą skrótu zob. też, wskazują pojęcia pokrewne lub współrzędne, grupy zagadnień, tematów, prowadząc od pojęć nadrzędnych do podporządkowanych. Wskazują one metodę poszukiwań, np.:

Zarządzanie strategiczne zob. też Analiza strategiczna, Planowanie strategiczne,

Logistyka zob. też Dystrybucja towarów, Gospodarka magazynowa,

Klient zob. też Lojalność klienta, Obsługa klienta, Zarządzanie kontaktami z klientem.

Opracowanie rzeczowe zbiorów Biblioteki Głównej AE odbywało się zgodnie z rozwojem uczelni, rozwojem nauki, rozwojem technologicznym, zgodnie z trendami w bibliotekach naukowych.

W literaturze fachowej dotyczącej opracowania rzeczowego zbiorów podkreślana jest rola zespołu opracowującego rzeczowo zbiory. Ta

twórcza praca wymagała od zespołu opracowującego rzeczowo zbiory takich cech, jak:

a) „wysoki poziom sprawności intelektualnej, zainteresowania naukowe, pożądany czynny kontakt z nauką;

b) umiejętność przyswajania i rozumienia opracowywanego tekstu, stosowanie myślenia analitycznego przy analizie treści dzieła;

c) zdolność koncentracji uwagi na zmieniającej się tematyce piśmiennictwa;

d) trafność w podejmowaniu decyzji przy wyborze tematów dzieła i umiejętność syntetycznej wykładni tematyki dzieła przez charakterystykę tematyczną;

e) łatwość korzystania z własnej wiedzy i umiejętność posługiwania się kompendiami naukowymi;

f) kompetencja językowa;

g) kompetencja w zakresie języka haseł przedmiotowych;

h) wyczulenie na potrzeby środowiska czytelniczego, pożądana łatwość nawiązywania bezpośredniego kontaktu z użytkownikiem; cenne są zamiłowania i zdolności dydaktyczne;

i) dobra orientacja w sprawach dotyczących życia politycznego, społecznego, gospodarczego i kulturalnego kraju;

j) gotowość do współdziałania z zespołem przy rozwiązywaniu trudnych problemów metodycznych w pracy;

k) spostrzegawczość, dokładność i odpowiedzialność.

Odpowiednie kwalifikacje, permanentna aktualizacja wiedzy, predyspozycje psychiczne i doświadczenie zawodowe zespołu zapewniają poprawne pod względem merytorycznym wyrażanie informacji semantycznej o danych zbiorach piśmiennictwa” [Ćwiekowa 1988, s. 186-187].



## Załącznik 1

### Schemat katalogu systematycznego

#### Biblioteki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu

(działy główne i poddziały przerobione w latach 1970-1985)

- I. MARKSIZM-LENINIZM
- II. POLSKA LUDOWA (cały dział przebudowany)
- III. BUDOWA SOCJALIZMU. KOMUNIZM. ZSRR
- IV. POLITYKA i GOSPODARKA ŚWIATOWA (cały dział przebudowany)
- V. FILOZOFIA (cały dział przebudowany)
- VI. HISTORIA (cały dział przebudowany)
- VII. NAUKI SPOŁECZNO-POLITYCZNE i EKONOMICZNE (dział częściowo przerobiony)
  - VII.1. Socjologia
    - VII.1.7.s. Socjologia miasta
- VIII. PLANOWANIE. STATYSTYKA. KONTROLA (cały dział przebudowany)
- IX. FINANSE (dział znacznie rozbudowany)
- X. PRACA (dział częściowo przerobiony)
- X.A. ORGANIZACJA i ZARZĄDZANIE (dział utworzony w Bibliotece AE)
- XI. PRAWO
- XII. WOJSKO
- XIII. NAUKI MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZE (przerobione poddziały)
  - XIII.1. Matematyka
    - XIII.1.9.5.1. Równania różniczkowe zwyczajne
  - XIII.3. Fizyka
    - XIII.3.3.3. Teoria względności
  - XIII.4. Chemia
    - XIII.4.5.3.5.1. Chromatyka gazowa
- XIII.A. CYBERNETYKA. INFORMATYKA (dział utworzony w bibliotece AE)
- XIV. TECHNIKA. PRZEMYSŁ. RZEMIOSŁO (dział przerobiony)
- XIV.A. TECHNIKA. PRZEMYSŁ ROLNO-SPOŻYWCZY (dział utworzony w Bibliotece AE)
- XV. TRANSPORT i ŁĄCZNOŚĆ

- XVI. HANDEL (cały dział przebudowany)
- XVII. ZAGADNIENIA KOMUNALNE
- XVIII. ROLNICTWO. GOSPODARSTWO WIEJSKIE (cały dział przebudowany)
- XIX. NAUKI LEKARSKIE
- XX. KULTURA. OŚWIATA. LITERATURA
- XXI. JEZYKOZNAWSTWO
- XXII. SZTUKA
- XXIII. KSIĘGOZNAWSTWO. DOKUMENTACJA. PRZEMYSŁ WYDAWNICZY (cały dział przebudowany)
- XXIV. DZIEŁA TREŚCI OGÓLNEJ

## Załącznik 2

### Modyfikacja katalogu systematycznego Plan pracy na przykładzie jednego działu

1. Przejrzenie kartka po kartce odpowiedniego działu (przeznaczonego do przeróbki) pod kątem liczby i rodzaju wydawnictw.
  - 1.1. Wyłączenie kart błędnie sklasyfikowanych lub pomyłkowo włożonych do działu i przeniesienie ich do właściwego.  
Błędnie sklasyfikowane wydawnictwa klasyfikujemy z autopsji.
  - 1.2. Przejrzenie indeksu służbowego w celu wychwycenia relacji między działem przerabianym a innymi działami.
2. Zgromadzenie i zapoznanie się z wszelkimi dostępnymi klasyfikacjami.
  - 2.1. Zapoznanie się ze schematami klasyfikacyjnymi (lub jeśli to możliwe z samymi katalogami) innych bibliotek.
  - 2.2. Analiza wydawnictw informacyjnych opracowanych przez instytucje polskie i zagraniczne w celu poznania metod i tendencji klasyfikacyjnych.
  - 2.3. Zapoznanie się z podręcznikami danej dziedziny wiedzy.
3. Synteza prac 1-2.3 w postaci roboczego schematu będącego podstawą modyfikacji działu i ulegającego zmianom wynikającym z praktycznych potrzeb i zasobów posiadanej i napływającej do biblioteki literatury.  
Konsultacja, współpraca z pracownikami nauki zajmującymi się daną dziedziną wiedzy.
4. Ponowna klasyfikacja wszystkich wydawnictw znajdujących się w przerabianym dziale.
5. Prace techniczne związane z przerabianym działem.
  - 5.1. Przenoszenie skrzynek lub całych partii katalogu w celu umieszczenia działu w odpowiednim miejscu.
  - 5.2. Sporządzenie kart rozdzielczych i szyldzików na skrzynkach.
  - 5.3. Korekta.
  - 5.4. Powielanie schematu.

### Literatura

- Czarnecka J., Sawaniak H., *Klasyfikacje i katalog rzeczowy*, POKKB, Warszawa 1975.  
Ćwiekowska J., *Opracowanie przedmiotowe piśmiennictwa. Problemy teoretyczne i metodologiczne*, PWN, Warszawa 1974.

- Ćwiekowa J., *Opracowanie tematyczne piśmiennictwa. Język haseł przedmiotowych. Katalog przedmiotowy*, PWN, Warszawa 1988
- Głowacka T., *Katalogi rzeczowe*, PWN, Warszawa 1973
- Holecki A., Jasiński J., Wersty B., *Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego we Wrocławiu. Dzieje uczelni. Stan prawny na 31.12.1986*, AE, Wrocław 1987.
- Instrukcje opracowania charakterystyki wyszukiwawczej dokumentu*, Instytut Administracji i Zarządzania BOINTE, Warszawa 1988 [masz. pow.].
- Jarzembska E., Ścibor E., *Zasady opracowania i stosowania dziedzinowo gałęziowych klasyfikacji tematycznych*, CINTE, Warszawa 1986.
- Łysakowski A., *Katalog przedmiotowy. Podręcznik*, PZWS, Warszawa 1946.
- Pietraszkiewicz J., Stankiewicz Z., Żmijewska U., *Słownik języka informacyjno-wyszukiwawczego biblioteki społeczno-ekonomicznej*, AE, Wrocław 1997.
- Pietraszkiewicz J., Stankiewicz Z., Żmijewska U., *Słownik katalogu przedmiotowego. Stan z dnia 30.04.1989*, AE, Wrocław 1991.
- Polska Norma 81/N-09018 *Tezaurus jednojęzyczny dla polskich systemów informacyjnych*, Wyd. Norm., Warszawa 1981.
- Sadowska J., *Hasła przedmiotowe w teorii Adama Łysakowskiego i praktyce „Przewodnika Bibliograficznego”*, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2000.
- Wójcik T., *Zarys teorii klasyfikacji. Zagadnienia formalne*, PWN, Warszawa 1965.
- Wrzosek S., *Zakres tematyczny systemu informacji naukowej w dziedzinie organizacji, zarządzania, gospodarki i administracji „OZAGA”*, BOINTE, Warszawa 1988 [masz. pow.].

## SUBJECT CATALOGUING

### Summary

The article presents the process of customization of subject cataloguing in a university, scientific and economic library to the needs of the development of the unit in the fields of: science, teaching and scientific research. It clarifies in detail the methodology of subject classification of library collections.

Ewa Cieślińska

## Wypożyczanie międzybiblioteczne jako jedna z form udostępniania zbiorów

Jedną z podstawowych funkcji bibliotek, oprócz gromadzenia, opracowania i przechowywania zbiorów, jest zaspokajanie potrzeb czytelników poprzez udostępnianie zgromadzonych materiałów. Zadanie to realizowane jest przez udostępnianie prezencyjne oraz wypożyczanie na zewnątrz. Jednak biblioteka jako jednostka o określonym profilu zbiorów nie jest w stanie zaspokoić wszystkich potrzeb użytkowników, opierając się tylko na własnych zbiorach.

Postęp nauki i związana z tym ciągle rosnąca produkcja wydawnicza książek i czasopism sprawiły, że ponad 100 lat temu wyodrębniła się nowa forma współpracy między bibliotekami, będąca również formą udostępniania.

Wypożyczanie międzybiblioteczne oznacza wszystkie czynności związane z zamawianiem i otrzymywaniem nieposiadanych przez bibliotekę materiałów bibliotecznych z innej biblioteki. Zamówione materiały mogą być wypożyczane na pewien czas lub też może być przesłana ich forma zastępcza w postaci kserokopii, mikrofilmu lub mikrofilmu [Byra 1992, s. 10]. Za początkową datę wypożyczeń międzybibliotecznych przyjmuje się ogłoszony we Włoszech w 1885 roku regulamin wypożyczeń międzybibliotecznych.

Ze względu na zakres poszukiwań wyróżniamy:

- wypożyczenia krajowe,
- wypożyczenia zagraniczne.

Podstawowe zasady i przepisy potrzebne do sprawnego funkcjonowania wypożyczeń międzybibliotecznych określono na konferencji IFLA w Grenoble w 1973 roku, gdzie powstał Program dostępności publikacji (UAP Universal Availability of Publications). Od 1982 roku programowi temu patronuje UNESCO poprzez włączenie go do Powszechnego dostępu do informacji (UAI Universal Access to Information), nastawionego nie tylko na biblioteki, ale również na użytkowników [Bibliotekarstwo... 1992, s. 376].

W Polsce pierwsze przepisy dotyczące wypożyczeń międzybibliotecznych wprowadzono w życie 12 stycznia 1939 roku. Jednak wybuch

drugiej wojny światowej na kilka lat przerwał prace bibliotek nie tylko w kwestii wypożyczeń międzybibliotecznych.

W powojennej historii polskiego wypożyczania międzybibliotecznego ważne są następujące daty:

- 17 kwietnia 1946 roku – ogłoszono wówczas dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi,
- 23 grudnia 1953 roku – opracowano szczegółową instrukcję wypożyczeń międzybibliotecznych ograniczoną ze względów politycznych tylko do wypożyczeń krajowych,
- 25 marca 1980 roku – Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki wprowadziło Zasady wypożyczania międzybibliotecznego materiałów bibliotecznych przez biblioteki ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Podstawą prawną tego zarządzenia jest Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach, która zobowiązywała wszystkie biblioteki do współpracy w zakresie udostępniania zbiorów [Biliński 1992, s. 17-19].

W chwili obecnej wypożyczanie międzybiblioteczne w Polsce funkcjonuje na mocy Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach oraz wspomnianego już Zarządzenia Ministra Kultury i Sztuki z 25 marca 1980 r.<sup>1</sup>

Ważne miejsce w wypożyczeniach międzybibliotecznych, zarówno krajowych, jak i zagranicznych, zajmuje Biblioteka Narodowa, pełniąc funkcję narodowej centrali koordynującej tę formę udostępniania zbiorów.

W krajowych wypożyczeniach rola Biblioteki Narodowej obejmuje:

- lokalizację poszukiwanych materiałów,
- udział w kształtowaniu systemu wypożyczeń międzybibliotecznych.

W przypadku wypożyczeń zagranicznych (praktycznie do początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku) przyjęto zasadę pełnego pośrednictwa Biblioteki Narodowej. Sytuacja ta podyktowana była przede wszystkim sytuacją polityczną, ale również względami płatniczymi, a dokładniej brakiem możliwości prowadzenia rachunków dewizowych przez inne biblioteki. Zgodnie z zasadami prawa obowiązującego w Polsce udostępnianie zbiorów odbywa się nieodpłatnie, jednak wypożyczenia międzybiblioteczne to specyficzny rodzaj udostępniania, angażujący nieraz kilka placówek.

Wprawdzie na konferencji IFLA w Chicago w 1986 roku [Kowalczyk 1992, s. 64] zalecano nieodpłatne udostępnianie materiałów z terenu własnego kraju, jednak ówczesna sytuacja ekonomiczna wielu bibliotek uniemożliwiała zastosowanie tego zalecenia w praktyce. Niestety trud-

---

<sup>1</sup> DzU 1997 nr 539, poz. 85.

na sytuacja finansowa niektórych placówek oraz rosnące koszty opłat pocztowych wpływają na zmniejszenie liczby wypożyczeń międzybibliotecznych. Zwłaszcza mniejsze biblioteki z powodu braku funduszy musiały znacznie ograniczyć lub zawiesić tę formę udostępniania, co skutecznie ograniczyło dostęp czytelnika do interesującego go piśmiennictwa.

Obecnie obowiązująca ustawa o bibliotekach, dokładnie art. 28 pkt 2, dopuszcza wprowadzenie opłat za wypożyczenia międzybiblioteczne, z zastrzeżeniem, że opłata nie może być większa niż rzeczywiste koszty wykonania usługi<sup>2</sup>. Dlatego też czytelnik coraz częściej ponosi koszt sporządzenia kserokopii, przesyłki pocztowej lub innych kosztów towarzyszących dostarczeniu materiałów. Niektóre biblioteki podpisują między sobą umowy, na mocy których zobowiązują się do nieodpłatnego przekazywania kserokopii. Jednak ta forma ograniczona jest zazwyczaj liczbą odbitych stron materiałów.

Obok kuponów pocztowych, stopniowo wychodzących z użytku, podstawowym środkiem płatniczym w rozliczeniach międzynarodowych wypożyczeń międzybibliotecznych od 1990 roku są tzw. vouchers IFLA [Kowalczyk 1992, s. 65].

## **Wypożyczalnia Międzybiblioteczna Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu**

Od początku swojego istnienia Biblioteka Akademii Ekonomicznej stosowała, zgodnie z ogólnie przyjętymi zasadami, formę współpracy, jaką są wypożyczenia międzybiblioteczne. Agenda ta od początku była i jest częścią Oddziału Udostępniania Zbiorów. Obsługą Wypożyczalni Międzybibliotecznej zajmuje się jedna osoba. Tak się złożyło, że funkcja ta zawsze powierzana była kierownikowi Oddziału Udostępniania. Pracownik Agendy korzysta z pomocy koleżanek Oddziału Informacji Naukowej, które chętnie służą radą w zidentyfikowaniu zamawianej pozycji (dotyczy to głównie materiałów z błędnym opisem bibliograficznym).

Wypożyczalnia Międzybiblioteczna czynna jest codziennie, oprócz sobót, niedziel i okresu wakacyjnego w godzinach 8-13. Z usług Agendy mają prawo korzystać pracownicy Akademii Ekonomicznej oraz studenci studiów magisterskich, podyplomowych oraz doktoranckich. Szczegółowe zasady korzystania określa regulamin Wypożyczalni Międzybibliotecznej.

---

<sup>2</sup>DzU 1997 nr 539, poz. 85.

Każdy zainteresowany sprowadzeniem poszukiwanej literatury czytelnik, zanim pojawi się u pracownika Wypożyczalni Międzybibliotecznej, musi upewnić się, że tych dzieł nie ma w żadnej bibliotece na terenie Wrocławia. W początkowym okresie działalności Agendy sprowadzano również dla zainteresowanych piśmiennictwo gromadzone w innych wrocławskich księżnicach, co wpływało na statystykę wypożyczeń za tamte lata.

Pierwotnie między bibliotekami funkcjonowały tzw. rewersy okrężne (rys. 1 i rys. 2). Rewers taki wysyłany był przez bibliotekę macierzystą do placówki, z której spodziewano się otrzymać interesujący czytelnika dokument. Jeśli pozycji nie było w danej bibliotece, księżnica odsyłała rewers do innych placówek. Czasami na rewersie okrężnym wpisywano listę bibliotek, do których należy przesłać rewers w poszukiwaniu dokumentu oraz datę ważności rewersu. Ze względu na sposób poszukiwania czas realizacji takiego rewersu znacznie się wydłużał, w niektórych przypadkach nawet do kilku miesięcy.

WYPOŻYCZAJĄCY		SYGNATURY	WYPOŻYCZAJĄCY		SYGNATURY
Uwagi wypożyczalni	Liczba wol.		Uwagi magazynu	Liczba wol.	
.....		.....	.....		.....
Autora .....		.....	Autor .....		.....
Tytuł .....		.....	Tytuł .....		.....
..... Tom (Rocznik) .....		.....	..... Tom (Rocznik) .....		.....
<p><i>Wypożyczając powyższe dzieło oświadczam, że biorę pełną odpowiedzialność za jego całość, termin zwrotu stosowanie do regulaminu biblioteki.</i></p>		.....	<p><i>Tom (Rocznik) .....</i></p>		.....
.....		.....	.....		.....
<p style="text-align: center;"><i>Podpis wypożyczającego</i></p>		.....	<p style="text-align: center;"><i>pieczęć i podpis wypożyczającego</i></p>		.....
Pieczeńć instytucji		.....	.....		.....
Adres		.....	.....		.....
dnia ..... 19 ..... r.		.....	dnia ..... 19 ..... r.		.....

Rys. 1. Rewers okrężny strona pierwsza

Źródło: dokument funkcjonujący w bibliotekach.



Wysyłając rewers w jakiegokolwiek postaci, należało przestrzegać zasad hierarchizacji i regionalizacji wypożyczeń. Sytuacja ta zmieniła się na lepsze w momencie powstawania katalogów centralnych dla poszczególnych dziedzin wiedzy. Obecnie katalogi centralne to najczęściej zautomatyzowane systemy biblioteczne tworzone przez grupy bibliotek. Podstawową cechą tych systemów jest ujednoczenie przede wszystkim opisu bibliograficznego. Nowe możliwości daje zakrojona na szeroką skalę komputeryzacja bibliotek i coraz bardziej dostępny i powszechny Internet. To właśnie na stronach Internetu wiele bibliotek udostępnia swoje katalogi, co znacznie przyspiesza lokalizację poszukiwanego dokumentu i praktycznie wypiera z obiegu rewers okrężny.

Uwagi biblioteki zamawiającej:		Uwagi katalogu centralnego	
Powyższy rewers prosimy traktować jako jednorazowy – okrężny*)			
ZAPISKI BIBLIOTEK ZAŁATWIĄJĄCYCH ZAMÓWIENIE			
Pieczęć biblioteki	Wynik poszukiwań	Data	
*) w przypadku nieskreślenia jednego z określeń rewers traktuje się jako jednorazowy			

Rys. 2. Rewers okrężny strona druga

Źródło: dokument funkcjonujący w bibliotekach.

Obok wykorzystywania rewersów okrężnych i katalogów centralnych bardzo często pracownicy wypożyczalni międzybibliotecznych, poszukując materiałów, kontaktują się telefonicznie lub wysyłają zamówienia poprzez pocztę elektroniczną.

Jak już wcześniej wspomniano, do pewnego momentu pośrednikiem w realizacji zamówień zagranicznych była Biblioteka Narodowa w War-

szawie. Aby skrócić czas oczekiwania na zamówienia zagraniczne, Biblioteka Akademii Ekonomicznej w połowie lat osiemdziesiątych XX wieku rozpoczęła wysyłkę rewersów bezpośrednio do bibliotek, pomijając pośrednictwo Biblioteki Narodowej. Były to głównie biblioteki europejskie (Biblioteka Kongresu w Waszyngtonie honorowała tylko współpracę z Biblioteką Narodową). Na potrzeby tych zamówień opracowano rewers w języku angielskim (rys. 3).

Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku Biblioteka Narodowa przekazała bibliotekom naukowym dwa adresy do bibliotek niemieckich. Jeden z nich dotyczył zamawianych pozycji niemieckojęzycznych i materiałów gromadzonych w bibliotekach niemieckich. Drugi dotyczył wypożyczeń międzybibliotecznych z innych bibliotek europejskich. Aktualnie Biblioteka nadal korzysta z tych adresów oraz z coraz szerszego bezpośredniego kontaktu z innymi zagranicznymi placówkami naukowymi.

Wypożyczalnia Międzybiblioteczna w roku 2006 współpracowała z około 100 ośrodkami na terenie kraju i poza jego granicami. Agenda utrzymuje kontakt z dwudziestoma bibliotekami niemieckimi (m.in. w Berlinie, Monachium, Kolonii), a także z jedenastoma placówkami w innych krajach europejskich. Kontakt pomiędzy bibliotekami wiąże się również z partnerską współpracą, jaką uczelnia nawiązuje z takimi ośrodkami akademickimi, jak Perugia czy Zittau. W przeszłości bywały również takie okresy, kiedy Biblioteka utrzymywała współpracę nawet ze 180 placówkami.

Biblioteka jako instytucja *non-profit* nie zarabia na swoich usługach. Jednak w przypadku wypożyczeń międzybibliotecznych czytelnik pokrywa koszty niektórych świadczeń. Dotyczy to kosztów związanych z przygotowaniem i przesyłką poszukiwanych materiałów (kserokopie, opłaty pocztowe).

Wypożyczalnia Międzybiblioteczna z zagranicznymi bibliotekami rozliczała się za pośrednictwem kuponów pocztowych, które w latach dziewięćdziesiątych XX wieku zastąpiono voucherami IFLA. W przypadku zamówień krajowych kosztami przesłania poszukiwanego piśmiennictwa Biblioteka obciąża czytelnika. Biblioteka współpracuje w ramach porozumienia, które pozwala na bezpłatną wymianę z innymi bibliotekami ekonomicznymi do 10 stron kserokopii.

Szczególną formą współpracy, nie tylko w zakresie wypożyczeń międzybibliotecznych, są konsorcja bibliotek, które w Polsce zaczęły powstawać pod koniec ubiegłego wieku. Za ich powołaniem przemawiały przede wszystkim względy ekonomiczne. Biblioteka Akademii Ekonomicznej jest członkiem Konsorcjum Bibliotek Kierunków Ekonomicznych, Elseviera czy Eifl-Ebsco. Bazy danych tworzone przez kon-

INTERNATIONAL LOAN REQUEST (valid as receipt) No INTERNATIONALER LEIHVERKEHR BESTELLUNG (gilt als Empfangsschein)		No Lent until Ausgeliehen bis		No Lent until Ausgeliehen bis	
Details of the requested book or article: Angaben des ersuchten Buches oder Artikels:		Call number Signatur	Call number Signatur	Number of volumes Zahl der Bände	Number of volumes Zahl der Bände
		Number of volumes Zahl der Bände	Lending library Ausleihende Bibliothek		Lending library Ausleihende Bibliothek
		Lent on Ausgeliehen an	Observations and replies to be given overleaf Bemerkungen und Antworten auf der Rückseite		Cost of postage Auslagen für die Post
Microfilm <input type="checkbox"/> Photocopy <input type="checkbox"/>	Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej im. O. Lanego ul. Komandorska 118-120 53-345 WROCLAW POLAND		Lent to Ausgeliehen an		Lent to Ausgeliehen an
			Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej im. O. Lanego ul. Komandorska 118-120 53-345 WROCLAW		Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej im. O. Lanego ul. Komandorska 118-120 53-345 WROCLAW

Rys. 3. Przykład rewersu międzynarodowego  
Źródło: dokument funkcjonujący w bibliotekach.

sorcja znacznie ułatwiają samodzielne dotarcie czytelnika do poszukiwanej literatury.

Wypożyczenia międzybiblioteczne poprzez swoją specyfikę narażają księgozbiory na straty. Dlatego Biblioteka w postanowieniach regulaminu stara się zabezpieczyć piśmiennictwo zarówno własne, jak i sprowadzane do ksiąźnicy na potrzeby swoich czytelników. W regulaminie tym określono zasady wypożyczeń międzybibliotecznych. Biblioteka zastrzega sobie możliwość odmowy wypożyczenia. Przepis ten dotyczy przede wszystkim druków cennych, rzadkich oraz pozycji posiadanych przez placówkę w jednym egzemplarzu udostępnianym na miejscu w czytelni. Biblioteka bierze również pełną odpowiedzialność za wypożyczone dzieła z innych ksiąźnic, dlatego korzystanie z oryginalnych pozycji odbywa się tylko na terenie czytelni w wyznaczonym czasie.

## Opracowanie statystyki

Specyfika gromadzonego piśmiennictwa, wielkość księgozbioru oraz jego charakter sprawiają, że wypożyczenia międzybiblioteczne w Bibliotece stanowią niewielki odsetek szeroko pojętego udostępniania zbiorów.

Poniższe tabele sporządzane były na podstawie przechowywanych miesięcznych statystyk prowadzonych przez poszczególnych pracowników Agendy na podstawie ksiąg. W księgach tych odnotowuje się wszystkie zamówienia wpływające (U-1) i wpływające (U-2) do Wypożyczalni oraz efekty poszukiwań. Analizie poddano okres ostatnich dwudziestu lat działalności Wypożyczalni (rok 2006 zamknięto w sierpniu).

Tabela 1 obrazuje, jak kształtowała się liczba zamówień Biblioteki w innych ośrodkach naukowych. Tabela 2 z kolei uwidacznia, jak kształtowała się liczba zamówień kierowanych przez inne ośrodki do Wypożyczalni Międzybibliotecznej. Dla większej czytelności rubryki wypożyczenia krajowe i zagraniczne dodatkowo podzielono na trzy odrębne części odpowiadające zrealizowanym zamówieniom na konkretne rodzaje dokumentów: druki zwarte, czasopisma i zbiory specjalne. Początkowo zbiory specjalne obejmowały prace doktorskie, mikrofilmy i mikrofiszę.

Z biegiem czasu i ze względu na związany z tym rozwój technologiczny coraz częściej wysyłano kserokopie dokumentów, które odnotowywano w rubryce zbiory specjalne.

Tabela 1. Zamówienia Biblioteki w innych ośrodkach naukowych

Rok	Zrealizowane ogółem	Wypożyczenia krajowe			Wypożyczenia zagraniczne			Zamówienia ogółem
		zwarte	czasopisma	zbiory specjalne	zwarte	czasopisma	zbiory specjalne	
1986	336	71	222	43	25	1	1	363
1987	248	130	98	20	26	0	4	278
1988	268	49	187	32	53	6	60	387
1989	165	34	63	68	38	0	1	204
1990	330	72	111	147	13	0	17	360
1991	120	36	52	32	25	0	6	151
1992	119	51	27	41	50	1	3	173
1993	174	92	10	72	71	0	19	264
1994	101	31	15	54	67	0	13	180
1995	64	38	10	16	67	0	28	159
1996	88	39	6	43	27	0	6	121
1997	150	48	4	99	37	0	14	202
1998	87	57	0	26	49	1	3	136
1999	84	82	0	2	51	0	7	142
2000	54	42	0	12	75	0	8	137
2001	40	35	0	5	31	0	7	78
2002	65	40	0	25	70	0	13	148
2003	117	92	1	24	48	0	5	170
2004	153	105	2	46	77	0	20	250
2005	115	81	0	34	74	0	12	201
VIII 2006	70	53	0	17	21	0	7	98

Źródło: statystyki sporządzane przez pracownika Wypożyczalni Międzybibliotecznej na potrzeby GUS.

Trzecia tabela to zestawienie ukazujące procentową realizację zamówień w Wypożyczalni Międzybibliotecznej oraz odsetek zamówień zrealizowanych na potrzeby użytkowników Biblioteki przez inne placówki w ciągu dwudziestu lat. Zdarzają się lepsze i gorsze okresy, jednak wyraźnie widać, że placówki te realizują zamówienia średnio na poziomie 70%. Na ten wynik w ciągu minionych lat wpływały różne czynniki. Kiedy systemy komputerowe nie były powszechne nawet w bibliotekach naukowych, placówki te zabezpieczały na potrzeby między innymi Wypożyczalni Międzybibliotecznej przynajmniej jeden egzemplarz każdej pozycji. Dłużej jednak trwało zlokalizowanie miejsca przechowywania poszukiwanego dokumentu. Wprowadzenie do biblio-

tek otwartych systemów komputerowych ułatwiło lokalizację dokumentów, utrudniło jednak dotarcie do poszukiwanego materiału, gdyż obecnie wypożycza się na zewnątrz praktycznie do ostatniego egzemplarza. Sytuacja ta często uniemożliwia wypożyczenie poszukiwanego dokumentu poprzez Wypożyczalnię Międzybiblioteczną.

Tabela 2. Zamówienia zrealizowane przez Bibliotekę AE

Rok	Zamówienia ogółem	Wypożyczenia krajowe			Wypożyczenia zagraniczne			Zrealizowane ogółem
		zwarte	czasopisma	zbiory specjalne	zwarte	czasopisma	zbiory specjalne	
1986	371	143	109	38	0	2	1	293
1987	421	167	80	55	1	0	4	307
1988	333	122	123	19	0	0	1	265
1989	329	166	87	30	1	2	1	287
1990	242	170	36	36	0	0	0	242
1991	279	120	6	19	1	0	2	148
1992	348	136	6	46	0	1	2	191
1993	408	181	12	26	0	0	2	221
1994	358	126	13	64	0	0	0	203
1995	448	179	2	82	1	0	0	264
1996	450	115	22	77	0	0	3	217
1997	386	143	1	57	0	0	0	201
1998	451	181	1	78	0	0	0	260
1999	394	112	2	105	0	0	0	219
2000	457	180	3	86	0	0	0	269
2001	497	210	11	114	0	0	0	335
2002	492	233	10	105	0	0	0	348
2003	416	205	4	92	0	0	0	301
2004	456	255	2	101	0	0	0	358
2005	357	207	5	72	0	0	0	284
VIII 2006	168	97	3	32	0	0	0	132

Źródło: opracowanie własne.

Analiza tabeli 2 wykazuje, że liczba zamówień krajowych utrzymuje się średnio na poziomie 300-450 zamówień rocznie. Liczba ta obejmuje również zamówienia z mniejszych bibliotek obsługujących studentów zaocznych, dla których brakło podręczników do wypożyczenia w tradycyjny sposób. Odnośnie do zamówień zagranicznych tabela poka-

zuje, że takie zamówienia w ciągu omawianych lat stanowiły minimalny procent ogólnej liczby zamówień. Od 1997 roku Biblioteka nie otrzymała żadnego zamówienia z zagranicznych placówek.

Tabela 3. Procentowa realizacja zamówień wpływających do Wypożyczalni Międzybibliotecznej oraz zamówień realizowanych przez Bibliotekę AE w innych ośrodkach

Rok	Zamówienia w innych ośrodkach	Zamówienia zrealizowane	Procent zrealizowanych zamówień	Zamówienia kierowane do Biblioteki AE	Zamówienia zrealizowane	Procent zrealizowanych zamówień
1986	363	336	92	371	293	79
1987	278	248	89	421	307	73
1988	387	268	69	333	265	79
1989	204	165	81	329	287	87
1990	360	330	92	242	242	100
1991	151	120	79	279	148	53
1992	173	119	69	348	191	54
1993	264	174	66	408	221	54
1994	180	101	56	358	203	57
1995	159	64	40	448	264	59
1996	121	88	73	450	217	48
1997	202	150	74	286	201	70
1998	136	87	64	451	260	58
1999	142	84	59	394	219	55
2000	137	54	39	457	269	59
2001	78	40	51	497	335	67
2002	148	65	44	492	348	71
2003	170	117	69	416	301	72
2004	250	153	61	456	358	78
2005	201	115	57	357	284	79
2006	98	70	71	168	132	78
<b>ogółem</b>	<b>4202</b>	<b>2948</b>	<b>70</b>	<b>7961</b>	<b>5345</b>	<b>67</b>

Źródło: opracowanie własne.

Ze względu na profil zbiorów gromadzonych przez Bibliotekę inne placówki głównie poszukują materiałów dotyczących zagadnień ekonomicznych lub dziedzin pokrewnych, których autorami są pracownicy naukowcy uczelni. Natomiast zamówienia kierowane przez Wypo-

życzalnię związane są z różnorodnością tematów prac magisterskich, doktorskich oraz habilitacyjnych użytkowników.

Tabela 1 ukazuje spadek w ostatnich latach zamówień kierowanych do Agendy przez pracowników i studentów własnej uczelni. Spadek ten to efekt coraz lepszego dostępu do baz danych i nowszych technologii, jakie zapewnia Biblioteka. Obecnie wszyscy zainteresowani czytelnicy dzięki prenumeracie mają dostęp do około 18 000 czasopism, udostępnianych *on-line* na terenie uczelni.

W stopniowym odchodzeniu od tradycyjnej formy wypożyczeń międzybibliotecznych ważną rolę odgrywa coraz bardziej popularna digitalizacja zbiorów. Pozwala ona na przesłanie poszukiwanych materiałów drogą elektroniczną lub udostępnianie ich w bibliotekach cyfrowych. Biblioteki cyfrowe powstające przy ośrodkach akademickich – tworzone są jako samodzielne jednostki lub w ramach istniejącej bazy katalogowej, udostępniając swe zbiory za darmo, za pośrednictwem Internetu. Biblioteki te oprócz czasopism tworzą tzw. kolekcje, oferując skrypty, podręczniki, monografie, materiały konferencyjne.

Biblioteka AE w ostatnim czasie udostępniła na stronach Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej dwa starodruki, co stanowi dobry początek daleko idącej współpracy. Biblioteki akademickie na potrzeby swoich czytelników wykupują dostęp do serwisów książek elektronicznych oferujących specjalistyczną literaturę z wybranych dziedzin. Serwis „Safari Tech Books Online” zapewnia pełnotekstowy dostęp do najnowszej literatury z zakresu informatyki, a serwis „Knovel” z zakresu chemii.

Obecnie wykorzystuje się również nowoczesne systemy elektronicznego dostarczania dokumentów umożliwiające przesłanie kopii poszukiwanych materiałów za pomocą faksu lub poczty elektronicznej wprost do rąk zainteresowanego użytkownika. Systemy, takie jak Adonis, Ariel, Subito, EBSCO, tworzone przez zagraniczne konsorcja bibliotek lub koncerny wydawnicze, eliminują pośrednictwo poczty oraz biblioteki macierzystej. System Subito powstał dzięki porozumieniu bibliotek niemieckich i austriackich pod koniec ubiegłego wieku. Jego celem jest umożliwienie każdemu użytkownikowi przeszukiwania *on-line* zasobów bibliotek oraz odpłatne sporządzenie kopii potrzebnych materiałów. Kopie artykułów lub fragmenty książek dostarczane są w trybie ekspresowym lub zwykłym w dogodny dla użytkownika sposób.

Podsumowując, stwierdzić trzeba, iż forma udostępniania zbiorów, jaką niewątpliwie jest wypożyczanie międzybiblioteczne, będzie istniało nadal. Jednak postęp technologiczny oraz wszędzie zauważalny postęp sprawią, że w najbliższej przyszłości wypożyczanie to będzie miało inną postać – postać na miarę XXI wieku.



Coraz bardziej dostępne i popularne systemy komputerowe (digitalizacja, systemy elektronicznego dostarczania dokumentów) znacznie przyspieszają i zmieniają proces wypożyczeń. W takiej sytuacji mówi się o dostarczaniu dokumentów, a nie o wypożyczaniu międzybibliotecznym, gdyż w przypadku przesłania materiałów w formie cyfrowej użytkownik nie musi ich oddawać. Dokumenty stają się jego własnością.

Nowoczesne rozwiązania minimalizują lub wręcz eliminują pośrednictwo biblioteki macierzystej w sporządzaniu materiałów, ponieważ coraz bardziej samodzielny czytelnik dociera do nich za pośrednictwem Internetu.

Tylko mniejsze biblioteki, których podstawowym problemem jest brak funduszy i odpowiedniego sprzętu, nadal będą szukały pomocy w tradycyjny sposób, ale takich przypadków z każdym rokiem będzie coraz mniej.

## Literatura

- Barteczko E., *Wypożyczanie międzybiblioteczne i dostarczanie dokumentów – problemy organizacji i rozwoju na świecie*, [w:] *Wypożyczanie międzybiblioteczne. Stan i perspektywy*, Wrocław, 22-23 IX 2002, Materiały z konferencji, SBP, Warszawa 2002, s. 7-19.
- Białyk A., Kuczara A., *Wypożyczanie krajowe i zagraniczne w Bibliotece Jagiellońskiej*, [w:] *Wypożyczenia międzybiblioteczne*, Warszawa, 10-11 XII 1991, Materiały z konferencji „Dostęp do zasobów piśmiennictwa krajowego i zagranicznego: wypożyczenia międzybiblioteczne”, Biblioteka Narodowa, Warszawa 1992, s. 8-16.
- Bibliotekarstwo*, red. Z. Żmigrodzki, Wyd. 2 uzup. i rozsz. SBP, Warszawa 1998.
- Biliński L., *Podstawy prawne wypożyczeń międzybibliotecznych. Stan obecny i propozycje zmian*, [w:] *Wypożyczenia międzybiblioteczne*, Warszawa, 10-11 XII 1991, Materiały z konferencji „Dostęp do zasobów piśmiennictwa krajowego i zagranicznego: wypożyczenia międzybiblioteczne”, Biblioteka Narodowa, Warszawa 1992, s. 17-23.
- Byra M., *Zasady wypożyczania międzybibliotecznego krajowego i zagranicznego według zaleceń IFLA*, [w:] *Wypożyczenia międzybiblioteczne*, Warszawa, 10-11 XII 1991, Materiały z konferencji „Dostęp do zasobów piśmiennictwa krajowego i zagranicznego: wypożyczenia międzybiblioteczne”, Biblioteka Narodowa, Warszawa 1992, s. 8-16.
- Całka K., Uniejewska A., *Doświadczenia Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej w prowadzeniu wypożyczeń międzybibliotecznych*, [w:] *Wypożyczenia międzybiblioteczne stan i perspektywy*, Wrocław, 22-23 IX 2002, Materiały z konferencji, SBP, Warszawa 2002, s. 39-49.
- Cieślakiewicz J., *Rola Biblioteki Narodowej jako narodowej centrali wypożyczeń międzybibliotecznych*, [w:] *Wypożyczenia międzybiblioteczne*, Warszawa, 10-11 XII 1991, Materiały z konferencji „Dostęp do zasobów piśmiennictwa krajowego i zagranicznego: wypożyczenia międzybiblioteczne”, Biblioteka Narodowa, Warszawa 1992, s. 29-38.
- Cieślakiewicz J., *Zasady wypożyczania krajowego i zagranicznego w Bibliotece Narodowej*, [w:] *Wypożyczenia międzybiblioteczne. Stan i perspektywy*, Wrocław, 22-23 IX 2002, Materiały z konferencji, SBP, Warszawa 2002, s. 20-27.

- Dobrzyńska-Lankosz E., Jazdon A., *Dygitalizacja w polskich bibliotekach akademickich*, [w:] *Dygitalizacja zbiorów bibliotecznych*, Warszawa, 3-4 VI 2005, Materiały z konferencji „Dygitalizacja zbiorów bibliotecznych”, SBP, Warszawa 2006, s. 22-48.
- DzU Rzeczypospolitej Polskiej 1997 nr 85, poz. 539.
- Kowalczyk J., *Opłaty w wypożyczaniu międzybibliotecznym*, [w:] *Wypożyczenia międzybiblioteczne*, Warszawa, 10-11 XII 1991, Materiały z konferencji „Dostęp do zasobów piśmiennictwa krajowego i zagranicznego: wypożyczenia międzybiblioteczne”, Biblioteka Narodowa, Warszawa 1992, s. 64-68.
- Kuś B., *Elektroniczne i tradycyjne metody zamawiania i dostarczania dokumentów*, „Bibliotekarz” 2003 nr 7-8, s. 20-21.
- Kuś B., Razik G., *Nowe doświadczenia w wypożyczaniu międzybibliotecznym (na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego)*, „Bibliotekarz” 2001 nr 10, s. 10-12.
- Pasztaleniec-Jarzyńska J., *Centralne katalogi jako źródło informacji i ich rola w wypożyczaniu międzybibliotecznym*, [w:] *Wypożyczenia międzybiblioteczne*, Warszawa, 10-11 XII 1991, Materiały z konferencji „Dostęp do zasobów piśmiennictwa krajowego i zagranicznego: wypożyczenia międzybiblioteczne”, Biblioteka Narodowa, Warszawa 1992, s. 99-106.
- Piotrowska E., Zajac R.M., *Systemy elektronicznego dostarczania dokumentów*, „Konspekt” 2005 nr 1 (21) [dostęp 26 IV 2006], <http://www.wspkrakow.pl/konspekt/21/sysele.html>.
- Rekowska M., *Wypożyczenia międzybiblioteczne jako forma współpracy bibliotek naukowych – na przykładzie Biblioteki Szkoły Głównej Handlowej*, [w:] *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników*, Warszawa, 23-24 IX 2002, Materiały konferencyjne [dostęp 15 V 2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/pw/referaty/MRekowska.pdf>.
- Stachowska-Musiał E., *Dygitalizacja a ochrona zbiorów*, [w:] *Dygitalizacja zbiorów bibliotecznych*, Warszawa, 3-4 VI 2005, Materiały z konferencji „Dygitalizacja zbiorów bibliotecznych”, SBP, Warszawa 2006, s. 66-78.
- Trembowiecki A., *Digitalizacja zbiorów bibliotecznych. Teoria i praktyka*, Warszawa 2006.
- Vademecum bibliotekarza. Praktyczne i aktualne informacje dla bibliotekarzy. Stan prawny na 11 IX 2006*, red. L. Biliński, Verlag Dashofer, Warszawa 2006.
- Wojciechowski J., *Biblioteczna wartość naddana*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006.
- Zielińska H., *Ochrona zbiorów a wypożyczanie międzybiblioteczne. Funkcje archiwalne Biblioteki Narodowej*, [w:] *Wypożyczenia międzybiblioteczne*, Warszawa, 10-11 XII 1991, Materiały z konferencji „Dostęp do zasobów piśmiennictwa krajowego i zagranicznego: wypożyczenia międzybiblioteczne”, Biblioteka Narodowa, Warszawa 1992, s. 95-98.

## INTERLIBRARY LENDING AS ONE OF THE FORMS OF CIRCULATION

### Summary

Interlibrary lending is an existing for over 100 years kind of cooperation between libraries. This form of cooperation is illustrated by the example of the Interlibrary Lending Department in the Main Library of the Wrocław University of Economics. It has been presented basing on statistics of 20 years of the lending practice. There have been presented the reasons for the decrease in the number of interlibrary orders.

Dorota Matysiak

## **Wolny dostęp - alternatywna forma udostępniania zbiorów w bibliotekach naukowych**

Koniec XX wieku to czas powstawania nowych budynków bibliotek naukowych, to również czas modernizacji wielu już istniejących placówek. Dziś, dzięki nowym formom architektonicznym w budownictwie bibliotecznym, również funkcja biblioteki ulega przemianom. Droga rozwoju bibliotek wiodła od rozwiązań jednoprzestrzennych, przez starożytność, do długo utrzymujących się bibliotek trójdzielnych. Podział trójdzielny umożliwia maksymalne wykorzystanie pomieszczeń przeznaczonych do gromadzenia i udostępniania zbiorów bibliotecznych.

Liczba najnowszych publikacji stale rośnie, zmuszając bibliotekarzy do udostępniania czytelnikom coraz większej części właściwych magazynów. Wiąże się to z tworzeniem nowych miejsc pracy. Wyłączone z tego procesu zostały tylko części magazynów z książkami rzadko wykorzystywanymi, starszymi rocznikami czasopism, mikrofilmami oraz zbiorami specjalnymi, które wymagają specjalnych warunków przechowywania i udostępniania.

Wolny dostęp do półek znalazł uznanie wśród bibliotekarzy z racji swoich wielu funkcji i zalet, m.in.:

- umożliwia użytkownikowi bezpośredni, osobisty kontakt ze zbiorami bibliotecznymi;
- pozwala na wolny, nieskrępowany wybór materiałów przez samego zainteresowanego;
- każda książka czy czasopismo, każda jednostka biblioteczna jest indywidualną całością;
- oszczędza czas czytelnika; nie trzeba szukać w katalogach, wypisywać rewersów;
- zapewnia szybką informację o materiałach zgromadzonych w bibliotece i o nowych tytułach, które ukazały się w interesującej czytelnika dziedzinie;

- jest czynnikiem szybszego powiększania się zbiorów bibliotecznych. Czytelnicy stają się ważnym źródłem informacji o nowych materiałach, współgospodarzami biblioteki w zakresie profilowania i gromadzenia zbiorów. Zbiory przy wolnym dostępie do półek są lepiej wykorzystane, a tematyka zbiorów staje się bliższa użytkownikom. Więcej materiałów bibliotecznych wchodzi do obiegu czytelniczego;
- uzyskuje się oszczędności etatowe w czytelnich i wypożyczalniach. Bibliotekarze mają mniej pracy i mogą więcej uwagi poświęcać potrzebom informacyjnym czytelników [*Bibliotekarstwo...* 1994, s. 165-166].  
Oprócz zalet system ten ma również wady, ale głównie wiążące się z trudnością utrzymania stałego porządku na półkach, jak i obawą przed kradzieżami i zniszczeniami materiałów bibliotecznych. Rozwiązaniem tych problemów jest wprowadzenie w wielu bibliotekach elektronicznych systemów zabezpieczeń zbiorów.

## Organizacja wolnego dostępu do zbiorów

Organizacja wolnego dostępu w bibliotece to długotrwały proces. Najczęściej powodem przyjęcia tego systemu udostępniania jest modernizacja już istniejących pomieszczeń bibliotecznych lub możliwość budowy nowego gmachu. Prace przygotowawcze zaczynają się na długo przed rozpoczęciem budowy (konsultacje, ankiety, spotkania). Efektem tych prac jest przedstawienie architektom wszystkich statutowych funkcji, które ma spełniać placówka w nowym bądź zmodernizowanym budynku. To również konieczność przeprowadzenia selekcji księgozbioru.

Wolny dostęp do półek zmienia jakość usług bibliotecznych. Wzbogaca się procedury wyszukiwawcze, które pozwalają lepiej wykorzystać księgozbiór, umożliwiając bezpośredni kontakt czytelnika ze zbiorami bibliotecznymi. System ten pozwala na dowolny wybór lektury, a także skłania czytelnika do przejrzenia dzieł o zbliżonej tematyce.

Czynniki wpływającymi na zastosowanie wolnego dostępu do zbiorów bibliotecznych są m.in.:

- miejsce biblioteki w społeczeństwie uczelnianym,
- liczba przewidywanych w przyszłości czytelników (czynnik demograficzny) i ich potrzeby,
- wielkość księgozbioru i jego przewidywany przyrost,
- droga książki i droga użytkownika,
- zagospodarowanie dostępnych dla czytelnika powierzchni magazynowych,
- system zabezpieczeń,
- specjalizacja pracowników [Dudzińska, Wojciechowska 1999, s. 47].

## Miejsce biblioteki w społeczeństwie uczelnianym

Obecny zakres funkcji biblioteki naukowej nie ogranicza się tylko do społeczności akademickiej danej uczelni. Biblioteka w dzisiejszym pojęciu to centrum wiedzy – od bardzo ogólnych do szczegółowych informacji na określony temat. Otwartość biblioteki na wszystkich użytkowników powoduje konieczność usytuowania jej w takim miejscu, aby była łatwo dostępna dla wszystkich. Dlatego często lokalizacja budynku bibliotecznego jest jednym z warunków pełnego wykorzystania zbiorów. Budynek biblioteczny w bibliotekach z wolnym dostępem do zbiorów to budynek o większej wielofunkcyjności, jednoprzestrzenne wnętrze, w którym czytelnik i bibliotekarz mają swoje miejsce pracy.

W bibliotekach z wolnym dostępem do księgozbioru ważną rolę odgrywa przestrzeń. Duże, przestronne wnętrza, pozbawione ścian działowych, w pastelowych przyjaznych kolorach, z dużą ilością zieleni stwarzają specyficzny klimat i zapewniają komfort pracy naukowej. Światowe trendy w budownictwie bibliotecznym, a także te w Polsce pozwalają na olbrzymich powierzchniach realizować wszystkie zadania biblioteki.



AE Poznań – widok na czytelnię, fot. D. Matysiak.

Nowy gmach Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej w Poznaniu ma około 6000 m<sup>2</sup> (budynek istnieje ponad 10 lat). Podobną po-

wierzchnię zajmuje Biblioteka Politechniki Świętokrzyskiej. W budowanej Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego powierzchnia osiągnie 11 000 m<sup>2</sup>, a Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego przechowuje i udostępnia swoje zbiory na 60 000 m<sup>2</sup>. Istotną sprawą są również godziny otwarcia agend bibliotecznych. Aktualnie większość oddziałów udostępniania w roku akademickim czynna jest od poniedziałku do piątku przez 12 godzin dziennie oraz co najmniej 4 godziny w soboty i niedziele. Takie godziny otwarcia placówki pozwalają w pełni wykorzystać jej zbiory przez potencjalnego użytkownika .

### **Liczba użytkowników korzystających z biblioteki**

Tendencje rozwojowe każdego kraju przewidują coraz większy odsetek ludzi z wyższym wykształceniem, co ma wpływ na liczbę odwiedzin w bibliotekach naukowych. Młody człowiek podejmujący studia wydłuża czas swojej edukacji, korzystając z różnego typu studiów (MBA, studia podyplomowe, studia doktoranckie). Dla rozwoju nauki ważny jest też czynnik demograficzny (niestety w Polsce ma on niekorzystne tendencje).

Zastosowanie w bibliotekach wolnego dostępu uniemożliwia rzetelne podanie liczby odwiedzin. Sporządzana w bibliotekach statystyka nie może być uznana za dokładną, chyba że zainstaluje się elektroniczny system rejestracji.

W niektórych bibliotekach czytelnik powinien sam wpisać się do księgi odwiedzin (np. w Bibliotece Akademii Ekonomicznej w Poznaniu), nie zawsze to jednak robi. Zamontowany przy wejściu głównym do Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie licznik odnotowuje liczbę odwiedzających ją użytkowników. Inne biblioteki nie rejestrują odwiedzających jej czytelników, np. Biblioteka Politechniki Świętokrzyskiej. Dlatego trudno jest wskazać jednoznacznie liczbę dziennych odwiedzin. Można podać szacunkowe liczby osób zarejestrowanych w wypożyczalni w komputerowych bazach danych. Dla przykładu liczba zarejestrowanych użytkowników sięga<sup>1</sup>:

- w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie – około 109 000 czytelników,
- w Bibliotece Politechniki Łódzkiej – około 22 000 czytelników,
- w Bibliotece Politechniki Świętokrzyskiej – około 6500 czytelników,
- w Bibliotece Akademii Ekonomicznej w Poznaniu – około 12 000 czytelników.

---

<sup>1</sup> Materiały własne.

Na te liczby składają się studenci własnej uczelni, pracownicy nauki, studenci z innych uczelni, z którymi władze macierzystej uczelni mają podpisane umowy, oraz zwiększająca się liczba osób korzystających z zasobów bibliotecznych, niezwiązanych ze środowiskiem akademickim.

## Księgozbiór, wielkość, układ

Biblioteki naukowe dzięki swoim funkcjom służą potrzebom nauki. Niektóre z nich gromadzą zbiory o charakterze uniwersalnym – biblioteki uniwersyteckie, ale większość kompletuje piśmiennictwo z zakresu dyscyplin związanych z profilem uczelni. Wielkość księgozbioru i dostęp do niego w każdej bibliotece jest uzależniony od procesu jego przysposobienia i wprowadzenia do systemu komputerowego. Najczęściej w otwartych przestrzeniach udostępnia się około 30-40% zasobów bibliotecznych, np.:

- Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego posiada ponad 2,8 mln woluminów – udostępnia 12%,
- Biblioteka Politechniki Łódzkiej posiada 532 tys. woluminów – udostępnia około 30%,
- Biblioteka Politechniki Świętokrzyskiej posiada około 200 tys. woluminów – udostępnia około 65%,
- Biblioteka Akademii Ekonomicznej w Poznaniu posiada 450 tys. woluminów – udostępnia około 30%.

Pamiętać należy, że ciągły rozwój nauki znacznie powiększa liczbę wydawanych nowych publikacji, na które nie może zabraknąć miejsca w bibliotece. Powierzchnie magazynowe to odwieczny problem bibliotek. Ich brak zmusza pracowników do częstych selekcji, a tym samym do częstego odmładzania księgozbioru bez możliwości zachowania większej liczby pozycji ze starszą datą wydania.

Podstawowym kryterium wyboru pozycji do wolnego dostępu jest najczęściej rok wydania. Książki i czasopisma najnowsze udostępniane są w prawie 100%, natomiast pozycje wydane wcześniej albo podlegają selekcji, albo przenoszone są do magazynów zamkniętych. Dlatego ogólnie liczba udostępnianych pozycji w bibliotekach w wolnym dostępie do zbiorów waha się od 12-65%.

Sprawą niezwyklej wagi jest układ materiałów bibliotecznych, który umożliwia czytelnikowi szybką orientację w księgozbiorze. Powinien on być zrozumiały i prosty, zachęcający czytelnika do sięgnięcia po aktualnie najlepszą literaturę. W tradycyjnej trójdzielnej bibliotece najczęściej stosowano układ według *numerus curens*. Jest to układ książek zgodny

z numeracją bieżącą inwentarza bibliotecznego. Niestety w momencie zastosowania w bibliotece wolnego dostępu do zbiorów, układ według *numerus curens* nie sprawdza się. System ten wymaga ułożenia zbiorów według innego, bardziej przejrzystego układu.



AE Poznań – Tablica informacyjna, fot. D. Matysiak.

W bibliotekach uniwersyteckich w Warszawie i Łodzi zastosowano Klasyfikację Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie, potocznie zwaną KBK. Jest to specyficzna klasyfikacja oparta na konkretnych zbiorach jednej z największych bibliotek na świecie, szczególnie bogatej w piśmiennictwo historyczne, polityczne i nauk społecznych. Działy główne oznaczono dużymi literami alfabetu łacińskiego. Przy dalszym podziale zastosowano również litery alfabetu łacińskiego oraz symbole cyfrowe [Bibliotekarstwo... 1994, s. 118-120]. Wiele bibliotek z wolnym dostępem do zbiorów stosuje Uniwersalną Klasyfikację Dziesiątą (UKD). Jest to jeden z najczęściej stosowanych na świecie systemów klasyfikacji piśmiennictwa obejmujących wszystkie dziedziny wiedzy. Jego cechą charakterystyczną jest szczegółowość podziału klas tematycznych i możliwość konstruowania symboli dla wąskich zagadnień omawianych w piśmiennictwie specjalistycznym. Numeryczna notacja dziesiętna uniezależnia ją od poszczególnych języków [Vademecum... 2006, s. 1-2]. Tę klasyfikację z powodzeniem od wielu lat stosuje Biblioteka Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach.

Inne układy zbiorów to klasyfikacje tworzone na potrzeby konkretnej biblioteki. Zbiory Biblioteki Akademii Ekonomicznej w Poznaniu podzielono na tzw. kolekcje (m.in.: lektury, księgozbiór towaroznawczy, informatorium, księgozbiór profesorski). Wewnątrz każdej kolekcji zastosowano w większości układ sygnaturowy.





AE Poznań – widok na czytelnię, fot. D. Matysiak.

Dla większej przejrzystości i lepszego utrzymania porządku w poszczególnych działach wiele bibliotek stosuje różnorodną kolorystykę. Użyta kolorystyka pasków na grzbietach książek pozwala również użytkownikowi na rozróżnienie, czy pozycja dostępna jest tylko na miejscu, czy można ją wypożyczyć do domu.

## Droga książki i użytkownika

Tradycyjna struktura większości bibliotek odzwierciedla w zasadzie drogę książki. Istnieją oddziały gromadzenia, opracowania formalnego i przedmiotowego, przechowywania, udostępniania (czytelnie ogólne, czytelnie czasopism, wypożyczalnie) i informacji. Zarówno zmiany w technice pracy biblioteczej, jak i zapotrzebowanie na nowe usługi stały się przyczynkiem do wprowadzania nowych rozwiązań organizacyjnych w bibliotekach. W wielu bibliotekach w nowo otwartych pomieszczeniach nastąpiło scalenie pracy biblioteczej.

Na przykład w Bibliotece Akademii Ekonomicznej w Poznaniu brak jest (jak było kiedyś) wyodrębnionych działów gromadzenia, opracowania. Oddział Wydawnictw Zwartych i Zbiorów Specjalnych oraz Oddział Wydawnictw Ciągłych i Zbiorów Specjalnych dzieli się na dwie

zasadnicze grupy pracowników: Sekcja Zbiorów – zajmująca się gromadzeniem i opracowaniem, a także Sekcja Obsługi Użytkowników – zajmująca się pracą z czytelnikiem.

Biblioteki z wolnym dostępem modernizują przestrzeń publiczną poprzez ujednoczenie organizacji i zarządzania. Z punktu widzenia czytelnika kontakt z bibliotekarzem sprowadza się głównie do udostępniania i informowania. Stąd wynika konieczność połączenia w jednym dziale funkcji i zadań przypisywanych dotychczas trzem działom – magazynowania, udostępniania i informowania o zbiorach, np. Oddział Informacji Naukowej i Udostępniania Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

Ważnym aspektem prawidłowego funkcjonowania wolnego dostępu do półek jest sprawna informacja wewnątrz biblioteki. Najczęściej stosowana jest informacja wizualna: duże kolorowe i czytelne tablice doprowadzają zagubionego nieraz czytelnika do odpowiedniej półki z interesującym go piśmiennictwem.



AE Poznań – Centrum Obsługi Czytelników, fot. D. Matysiak.

Często też w placówkach organizuje się punkty informacyjne, gdzie podczas rozmowy z dyżurującym bibliotekarzem można rozwiązać wszystkie wątpliwości dotyczące lokalizacji księgozbioru oraz otrzymać wszelkie dostępne materiały informacyjne w postaci drukowanych ulotek i przewodników.

## Zagospodarowanie przestrzeni bibliotecznej

Nowe możliwości architektoniczne oraz ogólne trendy sprawiają, że nowoczesne biblioteki akademickie stają się miejscem atrakcyjnym, reprezentacyjnym i wygodnym. Oprócz miejsca przeznaczonego na książki i katalogi do pomieszczeń bibliotecznych wielkimi krokami wchodzi nowa technologia, która znacznie ulepsza i usprawnia korzystanie z księgozbioru. Przestronne pomieszczenia zostają wyposażone w liczne stanowiska komputerowe, drukarki oraz coraz częściej pojawiające się samoobsługowe kserografy. Biblioteka Politechniki Świętokrzyskiej dla potrzeb swoich czytelników zainstalowała na terenie placówki dwie maszyny typu *self check*, służące do samodzielnego wypożyczania i zwrotu książek.

Wiele bibliotek wyposażono w kabiny do indywidualnej lub grupowej nauki. W zależności od potrzeb czytelnika można pracować tam nawet kilkanaście dni bez potrzeby odkładania materiałów na półkę. Kabiny przystosowane są do podłączenia własnego laptopa, często posiadają dostęp do Internetu, co w dzisiejszych czasach znacznie ułatwia pracę naukową. Ulepszenia, jakie spotykamy w nowoczesnych placówkach, sprawiają, że dzisiaj użytkownik czuje się w bibliotece swobodnie i komfortowo, a bibliotekarz służy pomocą tylko na wyraźną prośbę czytelnika.



AE Poznań – kabiny do pracy indywidualnej czytelnika, fot. D. Matysiak.

W zależności od możliwości lokalowych, liczby studentów oraz wykorzystywanych rozwiązań architektonicznych liczba miejsc w czytelniach, a także ich wyposażenie nieco się różni. Na przykład Biblioteka Politechniki Świętokrzyskiej zapewnia 256 miejsc siedzących, 16 kabin do indywidualnej nauki, 5 samoobsługowych kserografów oraz 95 komputerów, w większości z dostępem do Internetu<sup>2</sup>. Biblioteka Akademii Ekonomicznej w Poznaniu posiada 500 miejsc siedzących, 9 kabin do indywidualnej nauki, zwanych „profesorskimi”, oraz 108 komputerów z dostępem do Internetu<sup>3</sup>. Natomiast Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie na otwartych powierzchniach 8250 m<sup>2</sup> przygotowała 700 miejsc siedzących i 100 terminali komputerowych. Zastosowaną w warszawskiej księżnicy nowością jest przystosowanie dla osób niewidomych i niedosłyszących 5 kabin, wyposażonych w sprzęt głośnomówiący oraz w ekrany powiększające pismo [Kolendo 2001, s. 18-19].

Odpowiednia kolorystyka pomieszczeń, stosowanie ciepłych pastelowych kolorów, duża ilość światła, przeszklone powierzchnie oraz wszędzie obecna zieleń wpływa pozytywnie na samopoczucie osoby spędzającej nieraz wiele godzin w bibliotece.

## System zabezpieczeń księgozbioru

Doświadczenia z ostatnich lat pokazują, że ochrona zbiorów bibliotecznych, szczególnie unikatowych i cennych pozycji, staje się priorytetowym zadaniem, mającym na celu utrzymanie prawidłowego funkcjonowania biblioteki. Dlatego udostępnianie zbiorów, zwłaszcza w wolnym dostępie, wymusza na placówce odpowiednie zabezpieczenie księgozbioru oraz sprzętu przed zniszczeniem i kradzieżą.

Najczęściej stosowanym zabezpieczeniem książek przed kradzieżą jest montaż systemów elektromagnetycznych, które uniemożliwiają niekontrolowane wyniesienie materiałów bibliotecznych poza teren księżnicy. Dodatkowo w celu zabezpieczenia zarówno księgozbioru, jak i sprzętu coraz częściej stosuje się kamery przemysłowe, które dyskretnie rejestrują zachowania często anonimowego czytelnika.

Innym zabezpieczeniem jest montowanie czujek stłuczeniowych reagujących na dźwięk tłuczonych szyb. Podstawowym zabezpieczeniem przed pożarami jest umieszczanie na terenie placówki czujników reagujących na dym, temperaturę oraz płomień.

---

<sup>2</sup> Materiały własne.

<sup>3</sup> Materiały własne.

Na uwagę zasługuje również nowoczesny system kontroli i zabezpieczenia zbiorów RFID (Radio Frequency Identification), na zakup którego zdecydowała się Biblioteka Uniwersytecka w Łodzi. Technologia RFID to identyfikacja za pomocą fal radiowych. Cechą tego systemu jest odczyt zapisanej wcześniej informacji w sposób zdalny i bezkontaktowy. Miniaturyzacja układów elektronicznych umożliwia umieszczenie ich w samoprzylepnych etykietach i kartach identyfikacyjnych.

System ten:

- usprawnia pracę na stanowisku wypożyczeń i zwrotów,
- umożliwia samodzielne wypożyczanie i zwrot książek przez użytkownika,
- chroni księgozbiór przed kradzieżą,
- znacznie przyspiesza przeprowadzenie skontrum,
- ułatwia lokalizację przestawionych książek,
- współpracuje z innymi systemami informatycznymi.

## Pracownicy

Zastosowanie wolnego dostępu wymusiło na pracownikach biblioteki, oprócz łączenia działów, zmianę spojrzenia na swoje obowiązki. Są biblioteki, które zlikwidowały stanowiska magazynierów bibliotecznych (Biblioteka Politechniki Świętokrzyskiej, Biblioteka Akademii Ekonomicznej w Poznaniu), inne ograniczyły znacznie ich liczbę, a ich dotychczasowe obowiązki przejęli pozostali pracownicy.

W bibliotekach uniwersyteckich gromadzących piśmiennictwo z wielu dziedzin ważną rolę odgrywa bibliotekarz dziedzinowy. Ze względu na ogromny zakres gromadzonych zbiorów jest on specjalistą w wąskiej dziedzinie wiedzy, np. ekonomia, prawo, socjologia. W mniejszych bibliotekach naukowych od bibliotekarza wymaga się pełnej znajomości specyfiki księgozbioru. Bez względu jednak na wielkość biblioteki zastosowanie nowych technik w nauce wymusiło na bibliotekarzach biegłość w obsłudze komputerów – bazy danych *on-line*, Internetu, sprzętu technicznego do kopiowania – skanerów, kserografów; stosowania nowoczesnego zabezpieczania zbiorów przez ich digitalizację – zwłaszcza cennych dla biblioteki druków.

Do podstawowych obowiązków dyżurujących bibliotekarzy w tego rodzaju systemie udostępniania zbiorów należy systematyczne rozkładanie na półki wykorzystanych materiałów. Wówczas czytelnicy mogą swobodnie pobierać interesujące ich pozycje. Dla lepszego utrzymania porządku w bibliotece to nie użytkownicy odkładają książki na półki.

Wykorzystane woluminy mogą zostawić na specjalnie do tego przygotowanych wózkach, a nawet zostawić na stole, obok regału lub w każdym innym miejscu na terenie biblioteki.

Aby użytkownik mógł w pełni wykorzystać zgromadzone w książnicy materiały, na początku każdego roku akademickiego kadra biblioteki przeprowadza szkolenia biblioteczne przeznaczone dla studentów pierwszego roku. Podczas takich zajęć studenci poznają historię biblioteki oraz specyfikę gromadzonego księgozbioru. Ponadto pracownicy wyjaśniają tajniki klasyfikacji, katalogów oraz podstawy korzystania z dostępnych baz danych.

Zaspokajanie stale rosnących potrzeb czytelników, sytuacja ekonomiczna oraz nacisk na usługową funkcję biblioteki, maksymalne wydłużenie czasu pracy agend udostępniania sprawiają, że większość placówek boryka się z trudnościami etatowymi.

## **Udostępnianie zbiorów w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. Stan obecny i perspektywy rozwoju**

W 2007 roku Biblioteka Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu będzie obchodziła sześćdziesięciolecie istnienia. Obecnie Biblioteka jest największą na Dolnym Śląsku biblioteką naukową gromadzącą piśmiennictwo z dziedziny nauk ekonomicznych. Szybki rozwój technologiczny, zmiany w kształceniu, rosnąca liczba studentów, aktywniejsze metody nauczania i uczenia się wymuszają na bibliotekach nowe podejście do zarządzania usługami bibliotecznymi. W 1954 roku Biblioteka zajęła zaadaptowane pomieszczenia budynku poszpitalnego wybudowanego w XIX wieku. Obecnie lokal ten nie nadaje się już do celów bibliotecznych.

Przewidywana jest budowa nowego obiektu, w którym zostaną połączone funkcje regionalnej bazy informacyjnej w zakresie nauk ekonomicznych i biblioteki. Obecne pomieszczenia Biblioteki to 2277 m<sup>2</sup>, w tym powierzchnia magazynowa – 898,4 m<sup>2</sup> dla 365 558 woluminów i jednostek inwentarzowych. Z księgozbioru może korzystać 21 724 zarejestrowanych czytelników – niestety tylko przy 145 miejscach siedzących w czytelniach druków zwartych i ciągłych (stan na 31.12.2005 r.)<sup>4</sup>.

Idea powstania nowej bazy lokalowej z wykorzystaniem nowych form działalności bibliotecznej umożliwi pełniejsze wykorzystanie aktualnie zgromadzonych zbiorów oraz rozwój. W stworzonym przez

---

<sup>4</sup> Materiały własne.

dyrekcję placówki „Programie Użytkowym Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu” przewiduje się, że w ciągu 15 lat księgozbiór zwiększy się do 490 74 (429 376 druków zwartych, 55 373 czasopisma).



Budynek Biblioteki Głównej AE we Wrocławiu, fot. D. Matysiak.



Czytelnia Główna Biblioteki AE we Wrocławiu, fot. D. Matysiak.



Czytelnia Czasopism Biblioteki Głównej AE we Wrocławiu, fot. D. Matysiak.

Docelowo zakłada się, że 70% zbiorów będzie zmagazynowane w wolnym dostępie, a 30% w zamkniętym magazynie kompaktowym. W ciągu najbliższych 15 lat (przy założeniu, że taki obiekt powstanie) 344 tys. woluminów będzie rozmieszczone na obszarach czytelniano-magazynowych, a 147 tys. w magazynach kompaktowych.

Cała powierzchnia Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej, czyli nowej biblioteki, ma wynosić około 8000 m<sup>2</sup>, z czego prawie 4200 m<sup>2</sup> ma być przeznaczony na przechowywanie i udostępnianie zgromadzonego piśmiennictwa [Żmigrodzka 2006, s. 17].

Obecnie Biblioteka Akademii Ekonomicznej udostępnia w formie wolnego dostępu do zbiorów tylko znikomą część księgozbioru. Można z niej korzystać w Czytelni Głównej o powierzchni około 231 m<sup>2</sup> (książki, prace doktorskie) i Czytelni Czasopism, której powierzchnia wynosi zaledwie 126 m<sup>2</sup>.

Projekty zagospodarowania przestrzennego w okolicach Akademii Ekonomicznej (w ciągu 3-5 lat przewiduje się powstanie dużego centrum handlowo-usługowo-biznesowego, tzw. city) pozwalają prognozować, że powstanie nowej Biblioteki jest uzasadnione i zbiory gromadzone w niej będą w pełni wykorzystane – zarówno przez studiujących studentów, jak i użytkowników spoza uczelni.



## Literatura

- Badania porównawcze polskich bibliotek*, Materiały z konferencji, 19-21 IX 2001, Wydaw. BG Akademii Ekonomicznej, Kraków 2001.
- Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej – Informator*, Łódź 2003.
- Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej – Informator*, Łódź 2005/2006.
- Bibliotekarstwo*, red. Z. Żmigrodzki, SBP, Warszawa 1994.
- Cudnik Z., *Skarbnice wiedzy*, Ossolineum, Wrocław 1980.
- Dudzińska E., Wojciechowska A., *Zmiany w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej*, „Przegląd Biblioteczny” 1999 z. 1/2, s. 45-52.
- Encyklopedia wiedzy o książce*, Ossolineum, Wrocław 1971.
- Hollender H., *Klasyfikacja, wolny dostęp i aktyw-piana*, „Bibliotekarz” 1999 z. 9.
- Hollender H., Stepniak J., *Dostęp do informacji na Uniwersytecie Warszawskim: co zmienia nowy gmach BUW?* [dostęp 08.06.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/es02-04.html>.
- Janiak J., Wrocławska M., „*Filozofia codzienności*” tradycyjne i nowoczesne formy pracy i zarządzania biblioteką (na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego rozważania poważne i niepoważne [on-line], [w:] Konferencja „Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji”, Poznań, 15-17 VI 2005 [dostęp 8.06.2006], <http://ml.put.poznan.pl/2005/pdf/3-3/pdf>.
- Kolendo H., *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie w nowej siedzibie na Powiślu*, „Bibliotekarz” 1999 z. 1/2.
- Kolendo H., *Obsługa informacyjna użytkowników w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie*. „Bibliotekarz” 2001 z. 7/8, s. 16-21.
- Konieczna D., *Współczesne trendy architektury bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek* [on-line], Konferencja „Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?”, Łódź, 19-21 VI 2006 [dostęp 02.09.2006], [http://bg.p.lodz.pl/konferencja2006/materialy/Danuta\\_Konieczna.pdf](http://bg.p.lodz.pl/konferencja2006/materialy/Danuta_Konieczna.pdf).
- Nowaczyk-Potaż E., *Magazyny otwarte czy zamknięte – czyli co wolą nasi użytkownicy*, „Bibliotekarz” 2005 z. 11, s. 16-20.
- Proźnych A., *Zastosowanie klasyfikacji Biblioteki Kongresu w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie*, „Zagadnienia Informacji Naukowej” 1997 nr 1, s. 17-25.
- Robowski M., *Technologia RFID w bibliotekach* [dostęp 04.09.06], <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/59/robowski.php>.
- Shenton H., *Strategic Developments In Collection Storage of Libraries and Archives-Architectural, Technical, Political* [dostęp 10.06.2006], <http://webdoc.gwdg.de/edoc/aw/liber/lq-3-05/shenton.pdf>.
- Sobięga J., *Użytkownicy Biblioteki Głównej Politechniki Świętokrzyskiej w nowej przestrzeni i technologii* [on-line], Konferencja „Użytkownik czy klient?”, Toruń 4-6 XII 2003 [dostęp 04.06.06], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/torun/sobielga.php>.
- Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i bibliotek Wydziałowych UW za rok 2005* [dostęp 04.06.06] [www.buw.uw.edu.pl/bibliuw/sprawozdania/sprawozdanie\\_2005.pdf#](http://www.buw.uw.edu.pl/bibliuw/sprawozdania/sprawozdanie_2005.pdf#).
- Tanecki P., *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (uwagi praktykanta)*, „Bibliotekarz” 2003 z. 4, s. 22-23.
- Vademecum bibliotekarza. Praktyczne i aktualne porady dla bibliotekarzy. Stan prawny na 11 IX 2006*, red. L. Biliński, Wydawnictwo Verlag Dashofer, Warszawa 2006.
- Walczak A., *Model przestrzeni bibliotecznej* [dostęp 10.04.06], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/torun/walczak.php>.
- Wojciechowski J., *Bibliotekarstwo: kontynuacje i zmiany*, Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego, Kraków 2001.

Zygmunt M., *Obsługa informacyjna użytkowników. Konferencja w Bibliotece Narodowej, „Biuletyn Informacyjny BN” 2001 nr 22, s. 30-33.*

Żmigrodzka B., *Program użytkowy Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2006.*

## **OPEN ACCESS TO LIBRARY COLLECTIONS AS AN ALTERNATIVE FORM OF CIRCULATION IN SCIENTIFIC LIBRARIES**

### **Summary**

This article presents current trends in circulation of library collections in Poland. In new libraries there is open access to most of the collections. There has been presented the present state and the perspectives of the development of the Main Library of the Wrocław University of Economics.

Agnieszka Dramińska

## Czasopisma elektroniczne w bibliotece

Czasopisma naukowe są podstawą komunikacji naukowej, odgrywają ważną rolę w rozwoju nauki. Definicje czasopism naukowych podkreślają, że takie czasopisma zawierają tzw. treści specjalne, charakteryzują się dużą amplitudą wydań oraz mają zbliżoną szatę graficzną [Encyklopedia wiedzy o prasie 1976, s. 47-50]. Podkreślić należy, że od zwykłych wydawnictw ciągłych odróżnia je to, że artykuły w nich publikowane przechodzą żmudny proces recenzji naukowej [Wikipedia, hasło: „czasopismo naukowe”]. Na łamach literatury światowej od dawna dyskutowana jest rola i funkcje, jaką czasopisma naukowe pełnią w świecie nauki. Najczęściej podkreśla się cztery podstawowe funkcje takich czasopism:

- przekaz informacji,
- selekcja jakościowa,
- archiwizowanie informacji,
- przynoszenie uznania autorowi [Nowak 2000, s. 33].

Funkcjonowanie czasopism naukowych pozwala jednak wymienić jeszcze kilka następnych spełnianych przez nie funkcji, a mianowicie:

- dokumentowanie prowadzonych badań naukowych,
- tworzenie platformy wymiany myśli i poglądów pomiędzy uczonymi,
- spełnianie funkcji edukacyjnych,
- patentowanie wyników badań przez ich publikację,
- tworzenie platformy oceny efektywności pracy ludzi nauki [Nowak 2000, s. 33].

Czasopisma naukowe w tradycyjnej formie (papierowej) wykształciły się w XIX wieku i do dzisiaj pozostały niezmienione. Równolegle zaczęły się wykształcać alternatywne formy czasopism. Początkowo były to mikrofilmy, mikrofiszki. Sądzono, że właśnie w tym kierunku ewoluować będzie postać czasopism. Rozwój technologii informacyjnej, powstanie Internetu i wykorzystanie komputerów sprzyjało pojawieniu się czasopism, także naukowych w nowej formie (czasopismo elektroniczne). W literaturze naukowej istnieje wiele definicji czasopisma

elektronicznego. Amerykańscy uczeni uważają czasopismo elektroniczne za publikację, która jest dostarczana do odbiorców w formie plików komputerowych, lub czasopismo stworzone dla elektronicznego medium i dostępne tylko poprzez to medium [Chan 1999, s. 199-210]. Z kolei *International Encyclopedia of Information and Library Science* podaje: czasopismo elektroniczne – czasopismo publikowane w formie elektronicznej i przeznaczone do odczytu na ekranie komputera [Feather, Sturges 1997, s. 130]. Z kolei angielski słownik *Harrod's Librarians Glossary* definiuje czasopismo elektroniczne jako czasopismo dostępne w całości na dysku optycznym, w sieci lub innej w elektronicznej formie [Harrod's Librarians Glossary... 1996, s. 225].

W polskiej literaturze funkcjonuje następująca definicja czasopisma elektronicznego, którą przedstawia M. Stepowicz: „czasopismo elektroniczne obejmuje wydawnictwa cyfrowe o charakterze ciągłym, ukazujące się systematycznie w formie elektronicznej. Ze względu na swoje cechy (periodyczność, zakres, charakter, związek z organizacjami, instytucjami, przeznaczenie dla określonych grup odbiorców) przypomina wykształconą wcześniej formę tradycyjnych periodyków. Tak pojmowane czasopisma elektroniczne różnią się jedynie od »papierowych« formą i sposobem dystrybucji” [Stepowicz 2000, s. 6]. Można też przyjąć definicję bardziej ogólną: czasopismo elektroniczne – czasopismo istniejące w postaci elektronicznej i dostępne poprzez to medium [Piotrowska, Zajac 2002].

W bibliotece naukowej czasopisma elektroniczne nie są nowością. Początkowa nieufność co do korzystania z takiej formy czasopisma została już przełamana w kręgach naukowych i w środowisku studentów. Obserwujemy stałe zainteresowanie bazami danych, które udostępniają taką formę czasopisma, oraz rozwój serwisów poszczególnych wydawców oferujących dostęp do tego typu wydawnictw.

Od kilkunastu lat Internet jest obecny na stałe w bibliotekach, przede wszystkim naukowych, i odgrywa tam ważną i trudną do przecenienia rolę. Wspomnieć należy o stronach domowych bibliotek, gdzie umieszczone są przede wszystkim katalogi *on-line*, informacje o funkcjonowaniu biblioteki oraz linki do baz danych bądź czasopism w formie elektronicznej. I często ten dostęp do baz danych pełnotekstowych i czasopism elektronicznych (często tylko z kampusu uczelni) staje się powoli, oprócz oczywiście tradycyjnych zbiorów, miarą atrakcyjności zasobów biblioteki naukowej. Zasób zbiorów elektronicznych staje się uzupełnieniem tego, co posiada biblioteka naukowa i bez czego nie mogłaby się obejść.

Jedno z pierwszych naukowych czasopism elektronicznych pojawiło się w roku 1973 w Stanach Zjednoczonych. Pliki dostarczane były do

biblioteki w wersji elektronicznej i trafiały do czytelników na mikrofizkach [Piotrowska, Zając 2002]. Następnie w latach osiemdziesiątych i na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia, gdy strony WWW jeszcze nie istniały, artykuły rozpowszechniano poprzez e-mail, gopher bądź za pomocą usług FTP, a archiwalne numery umieszczano na taśmach magnetycznych [Piotrowska, Zając 2002].

Pod koniec lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia nowym medium do przekazywania danych stał się Internet. Był to moment przełomowy dla dostarczania do indywidualnych użytkowników publikacji tekstowych (oczywiście w ramach sieci). Pod koniec lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku możemy zaobserwować działania wydawców periodyków właśnie w tej „nowej” formule – jako replik czasopism naukowych i uzupełnienia wersji drukowanych [Pawłowska, Kośniak 2005].

Internet stał się medium, dzięki któremu zaczęto rozpowszechniać informację, a czasopisma elektroniczne stały się źródłem tej informacji w nowoczesnej cyfrowej formie.

Ze względu na sposób dystrybucji możemy podzielić czasopisma elektroniczne na:

- czasopisma *on-line* – dostępne poprzez serwisy, np. EBSCO, lub takie, które opierają się na listach mailingowych, aplikacjach typu klient/serwer (np. WWW). Odtwarzane mogą być w językach HTML, XML lub – jak ma to miejsce najczęściej – w formacie PDF (*Portable Document Format*);
- czasopisma na CD-ROM-ach – pełnotekstowe czasopisma będące elektroniczną wersją czasopism drukowanych [Piotrowska, Zając 2002].

Można również przyjąć podział na:

- hipertekstowe (mają połączenia między stronami zwane linkami),
- hipermedialne (wzbogacone grafiką, animacjami, filmami itp.).

Czasopisma elektroniczne, dzięki mechanizmom hiperłączy, są przedłużeniem większości bibliograficznych baz danych i funkcjonują w ramach takich baz [Kolasa 2004] lub też udostępniane są w specjalnych systemach bazodanowych poprzez konsorcja [Kolasa 2004].

Dochodzimy do miejsca, gdzie należałoby zająć się omówieniem zalet i ewentualnych wad korzystania i udostępniania czasopism elektronicznych.

Jedną z najważniejszych zalet czasopisma elektronicznego, podkreślaną zarówno przez użytkowników, jak i bibliotekarzy, jest szybkość dotarcia publikacji do użytkownika. Zdarza się często, że wersja elektroniczna ukazuje się wcześniej niż wersja drukowana.

Publikacje elektroniczne często wzbogacone są o różnego rodzaju informacje dodatkowe, między innymi: linki, animacje, interaktywne wykresy, dodatkowe programy, dźwięk itd.

Czasopisma elektroniczne opatrzone są zazwyczaj aparatem wyszukiwawczym, co użytkownikowi pomaga w dotarciu do odpowiedniej informacji, można więc oprócz aktualnego numeru wyszukać np. publikację konkretnego autora w archiwalnych wydaniach lub przeszukiwać czasopisma przedmiotowo bądź według słów składających się na tytuł artykułu, co znacznie skraca czas dotarcia do informacji źródłowej i ułatwia zbieranie literatury.

Czasopismo elektroniczne może być oglądane, przeszukiwane jednocześnie przez kilku czytelników, co byłoby niemożliwe przy jego formie tradycyjnej. Użytkownicy mogą zapisywać artykuł w formacie dla siebie najdogodniejszym. Może to być wydruk, dyskietka, płyta CD, lub, bo taka możliwość też istnieje, przesłać go na prywatną pocztę.

Wiele baz danych udostępniających czasopisma elektroniczne, posiada też tzw. funkcję alertową, która powiadamia czytelnika o nowych publikacjach w kolejnych numerach czasopisma dla danego tematu.

Przedstawione wyżej zalety dotyczą przede wszystkim korzystania z czasopism internetowych przez użytkowników. Trzeba tu podkreślić jeszcze jedną z zalet, która dotyczy miejsca przechowywania kolejnych roczników czasopism w wersji tradycyjnej. Przy dzisiejszych kłopotach lokalowych większości bibliotek naukowych to, że czasopisma elektroniczne nie zajmują miejsca, jest naprawdę dość sporą zaletą, zwłaszcza, że nowych tytułów czasopism wciąż przybywa. Istnieją jeszcze zalety ekonomiczne, związane z zakupem takich wydawnictw przez bibliotekę. Często się zdarza, że cena zakupu czasopisma w wersji *on-line* może stanowić około 70% ceny wersji drukowanej, a koszt zakupu tytułów w wersji elektronicznej przez konsorcja spada jeszcze bardziej.

Istnieją również wady korzystania z czasopism elektronicznych. Jedną z głównych są wymogi sprzętowe, stawiane przez wydawców. Nie każda biblioteka posiada nowoczesny sprzęt, a liczba komputerów przeznaczonych do odczytu ma znaczenie dla udostępniania.

Kolejne wątpliwości wzbudza katalogowanie takich czasopism, ponieważ trudno określić ich status prawny. Czasopisma elektroniczne są udostępniane zdalnie przez stronę domową biblioteki, nie zwiększają jednak jej majątku trwałego, jak to się dzieje z czasopismami w formie drukowanej. Biblioteka, wykupując licencję na dostęp do pełnych tekstów czasopism, udostępnia jedynie czasopisma elektroniczne w określonym przez licencję czasie (taką umowę licencyjną można przedłużyć, wzbogacić o nowe tytuły lub też zrezygnować z niej). Zgodnie z ustawą

o rachunkowości umowy licencyjne i na czas określony nie mogą być podstawą do księgowania ich kosztów jako środków trwałych, zatem inwentarz biblioteczny nie może rejestrować zasobów elektronicznych.

Mówiąc o wadach czasopism elektronicznych należałoby również wspomnieć o zakazie przesyłania kopii artykułu ze źródeł elektronicznych w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych.

## Konsorcja bibliotek

Pojedynczej biblioteki naukowej w Polsce nie byłoby stać na zakup kilku baz oferujących czasopisma elektroniczne lub zakup dostępu nawet do poszczególnych tytułów konkretnych wydawców. Jednym z najlepszych sposobów pozyskiwania takich źródeł jest porozumienie bibliotek, powszechnie dzisiaj nazywane konsorcjum. Jest to zjawisko związane z rozwojem bibliotek uczelnianych w Polsce w ostatnim dziesięcioleciu. Biblioteki nawiązują w ramach konsorcjum ścisłą, sformalizowaną współpracę [Piotrowicz 2002], której celem jest obniżenie kosztów zakupu baz danych. Takie porozumienie bibliotek pozwala negocjować ceny i warunki zakupu źródeł informacji.

Konsorcja mogą być zawiązywane przez biblioteki w ramach miasta, regionu, mogą je tworzyć biblioteki o podobnym profilu zbiorów. Konsorcja tworzone są również przez wydawców oraz firmy, które pośredniczą w dostawie czasopism do bibliotek [Pawłowska, Kośniak 2005, s. 242]. Zakup bieżących wydawnictw elektronicznych przez konsorcjum wiąże się najczęściej z dostępem do zasobów archiwalnych wydawnictw [Stępnik 2002(a)].

Współpraca bibliotek uczelnianych w ramach konsorcjum nie jest nowością. Pierwsze takie działania miały miejsce w Stanach Zjednoczonych już w latach 1931-1971 [Piotrowicz 2002], gdzie istniało około 125 tego typu organizacji bibliotecznych, z czego 90% utworzono po 1960 r. Większość z nich związana była ze środowiskiem bibliotek uczelnianych. Tworzenie konsorcjów było konsekwencją rozwoju procesów automatyzacji bibliotek.

Kolejnym momentem przełomowym dla środowiska bibliotecznego, a także w tworzeniu nowych typów konsorcjów było upowszechnienie Internetu. Na lata dziewięćdziesiątych przypada też okres rozwoju konsorcjów bibliotecznych w Polsce. Początkowo biblioteki (zwłaszcza uczelniane) podejmowały współpracę, tworząc konsorcja bibliotek dotyczące wdrażania systemów bibliotecznych. Z upływem czasu w miarę coraz większego udziału Internetu w działalności bibliotek oraz więk-

szych możliwości korzystania z coraz to nowych źródeł informacji, biblioteki zaczęły podejmować działania w ramach konsorcjów w celu zapewnienia użytkownikom dostępu do światowych źródeł informacji, baz danych i czasopism elektronicznych [Piotrowicz 2002]. Istnieje kilka modeli konsorcjów w Polsce. Według J.A. Nikischa są to [Nikisch 2002]:

- sprzętowo-programowe – wykorzystujące sprzęt (systemy komputerowe i/lub oprogramowanie pochodzące od tego samego producenta);
- terytorialno-lokalne – dzielące sprzęt (systemy komputerowe) i/lub oprogramowanie (zintegrowane systemy biblioteczne), co skutkuje wspólnym zarządzaniem i administrowaniem tymi zasobami;
- terytorialno-regionalne (w tym ogólnokrajowe – jw. tylko w większej skali);
- dziedzinowe – łączące biblioteki reprezentujące podobne dyscypliny naukowe;
- źródłowe – zorientowane na wspólny zakup dostępu do źródeł informacji lub wspólne tworzenie tych źródeł.

Wśród zalet działalności konsorcyjnej wymienić należy przede wszystkim:

- oszczędność finansową dla bibliotek przy uzyskiwaniu między innymi nowych źródeł informacji,
- możliwość negocjacji cen i organizacji dostępu,
- wzajemną wymianę doświadczeń oraz integrację środowiska bibliotekarskiego w Polsce [Maciejewska, Szarski, Urbańczyk 2004].

Pierwsze polskie konsorcjum – LINK, które udostępniało czasopisma elektroniczne, powstało w 1999 roku [Górecka-Klejs 2005]. Organizatorami była Biblioteka Politechniki Warszawskiej i firma Sweets (wydawnictwa Springer Verlag; dostęp do prawie 400 pełnotekstowych czasopism). W 2000 roku rozpoczęło w Polsce działalność konsorcjum eIFL – EBSCO, w skład którego wchodziły Poznańska Fundacja Bibliotek, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu i Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe [Górecka-Klejs 2005]. W 2000 roku powstało również konsorcjum Academic Press, dzisiaj należące do konsorcjum Elseviera [Stępnia 2002(b)], które rozpoczęło działalność w 2001 roku przy współudziale Uniwersytetu Warszawskiego oraz ICM (Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego przy Uniwersytecie Warszawskim). Omówione konsorcja mają zasięg ogólnokrajowy. Pozostałe działające w Polsce konsorcja mają mniejszy zasięg w skali kraju [Górecka-Klejs 2005].



## **Pozyskiwanie czasopism elektronicznych w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej**

W Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu pozyskiwaniem czasopism elektronicznych i baz je udostępniających zajmuje się Oddział Gromadzenia Zbiorów. Bazy często zamawiane są na specjalne życzenie pracowników naukowych. Zdarza się również często, że pracownicy zapraszani są do opiniowania baz udostępnianych testowo na stronach biblioteki. Proszeni są wówczas o szczegółową ocenę przydatności zawartości bazy oraz jej przydatności w ich pracy.

Dostęp do dużych i drogich baz danych dyskutowany jest na Radach Wydziałów i Senacie Uczelni oraz na posiedzeniach Rady Bibliotecznej. Wszystkie umowy i licencje przechowywane są w Oddziale Gromadzenia Zbiorów i przez jego pracowników przedłużane. Wydawcy oferują czasopisma w wersji elektronicznej często za 50% lub 40% ceny, bądź też wersja elektroniczna jest równoległa do wersji drukowanej i dostępna tylko prenumeratom.

W Oddziale Gromadzenia istnieje tendencja do rezygnowania z wersji drukowanej na rzecz wersji elektronicznej. Oczywiście dzieje się tak za porozumieniem z kadrą naukową uczelni.

Biblioteka Akademii Ekonomicznej jest jednym ze współzałożycieli Konsorcjum Bibliotek Kierunków Ekonomicznych. Powstało ono w 2001 roku z inicjatywy bibliotek uczelni państwowych i prywatnych [O konsorcjum...]. Zadaniem tego konsorcjum jest znaczne obniżenie kosztów nabywania nowych źródeł informacji dla poszczególnych bibliotek będących członkami konsorcjum (poprzez zbiorowy zakup i możliwość negocjowania cen z producentami). Jest to konsorcjum o charakterze otwartym, co oznacza, że każdej chwili dołączyć mogą do niego nowi członkowie. Celem współpracy Konsorcjum Bibliotek Kierunków Ekonomicznych jest:

- działanie na rzecz rozwoju informacji naukowej w Polsce,
- dostęp środowiska akademickiego i uczelni kierunków ekonomicznych do zasobów informacji w Polsce i na świecie,
- unowocześnienie i upowszechnienie działalności bibliotecznej,
- kształtowanie wspólnej polityki wobec światowych producentów komputerowych baz danych.

Organami wykonawczymi Konsorcjum są:

- Rada Dyrektorów,
- 5-osobowe Prezydium Rady.

Do obowiązków Rady należy wyznaczanie ogólnych kierunków działania oraz reprezentowanie wspólnych interesów członków wobec:

- polskich instytucji kształtujących politykę edukacyjną, naukową i informacyjną (MEN, KBN),
- innych instytucji mających wpływ na konsorcjum (np. operatorów sieci rozległych),
- producentów elektronicznych nośników informacji (krajowych i zagranicznych).

Prezydium Rady Konsorcjum realizuje uchwały Rady, między innymi:

- opracowując roczne plany,
- akceptując i przygotowując wspólne projekty finansowe dla wszystkich bibliotek konsorcjum zgodnie z merytorycznym zakresem jego działania,
- zapewniając stały przepływ informacji o podejmowanych przez biblioteki działaniach indywidualnych i zbiorowych,
- prowadząc działania zmierzające do pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania, a także do zakupu sprzętu komputerowego i sieciowego na potrzeby konsorcjum.

Koszty administracyjne prowadzenia Konsorcjum Bibliotek Kierunków Ekonomicznych pokrywane są przez wszystkich jego członków.

## Organizacja dostępu do czasopism elektronicznych i baz je oferujących

Wykaz baz zawierający czasopisma elektroniczne w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu znajduje się w zakładce *Bazy w dostępie internetowym*<sup>1</sup>.

Bazy udostępniające czasopisma elektroniczne to:

**EIFL - EBSCO** (dostęp od 2004 roku)<sup>2</sup>.

W jej ramach istnieje możliwość korzystania z 11 baz. Szczególnie interesujące to:

**Academic Search Premier** – największa na świecie wielodzielnicowa baza czasopism naukowych zawierająca około 4500 czasopism pełnotekstowych oraz cytowania i abstrakty z około 7900 czasopism, między innymi 1100 abstraktów Elseviera. Baza zawiera czasopisma z zakresu nauk społecznych, humanistycznych, edukacji, filologii, językoznawstwa, sztuki, literatury, nauk medycznych i biomedycznych, nauk ścisłych, technicznych, informatyki i wielu innych dziedzin.

---

<sup>1</sup> [http://www.bg.ae.wroc.pl/index.php?option=com\\_content&task=category&sectionid=6&id=24&Itemid=30](http://www.bg.ae.wroc.pl/index.php?option=com_content&task=category&sectionid=6&id=24&Itemid=30).

<sup>2</sup> [http://www.bg.ae.wroc.pl/index.php?option=com\\_content&task=view&id=84&Itemid=30](http://www.bg.ae.wroc.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=84&Itemid=30).

**Business Source Premier** – baza z zakresu ekonomii i biznesu zawierająca około 3700 czasopism pełnotekstowych oraz cytowania i abstrakty z około 4500 czasopism z zakresu marketingu, zarządzania, ekonomii, finansów, księgowości, biznesu, handlu międzynarodowego i innych dziedzin z tego zakresu.

Baza obejmuje 300 prestiżowych czasopism z zakresu ekonomii i biznesu w pełnym formacie PDF (od 1965, a czasem od 1922 roku). W bazie znajdują się najważniejsze czasopisma, jak: „Harvard Business Review”, „MIT Sloan Management Review”, „California Management Review”, „Administrative Science Quarterly”, „Academy of Management Journal”, „Academy of Management Review”, „Industrial & Labor Relations Review”, „Journal of Management Studies”, „Journal of Marketing Management”, „Journal Research (JMR)”, „Journal of International Marketing”.

**ABI/Inform COMPLETE** (dostęp od 2001 roku)<sup>3</sup>.

W ramach ABI/Inform Biblioteka posiada bazy: ABI/INFORM Dataline, ABI/INFORM Global, ABI/INFORM Trade&Industry. Bazy ABI oferują dostęp *on-line* do najważniejszych czasopism biznesowych i ekonomicznych. Uznawane są w środowisku akademickim za najlepsze bazy danych w tej dziedzinie. ABI/INFORM Complete oferuje dostęp 1800 kluczowych czasopism z zakresu biznesu i zarządzania.

**Science Direct** (dostęp od 2006 roku)<sup>4</sup>.

Baza oferuje pełnotekstowe czasopisma elektroniczne ze wszystkich dziedzin wiedzy. Pozwala na dostęp do czasopism naukowych następujących wydawców: Elsevier, Academic Press oraz Harcourt Health Science. Archiwum jest na bieżąco aktualizowane i obejmuje artykuły od 1995 roku. Zawiera 2443 tytuły (stan na 3 stycznia 2006 roku) z zakresu nauk technicznych, chemii, fizyki, matematyki, a także nauk przyrodniczych i biomedycznych (spisy treści, dane bibliograficzne, abstrakty oraz pełne teksty wraz z grafiką).

**JSTOR** (dostęp od 2005 roku)<sup>5</sup>.

Baza zawiera ciągi historyczne czasopism naukowych, nawet od ich pierwszych numerów (XVII-XVIII wiek), ale bez dostępu do ostatnich 5 lat. Jest baza pełnotekstowa, reprezentująca różne dyscypliny, zawiera między innymi czasopisma z zakresu matematyki, statystyki i biznesu.

---

<sup>3</sup> [http://www.bg.ae.wroc.pl/index.php?option=com\\_content&task=view&id=36&Itemid=30](http://www.bg.ae.wroc.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=36&Itemid=30).

<sup>4</sup> [http://www.bg.ae.wroc.pl/index.php?option=com\\_content&task=view&id=304&Itemid=30](http://www.bg.ae.wroc.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=304&Itemid=30)

<sup>5</sup> [http://www.bg.ae.wroc.pl/index.php?option=com\\_content&task=view&id=85&Itemid=30](http://www.bg.ae.wroc.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=85&Itemid=30).

Biblioteka zakupiła dostęp pełnotekstowy do dwóch ciągów (91 tytułów czasopism: biznes – 48, matematyka – 20, statystyka – 23).

### **Czasopisma zagraniczne w dostępie *on-line*<sup>6</sup>.**

Istnieje dostęp do 89 tytułów czasopism elektronicznych, które jednocześnie Biblioteka prenumeruje również w wersji papierowej i udostępnia w Czytelni Czasopism.

Informacja o poszczególnych bazach na stronie internetowej zawiera opis zawartości oraz wskazówki dotyczące zasad korzystania. Większość baz dostępna jest z kampusu uczelni, co w praktyce obejmuje wszystkie budynki i pomieszczenia, w których pracują pracownicy naukowci, oraz domy studenckie. Do niektórych baz istnieje dostęp spoza kampusu i ta informacja również zawarta jest przy opisie bazy. Do takiego dostępu z komputerów prywatnych mają prawo wszyscy pracownicy naukowci uczelni i doktoranci. Do korzystania z dwóch większych baz ABI i EBSCO pracownicy Oddziału Informacji Naukowej zakładają pracownikom indywidualne konta. Do kilku innych baz hasła dostępu użytkownicy otrzymują bezpośrednio od wydawców.

Biblioteki oferują dostęp do czasopism elektronicznych za pośrednictwem kilku różnych serwisów na stronach WWW. Niektóre biblioteki korzystają również z gotowego narzędzia wyszukiwawczego, jakim jest lista A-Z. Lista A-Z jest systemem zarządzającym źródłami elektronicznymi. Od października 2005 r. Biblioteka w zakładce E-czasopisma umieściła wyszukiwarke (*Serial Solutions*), która umożliwia bezpośredni dostęp do wszystkich prenumerowanych czasopism.

Wyszukiwarka odsyła do wydań w wersji elektronicznej (w zakresie oferowanym przez subskrybcję), baz danych lub katalogu *on-line* Biblioteki. Korzystać z niej można z terenu kampusu uczelni bez podania hasła dostępu. Chcąc, korzystać z niej, przebywając poza uczelnią, należy podać login i/lub hasło do bazy czy subskrypcji z wylistowanych wyników wyszukiwania. Czasopisma można wyszykiwać poprzez:

- wyszukiwanie alfabetyczne (podając początek tytułu),
- numer ISSN,
- wyszukiwanie według kategorii tematycznych (przeglądanie i dostęp do czasopism z danej kategorii tematycznej).

W Oddziale Informacji Naukowej obserwujemy stale rosnące zainteresowanie wyszukiwaniem materiałów źródłowych poprzez E-czasopisma.

---

<sup>6</sup> [http://www.bg.ae.wroc.pl/index.php?option=com\\_content&task=view&id=387&Itemid=30](http://www.bg.ae.wroc.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=387&Itemid=30).

## **Rola Oddziału Informacji Naukowej w udostępnianiu i propagowaniu czasopism elektronicznych**

Pracownicy Oddziału Informacji Naukowej zajmują się informowaniem pracowników uczelni i studentów o nowych bazach i źródłach elektronicznych. Informacje takie redagowane są w Oddziale i umieszczane najpierw w zakładce Aktualności. Informacje dotyczące zawartości baz i zasad korzystania z nich docierają do wszystkich pracowników również pocztą elektroniczną. Pracownicy Oddziału prowadzą też korespondencję tą drogą, przyjmując wszelkie zapytania i wątpliwości co do korzystania z baz i czasopism elektronicznych.

Wyszukiwanie informacji w czasopismach elektronicznych lub bazach je udostępniających nie dla wszystkich może okazać się łatwe. Strategie wyszukiwania informacji są różne dla różnych tytułów i baz danych, zatem pracownicy Oddziału stają się pewnego rodzaju przewodnikami po strategiach wyszukiwania. Każdy z pracowników opiekuje się inną bazą danych (na pracownika przypadają co najmniej dwie bazy dostępne *on-line*) – oznacza to w praktyce, że wie na jej temat prawie wszystko. Zadaniem pracownika jest śledzenie ewentualnych nowości, zmian w strategiach wyszukiwania itp.

Oddział organizuje wewnętrzne pokazy, ćwiczenia, często na przykładach zaczerpniętych z życia, czyli tak zwanych ciekawych przypadkach, które przytrafiły się czytelnikom Biblioteki podczas korzystania z baz *on-line*. Są to działania zmierzające między innymi do prowadzenia szkoleń bibliotecznych. Szkolenia takie prowadzone były wcześniej przez bibliotekarzy, obejmowały zagadnienia korzystania przede wszystkim z katalogu, wtedy jeszcze kartkowego. Po wprowadzeniu systemu bibliotecznego i powszechnego korzystania z katalogu komputerowego te szkolenia zostały zawieszono. Przy sporej liczbie baz danych oferowanych przez Bibliotekę słuszne wydaje się wznowienie takich szkoleń.

Wszystkie współczesne biblioteki, zwłaszcza naukowe, korzystają z czasopism w wersji elektronicznej i prawdopodobnie wersje elektroniczne będą koegzystować jeszcze długo z wersją papierową. Obserwując preferencje czytelników Biblioteki (pracowników naukowych oraz studentów), stwierdzić można, że wyraźnym zainteresowaniem cieszą się źródła elektroniczne. Biblioteka, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom czytelników, stale poszerza ofertę elektronicznych źródeł informacji i jest otwarta na sugestie użytkowników.

## Literatura

- Bartosńska-Kasierska M., *Sposoby reklamowania i propagowania czasopism elektronicznych w bibliotekach naukowych na przykładzie Biblioteki Instytutu Fizyki Molekularnej PAN*, EBIB [on-line] 2002 nr 3 (32) [dostęp 25.05.2005], <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/32/bartosinska.php>.
- Budrewicz B., Kmiecik A., *Zbiory tradycyjne a e-zbiory. Przeszłość i przyszłość?* [on-line], [w:] *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich*, Rzeszów–Czarne, 1-3 czerwca 2005 r., Ogólnopolska konferencja naukowa [on-line], 2005, Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego [dostęp 10.09.2006], <http://www.univ.rzeszow.pl/biblioteka/relacja/ref/budrewicz.pdf>.
- Chan L., *Electronic Journals and Academic Libraries*, Library Hi Tech 1999, Iss. 1.
- Dudzińska E., *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie dostępu do czasopism elektronicznych i baz danych* [on-line], [w:] *Problemy funkcjonowania bibliotek uniwersyteckich na przelomie wieków*, Olsztyn–Lidzbark Warmiński, 28-29 maja 2001, Konferencja naukowa [dostęp 31.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/bguwm/dudzinska.html>.
- Encyklopedia wiedzy o prasie*, red. J. Maślanka, Ossolineum, Wrocław 1976, s. 47-50.
- Feather J., Sturges P., *International Encyclopedia of Information and Library Science*, London, New York 1997.
- Gawarecki W., *Czasopisma elektroniczne. Charakterystyka i próba klasyfikacji*, „Przegląd Biblioteczny” 1999 nr 3.
- Górecka-Kleijs T., *Rola bibliotek naukowych w rozwoju społeczeństwa wiedzy – 5 lat projektu eIFL-EBSCO w Polsce*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*, Poznań, 15-17 czerwca 2005 r., Konferencja naukowa, T. 1 [on-line], Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej 2005 [dostęp 05.05.2006] [http://www.ml.put.poznan.pl/2005/pdf/2\\_4.pdf](http://www.ml.put.poznan.pl/2005/pdf/2_4.pdf).
- Gubańska M., *O czasopismach elektronicznych* [on-line], [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*, Poznań, 15-17 czerwca 2005 r., Konferencja naukowa, T. 2 [on-line], Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, 2005 [dostęp 05.05.2006], [http://www.ml.put.poznan.pl/2005/pdf/6\\_5.pdf](http://www.ml.put.poznan.pl/2005/pdf/6_5.pdf).
- Harrod's Librarians Glossary. 9000 Terms Used in Information Management, Library Science, Publishing, the Book Trades and Archive Management*, Ed 8, Compiled by Ray Prytherch Aldershot, 1996.
- Janowska J., *Gromadzenie publikacji elektronicznych – o czym należy pamiętać*, EBIB [on-line] 2001 nr 1 (19) [dostęp 05.05.2005], <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/19/janowska.html>.
- Januszewska A., *Tradycyjne i elektroniczne źródła w działalności informacyjnej. Z doświadczeń Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego* [on-line], [w:] *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich*, Rzeszów–Czarne, 1-3 czerwca 2005 r., Ogólnopolska konferencja naukowa [on-line], 2005, Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego [dostęp 10.09.2006], <http://www.univ.rzeszow.pl/biblioteka/relacja/ref/januszewska.pdf>.
- Kolasa W.M., *Bazy danych i czasopisma elektroniczne* [on-line], [w:] *Centrum informacyjne przyszłości polskiej szkoły*, Warszawa, 15 maja 2004 roku, Konferencja naukowa [dostęp 05.05.2006], <http://biblioteka.oeiizk.waw.pl/referaty.kolasa.html>.
- Kołodzińska E., *Informacja o czasopismach elektronicznych w polskich bibliotekach naukowych – stan obecny i perspektywy*, EBIB [on-line] 2005 nr 2 (63) [dostęp 31.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/kolodzinska.php>.
- Maciejewska Ł., *Czasopisma elektroniczne a konsorcja. Refleksje administratora serwisu e-czasopism*, EBIB [on-line] 2002 nr 7(36) [dostęp 05.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/36/maciejewska.php>.

- Maciejewska Ł., Szarski H., Urbańczyk B., *Dostęp do czasopism elektronicznych w krajach Unii Europejskiej [on-line]*, [w:] *Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej*, Łódź, 23-25 czerwca 2004 r., Konferencja naukowa [on-line] Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej 2004 [dostęp 05.05.2006], [http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne\\_teksty/maciejewska.pdf](http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne_teksty/maciejewska.pdf).
- Maciejewska Ł., Urbańczyk B., *Promocja i wykorzystanie czasopism elektronicznych. Z doświadczeń Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej*, EBIB [on-line] 2001 nr 1(19) [dostęp 22.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/19/maciejewska.html>.
- Mikołajska A., Marcinkowski P., *Od tradycyjnego zasobu czasopism do e-zasobu*, EBIB [on-line] 2006 nr 4 (74) [dostęp 10.05.2006], [http://ebib.onfo/2006/74/mikolajska\\_marcinkowski.php](http://ebib.onfo/2006/74/mikolajska_marcinkowski.php).
- Nikisch J.A., *Jakiego konsorcjum potrzebujemy i jakie mamy? Z doświadczeń Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych*, EBIB [on-line] 2002 nr 7 (36) [dostęp 17.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/36/nikisch.php>.
- Nikisch J.A., *Wpływ globalizacji na dostęp do informacji naukowej i wydawnictwa naukowe [on-line]*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*, Poznań, 15-17 czerwca 2005 r., Konferencja naukowa, T. 1 [on-line], Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, 2005 [dostęp 05.05.2006], [http://www.ml.put.poznan.pl/2005/pdf/2\\_3.pdf](http://www.ml.put.poznan.pl/2005/pdf/2_3.pdf).
- Nowak P., *Wybrane problemy efektywności polskich czasopism naukowych z dziedziny humanistyki*, Wydaw. Sorus, Poznań 2000.
- O konsorcjum. Konsorcjum Bibliotek Kierunków Ekonomicznych, <http://kongur.ae.krakow.pl/Biblioteka/Konsorcjum/index.php>.
- Pawłowska M., Kośniak M., *E-czasopisma: ich promocja i wykorzystanie – doświadczenia Biblioteki Jagiellońskiej i bibliotek instytutowych UJ w tym zakresie*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*, Poznań, 15-17 czerwca 2005 r., Konferencja naukowa, T. 2 [on-line], Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, 2005 [dostęp 05.05.2006], [http://www.ml.put.poznan.pl/2005/pdf/4\\_8.pdf](http://www.ml.put.poznan.pl/2005/pdf/4_8.pdf).
- Pindłowa W., *Elektroniczne czasopisma i systemy elektronicznego rozpowszechniania dokumentów*, „Przegląd Biblioteczny” 1985 nr 2.
- Piotrowicz G., *Konsorcja bibliotek uczelnianych – wczoraj, dziś, jutro*, EBIB [on-line] 2002 nr 7 (36) [dostęp 16.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/36/piotrowicz.php>.
- Piotrowicz G., *Model hybrydowej współczesnej polskiej biblioteki akademickiej*, [w:] *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich*, Rzeszów–Czarne, 1-3 czerwca 2005 r., Ogólnopolska konferencja naukowa [on-line], 2005, Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego [dostęp 10.09.2006], <http://www.univ.rzeszow.pl/biblioteka/relacja/ref/piotrowicz.pdf>.
- Piotrowicz G., *Wpływ technologii teleinformatycznych na kształt i funkcjonowanie współczesnych bibliotek uczelnianych*, [w:] *Internet w bibliotekach II: łączność, współpraca, digitalizacja*, Wrocław, 23-26 września 2003 r., SBP, Warszawa [dostęp 10.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/iwb2/piotrowicz.php>.
- Piotrowska E., Zajac R., *Czasopisma elektroniczne w bibliotekach naukowych*, EBIB [on-line] 2002 nr 7 (38) [dostęp 10 lipca 2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/36/piotrowska>.
- Piotrowska E., Zajac R.M., *Szkolenie użytkowników w Bibliotece Głównej Akademii Pedagogicznej w Krakowie*, EBIB [on-line] 2005 nr 1 (62) [dostęp 10.04.2006], [http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/piotrowska\\_zajac.php](http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/piotrowska_zajac.php).
- Stepowicz M., *Cechy formalne czasopism internetowych w odniesieniu do analogicznych publikacji drukowanych*, SBP, Warszawa 2000.

- Stępniaak J., *Europa wobec wzrostu cen czasopism – warunki zjednoczenia* [on-line], [w:] *Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej*, Łódź, 23-25 czerwca 2004 r., Konferencja naukowa [on-line], Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej, 2004 [dostęp 05.05.2006], [http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne\\_teksty/stepniak.pdf](http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne_teksty/stepniak.pdf).
- Stępniaak J., *Konsorcja a polityka gromadzenia czasopism w bibliotekach* [on-line], [w:] *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników*, Warszawa, 23-24 września 2002 r., Konferencja naukowa, Warszawa 2002(a) [dostęp 05.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/pw/referaty/JStepniak.pdf>.
- Stępniaak J., *Konsorcjum Elsevier – sposób na dostęp do czasopism elektronicznych*, EBIB [on-line] 2002(b) nr 5 (34) [dostęp 14. 09. 2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/34/stepniak.php>.
- Szkutnik Z., *Czasopisma elektroniczne – szanse i problemy*, „Biblioteka” 1998 nr 2.
- Szkutnik Z., *Czasopisma elektroniczne – zintegrowane łącza, modele wydawnicze, konsorcja*, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowo-Technicznej” 1999 nr 4.
- Szkutnik Z., *Dostępność elektronicznych czasopism naukowych. Drogi dostępu, oferty, modele cenowe i licencyjne*, „Biblioteka” 1999 nr 3.
- Wikipedia: Wolna Encyklopedia. Hasło: czasopismo naukowe [on-line] [dostęp 10.09.2006], [http://pl.wikipedia.org/wiki/czasopismo\\_naukowe](http://pl.wikipedia.org/wiki/czasopismo_naukowe).
- Zawado H., *Elektroniczne wydawnictwa ciągłe w bibliotekach*, „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2002 nr 2 (80).

## ELECTRONIC PERIODICALS IN A LIBRARY

### Summary

Presentation of the role of scientific periodicals in the development of science together with the analysis of evolution of the traditional form of a scientific periodical. Defining of the term “electronic periodical”. Pointing out its merits such as: the speed of publication and updating of documents, the possibility of searching through the archives by means of computer and of running a simultaneous search by a few users, enriching basic information by sound and film sequences etc. Description of the obstacles faced during the introduction of electronic periodicals into the offer of libraries. Presentation of the role of library consortia in acquiring of this form of periodicals. A detailed clarification of the process of acquisition of this kind of periodicals basing on the example of the Main Library of the Wrocław University of Economics. Description of their promotion in the given library and work with users, who prefer this kind of periodicals.



**Beata Chrapczyńska**

## **Oferta usług z zakresu informacji naukowej w bibliotekach polskich szkół wyższych - historia, stan obecny i perspektywy**

### **Terminologia:**

#### **informacja, informacja naukowa, usługi informacyjne**

W XXI wieku w nauce, technice i biznesie liczy się przede wszystkim ten, kto potrafi w prawidłowy sposób wykorzystywać nowe informacje. Informacja staje się towarem niezwykle poszukiwanym i cennym.

Pojęcie informacji przenika obecnie do wielu dziedzin naszego życia, odgrywa ono istotną rolę w procesach społecznych, jest podstawowym elementem naszej działalności umysłowej: tworzymy informację, przekazujemy ją na odległość, otrzymujemy ją zewsząd. Informacja to bardziej nazwa pewnego dość skomplikowanego zjawiska i pojęcia abstrakcyjnego niż termin określający jednoznacznie jakąś wielkość czy też element pojęciowy dokładnie zdefiniowany i jednoznacznie rozumiany [Kowalczyk 1981, s. 9]. Informacja jest pojęciem dość trudnym do zdefiniowania, występuje w wielu teoriach, znamy wiele jej rodzajów m.in.: informacja dokumentacyjna, faktograficzna, językowa, naukowa, pochodna, pragmatyczna, relewantna, semantyczna czy źródłowa. Informacja nierozzerwalnie wiąże się z tymi dziedzinami ludzkiej działalności, które dotyczą pracy umysłu i sfery intelektu. Warunkiem uzyskania informacji jest:

- istnienie możliwego do zaobserwowania zjawiska fizycznego lub jakichś skojarzeń,
- występowanie w tym zjawisku pewnego zróżnicowania, czyli „porządku” umożliwiającego wybór (inaczej podjęcie określonej decyzji lub wysunięcie pewnego wniosku),
- istnienie obserwatora, reprezentującego jakiś system celowego działania (może to być człowiek lub urządzenie), który dokonuje obserwacji, podejmuje decyzje ze względu na przydatność pewnej obserwacji w procesie realizacji celów systemu. Wartość tych decyzji zależy od tego, w jakim stopniu wpływają one na zbliżenie się sy-

stemu do stanu docelowego, czyli osiągnięcie celu [Kowalczyk 1981, s. 11].

Informacje napływają z otaczającej nas rzeczywistości fizycznej, a ich ilość rośnie wraz z procesem coraz głębszego rozpoznawania przez nas tej rzeczywistości oraz jej elementów.

Należy pamiętać, że podstawowymi czynnikami wpływającymi na skuteczność procesów informowania są:

- szybkość dostarczania informacji użytkownikowi,
- aktywność placówki informacyjnej, która powinna wychodzić na przeciw potrzebom użytkowników,
- efektywność, która znajduje wyraz w konkretnych osiągnięciach użytkowników informacji.

Warto też zapoznać się z terminem informacja naukowa. Jest to dziedzina wiedzy obejmująca całokształt zagadnień teoretycznych i praktycznych związanych z działalnością informacyjną, a w szczególności z gromadzeniem, dokumentowaniem, przetwarzaniem i wyszukiwaniem informacji, jej rozpowszechnianiem i udostępnianiem według określonych celów i potrzeb użytkowników [Encyklopedia współczesnego... 1976, s. 137]. Przedmiotem informacji naukowej jest każda wiadomość o stanie i kierunkach rozwoju nauki w kraju i za granicą.

Z kolei *Słownik terminologiczny informacji naukowej* podaje taką definicję tej dyscypliny: (1) informacja o osiągnięciach nauki; (2) informacja przeznaczona dla pracowników nauki; (3) informacja opracowana metodą naukową; (4) dziedzina wiedzy obejmująca całokształt zagadnień teoretycznych i praktycznych związanych z działalnością informacyjną [*Słownik terminologiczny...* 1979, s. 54].

Termin informacja naukowa funkcjonuje także w znaczeniu dyscypliny naukowej, obejmującej teorię, metodykę, organizację i historię działalności informacyjnej bibliotek, ośrodków informacji, archiwów, muzeów [Sordylowa 1987, s. 15]. Problemy informacji naukowej we wszystkich aspektach znaczeniowych tego terminu ściśle łączą się z problematyką komunikowania w nauce.

Już w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ubiegłego wieku sformułowane zostały główne zadania informacji naukowej:

- właściwa organizacja warsztatu pracy naukowej – szybkie dostarczenie właściwej merytorycznie informacji, uprzedzanie potrzeb użytkowników,
- problem dokumentu naukowego jako materialnego utrwalania i rozpowszechniania wyników pracy badawczej (Kodeks dobrych obyczajów w dziedzinie publikacji naukowych UNESCO),

- stworzenie zintegrowanych systemów, które zabezpieczają szybkość, kompletność, selektywność działalności informacyjnej (Krajowy System Informacji Naukowej, Technicznej, Organizacyjnej).

„Z zagadnieniem informowania użytkowników nierozzerwalnie wiąże się pojęcie usługi informacyjnej, którą biblioteka akademicka świadczy dla swoich użytkowników, czyli pracowników naukowych i studentów. Mówiąc o potrzebach informacyjnych (...), często ma się na myśli wymagania (wymogi) związane z informacją (...) lub jej użytkowanie (...). Oczywiście, zarówno wymagania, jak i użytkowanie informacji są jakimś wyrazem potrzeb, ale należy pamiętać, że potrzeby, wymogi i użytkowanie są jednak różnymi bytami, a dwa ostatnie nie zawsze i nie w pełni odpowiadają potrzebom” [Nicholas 2001, s. 24]. „Następne zagadnienie to zapytanie informacyjne (...), które jest prośbą (...) o informacje, których chce czy wymaga pytający. W tym miejscu zaczyna się proces poszukiwania informacji, a użytkownik pierwszy raz ma do czynienia z pracownikiem informacji” [Nicholas 2001, s. 29]. Poruszając temat potrzeb, należy koniecznie zaznaczyć, że każdy system informacji naukowej służy zaspokajaniu potrzeb użytkowników, a głównym kryterium pracy systemu jest stopień zaspokojenia tych potrzeb i ten system jest lepszy, który pełniej je zaspokaja. Cała działalność informacyjna zmierza więc do kompleksowego zaspokajania potrzeb użytkowników.

## **Oddziały Informacji Naukowej w polskich bibliotekach naukowych**

Na początku należy za *Encyklopedią wiedzy o książce* przytoczyć definicję informacyjnej służby bibliotecznej: jest to funkcja biblioteki polegająca na udzieleniu bezpośredniej pomocy użytkownikom w ich poszukiwaniach związanych z pracą naukową, zawodową, szkoleniową itp. [*Encyklopedia wiedzy...* 1971, s. 999]. Z kolei ośrodek informacji (informatorium) to jednostka organizacyjna pełniąca służbę informacyjną w bibliotekach ogólnych o charakterze wielokierunkowym; w bibliotekach specjalnych odpowiada ich specjalizacji. Taki ośrodek ma swój warsztat pracy umożliwiający sprawne udzielanie informacji, czyli księgozbiór podręczny oraz różnego typu pomoce dokumentacyjne: kartoteki bibliograficzne (zagadnień, dziedzin, wykonanych informacji), kartoteki tekstowe, zawierające gotowe teksty, często w formie wycinków prasowych oraz kartoteki pomocnicze (instytucji, wydawców i skrótów).

Rewolucja naukowo-techniczna pobudziła potrzeby informacyjne i przyczyniła się do powstawania pierwszych ośrodków informacji naukowej, które w miarę upływu czasu zyskiwały w działalności bibliotek rangę równą oddziałom opracowania czy udostępniania [*Elektroniczna biblioteka...* 2000, s. 63].

W Polsce po drugiej wojnie światowej w roku 1950 – utworzono sieć ośrodków informacji skupionych w systemie INTE – Główny Instytut Dokumentacji Naukowo-Technicznej (GDINTE). W 1952 roku przekształcony on został w Centralny Instytut Dokumentacji Naukowo-Technicznej (CIDNT). Ośrodki te przystosowane zostały do struktur organizacyjnych gospodarki narodowej i tak powstały: zakładowe (ZOI), działowe (DOI), branżowe (BOI), resortowe (ROI) i wojewódzkie (WOI) ośrodki informacji. Tę strukturę uzupełniała ogólnokrajowa sieć bibliotek zakładowych. Trzecim elementem systemu informacji naukowej była sieć Ośrodków Informacji Naukowej Polskiej Akademii Nauk.

Zadania informacyjne powierzono bibliotekom szkół wyższych, podległym Ministrowi Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. Do zadań tych bibliotek, poza działalnością naukową, dydaktyczną i usługową, należały prace dokumentacyjno-informacyjne, które prowadzone były przez Oddziały Informacji Naukowej powołane w 1964 roku. Wyodrębniono je w bibliotekach już w roku 1951, na mocy uchwały Krynickiej Konferencji Bibliotekarzy Naukowych, i nazywano działami informacyjno-bibliograficznymi. Dla rozwoju działalności informacyjnej w Polsce niezwykle ważną rolę odegrała Ustawa z 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach. Wśród zadań bibliotek wymieniono między innymi prowadzenie działalności bibliograficznej, dokumentacyjnej i informacyjnej. W ustawie do działalności informacyjnej zobowiązano: biblioteki naukowe – które obok usług na rzecz rozwoju i potrzeb nauki oraz kształcenia prowadzić miały prace dydaktyczne, informacyjne i popularyzacyjne mające na celu upowszechnienie wiedzy oraz rozwój kultury w społeczeństwie; biblioteki fachowe – mające zaspokajać potrzeby informacyjne niezbędne do wykonywania zadań macierzystych zakładów pracy; biblioteki szkolne, pedagogiczne oraz publiczne – zadaniem ich było zapewnienie wszystkim obywatelom korzystanie z pomocy bibliograficznej oraz informacji i fachowego poradnictwa w doborze literatury [*Informacja naukowa...*, 2006 s. 156]. Ustawa z 1968 roku została zastąpiona nową Ustawą z 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, która dodatkowo rozszerzyła zadania bibliotek o prowadzenie działalności bibliograficznej, dokumentacyjnej, naukowo-badawczej, wydawniczej, edukacyjnej, popularyzatorskiej i instrukcyjno-metodycznej. Następne ważne

dla rozwoju informacji w Polsce ustawy ukazały się w 2000 roku (wytyczne do podstaw budowania społeczeństwa informacyjnego) i w roku 2001 (o dostępie do informacji publicznej).

Po rozwiązaniu Centrum INTE zadania związane z wymianą informacji naukowej w kraju przejęła nowa jednostka – Ośrodek Przetwarzania Informacji (OPI). Jego głównym zadaniem jest prowadzenie prac badawczych i rozwojowych w zakresie informacji naukowej.

## **Tradycyjna oferta usług informacyjnych**

W szkołach wyższych oddziały informacji bibliotek miały do spełnienia ważne zadania. Przygotowywały wykazy nowych nabytków, bibliografie prac habilitacyjnych, doktorskich i naukowo-badawczych, poza tym tworzyły bibliografie specjalne dziedzin i zagadnień, zestawienia tematyczne (ZT), karty dokumentacyjne prac badawczych katedr i instytutów, katalogi własnych zbiorów wydawnictw ciągłych, niekiedy centralne wykazy czasopism wpływających bieżąco do biblioteki, a także organizowały i dostarczały pracownikom naukowym zestawienia nowych publikacji na interesujące ich tematy. Oddziały informacji realizowały kwerendy, prowadziły przysposobienie informacyjne dla studentów i pracowników uczelni, a także budowały rozwinięte aparaty o charakterze bibliograficzno-informacyjnym, tworząc tradycyjne i zautomatyzowane zbiory informacji.

Reasumując, zakres prac prowadzonych przez służby informacyjne bibliotek naukowych obejmował:

- udzielanie informacji – ogólnych (o bibliotece), katalogowych (o katalogach biblioteki i korzystaniu z nich), bibliotecznym (o zawartości zbiorów własnych i zbiorów innych bibliotek), bibliograficznych (o piśmiennictwie w różnych aspektach), rzeczowych (o faktach, osobach, instytucjach), tekstowych (w postaci dokumentów pierwotnych – książek, czasopism i innych materiałów, bądź wtórnych – mikrodokumentów, kopii);
- tworzenie podręcznych zbiorów informacyjnych – książek (bibliografii, informatorów, słowników, encyklopedii, kompendiów), kartotek bibliograficznych, różnych innych materiałów (wycinków prasowych, zestawień tematycznych, tłumaczeń, czasopism abstraktowych);
- dokumentację zbiorów własnej biblioteki, zbiorów instytucji macierzystej i innych bibliotek, wydawanie wykazów nowych nabytków, spisów publikacji ciągłych;

- przygotowywanie opracowań bibliograficznych – bibliografii retrospektywnych i bieżących, zestawień;
- obsługę informacyjną pracowników instytucji macierzystej, pośrednictwo w dostępie do serwisów selektywnej dystrybucji informacji oraz w elektronicznym dostarczaniu tekstów;
- udostępnianie baz danych na dyskach optycznych i stanowisk korzystania z sieci informatycznych;
- urządzenie wystaw: problemowych, okolicznościowych, nabytków; wydawanie katalogów wystaw i związanych z nimi innych publikacji;
- organizowanie zwiedzania biblioteki, opracowywanie informatorów o bibliotece, jej zbiorach i usługach;
- wspomaganie bądź prowadzenie wypożyczeń międzybibliotecznych;
- pośrednictwo w korzystaniu z usług reprograficznych;
- badanie potrzeb użytkowników informacji i ich szkolenie;
- współpracę z innymi bibliotecznymi oraz dokumentacyjnymi służbami informacji [*Informacja naukowa...* 2006, s. 89-90].

Podkreślić należy to, że realizacja wymienionych tu zadań zależała od rodzaju i wielkości biblioteki i ulegała przeobrażeniu w związku z nadejściem nowych technologii i postępującej automatyzacji, a następnie komputeryzacji prac biblioteczno-informacyjnych.

## Współczesna oferta usług informacyjnych

Transformacja i zmiany w gospodarce polskiej wywarły duży wpływ na całe środowisko naukowe, a rozwój nowoczesnych technologii oraz technik komputerowych zmienił w istotny sposób pracę i funkcjonowanie bibliotek, szczególnie uczelnianych. Do bibliotek wkroczyły komputery i postawiły przed środowiskiem bibliotekarskim nowe zadania – zarówno obsługę nowego sprzętu, jak i wykorzystanie nowych możliwości, jakie daje ogólnosiwiatowa sieć Internet. W sposób naturalny trzeba było pewne zadania zmodyfikować, unowocześnić.

Odwiedzając obecnie strony internetowe bibliotek naukowych, łatwo można wyodrębnić podstawowe zadania Oddziałów Informacji Naukowej, które są wspólne niezależnie od profilu uczelni:

- działalność informacyjna – wiadomości o zasobach biblioteki głównej, polskich bibliotek i placówek naukowych, bibliotek światowych dostępnych w sieci Internet, prezentuje zawartość baz danych dostępnych w sieci uczelnianej, baz CD-ROM, baz dostępnych w sieci Internet, zasady pisania pracy naukowej: <http://kangur.ae.kra->

kow.pl/Biblioteka/Wi/praca\_mgr.php?link=praca\_mgr) (Biblioteka Główna AE Kraków); oddziały informacji mają często w zakresie swoich obowiązków redagowanie informacji na stronie WWW biblioteki (np. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu);

- działalność dokumentacyjna (redagowanie stron WWW biblioteki, dokumentowanie dorobku naukowego pracowników własnych uczelni i udostępnianie ich *on-line*, przygotowywanie comiesięcznych wystaw nowości książkowych (Biblioteka Główna AE Katowice);
- działalność edukacyjna (dydaktyczna) – prowadzenie szkoleń dla studentów uczelni oraz dla wszystkich zainteresowanych korzystaniem z Biblioteki i jej zasobów, prowadzenie zajęć dydaktycznych ze studentami, doktorantami czy pracownikami naukowymi uczelni; szkolenie takie może odbywać się także zdalnie, a plik z kursem czytelnik może pobrać ze strony oddziału informacji (np. Biblioteka Główna UMCS Lublin); oddziały informacji organizują zwiedzanie biblioteki (np. Zakład Informacji Biblioteki Narodowej).

Dodatkowo w zależności od profilu uczelni oferuje się również informacje normalizacyjną i patentową (np. Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej, Politechniki Wrocławskiej).

Często na stronach poszczególnych Oddziałów Informacji Naukowej znajdują się wykazy baz danych dostępnych na dyskach CD-ROM czy w sieci Internet (np. Biblioteka Główna Akademii Podlaskiej) i cenniki dostępnych usług, wydruków, nośników. Wszystkie oddziały bibliotek akademickich zapewniają dostęp do bogatego księgozbioru podręcznego i posiadają wydzielone czytelnie informacyjne bądź odpowiednie stanowiska komputerowe do obsługi baz danych.

Po porównaniu tradycyjnych i współczesnych ofert usług informacyjnych niewątpliwie nasuwa się wniosek, że nie zmieniły się zadania pracowników informacji naukowej, tylko narzędzia, jakimi aktualnie dysponują. Katalogi kartkowe zastąpione zostały katalogami *on-line*, a źródła tradycyjne nowoczesnymi bazami danych. Znacznemu skróceniu uległ sam proces informowania użytkownika.

## **Nowe kierunki, tendencje i perspektywy w zakresie usług informacyjnych**

Niewątpliwie ze społeczeństwa industrialnego przekształciliśmy się w społeczeństwo informacyjne. Przez to pojęcie rozumiemy społeczeństwo:

- świadome roli informacji w życiu codziennym,
- posiadające zagwarantowany wolny dostęp do informacji,

- współtworzące profesjonalną i rzetelną informację,
- dobrze i szybko poinformowane i informujące,
- umiejętnie przetwarzające informację w wiedzę,
- wykorzystujące informację dla pomnażania dobrobytu,
- wykorzystujące informację w sferze kultury i polityki i innych obszarach życia,
- posiadające środki techniczne wspomagające dostęp do informacji [Bednarek-Michalska 2005].

W nowoczesnej strategii zarządzania biblioteką za jeden z podstawowych kanonów systemu uważa się angażowanie użytkownika w proces tworzenia jakości usług bibliotecznych i informacyjnych. Użytkownik nie jest biernym odbiorcą gotowego „produktu”, ale głównym i aktywnym uczestnikiem procesu informacyjno-wyszukiwawczego [Michalska-Garbacz 2001, s. 6]. W nowej rzeczywistości społeczno-ekonomicznej rangę biblioteki i jakość usług informacyjnych ocenia się stopniem satysfakcji użytkowników. Włączenie użytkownika w proces uzyskiwania informacji niewątpliwie pozwala na doprecyzowanie tych poszukiwań i uzyskanie właściwych efektów, a tym samym gwarantuje jego większe zadowolenie i lepszy wizerunek biblioteki. Dobry wizerunek biblioteki naukowej na uczelni wyższej to na ogół większe możliwości dodatkowych finansów i lepszy prestiż w środowisku naukowym.

W walce o nowy wizerunek pracowników informacji naukowej pojawia się pytanie: jak zmienić stereotyp pracownika bez kwalifikacji na obraz profesjonalisty posiadającego umiejętności posługiwania się nowymi narzędziami elektronicznymi, biegle władającego językiem obcym i rozumiejącego potrzeby użytkownika? Pracownicy informacji muszą mieć na względzie to, że powodzenie w pomaganiu użytkownikom w zaspokajaniu ich potrzeb informacyjnych zależy od prawidłowego zrozumienia trudności i problemów, które dają początek potrzebie informacyjnej. Wiedza o użytkowniku, umiejętność wspólnego z nim rozwiązywania jego problemów, nawiązywania z nim kontaktu, wychodzenie mu naprzeciw to fundamenty, bez których trudno bezpiecznie uprawiać i perspektywicznie planować jakąkolwiek praktykę biblioteczno-informacyjną [Woźniak-Kasperek 2005, s. 33-34].

Niezwykle istotną sprawą staje się potrzeba tworzenia pozytywnego wizerunku pracowników informacji naukowej, ponieważ w ocenie jakości usług informacyjnych to właśnie oni odgrywają istotną rolę. Kompetencja, odpowiedzialność, umiejętność kontaktowania się z użytkownikiem i inne wymieniane często cechy, jak: pokora, uśmiech, uprzejmość, dyskrecja, wzmacniają poziom usługi informacyjnej [Pindłowa 2002]. Pożądane i oczekiwane cechy pracownika informacji naukowej to m.in.



zdolność dostosowywania się do nowej rzeczywistości, szybkich zmian technologicznych oraz pracy informacyjnej w różnych instytucjach. Innymi ważnymi cechami, jakimi powinien się odznaczać pracownik informacji są: kreatywność, gotowość do uczenia się przez całe życie, chęć pomagania innym. Oczekiwane umiejętności to, m.in.: sztuka negocjacji, zdolność do pracy w grupie, dobra znajomość języków obcych, umiejętność analityczna potrzebna do analizowania wiedzy, zdolność do podsumowywania kompleksowej informacji, znajomość baz danych, znajomość elektronicznej dokumentacji i archiwizowania, umiejętność wyszukiwania informacji w różnorodnych źródłach, umiejętność komunikowania się z ludźmi oraz świetna znajomość techniki komputerowej, jako narzędzia pracy [Pindłowa 2000].

Obecnie, wymuszone zmieniającą się rzeczywistością, pojawiają się nowe specjalizacje w bibliotekarstwie naukowym:

- bibliotekarz dziedzinowy – pracownik informacji potrafiący wybrać i krytycznie ocenić zestaw pozycji najbardziej wartościowych dla użytkownika [Bednarek-Michalska 2000],
- bibliotekarz systemowy – osoba odpowiedzialna za całość spraw związanych z automatyzacją biblioteki, potrafiąca przedstawiać wymagania względem systemu, analizująca jego funkcjonowanie i projektująca jego dalszy rozwój [Krysiak 1996, s. 19],
- broker informacji – pracownik działający głównie w zakresie informacji biznesowej, odpowiedzialny za: wyszukiwanie informacji w bibliotekach, bazach danych oraz sieciach, jej ocenę i dostarczenie jej użytkownikowi [Pindłowa 2000],
- architekt informacji – osoba tworząca strukturę lub mapę informacji, która pozwala innym znaleźć własną ścieżkę do wiedzy, także zajmująca się konstruowaniem systemów informacji [Skórka 2002],
- asystent informacyjny – pracownik mający za zadanie operowanie w obszarze pracy użytkowników, biorący na siebie rozwiązywanie najtrudniejszych problemów związanych z obsługą systemu bibliotecznego (formułowanie zapytań informacyjnych, dookreślanie obszarów poszukiwań, przetwarzanie dokumentów, obsługę stanowisk „multimedialnych”) [Smoderek, Trojanowski 2002].

Wykształcenie się powyższych specjalności wymusiły nowe, związane z komputeryzacją, potrzeby informacyjne klientów bibliotek.

Śledząc literaturę fachową, można też spotkać się z propozycją wyodrębnienia w toku kształcenia przyszłych pracowników informacji nowej dyscypliny nazywanej „informacja i komunikacja społeczna”. Dyscyplina ta powinna objąć m.in. pola, w których są prowadzone badania informacji naukowej i masowej oraz nad rolą książki i bibliotek w procesie komunikowania się w społeczeństwie [Kocójowa 2002].

Coraz częściej pojawiają się obawy dotyczące przyszłości bibliotek akademickich w ich obecnym kształcie. Jak duże zmiany w organizacji bibliotek należy poczynić, aby sprostać wymaganiom swoich użytkowników, które zmieniły się w XXI wieku?

Model wymagań współczesnego użytkownika (klienta) biblioteki akademickiej dotyczący jakości usług informacyjnych wygląda następująco:

- zminimalizowanie czasu oczekiwania przez użytkownika biblioteki na wskazany przez niego dokument,
- precyzowanie doboru informacji,
- wyeliminowanie kryterium odległości jako decydującego o jakości oferowanych usług,
- możliwość maksymalnego wykorzystania zdigitalizowanych zbiorów biblioteki,
- stworzenie nowoczesnych stanowisk pracy klienta biblioteki,
- udostępnianie fachowej pomocy przy użytkowaniu systemu bibliotecznego,
- wyeliminowanie barier w korzystaniu z zasobów bibliotek innych niż macierzysta [Smoderek, Trojanowski 2002].

Biblioteki coraz częściej zmuszane są do stosowania strategii marketingowych, mając świadomość, że bez klienta-użytkownika nie przetrwają w obecnej rzeczywistości. Komputeryzacja, telekomunikacja, połączenia bezprzewodowe, digitalizacja, Internet i jego narzędzie, jakim jest *World Wide Web* (WWW), wraz z wieloma zasobami i usługami elektronicznymi zmieniły procesy tworzenia, dystrybuowania, przekazywania, gromadzenia, archiwizowania, zarządzania oraz dostępu do informacji. Można stwierdzić, że technologie komunikacyjno-informacyjne stały się niezbędnym atrybutem nowoczesnego procesu funkcjonowania oraz nauczania zarówno w uczelniach, jak i w bibliotekach akademickich [Jankowska 2005].

Automatyzacja bibliotek w niezwykle sposób odmieniła oblicze usług informacyjnych, znacznie skróciła czas informowania swoich użytkowników i wprowadziła możliwość korzystania z bibliotek na odległość. Obecnie usługi informacyjne są prowadzone w systemie 24/7, czyli przez 24 godziny na dobę przez siedem dni w tygodniu. Możliwe jest to dzięki stronom WWW bibliotek, za pomocą których czytelnicy mają dostęp zarówno do katalogu *on-line*, jak i do innych informacji tam zamieszczanych – ogłoszeń, informacji o nowych nabytkach, o nowych bazach. Wymianę informacji z oddziałem informacji znacznie skraca dostęp do jego poczty elektronicznej – list wysłany pocztą elektroniczną trafia do adresata w ciągu kilku minut, nawet jeśli odbiorca znajduje się w odległym zakątku świata. Możliwe staje się

natychmiastowe odpowiadanie na korespondencję, rozsyłanie jej do wielu odbiorców równocześnie lub – jeśli jest to konieczne – odpowiadanie automatyczne [Korona, Sadoch, Stacholec 1997, s. 1]. Coraz powszechniejsze stają się usługi typu pytanie-odpowiedź, posługiwanie się w zadawaniu pytań wszelkiego rodzaju komunikatorami. Ma również miejsce łączenie się bibliotek naukowych w konsorcja, których istnienie zmniejsza koszty zakupu baz danych i pozwala użytkownikom na korzystanie z coraz nowocześniejszych i aktualniejszych metod czy narzędzi informacyjnych (komercyjnych baz czasopism elektronicznych w dostępie pełnotekstowym).

W zalewie informacji staje się oczywiste, że szczególny nacisk należy aktualnie położyć na dydaktykę czytelników/użytkowników. Tradycyjne szkolenia biblioteczne są zastępowane przez szkolenia użytkowników informacji. Ostatnio dużą „karierę” robi koncepcja *information literacy*, która, najogólniej rzecz ujmując, oznacza wiedzę o tym, jak znaleźć informację, jak ją ocenić i efektywnie wykorzystać [Derfert-Wolf 2005]. Podsumowując, *information literacy* uznawana jest niewątpliwie za jedną z podstawowych umiejętności XXI wieku.

W ostatnich latach pojawiły się nowe inicjatywy rozpowszechniania bezpłatnego dostępu do informacji naukowej – zwane Open Access (OA). Jest to ruch, którego celem jest zmniejszenie przeszkód w upowszechnianiu wyników badań naukowych. Open Access oznacza swobodne i niczym nieograniczone udostępnianie publikacji naukowych przez Internet. Ruch Open Access jest reakcją na rosnące ceny prenumeraty czasopism i ogromne koszty dostępu do ich wersji elektronicznych, a także na niedobre zjawiska w samym procesie publikowania naukowego, takie jak: długi okres czekania na recenzję, limity przyjmowanych do publikacji prac, tyrania „*impact factors*”<sup>1</sup> oraz monopolistyczne praktyki ich wydawców i dystrybutorów. Należy podkreślić, że ruch OAP (Open Access Publishing) szczególny nacisk kładzie na dostępność wyników finansowanych ze środków publicznych [Niedźwiedzka 2005, s. 41]. Otwarte udostępnianie publikacji występuje w czterech podstawowych formach: w postaci bezpłatnie dostępnych przez Internet recenzowanych czasopism naukowych (mających też tradycyjną formę drukowaną), czasopism wyłącznie elektronicznych, bezpłatnie dostępnych internetowych archiwów dziedzinowych lub instytucjonalnych oraz archiwów indywidualnych [Niedźwiedzka 2005,

---

<sup>1</sup> Impact factor (IF) – w danym tłumaczeniu miara oddziaływania. Jest to wskaźnik prestiżu i siły oddziaływania czasopism naukowych, ustalany przez Instytut Filadelfijski na podstawie prowadzonego przez ten instytut indeksu cytowań publikacji naukowych. Źródło: Wikipedia <http://pl.wikipedia.org/wiki/Imp>.

s. 41]. Inicjatywa ta ma rzesze swoich wielkich zwolenników, ale i przeciwników. A główną obawą pozostaje to, czy zlikwidowanie barier w publikowaniu nie zaważy istotnie na jakości publikacji naukowych.

Na zakończenie należy podkreślić, że nową ważną rolą pracowników informacji naukowej będzie przyłączenie się do idei wolnego i nieodpłatnego dostępu do zasobów informacyjnych (OAP), a także działania mające na celu nauczanie swoich użytkowników prawidłowego korzystania z dobrych jakościowo informacji. Czytelników nie satysfakcjonują obecnie biblioteki w tradycyjnym rozumieniu tych instytucji. Samo gromadzenie piśmiennictwa i udostępnianie go w różnych formach to za mało, by spełnić nowe potrzeby i oczekiwania czytelników [Elektroniczna biblioteka... 2000, s. 63]. Szybki rozwój komputerowych technik informacyjnych i zmieniające się oczekiwania czytelników wymuszają potrzebę ciągłego podnoszenia swoich umiejętności oraz orientacji w nowych rozwiązaniach. Biblioteka to przecież nie tylko budynki, księgozbiór i nowoczesny sprzęt, ale właśnie sprawny, profesjonalny i posiadający wysokie kwalifikacje personel.

## Literatura

- Badania porównawcze polskich bibliotek naukowych*, Materiały z konferencji, Kraków, 19-21 września 2001, AE, Kraków 2001.
- Bednarek-Michalska B., *Opis stanowiska pracy bibliotekarza dziedzinowego na przykładzie BG UMK*, EBIB [on-line] 2000 nr 10 (18) [dostęp z dnia 09.09.2006], <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib18/michalska.html>.
- Bednarek-Michalska B., *Wolny dostęp do informacji i wiedzy czy wykluczenie edukacyjne? Trendy światowe a Polska*, EBIB [on-line] 2005 nr 2 (63) [dostęp z dnia 25.09.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/michalska.php>.
- Dembowska M., *Dokumentacja i informacja naukowa. Zarys problematyki i kierunki rozwoju*, SBP, Warszawa 1965.
- Derfert-Wolf L., *Information literacy – koncepcje i nauczanie umiejętności informacyjnych*, EBIB [on-line] 2005 nr 1 (62) [dostęp z dnia 17.07.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/derfert.php>.
- Dobrowolska A., *Organizacja działalności informacyjnej w kraju i za granicą*, UŚ, Katowice 1986.
- Działalność informacyjna w polskich bibliotekach społeczno-ekonomicznych a zagadnienia współpracy*, Sprawozdanie z VII Ogólnopolskiej Narady Bibliotek Społeczno-Ekonomicznych, Jachranka, 1-3 września 1988 r., CBS, Warszawa 1988.
- Działalność resortowego systemu informacji naukowej w dobie społeczeństwa informacyjnego*, Materiały z II Forum Naukowej Informacji Wojskowej, 20-21 listopada 2001, CONIW, Warszawa 2002.
- Elektroniczna biblioteka dzisiaj. Efektywne wykorzystanie baz CD-ROM w sieciach komputerowych*, red. B. Zajączkowska, AE, Katowice 2000.
- Encyklopedia wiedzy o książce*, Wrocław, Ossolineum 1971.

- Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, Wrocław, Ossolineum 1976.
- Informacja naukowa w krajach Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia prawne*, UJ, Warszawa-Kraków 1997.
- Informacja naukowa. Rozwój – metody – organizacja*, red. Z. Żmigrodzki, W. Babik, D. Pietruch--Reizes, SBP, Warszawa 2006.
- Jankowska M.A., *Najnowsze trendy w amerykańskich bibliotekach akademickich*, EBIB [on-line] 2005 nr 7 (68) [dostęp z dnia 25.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/68/jankowska.php>.
- Kierunki modernizacji usług biblioteczno-informacyjnych w bibliotekach szkół wyższych*, Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji, Warszawa 28 września 1999 r., Oficyna Wydaw. Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2000.
- Kocójowa M., *Edukacja liderów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa: nadzieje, potrzeby i wybory organizatora procesu kształcenia*, EBIB [on-line] 2002 nr 8 [dostęp z dnia 02.10.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/37/kocojowa.php>.
- Kocyba-Kamińska W., *Zagadnienia informacji i dokumentacji naukowej w naukach społecznych (na przykładzie socjologii)*, Ossolineum, Wrocław 1982.
- Konieczna D., *Rola bibliotekarzy dziedzinowych w procesie edukacji*, EBIB [on-line] 2000 nr 10 (18) [dostęp z dnia 09.09.2006], <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib18/konieczna.html>.
- Korona Z.P., Sadoch M., Stacholec M., *Internet – narzędzie informacji naukowej*. IINTE, Warszawa 1997.
- Kowalczyk E., *O istocie informacji*, Wydaw. Komunikacji i Łączności, Warszawa 1981.
- Krysiak E., *Kto to jest bibliotekarz systemowy?*, „Bibliotekarz” 1996 nr 10.
- Machalska-Garbacz A., *Użytkownik a podnoszenie jakości usług biblioteczno-informacyjnych*, „Bibliotekarz” 2001 nr 6.
- Metodologia bibliotekoznawstwa i nauki o informacji naukowej*, red. S. Kubiak, Wydaw. UAM, Poznań 1976.
- Nicholas D., *Ocena potrzeb informacyjnych w dobie internetu: idee, metody, środki*, SBP, Warszawa 2001.
- Niedźwiedzka B., *Open Access*, cz. I. „Forum Akademickie” 2005 nr 4.
- Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa informacyjnego*, red. B. Sosińska-Kalata, M. Przystek-Samokowa, współprac. A. Skrzypczak, SBP, Warszawa 2005.
- Organizacja informacji naukowej w zespole bibliotek specjalnych (na przykładzie polskich bibliotek ekonomicznych)*, Sesja naukowa, Poznań, 19-20 września 1977, AE, Poznań 1977.
- Pindłowa W., *Czy technika, która obecnie wspomaga komunikację między ludźmi, doprowadzi do upadku zawodu bibliotekarza – pracownika informacji?*, EBIB [on-line] 2000 nr 9 [dostęp z dnia 19.09.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e009-03.html>.
- Pindłowa W., *Jakość usług informacyjnych jako warunek tworzenia nowoczesnego społeczeństwa informacyjnego Unii Europejskiej*, EBIB [on-line] 2002 nr 2 (31) [dostęp z dnia 05.09.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/31/pindlowa.php>.
- Piróg W., *Zagadnienia informacji i dokumentacji naukowej*, PWN, Warszawa 1977.
- Potrzeby użytkowników informacji*, Materiały konferencyjne, Kołobrzeg, 26-27 września 1985, TNOiK, Zielona Góra 1985.
- Ratajewski J., *Wybrane problemy metodologiczne informologii nauki (informacji naukowej)*, Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego 1994 nr 1415.
- Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy*, red. Z. Dacko-Pikiewicz, M. Chmielarska, Wydaw. WSB, Dąbrowa Górnicza 2005.
- Sidor M.W., *Jakość usług bibliotecznych*, SBP, Warszawa 2005.

- Skórka S., *Architektura informacji. Nowy kierunek rozwoju informacji naukowej*, EBIB [on-line] 2002 nr 11 (40) [dostęp z dnia 27.04.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/skorka.php>.
- Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*, oprac. B. Bojar, SBP, 2002.
- Słownik terminologiczny informacji naukowej*, Ossolineum, Wrocław 1979.
- Smoderek A., Trojanowski J., *Koncepcja zmiany kwalifikacji: „czytelnik-klient biblioteki” w aspekcie zmieniających się standardów zachowań użytkownika biblioteki akademickiej XXI wieku* [on-line], [w:] *Współpraca bibliotek naukowych zakresie obsługi użytkowników*, Warszawa, 23-24 września 2002 r. [dostępny 28.09.2006], [http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/pw/referaty/ASmoderek\\_Trojanowski.pdf](http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/pw/referaty/ASmoderek_Trojanowski.pdf).
- Sordylowa B., *Informacja naukowa w Polsce. Problemy teoretyczne, źródła, organizacja*, Ossolineum, Wrocław 1987.
- Spółeczeństwo informacyjne i jego technologie*, red. B. Sosińska-Kalata, K. Materska, W. Gliński, SBP, Warszawa 2004.
- Stępniański J., *Zmiany organizacyjne w placówkach informacji spowodowane komputeryzacją. Materiały szkoleniowe*, CINTE, Warszawa 1990 nr 74.
- Thierry J., *Technologia i organizacja informacji naukowej*, Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1980.
- Udział bibliotek naukowych w transformacji gospodarki polskiej*. Materiały z konferencji, Kraków, 11-13 września 1995, AE, Kraków 1995.
- Woźniak-Kasperek J., *Podstawy budowy tezaurusa*. Poradnik, SBP, Warszawa 2005.
- Współpraca bibliotek naukowych w zakresie automatyzacji*, Materiały na Międzynarodową Konferencję, Kraków, 16-19 lutego 1998, SBP, Warszawa 1998.

## **THE RANGE OF REFERENCE SERVICES OFFERED BY POLISH UNIVERSITY LIBRARIES. THE HISTORY, THE PRESENT STATE AND THE PERSPECTIVES**

### **Summary**

The article analysis definitions of: information, scientific information and reference services.

It presents the service offer of reference service departments in Polish scientific libraries before their computerization and nowadays. It describes new tendencies and perspectives in the development of reference services.

**Barbara Tichy**

## **Usługi Oddziału Informacji Naukowej w latach 1962-2006**

Zgodnie z założeniami niniejszego artykułu usługi informacyjne to ogół działań skierowanych na użytkownika informacji, mających na celu bezpośrednie dostarczenie mu potrzebnych danych oraz przygotowanie go do samodzielnego ich pozyskiwania. Wykorzystuje się do tego warsztat informacyjny, który jest organizowany, a po części też tworzony przez pracowników Oddziału Informacji Naukowej. Sam jako taki nie wchodzi w zakres tych usług, lecz je warunkuje.

Przyjęcie przez biblioteki funkcji informacyjnej, obok gromadzenia, opracowania i udostępniania, jest konsekwencją ilościowych przemian w twórczości ludzkiej.

W powstałej w 1947 roku Bibliotece Wyższej Szkoły Handlowej (obecnie Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej) sprawuje ją Oddział Informacji Naukowej (początkowo Dział Informacyjno-Bibliograficzny). Powołany został Uchwałą Senatu Uczelni z dnia 1 marca 1962 roku, na wniosek ówczesnego dyrektora Biblioteki Aleksandra Kudelskiego, który na podstawie zarządzenia Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 marca 1961 roku wystąpił o zmianę dotychczasowej struktury Biblioteki i o powołanie tej nowej jednostki. Wniosek swój motywował koniecznością prowadzenia coraz większej liczby prac bibliograficznych i dokumentacyjnych [Roczniki Wyższej Szkoły Ekonomicznej... 1965, s. 119]<sup>1</sup>. W roku 1964, po zatwierdzeniu przez ministerstwo nowej struktury Biblioteki, nazwa jednostki została zmieniona na Oddział Informacji Naukowej [Roczniki Wyższej Szkoły Ekonomicznej... 1965, s. 118-119].

Senat Uczelni w roku akademickim 1963/64 zobowiązał wszystkich pracowników naukowych do przekazywania Bibliotece odbitek z każdej swojej pracy drukowanej<sup>2</sup>. W ramach statutowej działalności Biblioteki

---

<sup>1</sup> Pismo dyrektora Biblioteki do rektora WSE dotyczące zmiany struktury organizacyjnej biblioteki z dnia 27 lutego 1962 roku, L. dz. B-36/193/62 [w dokumentacji Biblioteki].

<sup>2</sup> Protokół z posiedzenia Senatu Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu w dniu 30 marca 1963 roku, Protokoły Senatu 1962-1964, Archiwum AE, sygn. 4/2 [w archiwum uczelni].

nowo powstała jednostka podjęła zadania naukowe, dydaktyczne i usługowe. Obejmowała trzy sekcje: informacji, dokumentacji oraz bibliotek zakładowych. Do 1984 roku w jej gestii leżał nadzór merytoryczny nad 19 bibliotekami zakładowymi, których działalność określała stosowna instrukcja.

Oddział Informacji Naukowej rozpoczął działalność informacyjną od udzielania użytkownikom zewnętrznym i wewnętrznym informacji:

- bibliotecznych – pomoc w korzystaniu z zasobów biblioteki macierzystej i innych bibliotek, głównie ekonomicznych,
- bibliograficznych – pomoc w uzupełnianiu danych bibliograficznych,
- rzeczowych – pomoc w uzyskaniu konkretnej wiedzy faktograficznej.

W czasie ponad 40-letniej działalności oddziału usługi te przybierały różną formę, ze względu na zmieniający się warsztat informacyjny.

W okresie poprzedzającym automatyzację i komputeryzację działalność ta odbywała się na podstawie katalogów własnych, dostępnych bibliografii ogólnych i specjalnych z zakresu nauk ekonomicznych, dzięki współpracy z innymi bibliotekami naukowymi, w tym z Biblioteką Narodową. Realizowano kwerendy pracowników naukowych uczelni macierzystej oraz innych instytucji w Polsce. Sporządzano również zestawienia tematyczne na podstawie Bibliografii Zawartości Czasopism, Przeglądu Piśmiennictwa Ekonomicznego oraz dostępnych bibliografii ekonomicznych. Pracownicy naukowci składali pisemne zapotrzebowania do dyrekcji Biblioteki lub do kierownika oddziału<sup>3</sup>.

W świadczeniu usług informacyjnych istotna była też ta część warsztatu informacyjnego, którą dla celów dokumentacyjnych i informacyjnych tworzyli sami pracownicy jednostki. Były to między innymi kartoteki zagadnieniowe, które zawierały opisy bibliograficzne druków zwartych i artykułów z czasopism z zakresu nauk ekonomicznych [*Biblioteka Główna...* 1983, s. 21-22; *Biblioteka Akademii Ekonomicznej...* 1989, s. 14-15]<sup>4</sup>; a mianowicie:

- kartoteka publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, grupująca dorobek naukowy pracowników uczelni, w układzie zgodnym z jej strukturą organizacyjną;
- kartoteka kart dokumentacyjnych CINTE (Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej) zawierająca wydane w ciągu ostatnich 5 lat karty dokumentacyjne obejmujące zagadnienia zwią-

---

<sup>3</sup> Na podstawie wywiadu z mgr E. Pieńkowską.

<sup>4</sup> Na podstawie wywiadu z pracownikami OIN.



- zane z profilem uczelni, ułożone według symboli Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej;
- kartoteka wydawnictw informacyjnych znajdujących się w zbiorach Biblioteki;
  - kartoteka materiałów konferencyjnych znajdujących się w Bibliotece (na kartach przeziernych);
  - kartoteka RWPG, wykazująca w układzie chronologicznym opisy bibliograficzne książek i artykułów za ostatnie 5 lat na temat Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej;
  - kartoteka EWG, wykazująca w układzie działowym opisy druków zwartych i artykułów na temat Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej za ostatnie 5 lat;
  - kartoteki osobowe podmiotowo-przedmiotowe, dotyczące Oskara Langego i Wincentego Stysia - wykazy prac autorskich w układzie chronologicznym oraz publikacje o autorach w układzie alfabetycznym;
  - kartoteka pt.: „Laureaci nagrody Banku Królewskiego w Szwecji” (Nagrody Nobla z dziedziny ekonomii);
  - kartoteki prenumerowanych przez Bibliotekę czasopism polskich i zagranicznych;
  - kartoteka wycinków prasowych dotyczących uczelni, sporządzana na podstawie materiałów otrzymywanych z Biura Wycinków Prasowych GLOB oraz z autopsji na podstawie zbiorów własnych i innych bibliotek. W 2002 roku przejął ją Pion Prorektora ds. Rozwoju i Promocji Uczelni;
  - katalog nowości w układzie rzeczowym, sporządzany w oddziale na użytek pracowników uczelni; zawiera nowości książkowe z ostatnich 5 lat.

Oddział Informacji Naukowej dokumentował również dla Krajowego Systemu Informacji o Pracach Badawczych SYNABA rozpoczęte, kontynuowane i zakończone prace naukowe prowadzone przez pracowników uczelni.

Nie można pominąć roli działalności wydawniczej, prowadzonej głównie przez pracowników Oddziału Informacji Naukowej. Do produkcji wydawniczej Biblioteki należą [*Biblioteka Akademii Ekonomicznej...* 1989, s. 3-4]:

- Bibliografia Publikacji Pracowników Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. Pierwszy jej zeszyt za lata 1950-1962 wydany został w 1964 roku. Opracowanie ukazywało się nieregularnie, ostatni zeszyt za lata 1996-1997 ukazał się w 2000 roku (posiadał układ według jednostek organizacyjnych uczelni). Opisy bibliograficzne prac wydanych od 1994 obecnie są dostępne również w wersji komputerowej;

- Ekspres Informacyjny – miesięcznik przeznaczony dla pracowników naukowych, obejmował w podziale na serie tematyczne materiały z zakresu dyscyplin naukowych uprawianych w Akademii Ekonomicznej;
- Informacja dla kierownictwa uczelni – dwumiesięcznik skierowany do władz uczelni. Zawierał wykaz nabytków Biblioteki z zakresu nauki i szkolnictwa wyższego za ostatnie 2 miesiące;
- Informator o bieżących czasopismach znajdujących się w zbiorach Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu – rocznik;
- Akademia Ekonomiczna w artykułach i notatkach prasowych. Opracowanie wydane tylko raz w 1987 roku, obejmuje materiały za lata 1970-1985. Sporządzone zostało na podstawie wycinków z Biura Wycinków Prasowych GLOB.

Do działalności wydawniczej można zaliczyć redagowanie informatorów o Bibliotece. Nie należą tu powielane regulaminy i instrukcje, chociaż także one stanowiły i nadal stanowią istotną pomoc dla użytkownika w poruszaniu się w przestrzeni bibliotecznej.

Pracownicy Biblioteki prowadzili cykliczne szkolenia, szczególnie intensywnie w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego stulecia, ułatwiające użytkownikom samodzielne korzystanie z informacji i zbiorów. Nadzór merytoryczny sprawowali pracownicy Oddziału Informacji<sup>5</sup>. Organizowanie szkoleń wynikało zarówno z potrzeb coraz liczniejszej rzeszy studentów dziennych i zaocznych, jak i z ustawowego obowiązku nałożonego na biblioteki szkół wyższych przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego<sup>6</sup>. Chodziło o doprowadzenie do zorganizowania w tych placówkach wykładów i ćwiczeń wprowadzających w zasady korzystania z informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, oprócz wcześniej już prowadzonego przysposobienia bibliotecznego.

Zgodnie z zaleceniem Ministerstwa zajęcia te miały być prowadzone przez bibliotekarzy dyplomowanych oraz pracowników służby bibliotecznej specjalizujących się w tej tematyce.

Podstawowe formy działalności dydaktycznej Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej to [*Biblioteka Główna...* 1983, s. 23]:

- przysposobienie biblioteczne – organizowane dla studentów I roku studiów dziennych i zaocznych na wszystkich kierunkach, mające na celu zapoznanie czytelnika z biblioteką i jej zbiorami, poznanie

---

<sup>5</sup> Na podstawie wywiadu z mgr E. Pieńkowską.

<sup>6</sup> Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, Departament Planowania i Organizacji [w sprawie obowiązku prowadzenia ćwiczeń z zakresu informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej z dnia 19 października 1964 roku] Nr DP. III-10/12/64 [w dokumentacji Biblioteki].

- wybranych wydawnictw informacyjnych, instrukcję wypełniania rewersów oraz sporządzania opisu bibliograficznego;
- informacja naukowa dla studentów I roku studiów dziennych Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego oraz dla wszystkich studentów studiów zaocznych w zakresie źródeł i narzędzi informacji. Zajęcia te prowadzili wyłącznie kustosze i bibliotekarze dyplomowani;
  - praktyki wakacyjne dla studentów bibliotekoznawstwa oraz Studium Bibliotekarskiego i Kulturalno-Oświatowego we Wrocławiu (obecnie Państwowe Pomaturalne Studium Animatorów Kultury i Bibliotekarzy we Wrocławiu);
  - sporadyczne praktyki zawodowe (zwane dyplomowymi) dla absolwentów uczelni<sup>7</sup>.

Ponadto na wniosek wykładowców prowadzących seminaria magisterskie organizowano pojedyncze zajęcia z zakresu informacji naukowej technicznej i ekonomicznej<sup>8</sup>.

W ramach współpracy z innymi bibliotekami naukowymi, zgodnie z planem Systemu Informacji Naukowej, Technicznej i Organizacyjnej (SINTO), pracownicy Oddziału Informacji Naukowej zaangażowani byli w organizację systemu informacji społeczno-ekonomicznej. Prace te były prowadzone przez Bibliotekę Szkoły Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie [*Biblioteka Główna...* 1983, s. 24].

Automatyzacja, a następnie komputeryzacja Biblioteki umożliwiły pracownikom wprowadzenie korzystnych zmian w ich warsztacie pracy; pozwoliły na przyspieszenie wykonywania zadań bieżących i ich uproszczenie, zacieśnienie współpracy pomiędzy poszczególnymi stanowiskami, szybszą obsługę większej liczby użytkowników, ułatwienie i przyspieszenie wyszukiwania informacji. Zaowocowało to podniesieniem poziomu usług bibliotecznych, w tym informacyjnych, i poszerzeniem ich zakresu oraz wzrostem znaczenia źródeł globalnych licencjonowanych bądź ogólnodostępnych. Znaczenie własnych źródeł informacji – kartotek i katalogów, stopniowo zaczęło maleć.

Zatem wymienione w pierwszej części niniejszego opracowania wydawnictwa i kartoteki w większości zastąpione zostały przez różnego typu źródła komputerowe zapisane na nośnikach elektronicznych, sporządzane przez pracowników w dostępnych w danym okresie programach i formatach i wreszcie *on-line*. Obecnie korzystać można już tylko

---

<sup>7</sup> Dział Nauczania – zgłoszenie studentów na praktykę dyplomową z dnia 2 lipca 1982 roku. L.dz.DN/pr/269/82 [w dokumentacji Biblioteki].

<sup>8</sup> Na podstawie wywiadu z mgr E. Pieńkowską, toż: doc. dr E. Niedzielską – Prośba o jednorazowe poprowadzenie zajęć dla seminarzystów z dnia 1 października 1972 roku, [w dokumentacji Biblioteki].

z kartotek poświęconych Wincentemu Stysiowi i Oskarowi Langemu oraz noblistom. Ta ostatnia w wersji komputerowej zapisywana jest w formacie Word.

Procesy automatyzacji i komputeryzacji zostały zapoczątkowane przez wdrożenie na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego stulecia przez Sekcję Informatyki Systemu Wyszukiwania Informacji Naukowo-Technicznej WINT [Korta 1981, s. 193], obejmującego znajdujące się w zbiorach Biblioteki druki zwarte z zakresu informatyki. System ten powstał w ramach współpracy z Instytutem Informatyki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.

Następnie wdrożono system ASIB (Automatyczny System Informacji Bibliograficznej), opracowany na bazie systemu OZAGA (Organizacja, Zarządzanie, Administracja, Gospodarka) [*Biblioteka Akademii Ekonomicznej...* 1997, s. 11-12], który nie odegrał ważnej roli w pracy Oddziału Informacji. Stanowił jednak ważny krok na drodze do komputeryzacji Biblioteki.

Kolejnym krokiem na drodze do automatyzacji było zakupienie w 1993 roku systemu bibliotecznego BMS-LECH. [*Biblioteka Akademii Ekonomicznej...* 1997, s. 12]. Okazał się on niewystarczający do skomputeryzowania całości prac bibliotecznych, jednak bardzo przydatny dla Oddziału Informacji Naukowej. Tworzono w nim bowiem i udostępniano następujące bazy własne, wszystkie w układzie rzeczowym [*Biblioteka Akademii Ekonomicznej...* 1997, s. 9-12]<sup>9</sup>:

- Unia Europejska w układzie działowym – tworzona na bazie kartotek na temat RWPG i EWG. Powstała jako odpowiedź na zapotrzebowanie wynikające z przemian politycznych; ilustruje przemiany zachodzące w warsztacie informacyjnym OIN;
- Region;
- Dolny Śląsk;
- Konferencje.

Za przełomowy w komputeryzacji Biblioteki należy uznać rok 1996 [*Biblioteka Akademii Ekonomicznej...* 1997, s. 12]. Rozpoczęło się wtedy wdrażanie systemu PROLIB, który funkcjonuje do dziś.

Po przeprowadzeniu konwersji danych z poprzedniego systemu uruchamiano moduły do wykonywania poszczególnych prac bibliotecznych, w ramach kolejnych licencji zaś zwiększano liczbę użytkowników. W roku 2001 zainstalowano moduł bibliograficzny<sup>10</sup>, który jest wykorzy-

---

<sup>9</sup> Na podstawie wywiadu z pracownikami OIN.

<sup>10</sup> Faktura VAT Nr SPUSV/01/01441, MAX-ELEKTRONIK SA, serwis oprogramowania PROMAX/BIBLIOGRAFIA, (Zielona Góra, 12.01.2001) [w dokumentacji Biblioteki].

stywany do sporządzania Bibliografii Publikacji Pracowników Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu. Dla pracowników oznaczało to kolejną zmianę w warsztacie pracy, dla użytkowników zaś możliwość przeglądania komputerowej wersji bibliografii z zewnątrz.

Rozbudowa bazy lokalowej – przydzielenie oddziałowi sali nr 18, oraz zakupienie 10 komputerów umożliwiło większej liczbie użytkowników w krótszym czasie korzystanie z pomocy pracowników jednostki w uzyskiwaniu informacji bibliotecznych, zakup zaś modułu OPAC WWW pozwolił na korzystanie z katalogu Biblioteki, a więc zapewnił dostęp do tych informacji z zewnątrz, również poza godzinami pracy Biblioteki. Pracownicy oddziału pełnili tam stałe dyżury i udzielali także tradycyjnych informacji dotyczących posługiwania się katalogami kartkowymi znajdującymi się w holu.

Całodobowe usługi informacyjne to krok ku tzw. bibliotece zintegrowanej, czyli hybrydowej [Piotrowicz 2004].

Informacji udzielano nie tylko na podstawie baz własnych, ale też opierając się na zapisanych na nośnikach elektronicznych, dyskach optycznych oraz dyskietkach bazach danych zakupionych przez Bibliotekę. Subskrypcja pierwszych rozpoczęła się w 1992 roku<sup>11</sup>. Były to:

- *Food Science and Technology Abstracts (FSTA)* – abstraktowa baza bibliograficzna obejmująca piśmiennictwo z dziedziny technologii żywności od 1969 roku, aktualizowana kwartalnie, subskrybowana do 2001 roku;
- *EconLIT* – baza bibliograficzna obejmująca piśmiennictwo z zakresu ekonomii i nauk społecznych od 1969 roku, aktualizowana kwartalnie;
- *Social Sciences Citation Index (SSCI)* – baza bibliograficzna obejmująca piśmiennictwo z zakresu nauk społecznych;
- *Wilson Business Abstracts* – baza obejmująca piśmiennictwo z zakresu nauk społecznych i biznesu;
- *Lex Polonica* – baza faktograficzna informująca o aktach normatywnych, orzecznictwie i wzorach umów;
- *Statistical Yearbook* – baza zawierająca dane statystyczne i ekonomiczne;
- *European Business Who's Who 1996* – baza informująca kto jest kim w gospodarce europejskiej;
- *World Academic Database* – baza zawierająca dane na temat międzynarodowych towarzystw i szkół wyższych.

---

<sup>11</sup> Na podstawie wywiadu z pracownikami Oddziału Gromadzenia.

Ponadto można było korzystać z czterech baz zapisanych na dyskietkach o nazwach:

- *Klasyfikacja Wyrobów i usług GUS;*
- *Klasyfikacja rodzajowa środków trwałych;*
- *Systematyczny wykaz wyrobów;*
- *Wykaz Izb i Urzędów Skarbowych,*

oraz z multimedialnych słowników i encyklopedii na dyskach optycznych.

Z baz tych korzystano na miejscu – w oddziale istniała możliwość wydrukowania wybranych danych lub zapisania ich na dyskietkę.

Obecnie subskrypcja większości z wymienionych baz, oprócz bazy Lex Polonica, nie jest kontynuowana. Bazy zapisane na dyskietkach cieszą się niewielkim zainteresowaniem użytkowników ze względu na dostępność aktualnych danych w bazach *on-line* oraz z powodu możliwości odnajdywania ich w wyszukiwarkach internetowych.

Nadal natomiast wykorzystywane są źródła multimedialne, takie jak encyklopedie, słowniki, opracowania statystyczne czy demograficzne.

Powyższe bazy i źródła nie należą do tej części warsztatu informacyjnego, która jest sporządzana przez pracowników oddziału. Jednak aby udostępnić je użytkownikom, personel musi dokładnie się z nimi zapoznać.

Strona WWW Biblioteki stanowi rozszerzenie jej oferty informacyjnej.

Aby zostać użytkownikiem Biblioteki, należy spełnić określone warunki i wykonać szereg czynności. Ich ewentualna niezajomość powoduje wydłużenie czasu potrzebnego na dotarcie do informacji, dezorientację i zniecierpliwienie użytkownika. Jest to widoczne szczególnie w placówkach dużych. Zachodzi więc potrzeba tworzenia „wirtualnych informatoriów” [Potęga 2003], instrukcji ułatwiających poruszanie się po przestrzeni bibliotecznej, na przykład poprzez prezentacje w programie PowerPoint.

W mniejszych placówkach – takich jak Biblioteka Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu wystarczające jest zamieszczanie na stronie informacji podstawowych. Użytkownicy w zależności od potrzeb, oprócz informacji ustnej, telefonicznej czy pisemnej (e-mail), otrzymują drukowane informatory w języku polskim lub angielskim.

Na stronie, redagowanej przez pracowników Oddziału Informacji Naukowej, znajdują się wiadomości na temat oferty usługowej Biblioteki.

Wspominane już podstawowe dane umożliwiają poruszanie się po Bibliotece – podają godziny pracy, regulaminy, informacje o zbiorach,

adresy e-mail kierowników poszczególnych działów, ułatwiające pracownikom naukowym uczelni zgłaszanie propozycji zakupu potrzebnej literatury, aktualności – komunikaty o dostępie do nowych baz czy o okazjonalnych zmianach godzin pracy, linki – odsyłają do katalogów ważniejszych polskich bibliotek ekonomicznych, wrocławskich bibliotek uczelnianych i naukowych oraz do Biblioteki Narodowej; można przejrzeć katalog, bazy, bibliografię i czasopisma.

Oprócz 29 baz na CD-romach, z których największym powodzeniem cieszą się te, dotyczące statystyki oraz zagadnień unijnych, Biblioteka ma obecnie 11 baz w dostępie internetowym.

Są one udostępniane na terenie uczelni, jedno- lub wieloosobowo. Do niektórych pracownicy uczelni otrzymują od pracowników oddziału bądź mogą sobie sami założyć hasła dostępu spoza uczelni.

Wyszukane dane można drukować oraz zapisywać na dyskietki i dyski optyczne. Można też przesyłać je pocztą elektroniczną.

Zdaniem autorki za najbardziej ważne i cenione w środowisku ekonomicznym należy uznać [Strona WWW Biblioteki...]: ABI INFORM GLOBAL/PROQUEST oraz EIFL-EBSCO. Użytkownicy poszukujący danych historycznych korzystają z subskrybowanej od 2005 roku bazy JSTOR, oferującej dostęp do czasopism, których pierwsze numery datuje się nawet na XVII wiek.

Warto omówić też bazę GMID (Global Market Information Database) firmy Euromonitor. Dostarcza ona danych statystycznych i marketingowych o krajach, rynkach, firmach i konsumentach. Umożliwia wyszukiwanie poprzez łączenie kategorii geograficznych z tematycznymi, przeglądanie raportów i wyszukiwanie według słów kluczowych. Jako jedyna z posiadanych przez Bibliotekę baz pozwala na samodzielne tworzenie tabel i zestawień w wybranym formacie: PDF, Word bądź Excel.

Można też korzystać z usługi o nazwie czasopisma. Umożliwia ona dostęp do wszystkich czasopism prenumerowanych przez Bibliotekę – w wersji elektronicznej, w zakresie oferowanym przez daną bazę lub subskrypcję, oraz papierowej – odsyłającej do katalogu Biblioteki.

Pracownicy uczelni otrzymują informacje na temat baz za pośrednictwem poczty elektronicznej w formie całościowych zestawień, a także, kiedy ubiegają się o dostęp do pojedynczych baz bądź innych źródeł. Oferta usługowa Biblioteki świadczona przez pracowników Oddziału Informacji Naukowej nie ogranicza się do udostępniania zakupionych baz i pomocy w korzystaniu z nich. Pomagają oni też w poszukiwaniu wszelkich dostępnych w Internecie, a potrzebnych użytkownikom informacji.

Należy jeszcze wspomnieć o elektronicznych usługach informacyjnych, zwanych usługami wirtualnymi. Wyróżniamy tu usługi asynchroniczne – wykorzystujące pocztę elektroniczną do wymiany pytań i odpowiedzi, oraz synchroniczne – udzielane w czasie rzeczywistym przez czat i komunikatory [Derfert-Wolf 2006].

Oddział Informacji Naukowej obecnie ogranicza świadczenie tego typu usług do grupy pierwszej, czyli asynchronicznych. Na zapytania użytkowników udziela się informacji dotyczących głównie księgozbioru i baz biblioteki macierzystej, innych bibliotek oraz samej uczelni. W miarę możliwości technicznych fragmenty materiałów bibliotecznych są skanowane i przesyłane pocztą e-mail. Pracownicy oddziału pozostają również w stałym kontakcie z pracownikami uczelni i przyjmują od nich sugestie co do przydatności informacyjnej poszczególnych baz czy też sposobu ich obsługi. Takim kontaktom służą zamieszczone na stronie linki z adresami e-mail.

Księgozbiór oddziału tworzono od podstaw z zasobów znajdujących się w Bibliotece oraz w drodze zakupu. Liczy on około 2,5 tys. woluminów wydawnictw informacyjnych z następujących działów: ekonomia i biznes, finanse i bankowość, ubezpieczenia, handel i marketing, podatki, przedsiębiorstwo, prawo, rachunkowość, samorząd terytorialny, logistyka, ONZ, Unia Europejska, informatyka, nauki przyrodnicze, nauki o środowisku, medycyna, statystyka, geografia – przewodniki, bibliologia, informatory biograficzne, słowniki językowe, encyklopedie ogólne, naukoznawstwo – ze szczególnym uwzględnieniem Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. Zawiera też podstawowe bibliografie ogólne i ekonomiczne oraz wybrane czasopisma bibliologiczne i ekonomiczne. Jest on na bieżąco uzupełniany i aktualizowany z zakupów Biblioteki. Kryterium doboru zawsze było przedmiotem troski pracowników jednostki. Podstawowe kryteria doboru księgozbioru określają potrzeby czytelników, szczególnie pracowników naukowych, oraz aktualna sytuacja polityczna, społeczna i ekonomiczna. Trafny dobór literatury ma oczywisty wpływ na merytoryczną wartość świadczonych usług, był jednak szczególnie zauważalny w okresie, kiedy nie było jeszcze dostępu do źródeł elektronicznych.

Z omawianego księgozbioru można korzystać na miejscu, w czytelni oddziału. Pracownicy służą pomocą i poradą. Czytelnicy mogą sporządzać kserokopie fragmentów tych publikacji.

Obecnie, w wyniku wdrażania wiedzy informatycznej już w szkołach podstawowych, studenci, zwłaszcza dzienni stacjonarni, czyli osoby młode, legitymują się dużą biegłością w obsłudze komputera. Nie można tego powiedzieć o osobach w wieku średnim czy starszych.



Wszyscy oni jednak wymagają szkolenia, czyli pomocy w korzystaniu z wymienionych źródeł i narzędzi informacji.

W minionym okresie z różną częstotliwością prowadzono opisane już wcześniej przysposobienie biblioteczne oraz zaznajamianie z zagadnieniami informacji naukowej. Należy stwierdzić, że dyżury katalogowe w sali komputerowej, szczególnie w październiku, gdy studenci I roku przychodzili po raz pierwszy do Biblioteki, były połączeniem udzielania informacji ze szkoleniem użytkownika.

W ostatnim czasie Oddział Informacji Naukowej znów stanął przed koniecznością prowadzenia działalności dydaktycznej w formie ćwiczeń. Zajęcia te – „Biblioteczne systemy informacyjne” – są obowiązkowe i obejmują zapoznanie się z zasadami korzystania z Biblioteki, z jej stroną WWW i zamieszczoną tam ofertą oraz prezentację baz z ćwiczeniami.

Ze względu na zróżnicowany stopień zaznajomienia użytkowników z narzędziami i źródłami informacji, plan zajęć będzie różny dla poszczególnych grup. Innego szkolenia wymagają studenci stacjonarni i niestacjonarni lat pierwszych – nie mający jeszcze z reguły określonych potrzeb i zainteresowań, innego grupy seminaryjne czy doktoranci, użytkownicy o ściśle ukierunkowanych potrzebach, wymagający jedynie zapoznania z nowymi źródłami i narzędziami informacji. Wszyscy oni jednak zgodnie z coraz bardziej popularną koncepcją *information literacy* [Derfert-Wolf 2005] powinni być pouczeni, gdzie i jak informację odnaleźć, ocenić oraz efektywnie wykorzystać.

Koncepcja ta dotyczy zarówno studiowania, pracy zawodowej, jak i życia codziennego. Jest wspólna dla wszystkich dyscyplin, na wszystkich poziomach nauczania.

Przewiduje się też wprowadzenie elementów *distance learning* [Sokołowska-Gogut, Wildhardt 2004], czyli szkolenia zdalnego. Ma to polegać na zadawaniu użytkownikom ćwiczeń do wykonania i przesyłaniu przez nich wyników pocztą e-mail.

Podsumowując, przez cały okres funkcjonowania Oddziału Informacji Naukowej zadania jego koncentrowały się na:

- tworzeniu warsztatu informacyjnego oddziału;
- prowadzeniu prac bibliograficznych, dokumentacyjnych i wydawniczych;
- szkoleniu użytkowników informacji i koordynacji praktyk bibliotecznych;
- realizacji usług informacyjnych.

Wszystkie one są ze sobą powiązane, a jakość warsztatu czy wykonywanych prac bibliograficznych w sposób oczywisty warunkuje jakość świadczonych usług, które w ciągu minionych lat nie uległy zasad-

niczym zmianom. Zmienił się natomiast warsztat informacyjny. Pracownicy oddziału nie prowadzą już papierowych kartotek ani katalogów. Bazy własne w systemie BMS-Lech oraz zakupione, zapisane na nośnikach elektronicznych – przede wszystkim na dyskietkach, ustępują miejsca globalnym, w tym licencjonowanym źródłom i opracowaniom dostępnym *on-line*.

Personel nie skupia się już na żmudnych, wymagających dużej dokładności pracach o charakterze dokumentacyjnym, musi jednak nieustannie poszerzać swoją wiedzę. Niezbędna jest tu nie tylko umiejętność oceny wartości i przydatności dla użytkownika poszczególnych produktów (baz i innych źródeł *on-line* czy na dyskach optycznych), ale również biegłość w korzystaniu z nich. O ile w przypadku informacji bibliotecznych wystarczająca wydaje się być umiejętność ich wyszukania, o tyle informacje bibliograficzne często muszą być poddawane weryfikacji, a rzeczowe selekcji pod kątem potrzeb użytkownika. Pracownik musi wiedzieć, gdzie i jak szukać danej informacji, szybko ją odnaleźć i zweryfikować. Musi też umieć tę wiedzę przekazać.

Należy przypuszczać, że w przyszłości pracownik Oddziału Informacji Naukowej będzie raczej brokerem informacji niż bibliotekarzem. Nie oznacza to zaniku tradycyjnych metod i form świadczenia usług informacyjnych, jednak rozwijać się będą przede wszystkim te, które opierają się na wykorzystaniu nowoczesnych źródeł i technologii.

## Literatura

- Bednarek-Michalska B., *Ocena jakości bibliotekarskich serwisów informacyjnych udostępnianych w Internecie*, EBIB [on-line] 2002 nr 2 (31) [dostęp 20.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/31/michalska.php>.
- Biblioteka Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu. *Informator*, oprac. M. Stankiewicz, red. B. Sobala, AE, Wrocław 1989.
- Biblioteka Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu – 50 lat istnienia. *Informator*, red. B. Sobala, AE, Wrocław 1997.
- Biblioteka Główna 1947-1982. *Informator*, oprac. E. Zagrajek, B. Żmigrodzka, AE, Wrocław 1983.
- Derfert-Wolf L., *Elektroniczne usługi informacyjne typu pytanie – odpowiedź – światowe trendy i doświadczenia bibliotek*, EBIB [on-line] 2006 nr 1 (71) [dostęp 07.04.2006], <http://ebib.info/2006/71/derfert.php>.
- Derfert-Wolf L., *Information literacy – koncepcje i nauczanie umiejętności informacyjnych*, EBIB [on-line] 2005 nr 1 (62) [dostęp 20.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/derfert.php>.
- Derfert-Wolf L., *Klient nasz pan. Implikacje dla biblioteki na dziś i jutro*, [w:] *Czytelnik czy klient*, Toruń, 4-6 grudnia 2003 r. [on-line] [dostęp 20.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/torun/derfert.php>.
- Encyklopedia wiedzy o książce*, Ossolineum, Wrocław 1971.

- Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, Ossolineum, Wrocław 1976.
- Ganińska H., Lepkowska E., *Użytkownik/klient i usługi biblioteczno-informacyjne w środowisku uczelni technicznej*, [w:] *Czytelnik czy klient*, Toruń, 4-6 grudnia 2003 r. [on-line] [dostęp 20.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/torun/ganinska.php>.
- Kompleksowy system zarządzania biblioteką PROLIB. Podręcznik użytkownika systemu Max Elektronik SA*, Zielona Góra 2003.
- Korta J., *Technologia przetwarzania w systemie WINT*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 181, AE, Wrocław 1981.
- Machalska-Garbacz A., *Użytkownik a podnoszenie jakości usług biblioteczno-informacyjnych*, „Bibliotekarz” 2001 nr 6.
- Marcinkowska J., *Działalność informacyjna biblioteki na rzecz studentów zaocznych*, „Roczniki Biblioteczne” 1969 R. 13.
- Petrovic E., Michalski M., *Czytelnik w drodze po informację prawniczą. Z doświadczeń pracownika informacji dziedzinowej Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, [w:] *Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej*, Łódź, 23-25 czerwca 2004 r. [on-line] [dostęp 09.05.2006], [http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne\\_texty/petrovic.pdf](http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne_texty/petrovic.pdf).
- Piotrowicz G., *Model hybrydowy współczesnej polskiej biblioteki akademickiej*, [w:] *Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej*, Łódź, 23-25 czerwca 2004 r. [on-line] [dostęp 09.05.2006], [http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne\\_texty/piotrowicz.pdf](http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne_texty/piotrowicz.pdf).
- Piróg W., *Zagadnienia informacji i dokumentacji naukowej*, Wyd. PWN, Warszawa 1972.
- Polarczyk M., Tomaszewska R., Tomaszewski R., *Obsługa czytelników w dobie społeczeństwa informacyjnego na przykładzie Biblioteki Głównej i Centrum Informacji Naukowej Akademii Rolniczej im. A Cieszkowskiego w Poznaniu*, [w:] *Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej*, Łódź, 23-25 czerwca 2004 r. [on-line], [dostęp 09.05.2006], [http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne\\_texty/polarczyk.pdf](http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne_texty/polarczyk.pdf).
- Potęga J., *Cyfrowy serwis informacyjny w bibliotece*, EBIB [on-line] 2003 nr 2(42) [dostęp 20.03.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2003/42/potega.php>.
- Radwański A., *Zdetronizowana królowa wieku informacji. O kondycji informacji naukowej*, Konspekt [on-line] 2004 nr 19 [dostęp 04.05.2006], <http://www.wsp.krakow.pl/konspekt/19/radwan.html>.
- Roczniki Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu I. Zarys rozwoju Wrocławskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w latach 1946-1964, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Wrocław 1965, rozdz. II.
- Sidor M.W., *Jakość usług bibliotecznych. Badanie metodą SERVQUAL*, Wydaw. SBP, Warszawa 2005.
- Słownik terminologiczny informacji naukowej*, Wydaw. Ossolineum, Wrocław 1979.
- Sobala B., Ściobłowska B., Zagrajek E., Żmigrodzka B., *Akademia Ekonomiczna imienia Oskara Langego w artykułach i notatkach prasowych. Bibliografia za lata 1970- 1985*, AE, Wrocław 1987.
- Sokołowska-Gogut A., Wildhardt T., *Usługi informacyjne w polskich bibliotekach szkół wyższych na tle usług bibliotek zachodnioeuropejskich. Studium porównawcze*, [w:] *Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej*, Łódź, 23-25 czerwca 2004 r. [on-line], [dostęp 09.05.2006], [http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne\\_texty/sokolowska.pdf](http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne_texty/sokolowska.pdf).
- Strona WWW Biblioteki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu:  
<http://www.bg.ae.wroc.pl>.
- Wojnarowicz S., *Szkolenie biblioteczne w kontekście rozwoju form komunikacji*, [w:] *Nowoczesna biblioteka akademicka*, Olsztyn, 20-23 maja 2004 r. [on-line], [dostęp 09.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/nba/wojnarowicz.stanislaw.php>.

## **REFERENCE SERVICES PROVIDED BY THE REFERENCE SERVICE DEPARTMENT IN THE YEARS 1962-2006**

### **Summary**

The article presents reference services provided by the unit from a historical perspective. The analysed period is divided in two parts-before and after the automation and computerization of the Library. It shows them in the context of changes in the tools and resources of information.

**Małgorzata Wecko**

## **Witryna internetowa biblioteki jako narzędzie jej promocji oraz jedna z form kontaktu z czytelnikami**

### **Bibliotekarze i Internet**

Od momentu pojawienia się w bibliotece komputera, funkcje bibliotek zmieniły swoje oblicze. Bibliotekarze od lat walczą ze stereotypami panującymi w powszechnej świadomości, że praca w bibliotece opiera się głównie na przekładaniu książek z półki na półkę. Nie dość tego, wielu myśli, iż zatrudnienie w bibliotece nie wymaga żadnych kwalifikacji, studiów czy też predyspozycji psychicznych.

Komputer usprawnił pracę bibliotekarzy na wielu poziomach, wymusił na bibliotekarzach zmianę postawy wobec siebie i otoczenia.

Dziś od pracowników bibliotek wymagana jest nie tylko dobra znajomość języków obcych, obsługi komputera, wszechstronna wiedza albo dobre rozeznanie w jednej dziedzinie (bibliotekarze dziedzinowi), ale też mile widziane są umiejętności menedżerskie. Wiąże się to z tworzeniem stanowisk, gdzie osoby o nowych kwalifikacjach i specjalistycznych umiejętnościach czy predyspozycjach osobowościowych mogły je w pełni wykorzystać. Pracownicy bibliotek to już nie tylko specjaliści od gromadzenia, opracowywania czy udostępniania zbiorów, to specjaliści od tworzenia, przetwarzania i udostępniania informacji wirtualnej. Dzięki tym umiejętnościom bibliotekarze mogą i muszą zmieniać własny wizerunek w oczach społeczeństwa. Komputeryzacja bibliotek, a zaraz potem Internet wymusiły na bibliotekach zmianę organizacji pracy. Biblioteki czeka przejście od pasywnej do aktywnej roli w procesach informacyjnych, edukacyjnych i komunikacyjnych [Dobrowolski 1998, s. 142].

### **Strona WWW biblioteki jako narzędzie jej promocji**

Dostęp do sieci Internet spowodował, iż biblioteki mają teraz szansę na promocję swoich usług o każdej porze i w każdym miejscu. Za pośrednictwem Internetu biblioteka uzyskała możliwość przekazywania

zarówno obecnym, jak i potencjalnym czytelnikom, informacji o swoich zasobach, o możliwości skorzystania z elektronicznych baz danych, o nowościach bibliotecznych, zarówno tych w formie tradycyjnej, jak i na innych nośnikach.

Promocja w Internecie – podobnie jak poza nim – spełnia kilka istotnych funkcji: informuje, nakłania do działania, utrwala przekaz, jest również narzędziem w walce z konkurencją [Maciejowski 2003, s. 15].

Tomasz Maciejowski w swojej książce na temat narzędzi skutecznej promocji w sieci wymienia kilka cech Internetu, które wpływają na organizację działań promocyjnych za jego pośrednictwem. Są to m.in.:

- globalny zasięg oddziaływania – możliwość docierania do milionów ludzi na całym świecie 7 dni w tygodniu przez 24 godziny na dobę,
- interaktywność – łatwość wysyłania informacji i uzyskiwania szybkich nań odpowiedzi,
- multimedialna forma przekazu – tekst, grafika, animacja, dźwięk, możliwość tworzenia powiązań – linki,
- elastyczność – możliwość stałego modyfikowania stron internetowych,
- wzajemne przenikanie form – poczta mailowa, grupy dyskusyjne [Maciejowski 2003, s. 14-15].

Andrzej Sznajder dostrzega również niezmiernie ważną cechę Internetu, która ma dobry wpływ przede wszystkim na środowisko naturalne – jest nią wykorzystanie cyberprzestrzeni do przekazywania informacji przy jednoczesnym braku drukowania tych informacji [Sznajder 2000, s. 73].

Koszty dostępu do sieci stale się obniżają (choć w Polsce trudno to jeszcze zauważyć), co niewątpliwie wpływa na rozpowszechnianie się Internetu, i taka forma kontaktu ze światem staje się już zjawiskiem masowym.

Biblioteki szybko podjęły wyzwanie, jakim stał się Internet, i wiele z nich świetnie sobie radzi, wykorzystując go nie tylko do wyszukiwania informacji, ale przede wszystkim do prezentowania wszystkiego tego, co ma do zaoferowania swoim czytelnikom, i nie chodzi tu tylko o katalog *on-line*, którego pojawienie się w wersji wirtualnej było ogromną rewolucją.

Dziś podstawą wszelkich działań promocyjnych stała się własna strona WWW, własny adres internetowy. Pełni on taką samą funkcję jak nazwa firmy w świecie realnym: pozwala na jej identyfikację oraz budowanie spójnej strategii marketingowej [Maciejowski 2003, s. 73]. Najlepszą reklamą dla biblioteki jest dostępność jej strony internetowej z wielu platform, tj. Urząd Miasta i Gminy, ogólnopolskie i lokalne

portale biblioteczne czy też portale i wortale ogólnie dostępne i specjalistyczne [Kubów 2006, s. 13].

Rosnące wymagania czytelników wpływają na dobór informacji na stronie internetowej biblioteki.

## **Wpływ użytkowników bibliotek na organizację informacji oraz usług na stronie WWW**

Początkowo strona WWW biblioteki pełniła głównie funkcję informacyjną. Typowy schemat witryny internetowej zawiera:

- podstawowe informacje o historii biblioteki (większość bibliotek naukowych wyraźnie oddziela tę informację na stronie internetowej w postaci zakładki „O Bibliotece” czy „Historia Biblioteki”; inne biblioteki łączą historyczne informacje bezpośrednio ze zbiorami biblioteki, na przykład Biblioteka Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu), w tym miejscu coraz częściej pojawia się również informacja na temat misji biblioteki,
- informacje o lokalizacji biblioteki (czasem dołączane są liczne zdjęcia) i godzinach otwarcia,
- strukturę organizacyjną (w tym adresy kontaktowe),
- informacje o zapisach do biblioteki (jeśli biblioteka posiada możliwość zapisów w trybie *on-line* poprzez system formularzy elektronicznych – na przykład Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu),
- regulaminy poszczególnych agend,
- zasoby biblioteczne (zwykle jest to stan na ostatni dzień poprzedniego roku z podziałem na druki zwarte, ciągłe, specjalne, czasem też dodawane są informacje na temat zbiorów zabezpieczonych, ale nieopracowanych, oraz zbiorów bibliotek zakładowych),
- informacje o katalogach bibliotecznych, zarówno tradycyjnych, jak i *on-line* (w zależności od bibliotek znaleźć się tu mogą informacje o katalogach bibliotek zakładowych, katalogach zbiorów zdigitalizowanych, których nie ma w katalogu komputerowym, katalogach zbiorów specjalnych oraz katalogach tradycyjnych),
- informacje o usługach bibliotecznych (informacyjnych, reprograficznych, kserograficznych, a także bibliograficznych oraz dydaktyczno-szkoleniowych),
- informacje o nowościach wraz z recenzją czy też spisem treści (aktualizowane na bieżąco),
- polecane linki (często w postaci usystematyzowanych katalogów tematycznych czy też podręcznych informatorów, przykład Biblioteki Politechniki Wrocławskiej), przewodnik po zasobach informacyjnych i bibliotecznych obecnych w sieci Internet.

Oprócz informacji podstawowych wiele bibliotek naukowych, głównie akademickich, chcąc między innymi promować własne środowisko naukowe, dołącza do swoich stron WWW bibliografie *on-line* publikacji pracowników własnej uczelni oraz informacje o dysertacjach doktorskich, zwykle na dwa tygodnie przed ich obroną wraz z datą o publicznej debacie nad doktoratem (przykład Akademii Ekonomicznej w Krakowie i Wrocławiu oraz Akademii Rolniczej w Lublinie).

Obecnie biblioteki stoją przed nowym zadaniem przekształcenia witryny internetowej biblioteki z narzędzia informacyjnego i usługowego w narzędzie umożliwiające dostęp do tych usług i zasobów. Dziś strona WWW biblioteki jest miejscem, gdzie dochodzi do „integracji różnorodnych zasobów informacji, usług i wiedzy, a jednocześnie umożliwia odmiejscowienie dostępu do informacji [Kłodzińska 2005]. W związku z tym powstała biblioteka hybrydowa, która udostępnianie tradycyjnych źródeł łączy z elektronicznym udostępnianiem publikacji oraz źródeł informacji [Piotrowska, Zajac 2002].

Wygląd i funkcje takiej strony czy też portalu zależą w dużej mierze od bibliotekarzy, którzy wychodząc naprzeciw oczekiwaniom swoich czytelników, powinni stale rozszerzać swoją ofertę usług, a tym samym umiejętnie modernizować i uaktualniać wiadomości na stronie internetowej. Bibliotekarze muszą znać potrzeby swoich użytkowników. Brak tej wiedzy uniemożliwia dobre zaprojektowanie witryny internetowej biblioteki. Znajomość oczekiwań czytelników wobec biblioteki stawiana jest na pierwszym miejscu przy organizacji informacji na stronie WWW. Użytkownicy bibliotek naukowych, akademickich żądają informacji natychmiastowej, a taką informację można uzyskać *on-line*. Nie ma już chyba biblioteki naukowej, która na swojej witrynie nie zamieszczałaby zakładki - Bazy danych, e-źródła czy e-czasopisma. Możliwość dotarcia do informacji pełnotekstowej czy też abstraktowej zapewnia czytelnikom komfort pracy naukowej z każdego miejsca i o każdej porze. Pojawienie się różnorodnych centrów informacji, tj. Regionalnego Centrum Informacji Europejskiej (Lublin), Centrum Informacji o Środowisku (Warszawa) itd., spowodowało, że biblioteki przy takiej konkurencji muszą dzięki różnorodnym atrakcyjnym narzędziom bardziej zabiegać o użytkownika i podnosić jakość swoich usług. Konsorcja biblioteczne są nie tylko konkurencją dla tego typu powstających centrów, ale i przykładem na to, jak sprawnie biblioteki radzą sobie z udostępnianiem i prezentacją ogromnych zasobów baz danych, przy maksymalnym rozłożeniu kosztów zakupu tych baz na poszczególne biblioteki. Pełnotekstowe bazy danych oraz e-czasopisma są niewątpliwie magnesem, który przyciąga nowych użytkowników do bibliotek. Tym zaś, którym trudno jeszcze poruszać się w gąszczu informacji,



powinni pomóc kompetentni pracownicy, którzy nie tylko udzielą informacji, jak biegle posługiwać się bazami danych, ale też pomogą wyszukać wiadomości na temat konkretnych zagadnień, przy czym będą potrafili je zrewidować, usystematyzować i rzeczowo ocenić.

Wszystkie informacje o bazach danych na stronie internetowej powinny zawierać: opis bazy, instrukcję wyszukiwawczą, a także warunki korzystania z bazy. Przy e-czasopismach trzeba dodać informację, iż jest to specjalistyczne narzędzie czy też portal, który ułatwia dostęp do wszystkich czasopism, jakie subskrybuje dana biblioteka – zarówno tych w wersji elektronicznej, jak i w wersji tradycyjnej. Doświadczenia bibliotekarzy pokazują, iż brak tej informacji na stronie sprawia, że czytelnicy nie wiedzą, jakie możliwości daje im to narzędzie, że nie trzeba już przeszukiwać wielu baz, by dotrzeć do właściwego tytułu czasopisma, wystarczy sprecyzować dziedzinę nauki, wpisać początek tytułu bądź słowo z tytułu czasopisma, a pojawią się wszystkie dostępne tytuły z informacją, gdzie można znaleźć szukany tytuł. Zarówno bazy danych, jak i e-czasopisma to przede wszystkim informacje o zewnętrznych, wirtualnych źródłach informacji. Kolejną nowością są tzw. repozytoria lub archiwa Open Access – bezpłatne bazy danych *on-line*, ogólnodostępne w sieci Internet. Najwięcej czasopism Open Access ukazuje się z dziedziny medycyny oraz nauk przyrodniczych (przykłady: EJPAU – [www.ejpau.media.pl](http://www.ejpau.media.pl), RME – [www.cbr.edu.pl/rme](http://www.cbr.edu.pl/rme)). Wiele bibliotek zamieszcza na swojej witrynie wiadomość o tego typu bazach. Kolejnym krokiem do wyjścia na-przeciw oczekiwaniom użytkowników jest pojawienie się na stronach WWW e-książek. Oczywiście jest, iż przy takim szybkim tempie zmian dotyczących nie tylko dostępności czasopism naukowych wymagana jest czujność bibliotekarzy, a zaraz potem potrzeba informowania o tym czytelników.

## **Onelog i HAN (Hidden Automatic Nawigator)**

Przy bazach danych *on-line*, katalogu *on-line* czy elektronicznych wersjach czasopism subskrybowanych przez bibliotekę należy wspomnieć o najnowszych rozwiązaniach związanych z uwierzytelnianiem użytkowników korzystających z tychże zasobów. Onelog oraz HAN to produkty, które pozwalają na szybką identyfikację użytkowników. Użytkownik loguje się tylko raz, po czym natychmiast sprawdzana jest jego tożsamość i uprawnienia do korzystania ze wszystkich subskrybowanych zasobów chronionych hasłami. Dodatkowo umożliwia mu łączenie się z zasobami chronionymi poprzez adres IP nawet z komputera spoza wyznaczonego miejsca.

Zarówno Onelog, jak i HAN rozpoznają lokalizację danego użytkownika i dostosowują łączenie go z bazą tak, by był od razu uwierzytelniony. Oba produkty wpływają nie tylko na zaoszczędzenie czasu użytkownika (nie trzeba już zaśmiecać sobie pamięci różnorodnymi kombinacjami haseł i loginów), ale przede wszystkim na jeszcze lepszą integrację różnych źródeł informacyjnych wykorzystywanych przez użytkownika w tym samym czasie. Bibliotekarzom zaś technologie te umożliwią bieżące śledzenie statystyk wykorzystywanych źródeł z podziałem na poszczególnych użytkowników, grupy użytkowników czy strefy IP oraz zasoby, a to z kolei wpływa na podejmowanie decyzji co do zakupu kolejnych baz i rodzaju licencji [Kuźmiński 2004, s. 14].

## **Kontakt z czytelnikami za pośrednictwem stron WWW**

Często strona internetowa wykorzystywana jest do zamieszczania różnych ważnych z punktu widzenia lokalnego klienta komunikatów i ogłoszeń lub też stanowi swoistego rodzaju kronikę placówki, dokumentując wystawy w niej eksponowane i inne wydarzenia, które w bibliotece mają miejsce (przykład Biblioteki Uniwersyteckiej KUL). Serwisy biblioteczne dały czytelnikom możliwość korzystania z różnorodnych treści bez pośrednictwa bibliotekarzy, stały się także miejscem kontaktowania się użytkowników z bibliotekarzami [Dudziak-Kowalska 2004].

Internet zwiększył możliwość taniego i szybkiego komunikowania się z użytkownikami na szeroką skalę bez względu na odległość geograficzną, co daje podstawy do jeszcze lepszego funkcjonowania biblioteki. Wymiana informacji pomiędzy bibliotekarzami a użytkownikami pozwala na śledzenie przez bibliotekarza potrzeb użytkowników.

### **Poczta elektroniczna (e-mail)**

Poczta elektroniczna ma trzy ważne cechy, które w dużej mierze decydują o jej atrakcyjności:

- niskie koszty prowadzenia korespondencji,
- szybkość przesyłania wiadomości,
- transfer plików (w tym multimedialnych) oraz zdalne korzystanie z komputerów [Szapiro 1999, s. 47].

Użytkownicy mają możliwość zadawania pytań i uzyskania odpowiedzi na zadane pytanie. Jest to najpopularniejsza jak dotąd forma kontaktu, której jedyną wadą może być wydłużony czas oczekiwania na odpowiedź. Widocznym przykładem na to, iż biblioteki w Polsce preferują tę formę kontaktu z użytkownikami są zakładki „Pytanie do dyżurnego bibliotekarza” czy „Odpowiemy na pytanie”, jakie zamieś-

ciła na swoich stronach Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Biblioteka Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

### **Chat - Web meeting - SMS - Web forms**

Drugą, bardziej zaawansowaną formą kontaktu, a zarazem usługi są tak zwane usługi synchroniczne, które odbywają się „w czasie rzeczywistym”. Przykładem jest tu czat oraz Web meeting [*Overview of Portals...* 2002]. Następuje dzięki nim natychmiastowa interakcja między użytkownikiem a bibliotekarzem [Derfert-Wolf 2006]. Na świecie, w krajach takich jak Stany Zjednoczone, Wielka Brytania czy Australia, gdzie w szybkim tempie rozwija się kształcenie na odległość, już od dawna z powodzeniem wykorzystywane są tego typu usługi informacyjne. Niektóre biblioteki poszły jeszcze dalej i uruchomiły usługi przesyłania wiadomości tekstowych za pośrednictwem SMS-ów. Użytkownik otrzymuje interesujące go treści, musi jednak podać numer identyfikacyjny, na przykład numer karty bibliotecznej. Usługi takie są dostępne cały tydzień w godzinach otwarcia biblioteki i mają jeszcze tę zaletę, że użytkownik dostaje zindywidualizowaną, ukierunkowaną tylko na niego odpowiedź. SMS-ową usługę wykorzystuje Biblioteka Uniwersytetu w Curtis [Cieraszevska, Gałek 2006]. Polskich bibliotek nie stać jeszcze na usługi SMS czy zakup specjalistycznego oprogramowania, gdyż komunikatory stosowane w bibliotekach różnią się od tych stosowanych w portalach internetowych, co nie przeszkodziło Bibliotece Gimnazjum w Skrzyszowie wprowadzić czatu (Gadu-Gadu) do swoich usług. Ciekawostką jest też to, iż na stronie WWW szwedzkiego serwisu dwóch współpracujących ze sobą sieci bibliotek publicznych i akademickich możliwy jest kontakt z bibliotekarzem za pośrednictwem czatu oraz przez zadawanie w specjalnym formularzu pytań (Web forms), również w języku polskim [Derfert-Wolf 2006].

### **Co-browsing**

Nową formą komunikatora jest również Co-browsing. Pozwala on podglądać ekran użytkownika, a użytkownikowi ekran bibliotekarza. Bibliotekarz sugeruje czytelnikowi najłatwiejsze rozwiązanie problemu, prowadząc go przez przeszukiwania.

### **FAQ**

W wielu bibliotekach archiwizuje się często zadawane pytania użytkowników, by móc je później wykorzystać do tworzenia list FAQ, publikowanych na stronie WWW. Dla użytkowników jest to bardzo wygodne, gdyż informacja w postaci gotowej odpowiedzi bibliotekarza jest natychmiastowa (przykład Biblioteki Uniwersyteckiej oraz Biblioteki Akademii Rolniczej we Wrocławiu).

Zalety tego typu usług są nieocenione, użytkownik przede wszystkim uzyskuje informacje na bieżąco, w „czasie rzeczywistym”, nie przerywając innych zajęć, nie opuszczając miejsca pracy, może natychmiast liczyć na fachową odpowiedź. Warto zachęcać użytkowników przy okazji takich kontaktów do przesyłania własnych uwag, sugestii, opinii, pytań w odniesieniu do usług i zasobów bibliotecznych, baz danych czy zawartości serwisu WWW. Można także przysyłać zgłoszenia zapotrzebowania na zakup czasopism czy książek niezbędnych w pracy dydaktycznej i naukowej. Umieszczanie ankiet (przykład Biblioteki Uczelnianej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie), formularzy ocen czy uwag na stronie WWW pozwala odbiorcom uczestniczyć w modyfikowaniu i tworzeniu witryny zgodnie z ich oczekiwaniami, a bibliotekarzom informacje te pozwalają zorientować się w potrzebach użytkowników. Ulokowanie na stronie list dyskusyjnych stworzyło kolejną możliwość stałego i aktywnego dialogu czy dyskusji z czytelnikami (przykład Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Szczecińskiej oraz Krakowskiej). Biblioteki muszą być dziś otwarte na wszelkiego rodzaju uwagi, nie zawsze są one pochlebne, ale krytyka wymusza zmiany, które mogą znacznie ułatwić współpracę między biblioteką a użytkownikami.

Z myślą o użytkownikach coraz więcej bibliotek poszerzyło zakres swojej działalności i otworzyło na macierzystych witrynach biblioteki cyfrowe. Stanowią one nową platformę udostępniania zdigitalizowanych, bogatych, trudno dostępnych zasobów dziedzictwa kultury (przykład Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Wrocławskiego), ale przede wszystkim popularyzują i zwiększają możliwość dostępu do najczęściej wykorzystywanych przez studentów skryptów i podręczników oraz ułatwiają naukowcom z kraju oraz zagranicy dotarcie do wybranych prac naukowych, szczególnie monografii (przykład Biblioteki Cyfrowej Politechniki Łódzkiej), a także znacznie zmniejszają koszty udostępniania tych źródeł informacji w bibliotekach tradycyjnych.

## Podsumowanie

Dziś, kiedy dostęp do informacji i wiedzy za pośrednictwem Internetu staje się coraz bardziej powszechny, znaczenie witryny internetowej biblioteki czy też portalu bibliotecznego jest ogromne. Witryna internetowa jest wizytówką biblioteki i oprócz funkcji informacyjnej spełnia jednocześnie funkcje promocyjne, usługowe, dydaktyczne, popularizatorskie i komunikacyjne w wirtualnej przestrzeni. Funkcje komunikacyjne sprawiły, że witryna internetowa biblioteki zamienia się w serwis

informacyjny. Nowoczesne technologie, mimo zagrożeń, jakie niosą, w znacznym stopniu poprawiły wizerunek bibliotek i bibliotekarzy.

Współczesne biblioteki za pośrednictwem różnorodnych pakietów usług *on-line*, takich jak:

- sprawdzanie własnych kont,
- zamawianie, rezerwacja i prolongata wybranych pozycji,
- kwerendy – dezyderaty *on-line*,
- wypożyczenia międzybiblioteczne (przykład Subito i Doc Med),
- kopiowanie plików z elektronicznych baz danych czy też bibliotek cyfrowych,
- zgłaszanie uwag i opinii przez użytkownika na specjalnych formularzach (Web forms) czy też za pośrednictwem e-maila, SMS-a, czatu, wideokonferencji, telefonii internetowej,

wychodzą naprzeciw swoim użytkownikom, indywidualizują ich potrzeby, a przy tym pobudzają ich do aktywnego uczestniczenia w kreowaniu prestiżu i wizerunku biblioteki.

Witryna internetowa zatem nie tylko integruje i ułatwia dostęp do zbiorów i usług, jest przewodnikiem w dostępie do zasobów rozproszonych, ale także staje się swoistego rodzaju forum wymiany opinii pomiędzy użytkownikiem a bibliotekarzem na temat funkcjonowania nowoczesnej biblioteki.

Biblioteka mająca własną stronę WWW w świadomości użytkowników widziana jest jako nowoczesna placówka, której nie obce są nowoczesne technologie, a umiejętne ich wykorzystanie stanowi dowód na to, iż pracują w nich ludzie kompetentni i otwarci na kolejne medialne wyzwania.

## Literatura

- Celach H., Chawraj J., *Biblioteki w Internecie – informator i poradnik praktyczny dla użytkowników sieci*, Wydaw. BG Politechniki Lubelskiej, Lublin 1996.
- Cieraszevska U., Gałek H., *Chat w L-przestrzeni*, EBIB [on-line] 2006 nr 1(71) [dostęp 2006.05.10], [http://www.ebib.info/2006/71/cieraszevska\\_galek.php](http://www.ebib.info/2006/71/cieraszevska_galek.php).
- Derfert-Wolf L., *Elektroniczne usługi informacyjne typu pytanie odpowiedź – światowe trendy i doświadczenia bibliotek*, EBIB [on-line] 2006 nr 1(71) [dostęp 2006.04.24], <http://www.ebib.info/2006/71/derfert.php>.
- Dobrowolski Z., *Internet i biblioteka*, Wydaw. SBP, Warszawa 1998.
- Dudziak-Kowalska M., *Internetowe strony WWW bibliotek jako element public relations*, EBIB [on-line] 2004 nr 5(56) [dostęp 2006.05.04], <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/56/kowalska.php>.
- Feret B., *Biblioteka w Internecie – Internet w Bibliotece. Dwa projekty realizowane w Bibliotece Głównej Politechniki Łódzkiej*, EBIB [on-line] 2003 [dostęp 2006.04.20], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/iwb2/feret.php>.

- Internet, fenomen społeczeństwa internetowego*, red. ks. Tadeusz Zasepa, Wydaw. Święty Paweł, Częstochowa 2001.
- Jacquesson A., *Automatyzacja bibliotek*, Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1999.
- Kłodzińska E., *Od witryny internetowej do portalu bibliotecznego*, EBIB [on-line] 2005 nr 7(68), [dostęp 2006.04.08], <http://www.ml.put.poznan.pl/2005/materialy.html>.
- Komperda A., *Biblioteki polskie w Internecie. Analiza porównawcza witryn WWW polskich bibliotek na podstawie bazy EBIB*, III konferencja – Internet w bibliotekach. Zasoby elektroniczne: podaż i popyt. Wrocław, 12-14 grudnia 2005 roku, EBIB [on-line] 2005 nr 12 [dostęp 2006.05.06], <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/iwb3/artykul.php?r>.
- Kray-Konefał B., *Organizacja elektronicznego dostępu do źródeł wiedzy poprzez tworzenie stron WWW na przykładzie polskich bibliotek politechnicznych*, EBIB [on-line] 2003 [dostęp 2006.04.20], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/iwb2/kray.php>.
- Krug S., *Nie każ mi myśleć. O życiowym podejściu do funkcjonalności stron internetowych*, Wydaw. Helion, Gliwice 2006.
- Kubów S., *Jak promować bibliotekę?*, „Bibliotekarz” 2006 nr 9.
- Kuźmiński D., *Onelog. Artykuły poglądowe*, Info Technology Supply Limited, Londyn-Warszawa 2004.
- Library Portals: Customizing and Focusing the User's Experience*, Online Libraries & Microcomputers 2001 vol. 19, issue 1, EBSCO – Library, Information Science & Technology Abstract [on-line] [dostęp 2006.05.15], [http://web110.epnet.com/citation.asp?tb=1&\\_ug=sid+2044133F...](http://web110.epnet.com/citation.asp?tb=1&_ug=sid+2044133F...)
- Maciejowski T., *Narzędzia skutecznej promocji w Internecie*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003.
- Malesza E., *Ogólna charakterystyka stron WWW polskich bibliotek*, EBIB [on-line] 1999 nr 7, [dostęp 2006.04.24], [http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib07/1\\_malesza.html](http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib07/1_malesza.html).
- Overview of Portals*, Library Technology Reports 2002 vol. 38 issue 6, EBSCO – Library, Information Science & Technology Abstract [on-line] [dostęp 2006.05.15], [http://web110.epnet.com/citation.asp?tb=1&\\_ug=sid+2044133F](http://web110.epnet.com/citation.asp?tb=1&_ug=sid+2044133F).
- Pepoł A., *Ocena bibliotecznych stron WWW*, EBIB [on-line] 1999 nr 7 [dostęp 2006.04.24], [http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib07/2\\_pepol.html](http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib07/2_pepol.html).
- Piotrowicz G., *Biblioteka a „użytkownik – klient” we współczesnej bibliotece uczelniowej*, EBIB [on-line] 2004 nr 6(57) [dostęp 2006.04.05], <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/57/sawicka.php>.
- Piotrowska E., Zając R., *Witryny internetowe bibliotek pedagogicznych jako źródło informacji naukowej dla użytkowników sieci*, Konferencja – Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność, EBIB [on-line] 2002 nr 9(38) [dostęp 2006.03.14], <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/38/witryny.php>.
- Rosenoer J., Armstrong D., Gates J.R., *Firma w Internecie. Jak z powodzeniem wykorzystać w biznesie możliwości Internetu*, Wydaw. Prószyński i S-ka, Warszawa 2000.
- Sawicka D., *Obalić mity*, EBIB [on-line] 2004 nr 5(56) [dostęp 2006.03.14], <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/56/sawicka.php>.
- Szapiro T., Ciemniak R., *Internet – nowa strategia firmy*, Wydaw. Difin, Warszawa 1999.
- Sznajder A., *Marketing wirtualny*, Wydaw. Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2000.

---

## **THE WEBSITE OF A LIBRARY AS A MEANS OF ITS PROMOTION AND ONE OF THE FORMS OF CONTACT WITH PATRONS**

### **Summary**

The article presents comprehensive functions of library websites. First of all these which are focused on promotion, service and communication.

Having analysed Polish and foreign library websites, the author tries to present interesting solutions concerning on - line services and to point at the fact that their existence and organization are the result of direct contacts between librarians and users.

**Marzena Zgorzelska**

## **Wykorzystanie internetowych baz danych w bibliometrii**

Współczesna praktyka biblioteczna dzięki rozwojowi technologii informatycznych stwarza nieograniczone możliwości poszukiwań naukowych. Coraz liczniejsze, coraz bardziej dostępne, za sprawą konsorcjów, bazy danych pozwalają na bezpośrednie wyszukiwanie przydatnych informacji. Modernizowane i aktualizowane bazy stanowią niezastąpione narzędzie badań, a ich możliwości wyszukiwawcze są ciągle wzbogacane o nowe opcje. Otrzymane informacje stają się materiałem wyjściowym do dalszych analiz, np. liczby cytowań. Indeksy cytowań popularne są od lat sześćdziesiątych ubiegłego stulecia za sprawą Eugene Garfielda, założyciela filadelfijskiego Institut of Scientific Information (ISI) i twórcy Science Citation Index (SCI) – pierwszego, wydanego w 1963 roku indeksu cytowań 102 tys. artykułów opublikowanych w 1961 roku, w 613 czasopismach naukowych [Krzyżaniak].

Rozwój instytucji naukowych i ciągła tendencja do powstawania nowych publikacji wymaga oceny ich oryginalności i przydatności w badaniach naukowych. Autorzy prac naukowych niemal zawsze przytaczają prace innych autorów publikacji wcześniej wydanych. Mają jednocześnie obowiązek ujawnienia tytułów prac cytowanych i umieszczenia ich listy. Według Andrzeja Pilca „cytowalność publikacji jest jednym z najważniejszych kryteriów jej jakości. Dobra, nowatorska praca ma szansę na wiele cytowań. Ich liczba jest podstawowym wskaźnikiem jakości publikacji naukowej w wielu dziedzinach nauki” [Pilc 2005]. Cytowanie daje więc obraz aktualności i popularności publikacji. Statystyka bibliograficzna staje się narzędziem oceny stanu nauki przez analizę liczby cytowań literatury naukowej.

Analiza bibliometryczna, czyli badanie stanu ilościowego piśmiennictwa metodą statystyczną, prowadzona jest na podstawie spisów bibliograficznych, statystyki wydawnictw, badania treści literatury pełnotekstowych baz danych i właśnie indeksów cytowań naukowych. Opiera się na analizie danych bibliograficznych publikacji, pogrupowanych według rozmaitych cech: autora, czasopisma, hasła klasyfikacji tematycznej, państwa i in. [Marszakowa-Szajkiewicz 2000].



Termin „bibliometria” po raz pierwszy użyty został przez Alana Pritcharda w artykule *Statistical Bibliography or Bibliometrics*, w „Journal of Documentation” z roku 1969 (nr 4). Zaproponowana przez Pritcharda definicja brzmi: „rzucić światło na proces pisanej komunikacji i naturę kursu dyscypliny oznacza liczenie i analizowanie różnorodnych aspektów pisanej komunikacji” [Thiessen 1992]. Termin „bibliometria” zastąpił używaną wcześniej nazwę „bibliografia statystyczna”, oznaczającą metodę wyjaśniania (opisu) historii nauki i techniki na podstawie zliczania dokumentów [Komperda 2001].

Analiza cytowalności obejmuje głównie autorów piszących wspólnie, może również określać wpływ na naukę twórców działających w przeszłości, gdyż zgodnie ze stwierdzeniem Teresy Krzyżaniak „każda praca, niezależnie od jej powstania, może zostać zacytowana” [Krzyżaniak]. W niniejszym artykule przedstawiona zostanie ocena bibliometryczna cytowań publikacji Oskara Langego w literaturze zagranicznej.

Oskar Lange (1904-1965), absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego, stypendysta Fundacji Rockefellera na studiach w Anglii i Stanach Zjednoczonych, wykładowca ekonomii na uniwersytetach w Michigan i w Chicago, członek „The Econometric Society”, a także redaktor naczelnego pisma „Econometrica”, od 1947 roku związany był ze Szkołą Główną Planowania i Statystyki (rektor tejże uczelni w latach 1952-1955). Od 1956 roku sprawował funkcję kierownika Katedry Ekonomii na Uniwersytecie Warszawskim. Od 1952 roku był wiceprezesem, a w 1965 roku został prezesem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, a także założycielem i prezesem Polskiego Towarzystwa Cybernetycznego, członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk oraz przewodniczącym należącego do niej Komitetu Nauk Ekonomicznych. Oskar Lange był zarazem politykiem, dyplomatą, działaczem społecznym i państwowym. Pełnił szereg ważnych funkcji państwowych – był członkiem Rady Państwa, ambasadorem Polski w Stanach Zjednoczonych i delegatem Polski do Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz przedstawicielem w Radzie Społeczno-Gospodarczej ONZ [*Poczet rektorów...* 2006, s. 99-108]. To najwybitniejszy, obok Michała Kaleckiego, polski ekonomista, którego twórczość uznana jest we wszystkich obszarach kulturowych i politycznych świata. Prace naukowe Langego zdobyły międzynarodowy rozgłos; były tłumaczone na wiele języków. Ich tematy świadczą o rozległości zainteresowań naukowych autora. Wśród prac Oskara Langego na szczególną uwagę zasługują: *On the Economic Theory of Socialism, Price Flexibility and Employment, Wprowadzenie do ekonometrii, Ekonomia polityczna, Wprowadzenie do cybernetyki, Teoria statystyki*. Uniwersytet Chicagowski do dzisiaj szczyli się faktem, że ich autor w latach

czterdziestych XX wieku wykładał na nim i przygotowywał tam swoje prace [*Oskar Lange...* 2005].

Oskar Lange działał aktywnie w wielu organizacjach krajowych i międzynarodowych. Był członkiem Międzynarodowego Instytutu Statystycznego w Hadze, Królewskiego Towarzystwa Statystycznego w Londynie oraz Międzynarodowego Towarzystwa Ekonometrycznego.

Dla zobrazowania wielkości liczby cytowań prac autorstwa Oskara Langego podane zostaną także liczby cytowań publikacji ekonomistów, których lata działalności czy zakres zainteresowań wiążą się z postacią Langego, takich jak Michał Kalecki, Jan Tinbergen czy też Friedrich von Hayek, Maurice Dobb, Ludwig von Mises, Abba Lerner (uczestnicy polemiki teoretycznej na temat funkcjonowania gospodarki socjalistycznej, jaka miała miejsce na łamach literatury naukowej w latach 1935-1936) [*Poczet rektorów...* 2006, s. 101].

Analizą objęto dwie bazy dostępne w Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu: baza JSTOR – archiwalny zbiór artykułów czasopism naukowych sięgający początków prasy naukowej, oraz baza ProQuest ABI Inform Complete. W poszukiwaniach pominięte zostały bazy EIFL-EBSCO (Academic Search Premiere i Business Search Premiere) jako bazy odsyłające do pełnych tekstów artykułów indeksowanych w zbiorach własnych, do innych baz, między innymi do baz Proquest.

Oskar Lange pracował naukowo i publikował także za granicą, jego imię może więc być zapisywane dwojako: „Oscar” i „Oskar”. Dlatego w poszukiwaniach, w bazach danych posłużono się obiema formami imienia.

Przy wyszukiwaniach wpisane zostały imiona i nazwiska wybranych autorów, co mogło co prawda zmniejszyć liczbę cytowań, lecz za to dawało zupełną pewność identyfikacji właściwego uczonego. Wyjątek stanowi Michał Kalecki, którego cytowania były wyszukiwane tylko przez nazwisko, ponieważ odwołania do jego prac można odnaleźć pod imionami „Michał”, „Michal” i „Michael”. W tym wypadku ograniczenie poszukiwań do nazwiska, niedopuszczającego możliwości pomyłki osoby autora, dało rezultaty w postaci większej niż przy innych autorach liczby cytowań.

W bazie Proquest ABI Inform Complete pliki zostały wybrane poprzez wyszukiwanie zaawansowane, w wyborze „cytowania i tekst”, po wpisaniu imienia i nazwiska autora cytowanego z użyciem kolejno obu form imienia.

W bazie JSTOR, w której wyszukiwanie danych jest nieco inne, wybór rekordów nastąpił po wpisaniu w wyszukiwaniu prostym imienia i nazwiska autora cytowanego bez publikacji autorskich zgodnie z za-

pisem pytania wyszukiwawczego w formie: „Oskar Lange” not au: „Oskar Lange”. Tu także uwzględnione zostały obie formy imienia.

W obu bazach istnieje możliwość szeregowania rekordów w układzie chronologicznym, co pozwala na automatyczną analizę ukazywania się artykułów w poszczególnych latach. A ponieważ trudno przedstawić liczbę cytowań autora bez odniesienia się do jego twórczości i określenia liczby wydań jego prac, podane zostały również rejestrowane przez obie bazy liczby publikacji autorskich Langego i wybranych uczonych.

Publikacje autorskie Oskara Langego indeksowane w bazach danych

	Lata publikacji	ABI	Lata publikacji	JSTOR
Oskar Lange	1960	1	1934-1970	26
Oscar Lange	1942-1949	4	1935-1962	28
O. Lange	-	-	1934-1971	13
Suma publikacji	5		67	

Wrzesień 2006

Publikacje autorskie innych ekonomistów indeksowane w bazach danych

	Lata publikacji	ABI	Lata publikacji	JSTOR
Friedrich von Hayek 1889-1992	1934-999	5	1932-1994	156
Jan Tinbergen 1903-1994	1963-1993	16	1933-1992	136
Michał Kalecki 1899-1970	1935-1996	8	1936-1974	58
Maurice Dobb 1900-1976	1955-1962	3	1929-1976	96
Ludwig von Mises 1881-1973	1944-2000	13	1909-1985	34
Abba Ptachya Lerner 1905-1981	1951-1980	5	1940-1981	80

Wrzesień 2006

Można zauważyć wyraźną różnicę w liczbie wydań autorskich Friedricha von Hayeka i Jana Tinbergena, laureatów Nagrody Nobla, prowadzących działalność naukową najdłużej, bo do lat pięćdziesiątych. W przypadku Oskara Langego natomiast na uwagę zasługują wznowienia jego pism jeszcze kilka lat po jego śmierci, podobnie jak Misesa, Kaleckiego i von Hayeka.

Liczba cytowań w internetowych bazach danych

	Lata publikacji	ABI	Lata publikacji	JSTOR
Friedrich von Hayek	1945-2005	607	1925-2003	839
Jan Tinbergen	1944-2006	270	1928-2003	742
Michał Kalecki	1934-2006	609	1929-2003	1712
Maurice Dobb	1929-2006	98	1926-2003	342
Ludwig von Mises	1931-2005	721	1902-2003	596
Abba Lerner	1950-2006	136	1938-2003	239

Wrzesień 2006

Liczba cytowań w internetowych bazach danych

	Lata publikacji	ABI	Lata publikacji	JSTOR
Oskar Lange	1933-2006	131	1932-2002	358
Oscar Lange	1933-2006	99	1935-2002	347
Suma	230		705	

Wrzesień 2006

Liczba cytowań Oskara Langego (705) nie odbiega zbyt wiele od liczby cytowań dwóch wybitnych noblistów: Friedricha von Hayeka (839) i Jana Tinbergena (742). Wysoka liczba cytowań Michała Kaleckiego (1712) wynika, jak już wspomniano, ze sposobu formułowania pytania wyszukiwawczego, to znaczy pominięcia imienia.

W przedstawieniu liczby cytowań Oskara Langego w układzie chronologicznym zastosowana została naturalna cezura – rok śmierci uczonego. Podział ten ma uwidocznić zainteresowanie jego pracami w okresie aktywności pisarskiej i po jego śmierci.

Baza ABI, w założeniu rejestrująca bieżące artykuły z czasopism od 1973 roku i wybiórczo artykuły archiwalne, dokumentuje stałą liczbę cytowań w latach 1933-1987 (z latami 1937, 1940, 1969, 1973, 1980, 1986, 1988 bez cytowań) i tendencję zwyżkującą w cytowaniach po roku 1990 (z najwyższą liczbą w 2005 roku – 12). Baza JSTOR, zawierająca głównie zbiór archiwalny bez dostępu do ostatnich pięciu lat, ukazuje większą liczbę cytowań w latach 1938-1971. Wyraźnie widać najwyższą liczbę cytowań – 40 w 1966 roku. Miało to związek z reakcją na śmierć autora w roku 1965.

Indeksy cytowań bibliograficznych kojarzą się nieodłącznie z Instytutem Filadelfijskim i obliczaniem współczynnika zasięgu oddziaływania czasopisma.











Mimo iż, jak udowodnił prof. Andrzej Kajetan Wróblewski, nie ma współzależności między liczbą cytowań publikacji a *impact factor* (IF) czasopisma [Wróblewski 1998], to jednak trzeba zauważyć, że zarówno autorzy publikacji naukowych starają się zamieszczać swoje prace w czasopismach IF, jak i instytucje naukowe przyjmują jako miarę wartości publikacji własnych autorów to, czy są one drukowane w czasopismach o najwyższym IF. Wskaźnik IF może być również wykorzystany w bibliotekach jako doskonałe kryterium dokonywania wyboru najcenniejszych czasopism i ich prenumerowania [Stefaniak 2005]. Impact factor określany jest przez Institute of Information na podstawie własnego, tworzonego na bieżąco indeksu cytowań publikacji naukowych. Jest to wskaźnik siły oddziaływania czasopism naukowych przez gromadzenie cytowań i publikacji ukazujących się w czasopismach naukowych, wyselekcjonowanych przez Institut of Scientific Information. Czasopisma

Tabela 1. Journals Ranked by Impact: Economics

Rank	Impact 1981-2005
1	J. Economic Literature (57.59)
2	Econometrica (50.03)
3	J. Political Economy (45.24)
4	Bell J. Economics (39.97)
5	J. Financial Economics (37.35)
6	Quarterly J. Economics (37.34)
7	American Economic Rev. (24.18)
8	Rev. Economic Studies (23.51)
9	J. Economic Perspectives (23.35)
10	J. Monetary Economics (22,12)

Źródło: *Journal Citation Reports and Journal Performance Indicators*.

Tabela 2. Liczba wystąpień cytowań O. Langego w czasopismach według Journals Ranked by Impact: Economics

JSTOR 1981-2002	ABI Inform 1982-2005
40	1
1	1
4	-
-	-
-	-
2	-
14	1
1	-
9	9
-	-
Suma - 71	Suma - 12

Źródło: obliczenia własne, październik 2006.

wyberane są na podstawie Prawa Bradforda głoszącego, że w każdej dziedzinie nauki istnieje stała, nieliczna (od 5 do 30) liczba najważniejszych czasopism, w których ukazują się niemal wszystkie wartościowe publikacje z danej dziedziny. Liczba czasopism Instytutu Filadelfijskiego obejmuje około 7000 tytułów aktualizowanych corocznie, to znaczy pomniejszanych o tytuły, których IF nie przekracza 0,1. Wskaźnik IF to łączna liczba cytowań w danym roku kalendarzowym wszystkich publikacji z ostatnich dwóch lat (bez autocytowań) podzielona przez liczbę wszystkich publikacji, które ukazały się w danym czasopiśmie w ciągu ostatnich dwóch lat. Czasopisma IF stanowią więc prestiżową grupę czasopism liczących się w nauce. Publikowanie na łamach owych czasopism wyróżnia autorów jako awangardę nauki światowej [*Impact Factor*].

Dlatego też warto przeanalizować tytuły czasopism, na łamach których pojawiały się cytowania Langego pod kątem ich występowania w rankingach Czasopism Impact Factor.

Na 131 artykułów zawierających cytowania Oskara Langego, indeksowanych w bazie ABI Inform za lata 1982-2005, 12 ukazało się na łamach czasopism wymienionych w pierwszej dziesiątce Impact Factor Journals w „Journal Citation Report”. Stanowiło około 9%.

Analogicznie na 107 artykułów w bazie Jstor 71 wydanych zostało w czasopismach o najwyższym współczynniku IF. Daje to 71% pełnej bibliografii cytowań Langego rejestrowanych w bazie JSTOR w latach 1981-2002.

Metoda bibliometryczna pozwala na określenie i analizę liczby cytowań bibliograficznych. Połączenie bibliometrii jako metody badawczej i przestrzeni elektronicznej jako źródła informacji tworzy nowy oraz szeroko dostępny obszar badawczy. Daje on także możliwości rozwoju nowych kierunków badań i metod badawczych.

## Literatura

ABI Inform Complete, <http://www.bellhowell.infolearning.com/pqdauto>.

Chadaj A., *Lista filadelfijska a impact factor*, „Biuletyn Informacyjny Pracowników AGH” [on-line] 2005 nr 144-145 [dostęp 8.09.2006], [http://www.biuletyn.agh.edu.pl/archiwum\\_bip/\\_2005/\\_144\\_145/11\\_144\\_145.html](http://www.biuletyn.agh.edu.pl/archiwum_bip/_2005/_144_145/11_144_145.html).

Czaja S., *Blaski i cienie Nagrody Nobla*, I-BiS, Wrocław 2002.

EBSCOhost Web, <http://search.epnet.com>.

*Impact factor*, Wikipedia [dostęp 8.09.2006], [http://pl.wikipedia.org/wiki/Impact\\_factor](http://pl.wikipedia.org/wiki/Impact_factor).

*Journals Ranked by Impact: Economics*, SCI-Bytes [on-line] 2006 June 5 [dostęp 9.10.2006], [http://www.in-cites.com/research/2006/june\\_5\\_2006-2.html](http://www.in-cites.com/research/2006/june_5_2006-2.html).

JSTOR, <http://www.jstor.org/>

- Komperda A., *Wykorzystanie bibliometrii w bibliotece*, „Biuletyn EBIB” [on-line] 2001 nr 11 (29) [dostęp 8.09.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/29/feliet29.html>.
- Krzyżaniak T., *Kilka słów o bibliometrii* [dostęp 8.09.2006], [http://www.cm.umk.pl/~biblio/ambgb/b\\_biblioteoria.htm](http://www.cm.umk.pl/~biblio/ambgb/b_biblioteoria.htm).
- Marszakowa-Szajkiewicz I., *W naukowym klubie*, „Forum Akademickie” [on-line] 2000 nr 6 [dostęp 8.09.2006], <http://www.forumakad.pl/archiwum/2000/06/artykuly/12-polemiki.htm>.
- Oskar Lange a współczesność, red. Z. Sadowski, Wydaw. Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Warszawa 2005.
- Pilc A., *Najczęściej cytowane*, „Forum Akademickie” [on-line] 2005 nr 4 [dostęp 8.09.2006], [http://www.forumakad.pl/archiwum/2005/04/16-za-najczesciej\\_cytowane.htm](http://www.forumakad.pl/archiwum/2005/04/16-za-najczesciej_cytowane.htm).
- Poczet rektorów Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie*, red. J. Kaliński, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2006.
- Stefaniak B., *O znaczeniu wartości liczbowej Journal Impact Factor*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” [on-line] 2005 z. 1 (163) [dostęp 8.09.2006], <http://www.naukoznawstwo.nevo.pl/163.php>.
- Skalska-Zlat M., *Bibliometryczna analiza zbiorów publikacji jako podstawa oceny zespołów i instytucji naukowych*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 1995 nr 3/4 (125/126).
- Thiessen R., *A Bibliometric Study of Direction*, „Direction Journal” [on-line] 1992 vol. 21, no 1 [dostęp 9.10.2006], <http://www.directionjournal.org/article/?754>.
- Wróblewski A.K., *Ostrożnie z tym współczynnikiem*, „Forum Akademickie” [on-line] 1998 nr 7-8 [dostęp 8.09.2006], <http://www.forumakad.pl/archiwum/98/7-8/artykuly/20-polemiki.htm>.

## THE USE OF ON-LINE DATABASES IN BIBLIOMETRICS

### Summary

This article is the trial of comparison of the number of scientific citations of Oscar Lange with chosen economists of similar reputation, by means of bibliometrics. The analysis has been carried out basing on the following databases available at the Wrocław University of Economics: JSTOR and ABI Inform Complete. There have been mentioned titles of 10 leading periodicals from the Impact Factor Ranking (from the years 1981-2005), which include articles with citations of Oscar Lange.

Zofia Świrniak

## Budownictwo bibliotek akademickich - aspekt funkcjonalności

*Biblioteki są ważniejsze od uniwersytetu.  
Biblioteki bez uniwersytetu mogą istnieć,  
uniwersytety bez bibliotek nie.*

Antonio Possevino (1534-1611)  
(legat papieski w Polsce, jezuita)  
[Migoń 2004]

### Trochę historii

Biblioteki tworzą narody. Ich kultura, tradycja są utrwalane na materiale piśmienniczym, który w różnych epokach ulega zmianom. Pismo powstało około 6000 lat temu. Biblioteki są niewiele młodsze. Pierwszym materiałem piśmienniczym, na którym ryto znaki pisarskie, były tabliczki. Następnie przez 3500 lat używano papirusu. Był trwały i wygodny w wykorzystaniu. Przechowywano go w formie zwojów. Forma ta wpłynęła na konstrukcję pomieszczeń służących do przechowywania zbiorów. Treścią, na tabliczkach czy papirusach, były sprawy urzędowe, dotyczące administracji i rządzenia państwem. W ten sposób powstały pierwsze archiwa. Były to starsze siostry późniejszych bibliotek (za czasów dynastii starożytnego miasta UR - XXII do XXI wieku p.n.e.) [Cudnik 1980, s. 9].

U schyłku okresu starożytnego rewolucją było powstanie kodeksu (łac. *caudex, codex* - pień drzewa). Zapisane tabliczki drewniane, a później woskowe składano, a następnie wiązano. W podobny sposób zaczęto składać karty papirusowe, a potem pergaminowe. Drewniane tabliczki stanowiły okładzinę. Kodeks to nowa forma książki. Kształtowała się ostatecznie w II i III wieku n.e. W IV i V wieku n.e. wraz z rozwojem pergaminu, a w późniejszym okresie papieru, stał się on jedyną formą książki. Kodeksy zawierały znacznie więcej treści niż zwoje papirusowe. Wpłynęły zasadniczo na projekty pomieszczeń bibliotecznych. Z biegiem czasu zaczęły powstawać biblioteki pałacowe w siedzibach faraonów. Nasławniejszym księgozbiorem w czasach starożytnych była Biblioteka Aleksandryjska (III wiek p.n.e.) i Biblioteka Pergamońska (II wiek p.n.e.). Filozofowie starożytni, jak Platon, Arystoteles,

posiadali ogromne zbiory. Pomieszczenia biblioteczne były wykorzystywane na posiedzeniach senatu (za czasów Augusta). W tym czasie czytelnia sąsiadowała z magazynem. W pomieszczeniach zbiory były przechowywane na półkach-skrzyniach (łac. *scrinium*). Zwoje papirusowe leżały bądź stały w pudłach i w glinianych naczyniach. Okrywane były pokrowcami. Każdy zwój był opisany tytułem. Zbiory te wymagały odpowiednio obszernych wnętrz.

Biblioteki starożytne były łączone ze świątyniami i zazwyczaj znajdowały się w środku miasta.

W średniowieczu biblioteki mieściły się w klasztorach i w kościołach, a dokładniej w celach klasztornych, zakrystiach lub na chórach. W XIII wieku zaczęły powstawać biblioteki uniwersyteckie. Były to biblioteki salowe. Przetrwały aż do XIX wieku. W jednym pomieszczeniu znajdował się magazyn, czytelnia i opracowanie. Książki były ustawiane w zamkniętych szafach, na regałach wzdłuż ścian i na regałach wokół filarów. W pałacach stanowiły bardzo często element dekoracyjny. Na środku sali znajdowało się lektorium. Biblioteki były dostępne dla osób uprzywilejowanych. Uczni korzystali ze zbiorów i jednocześnie sami tworzyli dzieła. Tak było w bibliotekach pałacowych, kościelnych i później akademickich. Dopiero w XVII wieku (1647) Mazarin w Paryżu stworzył pierwszą bibliotekę publiczną. W Polsce tego typu biblioteki powstały 100 lat później. Pierwszą Bibliotekę Rzeczypospolitej założyli Andrzej i Józef Załuscy, wykorzystując własne zbiory.

Zmianę w sposobie ustawienia książek przeprowadził Christofer Wren (1632-1723) [*Encyklopedia wiedzy...* 1971, s. 347]. Ustawił regały dwustronnie, w odcinkach trzymetrowych, prostopadle do ścian okiennych i w ten sposób uzyskał pomieszczenia otwarte z jednej strony.

Ojcem europejskiego budownictwa bibliotecznego jest Leopold della Santa [Cudnik 1980, s. 41]. W swojej książce *Della costruzione e del regolamento di una pubblica universale biblioteca* (Florencja 1816) uwzględnił potrzeby czytelnika i bibliotekarza. Autor teoretycznie uzasadnił i zaprojektował gmach, w którym wyodrębnił trzy części: czytelnię, magazyn i pokoje pracy dla bibliotekarzy. Czytelnia mieściła się w centrum budynku, a po obu stronach czytelni znajdował się magazyn i pracownice biblioteczne. Jest to projekt, w którym zachowano zasadę trójdzielności: niekrzyżujących się dróg czytelnika, bibliotekarza (pracownice biblioteczne) i książki (magazyn).

Wiek XIX sformułował następujące prawa budownictwa bibliotecznego:

- niekrzyżowanie się dróg książki, bibliotekarza i użytkownika,
- potrójny dostęp do magazynu z pracowni bibliotekarza, wypożyczalni i czytelni,

- zachowanie jednego poziomu – agendy świadczące usługi użytkownikom powinny być na jednej kondygnacji.

Według tej koncepcji powstała w Paryżu Biblioteka St. Genevieve (1843-1850) i Biblioteka Królewska (1845). W Polsce tego typu budownictwo reprezentuje Biblioteka Jagiellońska oraz biblioteki uniwersyteckie: w Warszawie (w starym gmachu), Poznaniu, Łodzi, Publiczna Biblioteka w Łodzi, a także Biblioteka Międzyuczelniana w Lublinie. Ten kierunek przetrwał ponad 100 lat, aż do czasu wprowadzenia w budownictwie rozwiązań uniwersalnych. Zarzucono istniejący w bibliotekach przepych i bogactwo, na korzyść celów użytkowych.

Pod koniec XIX wieku i na początku wieku XX nastąpiło wiele zmian w budownictwie bibliotecznym. Zastosowano nowe materiały, nową technologię i konstrukcje. Le Corbusier (Charles Eduard Jeanneret) [Biegański 1972, s. 138] przedstawił nowe teorie (1914) dotyczące wykorzystania budownictwa żelbetowego. Wymienił pięć zasad, które nie naruszały swobody konstrukcji architektonicznej. Wylimitował potrzebę korzystania ze ścian jako elementów nośnych, a mówił o systemie słupów, które podpierają płaszczyznę i pozwalają na swobodne użytkowanie przestrzeni. Strop, tak jak słupy, stanowi jeden z elementów konstrukcyjnych i otwiera się możliwość wykorzystania płaskiego dachu, np.: jako ogrodu. Le Corbusier nie zaprojektował biblioteki, ale rozwiązania, które przedstawił w swoich konstrukcjach, wpłynęły na plany architektów realizujących budynki biblioteczne. Szczególnie dużo zmian nastąpiło po wprowadzeniu konstrukcji bibliotecznym Amerykanina Agnusa Sneada Macdonalda. Według jego pomysłu w 1935 roku w Stanach Zjednoczonych wybudowano dodatkowy budynek – Aneks Biblioteki Kongresu. Wzbudziło to wielkie zainteresowanie bibliotekarzy. Powstały biblioteki o podobnych konstrukcjach w uniwersytetach w Princeton i Iowa City.

Europa po II wojnie światowej trwała w tradycjonalizmie. Do tej pory budowano biblioteki na zasadach tradycyjnej trójdzielności. Tego typu projekty zostały wyparte przez budownictwo modułowe. Jego rozkwit nastąpił w bibliotekach amerykańskich w pierwszej połowie XX wieku. Ze Stanów Zjednoczonych koncepcje te zostały przeniesione na teren europejski. Zaczęło się mówić się o flexibility – elastyczności, giętkości, jeśli nie o całkowitej, to przynajmniej o częściowej. Elastyczność nie powiększyła ogólnej powierzchni, ale pozwoliła na najwłaściwsze wykorzystanie.

W Europie budownictwo trójdzielne najbardziej zakorzenione było w Niemieckiej Republice Federalnej. Mówi się tu jednak o elastyczności. Wspomina o tym zarówno dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Bonn,

jak i niektórzy architekci zajmujący się budową bibliotek. Należy tu wspomnieć Zygryda Starka [Cudnik 1980, s. 58].

We Francji C. Currie [Cudnik 1980, s. 59] mówi o konstrukcjach uniwersalnych i określa je jako „biblioteki bezplanowe”. Holender J. Verhoeffer twierdzi, że istnieje potrzeba elastyczności, ale przede wszystkim trzeba brać pod uwagę budownictwo fabryczne. Zaangażowanie architekta doświadczonego w budownictwie przemysłowym może dać dobre rezultaty w konstrukcjach gmachów bibliotecznych. Znanca budownictwa bibliotecznego R.E. Ellsworth uważa, że z architektonicznego punktu widzenia biblioteka winna mieć charakter funkcjonalny. Trzeba tak zaprojektować bibliotekę, aby zmiany można było wprowadzić bez żadnego trudu. Myśl tę kontynuuje Hans Muller, mówiąc o przystosowalności do zmian, biorąc pod uwagę sposób użytkowania książki i nauczanie. Dąży się do tego, aby do minimum ograniczyć słupy konstrukcyjne, a także scalić w jedną lub kilkanaście grup pionowe instalacyjne oraz klatki schodowe i windy. Budowane do tej pory wysokie pomieszczenia są małoekonomiczne przy systemie wietrzenia, ogrzewania i klimatyzacji. Ściany nośne we wnętrzu są przeszkodą w zamianie przestrzeni magazynowych na czytelnie, a słupy dźwigające budynek dają możliwość rozprzestrzenienia poziomego. Magazyny i czytelnie winny się wzajemnie przenikać. Ma to także zasadnicze znaczenie, jeśli chodzi o budowanie etapami ze względu na ograniczone fundusze przeznaczone na ten cel. Rewolucją w historii budownictwa bibliotecznego stały się rozwiązania uniwersalne. Zaczęto je wprowadzać w latach sześćdziesiątych XX wieku. Nowoczesna biblioteka jest dynamiczna. Następują ciągle zmiany związane z nauczaniem, z tokiem studiów, z księgozbiorem, który ciągle się zmienia.

## **Działalność LIBER Architekture Group**

W latach dziewięćdziesiątych w ramach stowarzyszenia Ligi Europejskich Bibliotek Naukowych (LIBER) powstała Grupa Architektoniczna (LIBER Architecture Group). Jest to grupa ekspertów architektów i bibliotekarzy, którzy co dwa lata spotykają się w różnych miastach, jak: Barcelona, Paryż, Londyn, Lipsk, Warszawa, Bolzano, Utrecht, i zajmują się wymianą doświadczeń związanych z budową nowych obiektów bibliotecznych bądź ich modernizacją.

Brytyjski architekt Harry Faulkner-Brown twórca kilku budynków bibliotecznych, wymienił 10 zasad (1994) [Kobierska-Maciuszko 2001b], które mówią o prawidłowym projektowaniu i funkcjonalnym wykorzystaniu gmachów. Według jego reguł dobry budynek powinien być:

elastyczny (o jednakowej wytrzymałości stropów), zwarty, dostępny, rozszerzalny, zróżnicowany, zorganizowany (dający dostęp do wszystkich usług bibliotecznych i informacyjnych), wygodny, zabezpieczający dobre warunki dla zbiorów bibliotecznych, bezpieczny dla czytelników i zbiorów i ekonomiczny w eksploatacji przy wykorzystaniu minimum środków finansowych.

W europejskim budownictwie bibliotecznym przestrzegane są zasady Harrego Faulknera-Browna, a szczególnie zasada elastyczności budynku. Strukturę biblioteki można zmieniać w zależności od kształtujących się potrzeb. Przeglądając opracowania ze spotkań LIBER Architecture Group „Renaissance of the Library – Adaptable Library Buildings” [2004] oraz „Changing Needs Changing Libraries” [2006] i czytając opisy dotyczące zbudowanych obiektów, zauważa się następujące cechy współczesnych bibliotek. Zazwyczaj są one budowane w kampusach studenckich lub na terenie własnym uczelni. Użytkownicy nie powinni mieć problemu dotarcia do biblioteki pieszo, a jednocześnie powinien być zapewniony dobry dojazd samochodów transportowych. Biblioteki są przestronne, obszerne, z dużymi oknami lub ze szklanymi ścianami. Są również dobrze umeblowane, z zapewnioną klimatyzacją, z dobrym oświetleniem i akustyką. We wszystkich bibliotekach dąży się do tworzenia magazynów z wolnym dostępem całkowitym lub częściowym. Szperanie między półkami z książkami powoduje często odkrycie cennych pozycji, o których niewiele mówi opis katalogowy.

W nowoczesnych bibliotekach dąży się do zwiększenia liczby miejsc w czytelniach, powstają miejsca do pracy indywidualnej i zespołowej, zaopatrzone w komputery i z dostępem do gniazd dla prywatnych laptopów. Powstają czytelnie audiowizualne i specjalnych kolekcji oraz sale seminaryjne dla studentów. Z miejsc do pracy indywidualnej najczęściej korzystają pracownicy naukowci. Mają tu ciszę i spokój. Nie przeszkadzają im rozmowy kolegów i rozgardiasz wywołany przez studentów. Studenci preferują miejsca do pracy grupowej. Lubią uczyć się na głos, dyskutować o rozwiązaniach i problemach (niejednokrotnie) naukowych. Piszą referaty, przygotowują prezentacje. Biblioteka jest także miejscem spotkań towarzyskich.

Istnieje tendencja do uwzględniania w nowych gmachach miejsc i funkcji „niebibliotecznych” [Konieczna 2006] dotyczących kultury i rozrywki. Niemal w każdym obiekcie jest kawiarnia (często z dostępem do Internetu), bary, miejsca przeznaczone na galerię sztuki, wystawy fotografii, księgarnia, bankomaty i wielkie hole przeznaczone do relaksu.

Bardzo istotne jest usytuowanie biblioteki. Ważne jest także położenie w zależności od strony świata. Magazyny biblioteczne i czytelnie winny znajdować się od strony wschodniej. Witruwiusz (I wiek p.n.e.)



[1999, s. 157] pisał „...biblioteki powinny być skierowane ku wschodowi, korzystanie bowiem z nich wymaga rannego światła, ponadto w tak usytuowanych bibliotekach książki nie butwieją”. Trzeba przyznać, że jego teorie dotyczące architektury znajdują zastosowanie w czasach nowożytnych.

Jeśli chodzi o poszukiwanie odpowiedniego kształtu obwodu budynku na magazyny biblioteczne i czytelnie, z doświadczeń architektów i bibliotekarzy wynika, że najekonomiczniejszy jest kształt kwadratu lub prostokąta zbliżonego do kwadratu. Warunkuje to większą liczbę miejsc w czytelniach, nie powstają dzięki temu martwe, niezagospodarowane przestrzenie zarówno w magazynach z wolnym dostępem, jak i w magazynie zwartym. Istnieje łatwość zachowania ciągów komunikacyjnych, łatwiej jest zastosować wszelkie instalacje, szczególnie oświetleniowe i grzewcze, oraz lepsze jest ich wykorzystanie [Cudnik 1980, s. 109].

Powstają jednak biblioteki, których konstrukcja nie przypomina czworoboku, a przybierają one formę koła, owalu lub innej zaokrąglonej figury. Biblioteka o konstrukcji koła to na przykład Cambridge University Library, Betty and Gordon Moore Library [*The Renaissance...* 2004, s. 63], w formie owalu Freie Universitätsbibliothek Berlin Philologische Bibliothek [*The Renaissance...* 2004, s. 30, 31], a Universitätsbibliothek Cottbus [*Changing* 2006, s. 100] ma formę trapezu z mocno zaokrąglonymi bokami. Ta ostatnia szokuje kolorami zastosowanymi wewnątrz budynku. Najokazalej widać to, gdy spogląda się w dół z najwyższej kondygnacji spiralnych schodów, uderzają nas kolory: amarantowy, zielony i czarny. W University Library w Utrechcie [*Changing...* 2006, s. 245] przeważają czerń i biel. Czerwone są meble i lady biblioteczne.

Artystycznym obiektem biblioteki może pochwalić się polskie bibliotekarstwo. Jedną z ciekawszych konstrukcji, bardzo atrakcyjną architektonicznie, jest Biblioteka Uniwersytecka [Trybuś 2003] w Warszawie. Ściany w znacznej części zostały wykonane z lanego, niebarwnego betonu. Umieszczono na nich zielone kraty, po których pnie się roślinność. Część elewacji frontowej przykryto okładziną z blachy cynkowej i pokryto zieloną patyną. Na ścianach umieszczono fragmenty tekstów w językach staropolskim, staroruskim, greckim, arabskim, hebrajskim i w sanskrycie. Obok znalazł się zapis nutowy i notacja matematyczna. Powyżej, wzdłuż całej elewacji, znajduje się napis – BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA. Główne wejście do Biblioteki zwane jest „rogalem” (ze względu na kształt) i jest usytuowane poniżej poziomu ulicy. Za wejściem głównym jest tzw. uliczka – przeszklony pasaż, który zwieńczony jest ogromną księgą z napisem HINC OMNIA (stąd wszystko). Na pierwszym piętrze witają użytkowników cztery postacie filozofów ze

szkoły warszawsko-lwowskiej: Kazimierza Twardowskiego (1866-1938), Jana Łukasiewicza (1878-1956), Alfreda Tarskiego (1901-1983) i Stanisława Leśniewskiego (1886-1939). Rzeźby ustawione są na kolumnach i na nich znajdują się cytaty z ich dzieł. Gmach z zewnątrz charakteryzuje się surowością: nieotynkowane ściany (zgodnie z wolą architekta), brak wykwitności, króluje metal, beton i prostota. Na dachu jest zielony ogród.

Trzeba przyznać, że niektóre z tych bibliotek wywołują niespotykane wrażenia, dodajmy do tego odpowiednie umeblowanie i... zapomina się, do czego ma służyć biblioteka; czy do zwiedzania, oglądania jej jako dzieła sztuki (?), czy do poszerzania wiedzy.

## **Biblioteki w Polsce – ich funkcjonalność**

W ostatnich latach w Polsce inwestuje się w budowę nowych bibliotek naukowych, takich jak: Biblioteka Narodowa, Śląska, Uniwersytetu Warszawskiego, Politechniki Świętokrzyskiej, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i przeprowadza wiele modernizacji, np.: Biblioteki Jagiellońskiej, Uniwersytetu Łódzkiego, Politechniki Łódzkiej, Uniwersytetu Białostockiego, SGGW.

W budownictwie bibliotecznym brane pod uwagę winny być dwa stanowiska: architekta i (bardzo ważne) stanowisko bibliotekarza. Dla architekta istotne jest, jak widzi swój nowy obiekt bibliotekarz i jakie w nim widzi funkcje i udogodnienia. Zazwyczaj istotną rolę w podejmowaniu decyzji odgrywa dyrektor lub wicedyrektor biblioteki, przy wcześniejszych konsultacjach z Radą Biblioteczną lub gronem specjalistów bibliotekarzy interesujących się powstającym gmachem bibliotecznym.

Tak naprawdę nie da się zaplanować gmachu biblioteki akademickiej. Zmienia się płynność działania instytucji bibliotecznej i informacyjnej, zmieniają się potrzeby i wymagania użytkowników, zmienia się dokument. Coraz częściej czytelnicy korzystają z materiałów zamieszczonych na stronach internetowych.

Większość gmachów bibliotecznych powstających obecnie winna istnieć (stać) przynajmniej do końca stulecia, gdy tymczasem następuje zmiana funkcji wewnętrznych przestrzeni. Powodują to wymagania uczelni. Biblioteka staje się instytucją „uczącą”, a nie jak do tej pory „obsługującą” [Konieczna 2006]. Biblioteka staje się integralną częścią centrum edukacyjnego. W niektórych bibliotekach powstają „systemy” podręczników i lektur dla studentów np. w Bibliotece Politechniki Świętokrzyskiej.

W Polsce powstają biblioteki z magazynami z wolnym dostępem i z czytelniami do pracy indywidualnej i zespołowej, z rozszerzoną działalnością oddziałów informacji naukowej, z dostępem do gniazd dla laptopów. Nie każdy nowy budynek jest przystosowany do tych funkcji, np. Biblioteka Jagiellońska. Jej ostatnie nowe skrzydło gmachu otworzono dla czytelników 1 października 2001 roku i nie zastosowano w nim wolnego dostępu do magazynów. Okazuje się, że stosowanie regałów z wolnym dostępem jest mało ekonomiczne. Magazyny z wolnym dostępem zmniejszają liczbę składowanych woluminów trzykrotnie [Cudnik 1980, s. 113]. Posiadanie księgozbioru z magazynami z wolnym dostępem wymaga większej powierzchni. Większość budowanych i rekonstruowanych gmachów bibliotek uwzględnia jednak wolny dostęp do magazynów. Należy tu wymienić biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu w Białymstoku, Politechniki Świętokrzyskiej, Politechniki Łódzkiej, Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Bibliotekę Uniwersytecką w Toruniu i Wydziałową Bibliotekę Prawa i Administracji w Gdańsku.

## **Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego**

Najokazalsza i jak do tej pory najpiękniejsza wśród nowo powstających obiektów w kraju jest Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego. Jej otwarcie nastąpiło 15 grudnia w 1999 roku. Gmach mieści się na Powiślu. W miejscu, gdzie znajduje się wejście główne, dawniej biegło koryto Wisły. W XIX wieku ta część Powiśla służyła jako wysypisko śmieci. Geologicznie teren nie był interesujący. Podziemne płyty fundamentu zabezpieczono technologią białej wanny [Trusewicz 1998]. Chroni to przed naciekami wód gruntowych. W ten sposób zabezpieczono wewnętrzne powierzchnie przed wilgocią. Obecnie w tym miejscu są dwie kondygnacje podziemne przeznaczone na garaże i część komercyjną. W przyszłości (po 2025 roku) będą tu magazyny zwarte. Gmach zajmuje cztery kondygnacje naziemne o łącznej powierzchni 60 000 m<sup>2</sup>. Część biblioteczna obejmuje 40 tys. m<sup>2</sup> i może pomieścić około 4 mln woluminów.

Biblioteka spełnia warunki zalecane przez Architecture Group, a szczególnie założenia Harrego Faulknera-Browna dotyczące dobrego funkcjonowania obiektu. Zachowane są moduły. Za podstawę architektki przyjęli kwadrat o długości boku 7,20 m. Dzięki temu jest utrzymana jednakowa wytrzymałość stropów [Kobierska-Maciuszko 2001a]. Powstały wnętrza jednoprzestrzenne (bez ścian działowych), jedynie z kolumnami z surowego betonu. Nie ogranicza to poruszania się ani

czytelnika w magazynie z wolnym dostępem, ani i bibliotekarza w magazynie zwartym. Budynek jest elastyczny o wysokiej wielofunkcyjności. Aby lepiej zrozumieć działalność biblioteki, podzielić trzeba obiekt na poziomy.

Poziom 0 – tzw. centrum dowodzenia. Znajdują się tu:

- mapa przeciwpożarowa;
- tablica elektroniczna z lampkami sygnalizującymi najmniejsze zadymienienie;
- centrum monitoringu kamerowego. Kamery wideo przekazujące obraz rozmieszczone są w całym gmachu. Klatki schodowe, wejścia do budynku, parking, a także obszar z wolnym dostępem do księgozbioru są monitorowane;
- hol, szatnia, sale wystawowe, restauracja;
- magazyny zwarte – kompaktowe z regałami jezdnymi. Na 45 tys. m bieżących półek umieszczono 1,5 mln woluminów;
- Pracownia Konserwacji Zbiorów;
- rampa wyladunkowa dla książek (wejście od ul. Lipowej). Stamtąd książki trafiają do magazynu składowego i do Oddziału Gromadzenia.

Na poziomie 1 zlokalizowano:

- katalogi biblioteczne: tradycyjne – kartkowe oraz komputerowe;
- magazyn z wolnym dostępem. Znajdują się tutaj zarówno tzw. celki dla pracowników naukowych, jak i duże stoły dla studentów;
- opracowanie formalne i rzeczowe zbiorów;
- Oddział Bibliotek Wydziałowych;
- Oddział Informacji Naukowej i Dydaktyki.

Poziom 2 obejmuje:

- czytelnię ogólną: 120 miejsc dla czytelników, 15 tys. woluminów – księgozbiór podstawowy i ogólny. Z tej czytelni przechodzi się do czytelni czasopism w wersji papierowej;
- czytelnia czasopism bieżących (z ostatniego roku lub z ostatnich dwóch lat). Dla czytelników przygotowane są stoły z krzesłami i fotele ze stolikiem i lampą.

Na poziomie 3 znajdują się:

- księgozbiór z XIX wieku w wolnym dostępie, udostępniany naukowcom,
- „gabinety”: rękopisów, kartografii, rycin, starych druków, zbiorów muzycznych oraz dokumentów życia społecznego. Zachowano tyle czytelń, ile jest „gabinetów” [Kobierska-Maciuszko 2001].

W Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego trzy kondygnacje zajęte są przez księgozbiór umieszczony w magazynach na regałach z wolnym dostępem. Nie zapomniano o czytelnikach niepełnosprawnych [*Biblio-*

*teka współczesna...* 2002]. Są tu windy przeznaczone dla osób niepełnosprawnych ruchowo, odpowiednio wyposażone toalety, stanowiska dla osób na wózkach. Dla osób niewidomych i słabo widzących zastosowano się o odpowiedni sprzęt, np.: powiększalniki do tekstu, komputery z ekranem brajlowskim, skanerem i drukarką brajlowską, program mówiący dla Windows NT (JAWS), syntetyzator mowy. Oferuje się im ułatwienie przy wypożyczaniu zbiorów. Do obsługi tej grupy czytelników jest przygotowany odpowiednio wyszkolony personel.

## **Biblioteka Uniwersytetu im. J. Giedroycia w Białymstoku**

Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku [Brzezińska-Stec 2006] powstała w 1968 r. jako biblioteka Filii Uniwersytetu Warszawskiego. W 1997 roku filię przekształcono w Uniwersytet. Sprawą priorytetową stało się wybudowanie nowego gmachu bibliotecznego. Władze miasta zgodziły się na nabycie działki po preferencyjnych cenach w centrum miasta, obok uniwersytetu. Uroczyste wmurowanie kamienia węgielnego odbyło się 13 października 1999 roku. Po sześciu latach, 24 czerwca 2005 roku nastąpiło otwarcie Biblioteki. Przy budowie i wyposażeniu wykorzystano nowoczesne materiały i rozwiązania techniczne stosowane w obiektach tego typu za granicą i w Polsce. Nowy obiekt zachwyca dziesięciometrową przeszkloną fasadą. Elewacja wykonana jest z piaskowca i szkła w odcieniu zielonym. Budynek ma sześć kondygnacji i dodatkowo jedną podziemną. Na ostatnim piętrze budynek został połączony z administracją uczelni. Kubatura budynku wynosi 34 802 m<sup>3</sup>, w tym powierzchnia użytkowa to 8324 m<sup>2</sup>. Magazyny pomieszczą 860 tys. woluminów, a czytelnicy otrzymają 327 miejsc. Na parterze znajduje się hol wejściowy z szatnią i portiernią, sala wystawowa, Oddział Gromadzenia Zbiorów, Wypożyczalnia Międzybiblioteczna i księgarnia.

W czytelni ogólnej działa sygnalizacja świetlna informująca czytelników o dostarczeniu dokumentu z magazynów. We wszystkich czytelniach jest dostęp do sieci komputerowej. Obok czytelni i pracowni zbiorów specjalnych znajduje się pracownia dygitalizacji zbiorów. Na III i IV piętrze znajduje się magazyn z wolnym dostępem. Mieści się w nich około 100 tys. woluminów i 110 miejsc dla czytelników. Na trzecim piętrze mieszczą się kabiny dla kadry profesorskiej i pokój do pracy zespołowej studentów. Kabiny są wyposażone w stanowiska komputerowe z dostępem do katalogu, Internetu i licencjonowanych baz danych. Użytkownicy mogą z nich korzystać przez kilka dni, nie zabierając materiałów do domu. Kabiny są zamykane na klucz. Pokój do

pracy grupowej służy pracownikom i studentom do przygotowania wspólnych projektów. Odbywają się w nich seminaria i zebrania pracowników Biblioteki. Magazyny zwarte znajdują się na V piętrze i można w nich pomieścić około 400 tys. woluminów. Czasopisma ustawiono na regałach kompaktowych, a duże formaty na specjalnie zakupionych regałach gospodarczych z szerokimi półkami pozwalającymi na pionowe ułożenie czasopism. Ustawienie magazynów zwartych na piątym piętrze jest nietypowe, bo w nowo powstających obiektach umieszcza się je w kondygnacji zazwyczaj podziemnej. Na szóstym piętrze znajdują się sale konferencyjna i komputerowa oraz kawiarnia. W Bibliotece rozbudowana jest działalność Oddziału Informacji Naukowej.

## **Biblioteka Politechniki Świętokrzyskiej**

Nowy gmach Biblioteki Politechniki Świętokrzyskiej [Sobielga 2003] oddano do użytku wiosną 2002 roku. Księgozbiór, który dotychczas był rozproszony w różnych miejscach uczelni, znalazł tu swoje miejsce. Biblioteka znajduje się w centrum miasteczka akademickiego. Konstrukcja gmachu głównego jest w kształcie koła, w środku znajduje się świetlik dachowy w kształcie kopuły, a portal wejścia głównego ma kształt kwadratu. Barwy wewnątrz budynku są pastelowe; przez świetlik wpada naturalne światło. Wizualnie jest to nieregularny wieloboczny budynek. Gmach główny jest czterokondygnacyjny. Jedna kondygnacja jest podziemna, a trzy naziemne. W podziemiach budynku są magazyny zwarte, pomieszczenia obsługi budynku i pomieszczenia techniczne. Na parterze znajdują się hol główny, szatnia, recepcja i kawiarnia. Na piętrze nie ma ścianek działowych, co tworzy jedną wielką przestrzeń. Tutaj znajdują się magazyny z wolnym dostępem. 65% księgozbioru jest w wolnym dostępie. Na antresoli mieszczą się wydawnictwa ciągle. Na obrzeżach rotundy są umieszczone kabiny do pracy indywidualnej, które można „wynajmować” nawet na kilkanaście dni, i miejsce do pracy zespołowej, z którego najczęściej korzystają studenci. Zaopatrzone są w komputery z dostępem do katalogu Biblioteki, Internetu i licencjonowanych baz danych. W całej Bibliotece jest 95 komputerów. Zamawianie, wypożyczanie i zwrot dokumentów są dokonywane przez komputer. Wolny dostęp wymusił pewne zabezpieczenia dla zbiorów. Książki zabezpieczono paskami magnetycznymi, są bramki kontrolne i urządzenia do aktywacji i dezaktywacji dokumentów.

Uzupełnieniem gmachu głównego są dwa obiekty dwukondygnacyjne. W jednym z nich, w parterowej części siedzibę ma administracja

uczelni, a na piętrze mieszczą się pracownie biblioteczne, dyrekcja, pomieszczenia socjalne i mała sala seminaryjna. W drugim budynku na parterze są dwie sale konferencyjne, a na piętrze znajduje się magazyn z wolnym dostępem. Biblioteka jest przygotowana na przyjęcie użytkowników niepełnosprawnych. Zapewniono pochylnie dla wózków inwalidzkich, szerokie przejścia, odpowiednie windy, sanitariaty. Dostosowano również wysokość i szerokość stolików. Biblioteka otoczona jest zielenią, a zmęczeni pracą intelektualną użytkownicy mogą się zrelaksować na wygodnych kanapach i fotelach ustawionych w pobliżu okien.

## **Biblioteka Politechniki Warszawskiej**

Rozbudowę Biblioteki Politechniki Warszawskiej [Dudzińska, Wojciechowska 1999] rozpoczęto w 1996 roku. Usytuowano ją w centrum budynków politechnicznych. Jest to korzystne ze względu na bliskość wydziałów i kontakt z władzami uczelni. Powierzchnia użytkowa jest dosyć ograniczona – 4920 m<sup>2</sup>. Powstał zatem oddział do selekcji i kontroli zbiorów. Zastosowano udostępnianie prezencyjne.

W rozbudowie nowej części gmachu szczególnie uwzględniono:

- rozwój działalności informacyjnej, a co za tym idzie, szybki dostęp do źródeł informacji światowej,
- zwiększenie liczby miejsc w czytelniach – z 80 do 320,
- powstanie magazynów z wolnym dostępem do około 60 tys. woluminów,
- właściwe przechowywanie zbiorów,
- połączenie niektórych agend informacyjnych,
- możliwość korzystania z terminali i dostęp do Internetu w różnych pomieszczeniach,
- poprawę warunków korzystania dla użytkowników: dla studentów przygotowano stoły do pracy grupowej, a dla pracowników „izolátky” do pracy naukowej,
- powstały stanowiska dla niewidomych i niedowidzących.

Biblioteka posiada najbogatszy w Polsce zbiór czasopism zagranicznych z zakresu nauk technicznych. Starsze roczniki przechowywane są w magazynach podstawowych, a z ostatnich dwóch lat są umieszczone na II piętrze Biblioteki.

W związku z tym, że biblioteki borykają się z trudnościami finansowymi, w tym również Biblioteka Politechniki Warszawskiej, a wzrasta cena wydawnictw i rośnie liczba użytkowników, zdecydowano się na udostępnianie prezencyjne, a więc powiększono liczbę miejsc w czytelni. Udostępnianie prezencyjne odbywa się w czytelni i w magazynach

z wolnym dostępem. Mieści się na trzech kondygnacjach. Pomocą służą kserografy samoobsługowe. Dzięki nim czytelnicy mogą sobie odbić odpowiedni fragment potrzebnego dzieła. Powstały czytelnie specjalistyczne unikatowych zbiorów kartograficznych, CD-ROM-ów, informacyjne, norm. Obok Wypożyczalni Międzybibliotecznej jest Pracownia Reprograficzna, w której można wykonać kserokopie otrzymanego dokumentu. Zainstalowano terminale połączone z siecią komputerową. Oprócz tego są również miejsca, gdzie użytkownik może podłączyć własny sprzęt (np. laptop). Dla studentów przewidziano pomieszczenia do pracy zespołowej, a dla pracowników boksy umożliwiające spokojne warunki do pracy naukowej. Magazyny zwarte znajdują się w adaptowanych pomieszczeniach w piwnicy, na regałach kompaktowych oraz na zapleczu Wypożyczalni Studenckiej i Wypożyczalni dla Pracowników, gdzie są regały wolnostojące. Księgozbiór z piwnicy jest przewożony do udostępniania i do czytelni przez dwie windy. W tej Bibliotece zastosowano wypożyczenia krótkoterminowe. W tym systemie wypożycza się podręczniki i skrypty oraz inne zbiory często wykorzystywane. Studenci bardzo sobie chwalą ten sposób wypożyczeń.

## Biblioteka SGGW

Agendy Biblioteki SGGW [Lewandowski 1999] były rozproszone w różnych miejscach w Warszawie. Czytelnia, Oddział Informacji Naukowej, pracownia Oddziałów Gromadzenia i Opracowania znajdowały się przy ulicy Rakowieckiej, a wypożyczalnia na Ursynowie, w odległości około 10 km. Magazyny znajdowały się w piwnicach domów studenckich, w barakach. Pomieszczenia były нефunkcjonalne, ciasne, zalewane nieczystościami.

Na gmach biblioteczny adaptowano starą wyeksploatowaną stołówkę studencką. Z konstrukcji wykorzystano fundamenty, elementy nośne i klatki schodowe. Bryła budynku i układy komunikacyjne wpłynęły na funkcjonalność budynku. Prace zakończono w 1998 roku. Budynek jest dwukondygnacyjny. Powierzchnia użytkowa wynosi około 3400 m<sup>2</sup>.

Na parterze mieści się:

- magazyn główny zbiorów wyposażony w regały przesuwane. Może pomieścić około 300 tys. woluminów;
- wypożyczalnia studencka, która posiada własne zaplecze magazynowe, gdzie docelowo może pomieścić około 90 tys. woluminów;
- pomieszczenia techniczne i mała księgarnia.



Na piętrze znajdują się:

- czytelnia – 300 miejsc dla czytelników. Korzystanie z księgozbioru jest nieograniczone. Czytelnicy nie muszą się rejestrować. Kontrolę sytuacji w czytelni zapewnia monitor połączony z systemem kamer telewizyjnych;
- wypożyczalnia dla pracowników naukowych;
- wypożyczalnia międzybiblioteczna;
- oddział informacji naukowej z informatorium. Udostępniane są tu bazy bibliograficzne. Jest możliwość korzystania z Internetu;
- katalogi kartkowe i komputerowe;
- oddział gromadzenia i opracowania zbiorów;
- mała sala dydaktyczna;
- administracja Biblioteki.

Tutaj też znajduje się księgozbiór z wolnym dostępem. Liczy około 30 tys. woluminów (docelowo około 60 tys. woluminów). Wydawnictwa zwarte są ułożone według UKD (Uniwersalnej Klasyfikacji Diesiętnej). Nad środkiem sali jest antresola, gdzie ustawione są regały z czasopismami bieżącymi i znajdują się miejsca dla czytelników. 600 tytułów wydawnictw ciągłych (przewidziano docelowo do 1000) jest ułożone alfabetycznie. Książki zabezpieczone są paskami magnetycznymi i łącznie z bramkami stanowią system zabezpieczający przed wyniesieniem egzemplarza. Przy każdym stole jest lampka sygnalizacyjna. Z każdego stanowiska można podłączyć się do sieci komputerowej Biblioteki. Znajdują się tu również kserografy. Mankamentem jest to, że Wypożyczalnia dla Pracowników mieści się w środku Czytelni. Spowodowane jest to układem komunikacyjnym. Tutaj znajduje się winda towarowa i wewnętrzna klatka schodowa, która łączy wypożyczalnię z magazynem. Budynek jest klimatyzowany, wyposażony w system ochrony przeciwpożarowej, antywłamaniowej, telewizję przemysłową i jest chroniony.

## **Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego**

Dzieje Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego [Matwiejczuk 1999] są bardzo burzliwe. Biblioteka powstała przy Wyższej Szkole Pedagogicznej we Wrocławiu, którą w 1953 roku przeniesiono do Opola. W 1994 roku powstała Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego. Księgozbiór nie miał stałego miejsca. Mieścił się w gmachu głównym uczelni, w salach wykładowych i pomieszczeniach akademickich. Już przed powodzią w 1997 roku brakowało miejsca na bieżące zakupy książek i czasopism. W czasie powodzi zostało zniszczonych 120 tys. woluminów dokumentów. Zniszczeniu uległy dwie kondygnacje magazynów bibliotecz-

nych o powierzchni 3275 m<sup>2</sup>. Utracony został bezpowrotnie magazyn piwniczny o powierzchni 1800 m<sup>2</sup>. Po kapitalnym remoncie odzyskano 1400 m<sup>2</sup> zlokalizowanych na parterze. To zmusiło władze do decyzji, aby powstał nowy gmach na terenie bezpiecznym i suchym. Na obiekt przeznaczono działkę na terenach niezalewowych Uniwersytetu Opolskiego w centrum miasta. Po katastrofie Biblioteka otrzymała księgozbiór z darów od instytucji i osób prywatnych (około 60 tys. woluminów książek i czasopism). Zakupiono ponad 12 780 woluminów nowych wydań. Część księgozbioru uzupełniono przez zakupy antykwaryczne i mikrofilmy. W 1997 roku decyzją Ministerstwa Kultury i Sztuki przydzielono Bibliotece egzemplarz obowiązkowy, co powoduje bardzo szybki przyrost księgozbioru – rocznie około 30-35 tys. woluminów książek i czasopism. Trzeba na nie przeznaczyć około 200 m<sup>2</sup> powierzchni magazynowej. Zbiory zwiększą się o dary i zakup bieżącej nowości wydawniczych. To również wymaga odpowiedniego miejsca lokalowego.

W projekcie uwzględniono elastyczność budynku, polegającą na zmienności układów funkcjonalnych, a także możliwości przyszłej rozbudowy. Cały budynek obejmuje 16 450 m<sup>2</sup>. Docelowo planuje się zgromadzić około 2 mln woluminów, w tym około 400 tys. woluminów (20%) z wolnym dostępem dla czytelników. Zespół udostępniania zbiorów obejmuje około 1718 m<sup>2</sup> powierzchni.

W jego skład wchodzi:

- wypożyczalnia ogólna i międzybiblioteczna;
- wypożyczalnia zbiorów dydaktycznych;
- czytelnia ogólna (przewidziano 600 miejsc dla czytelników);
- studio dokumentów audiowizualnych i multimedialnych;
- dział zbiorów zabytkowych o powierzchni 106 m<sup>2</sup>. Są to czytelnia druków i archiwów, magazyny, pracownia gromadzenia i opracowania zbiorów zabytkowych.

Zespół pracowni bibliotecznych i dydaktyki posiada powierzchnię około 1097 m<sup>2</sup> i na tym obszarze mieści się:

- gromadzenie i opracowanie druków zwartych i ciągłych,
- pracownie: dokumentacyjne, informatyki, wystawiennicza, dydaktyczna,
- sale dydaktyczne.

W budynku przy wejściu znajdują się hol, portiernia, szatnia, pomieszczenia wystawowe, księgarnia, klub-kawiarnia, itroligatornia, stanowisko rejestracji i kontroli, katalogi kartkowe i komputerowe oraz pomieszczenia sanitarne.

W magazynach zwartych mieści się około 1600 tys. woluminów (około 80%) zbiorów. Magazyn zwarty zlokalizowany jest na najniższej

kondygnacji, a jeśli będzie taka potrzeba, to istnieje możliwość umiejscowienia regałów na kondygnacjach wyższych. Uzupełniając swoje zbiory powodziowe, zakupiono sporo dokumentów na nośnikach elektronicznych. Wymagają one urządzeń służących do odczytania i kopiowania. 20% przyłączy sieci jest przeznaczony dla użytkowników informacji, którzy korzystają z własnego sprzętu. Udostępnianie na zewnątrz może odbywać się przez wypożyczalnię bądź zdalnie poprzez sieci komputerowe zewnętrzne.

Tak jak w każdej bibliotece istnieje zespół administracyjny i techniczny: dyrekcja, administracja, obsługa porządkowa i techniczna: centrala przeciwpożarowa, klimatyzacja, pomieszczenia dla personelu, garaże i parkingi przeznaczone na 200 samochodów – 1904 m<sup>2</sup>. Dla czytelników poruszających się na wózkach zapewniono dogodny dojazd i dostęp na wszystkie kondygnacje budynku.

## Wnioski

Współczesna biblioteka pod względem architektonicznym powinna zachować zasadę elastyczności:

- wnętrza winny być jednoprzestrzenne, bez ścian działowych (zwłaszcza powierzchnie magazynowe i czytelniane),
- budynek winien być przygotowany do rozbudowy, jeśli zaistnieje taka potrzeba.

Czytelnikowi akademickiemu w XXI wieku oferuje się:

- zamawianie i wypożyczanie książek – skomputeryzowane,
- magazyny z wolnym dostępem (przynajmniej częściowo),
- udostępnianie prezencyjne (w czytelniach i magazynach z wolnym dostępem),
- wypożyczenia krótkoterminowe (egzemplarze pojedynczych dokumentów),
- usytuowanie stanowisk do pracy indywidualnej i zespołowej,
- rozwinięcie działalności informacyjnej dotyczącej literatury światowej,
- przygotowanie stanowisk dla osób niepełnosprawnych niewidomych i słabo widzących, a także dla osób na wózkach inwalidzkich.

Aby użytkownicy w pełni byli usatysfakcjonowani funkcjonalnością biblioteki, nie powinno zabraknąć pomieszczeń „niebibliotecznych”, takich jak: sale seminaryjne, sale lub hole wystawowe, w których przedstawia się galerię malarstwa, fotografii, plakatu, a także działalność komercyjną, jak: bary, kawiarnie, księgarnie, bankomaty.

Czy biblioteki przetrwają w takiej formie jak dzisiaj? Czy dokumenty zwarte i ciągle nie zostaną zastąpione (tylko i wyłącznie) e-książkami i e-czasopismami, a czytelnicy będą korzystać tylko ze stron internetowych? Są takie prognozy, ale czy i kiedy w naszym kraju to nastąpi, nie wiadomo.

Profesor Krzysztof Migoń [2004] pisze: „Biblioteki stanowią »drzemający potencjał«, a ich możliwości są ciągle niewyczerpane. [...] – są to instytucje »długiego trwania«, potrzebne teraz i w przyszłości. Europa od wieków »stała bibliotekami« i pewnie będzie jeszcze tak długo, póki istnieć będzie kultura piśmiennicza, potrzeba jej uprawiania i korzystania z niej. Oczywiście nie wiemy czy tak będzie zawsze”.

## Literatura

- Biblioteka współczesna wobec czytelników niepełnosprawnych – budownictwo i wyposażenie*, konferencja, oprac. E. Stachowska-Musiał, SPB, Serwis Informacyjny [on line], 2002, s. 1-4 [dostęp 6.06.2006], [http://ebib.oss.wroc.pl/sbp/bibl\\_wobec\\_niepelnospr.html](http://ebib.oss.wroc.pl/sbp/bibl_wobec_niepelnospr.html).
- Biegański P., *U źródeł architektury współczesnej*, PWN, Warszawa 1972.
- Biliński L., *Nowe obiekty biblioteczne i ich budowniczy*, „Przegląd Biblioteczny” R. 67 1999 z. 1/2, s. 11-19.
- Borońska R., *Biblioteki naukowe w Szwecji na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej w Linköping – refleksje i spostrzeżenia*, „Bibliotekarz” 2006 nr 2, s. 17-21.
- Brzezińska-Stec H., *Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Białymstoku (sesja posterowa)* [on line], [w:] „Biblioteki XXI w. Czy przetrwamy?”, Ogólnopolska konferencja bibliotekarzy z udziałem gości zagranicznych, Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Łódź, 19-21 czerwca 2006 [Ref. niepubl.].
- Changing Needs Changing Libraries. Documentation of new Library buildings in Europe*, Utrecht, 22-24 March 2006, Ligue Bibliothéque Europeennes de Recherche Architecture Group Seminar, ed. E. Mittler, Goetingen: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek 2006.
- Cudnik Z., *Skarbnice wiedzy. Studium budownictwa bibliotek*, Ossolineum, Wrocław 1980.
- Czajka S., *Nowe obiekty biblioteczne w Polsce*, Biuletyn EBIB [on line] 2000 nr 2 [dostęp 21.05 2006], <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib-sp2/czajka.html>.
- Dudzińska E., Wojciechowska A., *Zmiany w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej*, „Przegląd Biblioteczny” R. 67 1999 nr 1/2, s. 45-52.
- Encyklopedia wiedzy o książce*, Ossolineum, Wrocław 1971.
- Główka B., *Nowe w bibliotekarstwie akademickim – widziane przez bibliotekarkę z długim stażem pracy*, „Bibliotekarz” 2005 nr 9, s. 23-25.
- Gordon M., *Przyszłość biblioteki akademickiej*, „Przegląd Biblioteczny” 1995 nr 2, s. 147-155.
- Grzybowska E., *Biblioteka Narodowa Francji. Przemiany i organizacja*, „Przegląd Biblioteczny” 2003 R. 71 nr 4, s. 369-381.
- „HINC OMNIA” – nowy budynek BUW, Kołuba M. i in., „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 1998 nr 2, s. 100-102.
- Hollender H., *Klasyfikacja, wolny dostęp i aktywność*, „Bibliotekarz” 1999 nr 9, s. 14-16.

- Hollender H., Kobierska-Maciuszko E., *Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Koncepcja funkcjonalna i Estetyczna*, „Rocznik BN” 1996 z. 32, s. 195-214.
- Kobierska-Maciuszko E., *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie w nowym gmachu – rozwiązania funkcjonalne w koncepcji architektonicznej, przeprowadzka, początek*, Biuletyn EBIB 2001a [on line] nr 4 (22) [dostęp 20.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22/maciuszko2.html>.
- Kobierska-Maciuszko E., *Budownictwo biblioteczne a potrzeby czytelników niepełnosprawnych*, Biuletyn EBIB [on line] 2004 nr 1 (52) [dostęp 21.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/52/maciuszko.php>.
- Kobierska-Maciuszko E., *Współczesne budynki biblioteczne w pracach LIBER Architecture Group*, Biuletyn EBIB [on-line] 2001b nr 4 (22) [dostęp 21.05.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22>.
- Kolendo H., *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie w nowej siedzibie na Powiślu*, „Przegląd Biblioteczny” R. 67 1999 z. 1/2, s. 21-30.
- Konieczna D., *Współczesne trendy architektury bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników [on-line]*, „Biblioteki XXI w. Czy przetrwamy?” Ogólnopolska konferencja bibliotekarzy z udziałem gości zagranicznych, Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Łódź, 19-21 czerwca 2006.
- Lewandowski J., *Biblioteka SGGW w nowym gmachu*, „Przegląd Biblioteczny” R. 67 1999 z. 1/2, s. 53-57.
- Machalska-Garbacz A., *Nasza przyszłość: biblioteka elektroniczna czy biblioteka cyfrowa?*, „Przegląd Biblioteczny” R. 65 1997 nr 2/3, s. 203-210.
- Majewski J.S., *W duchu lat siedemdziesiątych*, „Architektura Murator” 1998 nr 5, s. 18-23.
- Matwiejczuk W., *Planowany nowy budynek Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego*, „Przegląd Biblioteczny” R. 67 1999 nr 1/2, s. 59-64.
- Migoń K., *Biblioteki w Europie były zawsze*, „Bibliotekarz” 2004 nr 7-8, s. 2-5.
- Mrowiec M., *Takie mogą być biblioteki*, „Atest” 1998 nr 11, s. 17-20.
- Nowaczyk-Potaż E., *Magazyny otwarte czy zamknięte – czyli co wolą nasi użytkownicy*, „Bibliotekarz” 2005 nr 11, s. 16-20.
- Petrović E., *Biblioteki francuskie w nowych gmachach – wrażenia z wyjazdu studyjnego*, „Bibliotekarz” 2005 nr 4, s. 22-27.
- Piasecki W., *Biblioteka. Wprowadzenie do zagadnień budowy*, SBP, Warszawa 1962.
- Rajchel J., *Kamienny wystrój Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie*, „Przegląd Geologiczny” 2000 vol. 48 nr 8, s. 707-712.
- The Renaissance of the Library – Adaptable Library Buildings. Documentation of New Library Buildings in Europe*, Bolzano, 17-19 March 2004, Ligue Bibliothèques Europeennes de Recherche Architecture Group Seminar, ed. E. Mittler, Goettingen: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek 2004.
- Shill H.B., Tonner S., *Creating a Better Place: Physical Improvement in Academic Libraries, 1999-2002*, „College & Research Libraries” 2003 vol. 64 nr 6, s. 431-466.
- Sobięga J., *Użytkownicy Biblioteki Głównej Politechniki Świętokrzyskiej w nowej przestrzeni i technologii [on-line]*, [w:] *Czytelnik czy klient?*, Toruń, 4-6 grudnia 2003, SBP, EBIB Materiały konferencyjne nr 7 [dostęp 27.06.2006].
- Trusewicz T., *Biblioteka Śląska*, „Architektura Murator” 1998 nr 5, s. 82-83.
- Trusewicz T., *Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego*, „Architektura Murator” 1998 nr 5, s. 79-81.
- Trybuś J., *Miejsce otwarte: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie*, „Autoportret” 2003 nr 1, s. 8-11.

- Walczak A., *Nowy gmach Biblioteki Królewskiej w Kopenhadze*, „Przegląd Biblioteczny” R. 70 2002 z. 4, s. 331-338.
- Walczak A., *Model przestrzeni bibliotecznej [on-line]*, [w:] *Czytelnik czy klient?*, SBP, Toruń, 4-6 grudnia 2003, EBIB Materiały konferencyjne nr 7 <http://ebib.oss.wroc.pl/mat-konf/toruń/walczak.php> [dostęp 27.06.2006].
- Watkin A., *Biblioteki w Europie w XXI wieku*, „Bibliotekarz” 2004 nr 12, s. 3-10.
- Witruwiusz P., *O architekturze ksiąg dziesięć*, Prószyński i S-ka, 1999.
- Zamorski K., *Rozbudowa Biblioteki Jagiellońskiej. Problemy zmian funkcjonalnych*, „Przegląd Biblioteczny” R. 67 1999 z. 1/2, s. 31-43.

## **BUILDING OF UNIVERSITY LIBRARIES - THE ASPECT OF FUNCTIONALITY**

### **Summary**

The methods of storing book collection are conditioned by their history and the way they were used throughout centuries. In the modern history (since the XVII till the first half of the XX century) the division into three parts was revolutionary. Nowadays because of the multimedia character of collections in university libraries it is necessary to have access to international information services. New built libraries should have open stacks, specialised reading rooms and space for individual work.

Małgorzata Dzierżak

## Biblioteka Studium Języków Obcych jako uczestnik procesu dydaktycznego szkoły wyższej

*Nowadays, to know only one language is abnormal*

(M. Sharwood Smith)

W chwili obecnej, w dobie zacierania się granic politycznych i gospodarczych, a jednocześnie dbałości o własne języki narodowe, nikt już nie może zanegować konieczności umiejętnego komunikowania się w innych niż ojczyste językach. Nowe społeczeństwo to takie, w którym każdy z jego obywateli powinien posługiwać się swobodnie oprócz swego języka ojczystego przynajmniej dwoma innymi językami [Magnuszczyńska 2005, s. 10]. Wprawdzie Europa widziana z perspektywy innego kontynentu jest naprawdę niewielkim terytorium, ale żadne inne terytorium nie wykształciło takiej wielości kultur tak mocno zakorzenionych. Nie powiodło się wprowadzenie na tym terenie jednolitego, sztucznie utworzonego języka, choć każda epoka dziejów Europy miała swój język dominujący. Obecnie naszym *lingua franca* jest język angielski. Ma on również tę zaletę, że posługiwać się nim możemy na innych kontynentach naszego globu. Niemniej jednak okazuje się, że najważniejsze instytucje zjednoczonej Europy znajdują się w miastach... francuskojęzycznych. Znajomość wielu języków obcych umożliwia poznanie, a więc i zrozumienie realiów życia, tożsamości i dorobku innych narodów. Stąd już krok do lepszego, pełniejszego funkcjonowania na planie politycznym, gospodarczym i kulturowym. Paradoksalnie ta właśnie wiedza pozwala nam bardziej zrozumieć i określić naszą odrębność, zachować tożsamość i wzbogacić nią dziedzictwo europejskie i światowe.

Polscy studenci ekonomii mają do odegrania w procesie budowy przyszłości gospodarczej Polski i Europy niezmiernie ważną rolę i mają tego świadomość. Dlatego tak wielką wagę przykładają do uczenia się języków obcych. Oczekują znacznych kompetencji językowych po zakończeniu lektoratów przewidzianych programem studiów. Nauczyciele są zgodni co do tego, że edukacja językowa wymaga większego ich zaangażowania w proces dydaktyczny poprzez m.in. korzystanie z naj-

nowszej literatury przedmiotu, zróżnicowanych metod nauczania i nowoczesnych technik wspomagających ten proces [Międzynarodowe sympozjum.... 2006]. W związku z tym, że współczesna dydaktyka języków obcych przenosi punkt ciężkości procesu dydaktycznego z osoby nauczyciela na uczącego się, z nauczania na uczenie się, rezerwując dla nauczyciela rolę organizatora, doradcy i mediatora kulturowego [Jastrzębska 2005, s. 7], uczący się powinien mieć możliwość bezpośredniego dostępu do literatury w języku obcym, do podręczników, do materiałów audiowizualnych, a wreszcie i do tych materiałów i informacji, jakie oferuje uczącym się światowa sieć – *world wide web*. Miejscem, w którym i nauczyciel, i uczeń mogą takie materiały znaleźć, jest biblioteka ściśle związana z instytucją, w której odbywa się proces nauczania – uczenia się języków, a więc biblioteka w studium języków obcych, specjalistyczna w sensie specjalizacji zbiorów oraz specjalistycznego przygotowania zawodowego bibliotekarzy<sup>1</sup>.

Studium Języków Obcych otrzymało taką nazwę w roku 1960. Wcześniej, od 1950 roku funkcjonowało jako Zakład Języków Obcych, a w latach 1969-1982 nosiło nazwę Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych. Organizatorem i kierownikiem Zakładu Języków Obcych była Anna Nikliborcowa. Od roku 1956 do roku 1988 studium kierowała Janina Denefeld, a od 1987 roku do dzisiaj Mirosław Pawlikowski. W roku 2006 kadre studium we Wrocławiu tworzyło 75 nauczycieli zatrudnionych na stanowiskach starszych wykładowców, wykładowców i lektorów pracujących w 4 zespołach językowych: języka angielskiego, języka niemieckiego, języków romańskich (francuski, włoski, hiszpański) i języka rosyjskiego. W Studium Języków Obcych Wydziału Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze pracuje 20 osób pod kierunkiem Renaty Dworak-Zgondek.

Nauczyciele SJO podnoszą swe kwalifikacje, uczestnicząc w szkoleniach, kursach i konferencjach organizowanych przez Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, International Association of Teachers of English as a Foreign Language, Goethe Institut, Wydawnictwa WSiP Europe, Oxford University Press, Longman, International House, LektorKlett i innych. W zespołach języka niemieckiego i angielskiego zatrudnionych jest dwoje native speakerów. Od wielu lat przyjeżdża z USA Bill Minsker, prowadząc dodatkowe zajęcia ze studentami. Wśród lektorów z naukowym tytułem doktora należałoby wymienić Marię Nawrot (język rosyjski), Mariannę Borysiak (język niemiecki)

---

<sup>1</sup> Autorka jest z wykształcenia nauczycielem języka francuskiego z doświadczeniem w nauczaniu na poziomie uniwersyteckim oraz bibliotekarzem z podyplomowym wykształceniem w zakresie bibliotekoznawstwa i 20-letnim bibliotecznym stażem pracy.



i Elżbietę Macauley (język angielski). Pracownicy studium są autorami podręczników<sup>2</sup> oraz multimedialnych programów do nauczania języków, a także redaktorami i tłumaczami prac wydawanych przez Wydawnictwo AE. Uczestniczą w przeprowadzaniu egzaminów doktorskich, podejmowaniu zagranicznych gości uczelni, a także nawiązywaniu i utrzymywaniu kontaktów z partnerskimi uczelniami w Wielkiej Brytanii, Niemczech, Rosji, Francji, Czechach i in. Na stronie internetowej studium działa Forum językowe animowane przez Annę Śliwę i innych lektorów poszczególnych języków. Studium Języków Obcych zapewnia nauczanie języka polskiego jako obcego studentom cudzoziemcom, prowadzone według autorskiego programu przez Halinę Karaszewską.

Podstawowym obszarem działalności SJO jest prowadzenie zajęć z 6 języków europejskich (angielskiego, francuskiego, niemieckiego, hiszpańskiego, rosyjskiego, włoskiego) dla wszystkich wydziałów Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu i w Jeleniej Górze oraz w Zamiejscowym Ośrodku Dydaktycznym w Głogowie na studiach dziennych, wieczorowych i zaocznych na wszystkich poziomach zaawansowania – od A1 do C2, według Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego<sup>3</sup>, zarówno języka ogólnego, jak i języka biznesu. W roku akademickim 2006/07 wprowadzono również lektorat języka japońskiego.

Kolejnym obszarem działalności studium jest, zgodnie z zaleceniem Komisji Europejskiej<sup>4</sup>, organizowanie różnego typu kursów językowych, zarówno dla studentów Akademii Ekonomicznej, jak i dla całego środowiska wrocławskiego. W przeszłości, już od 1989 roku, prowadzone były kursy specjalistyczne dla pracowników wrocławskich firm, takich jak Elwro, czy instytucji bankowych oraz bezpłatne kursy dla pracowników uczelni. Od roku 1993 organizowano kursy przygotowujące do egzaminów wstępnych na AE, a od 1998 kursy przygotowujące do

---

<sup>2</sup> *Türen zur Wirtschaftswelt* autorstwa B. Bernackiej, E. Jaroń, S. Machocki, A. Pietrus-Rajman i J. Włosek-Płoneczka (AE, Wrocław 2002).

<sup>3</sup> Europejski System Opisu Kształcenia Językowego – dokument Rady Europy promowany przez Unię Europejską od 1997 roku pod nazwą Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment (znany jako CEF – skrót pierwszych liter tytułu). W postaci książkowej wydany był w 2001 roku przez Oxford University Press. Został przetłumaczony na język polski i wydany przez Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie w 2003 roku. Dokument wskazuje na pewne wspólne tendencje w kształceniu językowym, ale też na potrzebę poszanowania indywidualnych potrzeb ucznia, metod pracy nauczyciela i poszczególnych systemów edukacyjnych [Komorowska 2003].

<sup>4</sup> Zalecenie przyjęte w Barcelonie w 2002 roku, postulujące stwarzanie możliwości uczenia się języków po zakończeniu edukacji szkolnej, ciągłego doskonalenia sprawności językowej mającej znaczenie w życiu zawodowym [Magnuszewska 2005].

międzynarodowych certyfikatów. Według statystyk<sup>5</sup> od roku akademickiego 2002/2003 w kursach tych rokrocznie bierze udział średnio około 900 osób<sup>6</sup>. Studium Języków Obcych uczestniczy w organizowaniu i przeprowadzaniu honorowanych na całym świecie międzynarodowych egzaminów językowych<sup>7</sup>. Certyfikaty zdobyło już ponad 1200 osób. SJO posiada licencje na przeprowadzanie egzaminów Instytutu Cervantesa, Instytutu Goethego i Polsko-Niemieckiej Izby Przemysłowo-Handlowej, Londyńskiej Izby Handlowo-Przemysłowej i Paryskiej Izby Przemysłowo-Handlowej, a także uprawnienia do przeprowadzania egzaminów TestDaF dla chętnych do studiowania w Niemczech.

Najnowszym obszarem działalności studium jest udział w realizacji projektów europejskich, takich jak:

- „Menedżer bez granic. Szkolenia z ICT i obcojęzycznej komunikacji biznesowej” (projekt EFS),
- „Doskonalenie sprawności w obcojęzycznej komunikacji urzędowej i biznesowej” (projekt EFS),
- Portal językowy LINGUAPORTA<sup>8</sup> w ramach Socrates/Lingua,
- COM-I-N-EUROPE, multimedialna nauka języków dla kadr menedżerskich w ramach programu Leonardo da Vinci,
- egzaminy ELSA dla bezrobotnych PHARE/EFS,
- wymiana studentów w ramach programów SOKRATES/ERASMUS<sup>9</sup>.

Z nauki języków tylko w ramach programu EFS skorzystało 720 beneficjentów.

Bazę lokalową tych działań stanowi od 2003 roku budynek przy ul. Drukarskiej 24a – wyremontowany i zaadaptowany na potrzeby studium dawny Hotel Asystenta „Sabinki”, w którym znajduje się administracja SJO, biblioteka, pokoje nauczycieli i w którym urządzono 14 sal dydaktycznych, w tym 17-stanowiskową salę komputerową. Zajęcia odbywają się też w innych budynkach uczelni. Ogółem SJO dysponuje 24 salami dydaktycznymi wyposażonymi w sprzęt audiowizualny. Do dyspozycji lektorów pozostaje 60 przenośnych magnetofonów, a pokoje nauczycielskie zostały wyposażone w komputery z drukarkami.

---

<sup>5</sup> Dane statystyczne uzyskane na podstawie informacji z sekretariatu SJO AE 2006 roku.

<sup>6</sup> <http://www.sjo.ae.wroc.pl/kursy.htm>.

<sup>7</sup> Język angielski – SEFIC, EfB, FCE, CAE; język niemiecki – ZD, ZMP, ZDfB, PWD; język francuski – DFA, CFP, język hiszpański – CIE, DIE, DSE, język włoski – CELL, język rosyjski – RBC, <http://www.sjo.ae.wroc.pl/egzamin.htm>.

<sup>8</sup> [www.linguaporta.de](http://www.linguaporta.de).

<sup>9</sup> <http://www.sjo.ae.wroc.pl/projekty.htm>.

Jaką zatem rolę wśród tak zarysowanych obszarów działalności Studium Języków Obcych odgrywa Biblioteka? Jakie są jej zadania, te tradycyjne, typowo biblioteczne, jak i te wynikające z „bliskości” procesu dydaktycznego i jego nowoczesności? Jakie zadania realizuje dziś i do jakich zadań przyszłości powinna się już dziś przygotować? Jakie jest jej miejsce w systemie biblioteczno-informacyjnym uczelni i jaką funkcję pełni w Studium Języków Obcych?

Organizatorem i pierwszym kierownikiem do spraw laboratorium językowego w studium była Ruth Kowalczuk. Zarządzeniem Rektora z 25 października 1969 roku powołana została sieć bibliotek Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu, chociaż wpisy w księdze inwentarzowej Biblioteki Głównej wskazują na zakupy książek dla studium już od wczesnych lat pięćdziesiątych. Organizacją Biblioteki zajęła się Grażyna Orczykowska. Pracownikami były m.in. Ewa Szczepaniec, Małgorzata Golian, a od 1997 roku do chwili obecnej Małgorzata Dzierżak i Bożena Jerczyńska.

Od początku istnienia Biblioteka (nazywana kiedyś taśmocytełnią lub taśmoteką) gromadziła podręczniki w liczbie umożliwiającej korzystanie z nich przez studentów w czasie zajęć oraz materiały audiowizualne. Mieściła się w różnych budynkach uczelni: w budynku A, budynku P i w budynku E. Obecnie mieści się w pomieszczeniu o powierzchni 30 m<sup>2</sup> na parterze budynku S. Szafy służące do przechowywania książek (funkcja magazynowa) dzielą pomieszczenie na kilka stanowisk pracy:

- „studio nagrań” z telewizorem i tunerem satelitarnym oraz wieżą składającą się z dwóch magnetofonów dwukieszeniowych, dwóch magnetowidów, odtwarzacza CD i wzmacniacza,
- miejsce pracy dla lektorów i miejsce pracy bibliotekarzy – dwa biurka,
- stanowisko komputerowe,
- stanowisko do powielania druków (kserokopiarka Canon 6030).

Zbiory Biblioteki to różnorodne materiały do nauczania języków obcych, a więc podręczniki – książki studenta, zeszyty ćwiczeń, podręczniki metodyczne, zbiory testów do poszczególnych podręczników, ćwiczenia uzupełniające, repetytoria leksykalno-gramatyczne, słowniki, czasopisma obcojęzyczne i metodyczne<sup>10</sup>, wydawnictwa CODN, „szara literatura” w postaci zbiorów testów, tzw. placement testów, testów z egzaminów wstępnych, testów do poszczególnych podręczników, ka-

---

<sup>10</sup> „Języki Obce w Szkole”, „The Teacher”, „Deutschland”, „Kulturjournal”, „Internationale Politik”, „Wirtschaftswoche”, „Kafka”, „Le Français Dans le Monde”, „Cambio”, „Dialog”.

talogów wydawnictw językowych, zaproszeń na kursy i konferencje dla nauczycieli. Oprócz materiałów w tradycyjnej formie papierowej Biblioteka gromadzi również pomoce do nauki języków w formie kaset audio i VHS, płyt CD i DVD (także płyt winylowych), słowniki na CD-ROM-ach, plansze i gry<sup>11</sup>.

Zamawianie materiałów odbywa się na podstawie zgłoszeń otrzymywanych od nauczycieli (w każdym zespole językowym jest wyznaczona osoba do spraw kontaktów z Biblioteką), wspólnego analizowania katalogów i przewidywanych potrzeb oraz możliwości finansowych. Zakupy realizowane są ze środków akademii wypracowanych przez SJO i ze środków Biblioteki Głównej, włączając prenumeratę czasopism. Inne źródła wpływu to darowizny osób prywatnych (najczęściej lektorów) oraz instytucji zajmujących się krzewieniem języka i kultury swojego kraju<sup>12</sup>, wydawnictw czy księgarń<sup>13</sup>. Największy ofiarowany zbiór książek i filmów do nauki języka niemieckiego to dar DAAD<sup>14</sup> i Instytutu Goethego, przejęty w 2002 roku od zespołu języka niemieckiego i uzupełniany na bieżąco przez lektorki DAAD pracujące w studium. Od wielu lat Biblioteka nie zapewnia podręczników studentom na czas zajęć. Zasoby Biblioteki powinny być zasobami aktywnymi i odpowiadać bieżącym potrzebom dydaktyki, stąd konieczność okresowej selekcji zbiorów – ostatnia większa selekcja odbyła się w 2001 roku i związana była z przeprowadzką z budynku P do budynku E.

Do zadań Biblioteki należy czuwanie nad sprawnym działaniem sprzętu audiowizualnego i komputerowego. Studium jest wyposażone w 24 magnetowidy, 3 wideoprojektory stacjonarne i 3 przenośne, 25 telewizorów, 6 odtwarzaczy CD/DVD, 5 kserokopiarek, 24 komputery, 4 rzutniki folii oraz w zestaw telewizji satelitarnej. Pracownicy Biblioteki zgłaszają zapotrzebowanie na sprzęt, przygotowują wstępny kosztorys, dysponują informacjami o rozmieszczeniu sprzętu w salach i budynkach, dokonują corocznej inwentaryzacji dla księgowości materiałowej, na bieżąco wykonują drobne naprawy, obsługują sprzęt w czasie zajęć, dbają o zaopatrzenie w baterie, kable, tonery, tusze i papier, zgłaszają sprzęt do konserwacji i poważniejszych napraw. Współpracują w tym zakresie z Działem Aparatury Audiowizualnej i Biurowej oraz Ośrodkiem Komputerowym. Pracownicy tych działów od wielu lat regularnie konserwują sprzęt i przeprowadzają szkolenia związane z jego obsługą.

---

<sup>11</sup> Ogółem: 1600 książek, 2200 kaset audio, 420 kaset wideo.

<sup>12</sup> British Council, Alliance Française, Goethe Institut, Instituto Cervantes.

<sup>13</sup> Oxford University Press, Longman, International House, Hatier/Didier, księgarnie Columbus, Polanglo, International House, Bookland.

<sup>14</sup> Deutscher Akademischer Austausch Dienst.

Kolejnym zadaniem Biblioteki jest przygotowywanie materiałów dźwiękowych do odpowiednich podręczników, nagrań piosenek, wszelkiego rodzaju kompilacji (dużą pomocą jest komputer z dostępem do Internetu i z nagrywarką), a także materiałów filmowych z dostępnych w Bibliotece kaset VHS oraz nagrywanych bezpośrednio z telewizji satelitarnej. W ciągu roku wykonuje się około 350 sztuk takich kaset. Wykorzystując przeglądarki internetowe poszczególnych krajów, wyszukuje się informacje o bieżących wydarzeniach ekonomicznych, politycznych i kulturalnych, przegląda czasopisma, drukuje teksty piosenek wykorzystywanych na zajęciach, sprawdza dodatkowe materiały do podręczników – ćwiczenia leksykalne, gramatyczne, quizy i możliwości ich interaktywnego zastosowania w czasie zajęć, wyszukuje adresy przydatnych stron internetowych. Z wypowiedzi lektorów wynika, że zastosowanie nowych technologii i różnorodność pomocy naukowych ułatwia prowadzenie zajęć językowych i stanowi duże wsparcie procesu dydaktycznego.

Komputer znajdujący się w Bibliotece służy również lektorom do bezpośredniego kontaktowania się ze studentami za pomocą poczty elektronicznej, do wyszukiwania i zmiany sal, do kontaktu z dziekanatami, do uzupełniania protokołów zaliczeniowych i egzaminacyjnych, do samodzielnego poszukiwania materiałów dydaktycznych. Wykorzystując drukarkę komputerową i kserokopiarkę, przygotowuje się gotowe materiały do zajęć, sprawdzianów i egzaminów powstałe na bazie dostępnych w Bibliotece podręczników, materiałów własnych lektorów i tych wyszukanych w Internecie (około 50 tys. rocznie). Studium współpracuje w tym zakresie z Zakładem Poligraficznym, który powieliła w większych ilościach przygotowane wcześniej wzorce. W Bibliotece istnieje również możliwość przygotowania materiałów na foliach – do wielokrotnego wykorzystania za pomocą rzutnika.

Godziny pracy Biblioteki dostosowane są do godzin pracy nauczycieli. Od poniedziałku do piątku czynna jest ona od 7.30 do 19.30 dla lektorów, a od 9.00 do 17.00 również dla pozostałych użytkowników. W pierwszej kolejności są obsługiwani lektorzy, następnie inni pracownicy uczelni oraz studenci, słuchacze szkoły językowej i beneficjenci programów unijnych<sup>15</sup>. W zbiorach znajdują się pojedyncze egzemplarze poszczególnych tytułów, należy więc zadbać o to, aby ich obieg był szybki, żeby mogły służyć jak największej liczbie czytelników. Lektorzy korzystają ze zbiorów Biblioteki na miejscu, wypożyczają je na

---

<sup>15</sup> Ze względu na skromne warunki lokalowe, pojedyncze egzemplarze podręczników oraz nieregulowany jeszcze tryb udostępniania, obsługa użytkowników innych niż lektorzy odbywa się w niewielkim zakresie.

zajęcia i na krótkie terminy do domu. Słowniki oraz materiały audio-wizualne wypożyczane są również w depozyt, tworząc księgozbiory podręczne w pokojach nauczycielskich.

Biblioteka studium jest także miejscem spotkań lektorów, wzajemnego poznawania się, wymiany doświadczeń pomiędzy nauczycielami różnych języków, wymiany materiałów dydaktycznych, tworzenia wspólnych strategii, powstawania nowych idei. Jest miejscem refleksji pedagogicznej i forum dyskusyjnym.

Działalność Biblioteki ukierunkowana jest przede wszystkim na bieżącą obsługę procesu dydaktycznego skierowanego do studentów wszystkich wydziałów i wszystkich form studiów, a także słuchaczy odpłatnych kursów i egzaminów prowadzonych w SJO oraz beneficjentów programów europejskich. Bibliotekarze kontaktują się z użytkownikami w sposób tradycyjny, czyli *face to face*, ale coraz częściej zamówienia przyjmowane są też drogą telefoniczną, SMS-ową czy e-mailową.

Współpraca z innymi bibliotekami o podobnym profilu działalności daje możliwość wykorzystania ich doświadczeń i wzbogacania własnej oferty. W przeszłości nawiązano kontakty z Biblioteką Studium Języków Obcych Politechniki Wrocławskiej, a obecnie współpracuje się z Wojewódzką i Miejską Biblioteką Publiczną (dział literatury obcojęzycznej) oraz z Mediateką przy pl. Teatralnym – w środowisku wrocławskim. W lipcu 2006 roku autorka zwiedzała we Francji Miejską Bibliotekę Publiczną w kompleksie nauki i techniki Les Champs Libres w Rennes (Bretania) i Bibliotekę Miejską w Reims (Szampania), a także Centre Pompidou i Mediathèque La Villette w Paryżu, zwracając szczególną uwagę na funkcjonowanie działów „medialnych”: sposób organizacji zbiorów i pracy z czytelnikiem. Owocnym doświadczeniem jest także „podróż” po stronach internetowych bliźniaczych bibliotek. Bibliotekarze uczestniczą również w prezentacjach nowych metod nauczania języków organizowanych przez ośrodki kształcące nauczycieli oraz wydawców i księgarzy, przywożąc stamtąd nowe spojrzenie na proces nauczania oraz... okazowe egzemplarze podręczników.

Z pewnością form zaangażowania biblioteki w proces dydaktyczny szkoły może być więcej. Z rozmów przeprowadzanych z nauczycielami i studentami, z wypowiedzi padających na szkoleniach dla nauczycieli języków obcych<sup>16</sup>, z obserwacji funkcjonowania innych tego typu bibliotek oraz literatury przedmiotu wynika, że tak jak zmienia się proces

---

<sup>16</sup> Szkolenia i warsztaty metodyczne dla nauczycieli języka francuskiego w ramach projektu CONCORDE-COFRAN organizowane przez CODN i PROF-EUROPE w Uniwersytecie Zielonogórskim.

nauczania języków oraz oczekiwania użytkowników, tak biblioteka powinna, w miarę możliwości finansowych, lokalowych i organizacyjnych, tym zmianom towarzyszyć.

Jakie mogłyby być te zadania przyszłości:

- sporządzanie kwerend bibliograficznych na określone tematy oraz spisów zawartości książek i czasopism<sup>17</sup>;
- gromadzenie w zbiory tematyczne i językowe konspektów zajęć oraz innych materiałów ćwiczeniowych pozyskiwanych przez lektorów z innych źródeł;
- dokumentowanie osiągnięć naukowych i dydaktycznych własnych pracowników;
- gromadzenie różnojęzycznej beletrystyki, a także materiałów do nauki języków innych niż nauczane w studium;
- zorganizowanie audiowizualnej czytelnicy, tzn. miejsca do samodzielnej pracy studenta z dostępem do słowników, encyklopedii i Internetu, ze stanowiskiem odsłuchowym – zgodnie ze współczesną tendencją do autonomizacji uczącego się i przygotowania go do samodzielnego kształcenia się ustawicznego (tak jak to można zaobserwować w czytelnicy francuskich). Taka czytelnicy byłaby też miejscem pracy – przygotowania do zajęć – dla nauczyciela. Dawałaby więc możliwość kontaktu nauczyciela i ucznia;
- biblioteka mogłaby stać się organizatorem i gospodarzem swego rodzaju spotkań z językiem, tematycznych konwersatoriów, w czasie których studenci i słuchacze mieliby możliwość doskonalenia sprawności mówienia w czasie nieformalnych spotkań z rówieśnikami pod kierunkiem animatorów spotkań – nauczycieli poszczególnych języków<sup>18</sup>.

Tak więc Biblioteka Studium Języków Obcych funkcjonująca w ramach systemu biblioteczno-informacyjnego szkoły wyższej, spełniająca, z jednej strony, tradycyjne funkcje gromadzenia, przechowywania i udostępniania zbiorów, a z drugiej – usytuowana w centrum toczącego się procesu nauczania języków obcych, ma przed sobą wiele różnorodnych zadań. Bardzo szeroko, a zarazem syntetycznie przedstawiła te zadania Danuta Konieczna [Konieczna 2000], wskazując na funkcję, jaką współczesne biblioteki akademickie pełnią w procesie powszechnej edukacji, oraz na szczególną rolę bibliotekarzy dziedzinowych<sup>19</sup>, od

---

<sup>17</sup> Aby łatwiej było odpowiedzieć na pytanie, np. gdzie znajdę ćwiczenia na simple past na poziomie intermediate lub gdzie jest opisana struktura firmy w języku niemieckim.

<sup>18</sup> Taką możliwość mają czytelnicy wrocławskiej Mediateki przy pl. Teatralnym.

<sup>19</sup> „Fachreferent” – nazwa i pojęcie przyjęte w bibliotekarstwie, głównie w niemieckim obszarze językowym.

których wymaga się specjalistycznej wiedzy, ale też otwartej postawy wobec środowiska naukowego i dydaktycznego, a także wobec uczących się, stwarzając im możliwość przejęcia odpowiedzialności za własne kształcenie.

## Literatura

- Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego we Wrocławiu w 40-leciej Polski Ludowej, oprac. J. Rutkiewicz, stan na dzień 1985.12.31, AE, Wrocław 1986.
- Biblioteka Główna 1947-1982. Informator, oprac. E. Zagrajek, B. Żmigrodzka, AE, Wrocław 1983.
- Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie, Council of Europe, Conseil de l'Europe, Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2003.
- Jastrzębska E., *Wstęp*, [w:] *Europejska polityka językowa*, red. E. Jastrzębska, M. Kuczyński, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2005.
- Jazdon A., *Problematyka organizacji zasobów w nowoczesnej bibliotece akademickiej* [dokument elektroniczny], [w:] *Ogólnopolska Konferencja Naukowa Nowoczesna Biblioteka Akademicka*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Biblioteka Główna, Olsztyn 20-21 maja 2004, EBIB [on-line], Materiały konferencyjne nr 9 [dostęp 27.06.2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/nba/jazdon.artur.php>.
- Komorowska H., *Europejski system opisu kształcenia językowego w pracy nauczyciela*, „Języki obce w szkole” 2003 nr 6, numer specjalny „My w Europie”.
- Konferencja „Organizacja procesu dydaktycznego oraz zarządzanie wiedzą w ekonomicznym szkolnictwie wyższym”, Wrocław, 23 czerwca 2005, „Nasza Akademia” 2005 nr 2(28).
- Konieczna D., *Rola bibliotekarzy dziedzinowych w procesie edukacji*, EBIB [on-line] 2000 nr 10(18), [www.ebib.oss.wroc.pl/arc/e018-03.html](http://www.ebib.oss.wroc.pl/arc/e018-03.html).
- Magnuszewska Z., *Europejska polityka językowa*, [w:] *Europejska polityka językowa*, red. E. Jastrzębska, M. Kuczyński, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2005.
- Międzynarodowe sympozjum na temat nauczania języków obcych (j. angielski i niemiecki) w szkołach wyższych w Euroregionie Nysa*, Jelenia Góra, 9 czerwca 2006 r., „Nasza Akademia” 2006 nr 2(32).
- Pawlikowski M., Kuźniewska J., *W naszej Akademii nasze Studium Języków Obcych*, „Nasza Akademia” 2005 nr 1(27).
- Sharwood Smith M., *Second Language Learning*, Longman Group UK Limited, Harlow 1994, „The Teacher” 8-9(41) 2006.
- Zarys rozwoju wrocławskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w latach 1946-1964*, Roczniki Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 1965.



---

**THE LIBRARY OF THE FOREIGN LANGUAGE CENTRE  
AS A PARTICIPANT OF THE TEACHING PROCESS  
OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION**

**Summary**

The article presents the role of the Department Library at the Department of Foreign Languages of the Wrocław University of Economics. Its tasks and importance are viewed against the historical background and the present goals of the Department and its active participation in the didactic process at the University has been shown.

## Pracownicy Biblioteki Głównej w latach 1947-2006

Roman **ABRAMCZUK** (15.02.1950-31.01.1951)  
Halina **ABRAMCZYK** (15.05.1953-30.07.1954)  
Zbigniew **ARONOWICZ** (7.09.1976-31.12.1977)  
Henryk **BAC** (23.04.1951-31.10.1951)  
Narcyza **BADĘŃSKA-GULCZ** (1.10.1976-31.05.1977)  
Zofia **BASTGEN-HIEROWSKA** (1.02.1950-31.08.1950)  
Krystyna **BEDNAREK** (3.10.1969-31.10.1970)  
Beata **BEŃĆ** (1.10.1979-31.03.1980)  
Halina **BIALE** (6.11.1954-31.05.1963)  
Helena **BILCZEWSKA** (30.07.1948-30.06.1949)  
Cecylia **BISIKIRSKA** (2.09.1969-31.12.1998)  
Elżbieta **BISIKIRSKA** (1.12.1972-31.12.1995)  
Iwona **BIZIOR-BŁACH** (1.04.1997-  
Jan **BLUM** (1.10.1954-31.10.1955)  
Zofia **BŁASZAK** (16.02.1971-31.12.1982)  
Beata **BOCHNACKA** (1.04.1993-15.08.1996)  
Romana **BOROWICZ** (1.10.1979-12.04.1984)  
Małgorzata **BRZEZIŃSKA** (1.10.1982-31.12.1982)  
Krystyna **CEBULA** (1.11.1975-31.08.1977)  
Barbara **CHMIELARZ** (1.12.1964-31.10.1974)  
Beata **CHRAPCZYŃSKA** (1.09.1995-  
Izabela **CHUDZIK** (1.11.1984-10.08.1985)  
Ewa **CIEŚLIŃSKA** (1.05.1997-  
Jerzy **CZAJKA** (1.10.1984-26.10.1984)  
Renata **CZAJKOWSKA** (1.10.1976-31.10.1985)  
Teresa **CZAJKOWSKA** (15.07.1972-30.11.1978; 1.10.1992-  
Irena **CZARNECKA** (1.10.1957-30.09.1974)  
Magdalena **CZERSKA** (1.09.1999-  
Elżbieta **CZYMERSKA** (1.10.1990-  
Maria **DĄMBROWSKA** (1.02.1966-  
Barbara **DEMCZYSZYN** (2.01.1970-31.03.1971)  
Urszula **DEREŃ** (16.09.1968-27.12.1990)  
Wanda **DŁUGOSZ** (15.10.1977-31.12.2005)  
Maria **DOBRZAŃSKA** (1.07.1979-22.08.1983)  
Zofia **DOWTORTT** (25.10.1960-30.09.1987)  
Agnieszka **DRAMINIŃSKA** (1.10.1998-  
Elżbieta **DRELA** (15.10.1975-11.05.1986)  
Danuta **DUDEK** (15.11.1968-30.04.1969)

Jadwiga **DUNAJ** (1.01.1982-20.06.1982)  
Małgorzata **DZIAŁA** (19.11.1984-10.09.1985)  
Małgorzata **DZIERŻAK** (1.09.1995-31.12.1996; 15.08.2006-  
Julian **FERCZ** (1.1.1982-31.12.1984)  
Halina **FIGIEL** (22.11.1960-21.10.1972)  
Ryszard **FILIPEK** (1.12.1991-7.03.1993)  
Grażyna **FISZ** (1.08.1988-31.01.1992)  
Larysa **FUKSA** (1.10.1991-14.10.1993)  
Leokadia **GAJEWSKA** (1.06.1963-7.09.1977)  
Barbara **GAŚNIENIEC** (1.07.1979-30.11.1990)  
Adam **GAŚNIOROWSKI** (12.09.1968-6.08.1969)  
Mariola **GODZIŃSKA** (1.10.1985-30.04.1987)  
Teresa **GOLA-GRZEGORCZYK** (6.02.1981-28.12.1995)  
Anna **GOSZCZYŃSKA** (15.10.1961-28.02.1963)  
Leon **GÓRECKI** (1.03.1953-28.02.1968)  
Jolanta **GRACZYK** (1.12.1980-  
Anna **GRUZA** (3.12.1973-30.09.1975)  
Elżbieta **GRZELAK** (1.01.1994-17.09.2001)  
Elżbieta **GRZYBEK** (1.01.1999-  
Barbara **GUZIKOWSKA** (15.09.1968-31.12.2005)  
Janina **HAREZGA** (17.04.1979-28.02.1983; 12.04.1983-  
Maria **HOFFMANN** (1.04.1948-30.09.1950)  
Tadeusz **HOŁYŃSKI** (1.02.1983-30.07.1983)  
Beata **HULANICKA** (1.09.1983-21.10.1985; 1.06.1986-  
Małgorzata **JANIK** (3.02.1984-31.08.1987)  
Łucja **JANKOWSKA** (2.06.1969-14.12.1974; 15.02.1996-31.12.2005)  
Wojciech **JANUSZKIEWICZ** (15.09.1979-28.02.1981)  
Bożena **JARŻA** (15.04.1971-31.10.1971)  
Beata **JASIAK** (1.03.1999-  
Katarzyna **JASIŃSKA** (1.10.1987-31.05.1988; 1.10.1996-4.11.1996)  
Ewa **KAIM** (1.08.1976-9.09.1979)  
Dariusz **KAPELUSZ** (16.07.1979-31.07.1979)  
Krystyna **KAPELUSZ** (1.02.1977-31.10.1987)  
Agnieszka **KARDASZ** (1.05.1983-25.05.1984)  
Zbigniew **KARGOL** (16.01.1984-  
Marta **KARPIŃSKA** (15.09.1976-28.02.1978)  
Czesława **KASAK** (1.11.1962-31.08.1964)  
Lucyna **KLIMCZYK** (15.11.1975-  
Kinga **KLONOWSKA** (7.11.1997-  
Beata **KLUZ** (15.09.1977-31.01.1978)  
Sabina **KOMADOWSKA** (1.12.1965-28.01.1992)  
Krystyna **KONIKOWSKA** (15.11.1977-31.12.1981)  
Jacek **KORTA** (1.07.1980-30.06.1992)  
Paweł **KOSINA** (1.09.1947-30.09.1953)

Urszula **KOSINA** (1.09.1948-31.08.1952)  
Angela **KOWALCZYK** (1.10.1983-30.06.1985)  
Józefa **KOWALEWSKA** (1.12.1976-31.12.1998)  
Halina **KOZAK** (1.10.1995.-31.12.2005)  
Agnieszka **KOZIK** (16.08.1993-30.09.1998)  
Jolanta **KRASZEWSKA** (1.10.1973-31.08.1974; 1.03.1975-31.01.1978)  
Hanna **KRZESZOWIEC** (1.12.1974-31.01.1976)  
Maria **KRZESZOWIEC** (15.07.1972-30.06.1989)  
Krystyna **KRZYKOWSKA** (1.07.1954-31.08.1958)  
Maria Beata **KUCHARCZYK** (15.04.1970-26.06.1970)  
Anna **KUCHARZÓW** (17.04.1979-30.09.1984)  
Irena **KUCZYŃSKA** (1.05.1963-31.01.1976)  
Michał **KUCZYŃSKI** (1.03.1966-28.02.1975)  
Aleksander **KUDELSKI** (1.04.1951-31.12.1981)  
Wacław **KULIKOWSKI** (1.11.1950-31.03.1951)  
Łora **KUSTRZEBA** (1.09.1959-30.09.1961)  
Irmína **KUŹMA** (1.10.1999-31.12.2000)  
Grażyna **KWIATEK** (1.10.1982-14.02.1983)  
Krystyna **KWIECIEŃ** (1.05.1952-4.02.1955)  
Alicja **LASOTA** (1.08.1984-30.09.1990)  
Jadwiga **LASZKIEWICZ** (6.10.1953-30.06.1955)  
Elżbieta **LECH** (2.10.1968-15.02.1970)  
Irena **LENKIEWICZ** (1.01.1982-  
Ewelina **LEWANDOWSKA** (1.08.1987-31.08.1988)  
Irena **LINDZINA** (1.02.1950-28.02.1952)  
Małgorzata **LIPKA** (05.11.1984-31.05.1993)  
Eugeniusz **ŁAMPIK** (1.06.1957-31.03.1959)  
Sylvia **ŁANIECKA** (2.12.1975-28.02.1977)  
Maria **ŁESZEŻANKA** (1.10.1947-31.10.1950)  
Janina **MACHATA** (15.09.1977-  
Elżbieta **MACHOWCZYK** (1.11.1964-31.01.1966)  
Zygmunt **MACHOY** (16.01.1952-31.03.1953)  
Bożena **MAJCHRZAK** (15.07.1980-31.10.1988)  
Małgorzata **MAKSA-STACHEL** (10.01.1982-31.08.1989)  
Iwona **MALINOWSKA** (7.03.1983-30.06.1983)  
Jolanta **MARCINKOWSKA** (1.04.1957-30.09.1991)  
Grażyna **MARKIEWICZ** (15.12.1971-15.04.1972)  
Dorota **MATYSIAK** (15.10.1982-  
Beata **MAZURKIEWICZ-SIELSKA** (1.06.1991-  
Halina **MELLER** (1.10.1977-15.09.1980)  
Krystyna **MENDELSKA** (2.05.1969-30.11.1980)  
Wilhelm **MICHNIEWICZ** (1.04.1948-31.12.1978)  
Aniela **MIELNIK** (1.09.1975-  
Grażyna **MIEMUS** (1.10.1988-

Teresa **MILCZAREK** (2.10.1967-30.06.1971)  
Paweł **MILDNER** (21.09.2005-  
Roman **MISIEWICZ** (1.01.2006-  
Elżbieta **MORDYAS-ZAGRAJEK** (15.01.1977-30.10.1987)  
Leszek **MOŚCICKI** (1.06.1966-30.05.1983)  
Stanisław **MROWIEC** (1.02.1961-15.06.1966)  
Anna **MRÓZ** (15.07.1980-31.03.1982)  
Joanna **MRÓZ** (1.01.1976-29.02.1984)  
Dorota **MUSIAŁ** (1.09.1983-  
Irena **NOCUŃ** (1.10.1987-31.12.1993)  
Czesław **NOWIŃSKI** (1.11.1950-14.12.1957)  
Bartłomiej **NOWOTARSKI** (1.10.1983-14.02.1990)  
Cyprian **OSIŃSKI** (1.01.1951-30.06.1958)  
Czesława **OSTAPSKA** (17.06.1985-14.06.1986)  
Halina **PABISZ** (15.10.1957-15.11.1971)  
Mirosława **PACANOWSKA** (26.05.1986-17.12.1987)  
Marianna **PALUCH** (24.10.1961-31.07.1988)  
Małgorzata **PANEK** (19.09.1995-  
Ewa **PARZONKA** (1.02.1996-  
Agnieszka **PAWLIKOWSKA** (17.09.1996-  
Elżbieta **PIEŃKOWKA** (1.09.1977-  
Feliksa **PIETRAS** (1.08.1970-31.08.1985)  
Janina **PIETRASZKIEWICZ** (1.03.1978-  
Wiktoria **PIETRUS** (1.09.1954-31.08.1957; 1.06.1959-30.09.1988)  
Zenon **PLAMIENIAK** (4.01.1977-  
Zofia **PLEWKA** (15.10.1973-30.09.1981)  
Halina **PODOBIŃSKA** (1.10.1976-16.09.1977)  
Urszula **PODSIADŁY** (15.09.1976-31.03.1988)  
Teresa **PONDO-CISOWSKA** (1.09.1975-15.11.1987)  
Wanda **POPARDOWSKA** (15.02.1975-30.06.1975)  
Magdalena **PRUSZYŃSKA** (15.01.1994-  
Katarzyna **PRZEŚRUT** (2.05.1989-15.06.1994)  
Wanda **PUTRA** (15.10.1951-15.01.1952)  
Zdzisław **PUTRA** (15.07.1950-15.10.1951)  
Krystyna **REJNISZ** (1.08.1960-1.10.1963; 2.10.1967-30.11.1967)  
Agnieszka **ROGALIŃSKA** (1.09.1985-  
Elżbieta **ROGALSKA** (15.09.1977-  
Krystyna **ROHOZIŃSKA-OWCZAREK** (1.03.1966-31.03.1971)  
Maria **ROMANÓW** (1.11.1965-31.01.1966; 1.02.1984-30.09.1989)  
Roman **ROZMARYNOWSKI** (1.10.1985-14.05.1987)  
Jacek **RUGIEŁ** (4.02.1988-26.08.1988)  
Izabela **RUSZKIEWICZ** (3.01.1972-15.10.1978)  
Weronika **RYNDZIEWICZ** (1.01.1976-31.10.1977)  
Elena **SANDLER** (1.09.1998-31.08.1999)

Danuta **SAWICKA** (1.07.1978-31.12.1978)  
Teresa **SAWICKA** (11.11.1985-31.08.1999)  
Janina **SEREJA** (15.11.1982-30.04.1983)  
Irena **SKOREK** (1.01.1996-  
Maria **SKRZYPIŃSKA** (16.10.1974-  
Rafał **SKRZYPIŃSKI** (10.10.1994-28.02.1997)  
Maria **SMOLEŃSKA** (1.06.1951-31.12.1969)  
Aleksandra **SOBALA** (15.07.1971-15.11.1973)  
Barbara **SOBALA** (1.04.1966-31.08.2005)  
Magdalena **SOŁTYS** (4.01.1999-  
Kazimierz **SOŁTYSIK** (1.06.1948-31.08.1985)  
Miroslaw **SPIAK** (2.12.1975-20.05.1977)  
Hanna **STADNIK** (1.01.1986-  
Maria **STANKIEWICZ** (1.11.1987-  
Zbigniew **STANKIEWICZ** (15.03.1978-  
Edward **STETTINGER** (1.06.1978-14.03.1979)  
Paweł **STOŻEK** (20.03.1986-2.07.1989)  
Grażyna **STRZELCZYK** (1.11.1969-17.05.1981)  
Anita **STRZEMIECKA** (1.10.1982-14.11.1982)  
Elżbieta **SUDA** (7.11.1984-31.10.1990)  
Wioletta **SZCZUKOWSKA** (1.10.1988-17.06.1997)  
Krystyna **SZEWCZYK** (1.04.1959-14.11.1964)  
Krystyna **SZUMIŃSKA** (17.04.1972-14.05.1977)  
Barbara **SZYMAŃSKA** (1.09.1989-30.06.1990)  
Barbara **ŚCIOBŁOWSKA** (1.04.1975-30.09.1992)  
Ewa **ŚLĘZAK** (1.02.1983-30.06.1983)  
Stanisława **ŚRUTWA** (1.06.1959-11.01.1963)  
Helena **ŚWIĄTKIEWICZ** (1.08.1964-12.08.1985)  
Małgorzata **ŚWIRAD** (1.10.1996-  
Zofia **ŚWIRNIAK** (16.05.1996-  
Maria Krystyna **TALAGA** (10.10.1963-31.12.1985)  
Łucja **TALARCYK** (10.10.1963-15.06.1964; 17.10.1966-28.02.1969)  
Barbara **TICHY** (15.01.2001-  
Wiesława **TOMASZCZYK** (1.01.2006-  
Matylda **TORBIN** (1.07.1958-31.03.1959)  
Elżbieta **TRUSZKOWSKA** (4.09.1975-31.08.1984)  
Eugeniusz **TRUSZKOWSKI** (1.08.1972-2.09.1987)  
Lucyna **WAIS** (8.06.1977-31.03.1982)  
Marian **WANIOWSKI** (1.03.1951-19.08.1990)  
Zofia **WASIEWICZ** (15.10.1961-30.11.1961)  
Alina **WAWRZYŃCZUK** (1.10.1947-30.09.1948)  
Maria **WĄSIAK** (15.12.1951-31.12.1981; 1.10.1984-30.01.1987)  
Małgorzata **WECKO** (1.09.1999-  
Wanda **WESTER** (1.10.1977-19.08.1978)

Halina **WIECZOREK** (15.06.1979-30.09.1982)  
Leszek **WIERZEJSKI** (1.07.1956-10.03.1983)  
Bożena **WIĘCKOWSKA** (1.11.1974-8.12.1981)  
Krystyna **WINIARZ** (17.06.1970-31.08.1974)  
Barbara **WIŚNIEWSKA** (1.10.1964-31.01.1975)  
Marianna **WITKOWSKA** (1.12.1961-31.08.1973)  
Maria **WITUSZYŃSKA** (1.11.1974-15.11.1987)  
Teresa **WŁODARCZAK** (15.12.1957-30.09.1961)  
Wiesława **WOJCIECHOWSKA** (17.02.1992-31.01.1993)  
Ryszard **WOJTOWICZ** (17.12.1984-30.03.1991)  
Ewa **WRÓBLEWSKA** (1.10.1985-31.07.1986)  
Halina **WRÓBLEWSKA** (16.07.1973-30.04.1975)  
Violetta **WRÓBLEWSKA** (1.10.1985-30.06.1986)  
Jadwiga **ZABŁOCKA** (1.10.1954-31.10.1968)  
Bogumiła **ZADWORNA** (5.03.1985-31.12.1998)  
Maria **ZBOROWICKA** (15.12.1971-30.09.1995)  
Emilia **ZDANOWSKA** (15.10.1956-4.05.1957)  
Alina **ZEŁOBOWSKA** (17.09.1957-30.09.1962)  
Marzena **ZGORZELSKA** (1.10.1982-  
Agnieszka **ZIÓŁEK** (15.04.1970-  
Barbara **ŻMIGRODZKA** (17.09.1973-  
Kinga **ŻMIGRODZKA** (20.09.2005-  
Urszula **ŻMIJEWSKA** (4.12.1964-